

ความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพต่อการให้คุณค่าตนเองของสตรีในกรุงเทพมหานคร



นางกนิษฐา จันทรงาม

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเพศศาสตร์(สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-53-2733-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE RELATIONSHIP BETWEEN GENDER AND WOMEN'S SELF VALUE  
IN BANGKOK METROPOLIS



Mrs.Kanitta Chandrangam

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements  
for the Degree of Master of Science Program in Human Sexuality

(Inter-Department)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-53-2733-6



กนิษฐา จันทรงาม : ความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพต่อการให้คุณค่าตนเองของสตรีใน  
กรุงเทพมหานคร. (THE RELATIONSHIP BETWEEN GENDER AND WOMEN'S SELF  
VALUE IN BANGKOK METROPOLIS) อ. ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. วิลาสินี พิพิธกุล, 127 หน้า.  
ISBN 974-53-2733-6

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสตรีนิยม มีวัตถุประสงค์ที่จะ 1)หาความสัมพันธ์  
ของเพศสภาพที่มีต่อการให้คุณค่าตนเองของสตรีและ 2)ศึกษาหาบทบาทสตรีที่มีคุณค่า นอกเหนือไปจาก  
บทบาทสตรีที่สังคมกำหนด ในบทบาทลูกสาว บทบาทเมีย และบทบาทแม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา  
เป็นสตรีที่มีสถานภาพแตกต่างกันไป แบ่งเป็น 6กลุ่ม ซึ่งแบ่งตามความสัมพันธ์ชายหญิง(Gender Relation)  
ได้แก่ กลุ่มสตรีโสดโดยสมัครใจ, กลุ่มสตรีโสดโดยไม่สมัครใจ,กลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ,กลุ่มสตรีที่เป็น  
แม่บ้าน,กลุ่มสตรีที่สมรสและทำงานนอกบ้าน, กลุ่มสตรีที่เป็นแม่ที่เลี้ยงดูบุตร โดยลำพัง(Single mom) เก็บ  
ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การทำแผนที่ความคิดและการสนทนากลุ่ม ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนาน 8 เดือน  
รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 35 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1)สตรีทุกคนในกลุ่มตัวอย่างได้รับการจัดสถานภาพ โดยขบวนการทาง  
สังคมให้ซึมซับเพศสภาพด้วยวิธีการและขั้นตอนที่เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้างตามแต่บริบทของแต่ละ  
คนทำให้สตรีกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยอมตามความต้องการของสังคมและมีความเชื่อว่า ความเป็นหญิงคือ  
กว่าความเป็นชาย 2)จากความเชื่อที่ว่าความเป็นหญิงคือกว่าความเป็นชายทำให้ 2.1)สตรีส่วนหนึ่งกำหนด  
คุณค่าตนเองในบทบาทตามที่สังคมกำหนดได้แก่ บทบาทลูกสาวบทบาทเมียและบทบาทแม่ ขณะเดียวกัน  
2.2)ก็มีสตรีบางส่วนที่กำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทอื่น เช่น บทบาทอาสาสมัคร บทบาทคนดีของสังคม  
บทบาทผู้หญิงทำงาน 2.3)ประเด็นที่น่าสนใจคือมีสตรีส่วนหนึ่งให้ความหมายคุณค่าสตรีเสียใหม่ว่าคุณค่า  
สตรีไม่ใช่การกระทำตามบทบาทหากแต่คุณค่าสตรีเป็นความรู้สึกของสตรีที่มีต่อตนเอง เป็นความรู้สึกที่ไม่  
ยั่งยืน เปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมของสตรีแต่ละคนในแต่ละช่วงเวลา เป็นการให้ความหมาย  
คุณค่าตนเองตามสถานการณ์แวดล้อมแทนการให้คุณค่าตามโครงสร้างที่สังคมกำหนด

สาขาวิชาเพศศาสตร์ (สหสาขาวิชา)  
ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนิสิต..... *กนิษฐา จันทรงาม*  
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *วิลาสินี พิพิธกุล*

# #4589053620 : MASTER OF SCIENCE IN HUMAN SEXUALITY

KEY WORD: GENDER/WOMEN'S VALUE

KANITTA CHANDRANGAM: THE RELATIONSHIP BETWEEN GENDER AND WOMEN'S SELF VALUE IN BANGKOK METROPOLIS. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.WILASINEE PHIPHITKUL, Ph.D., , 127 pp. ISBN 957-53-2733-6.

This thesis, the Relationship between Gender and Women's Self Value in Bangkok Metropolis, is a feminist qualitative research. The objectives are to study :- 1) the relationship between gender and women's thoughts towards their self value. 2) the women's valued roles, aside from their conventional roles as wife, mother and daughter. The study covers the samples of 6 different groups, single, housewife, working women, abused women and single mom. The methodologies used are personal interview, focus group and mind mapping. The data collection span over 8-month period, covering a sample size of 35 women.

The findings indicate that 1) All of the 35 women has been conditioned by the processes, as well as by the social institutes. Each has been gender socialized in a similar and dissimilar ways, depending on context particular to each one. As a result, theoretically, 3 distinct groups can be categorized:-2) A majority of women conform to the social expectations. 2.1) Therefore, Patriarchy has become generally accepted among them; as a role of wife, mother, and daughter. 2.2) On the other hand, some women define their value in other roles, such as volunteers, those who act in bona fide, and working women. These roles are not what expected by Thai society. 2.3) The most interesting group is those who redefine new women's self value. Their value is not the execution of their roles, but rather their own perception and feeling towards themselves. However, such feeling is whimsical depending on the context and timing. Such women's value is dependent upon the environment and situation, not upon structural symbolic interaction.

Field of study : Human Sexuality(Inter - department ) Student's signature.....

Academic year 2005

Advisor's signature.....

*Kanitta Chandrangam*  
*Wilasinee Phiphitkul*

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความรักที่มีต่อสตรีที่ทุกข์ยากและคับแค้นใจใน  
ความไม่เสมอภาคของสังคมไทย

ขอกราบขอบคุณ แม่ ที่เป็นทุกอย่างทั้งเลือดเนื้อ วิญญาณและจิตสำนึก ขอขอบคุณ  
ลูกสาวที่เป็นบททดสอบให้ฝึกหัดบทบาความเป็นแม่ ขอขอบคุณสามีที่มีความรักและเมตตา มีแต่ให้  
ไม่เคยปิดกั้นความคิด ความหวังและโอกาส ให้ความเสมอภาคอย่างเพื่อนคู่ชีวิตที่แท้จริง ขอขอบคุณ  
ผู้หญิงทุกคนที่เป็นบทเรียนให้ศึกษาตลอดเวลาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเปิดใจให้เข้าถึง

ขอบคุณสถาบันและคณาจารย์ หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ โดยเฉพาะท่าน  
อาจารย์นิกร คุณิตสิน ผู้ริเริ่มหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ได้ศึกษา จนเข้าใจว่า “เพศ” ไม่ใช่เพียงเรื่อง  
ของสตรีระ ไม่ใช่เพียงเรื่องของพฤติกรรมหากแต่ยังเป็นเรื่องของสังคมที่มีความซับซ้อน ลึกซึ้งและ  
หลากหลาย ปรากฏการณ์ที่ปรากฏเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุในอดีต ความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน  
การอธิบายเรื่องเพศต้องอาศัยความรู้ที่หลากหลายและละเอียดอ่อน

กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ภัสสร ติมานนท์ ที่ช่วยสร้างแรงผลักดันให้มู  
มานะทำงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลาสินี พิพิธกุล ผู้เป็นครูต้นแบบทางความคิด  
อาจารย์อภิญญา เวชยชัย คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่กรุณาได้รับเป็น  
กรรมการสอบให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์

ขอบคุณเพื่อนพ้องรุ่นน้องทุกคนที่ทั้งช่วยผลักดันและเป็นกำลังใจ รวมทั้ง  
ช่วยเหลือแนะนำในเรื่องที่เพื่อนรุ่นพี่คนนี้ไม่สามารถ ขอบใจอ้อมแม่บ้านชาวลาวที่มีน้ำใจอยู่  
ช่วยงานบ้านให้มีเวลาได้ศึกษาหาข้อมูลจนวันสอบวิทยานิพนธ์

ทั้งหมดข้างต้นคือมูลเหตุแห่งความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ประโยชน์ใดที่  
เกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขอยกให้เป็นคุณความดีของผู้ที่ข้าพเจ้าได้เอ่ยถึงในข้างต้น

## สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	4
ข้อจำกัดของงานวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	7
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	8
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
แนวคิดสตรีนิยม.....	10
แนวคิดเพศสภาพ.....	19
แนวคิดทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์.....	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
3 ความเป็นมาของกลุ่มตัวอย่าง.....	41
กลุ่มสตรีสมัครใจโสด.....	41
อ......	41
จ.....	41
หน่อง.....	42
แดง.....	42
หนู่ย.....	42
มล.....	42

บทที่	หน้า
กลุ่มสตรีไม่สมัครใจโสด.....	43
แมว.....	43
กฤษณ์.....	43
เปี้ยว.....	43
อ้อ.....	44
ฝน.....	44
ขวัญ.....	44
กลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ..	45
นิ.....	45
ฝ้าย.....	46
ไร.....	46
เหม่ม.....	46
อ้อม.....	47
เปิ้ล.....	47
ดา.....	47
กลุ่มสตรีสมรสที่เป็นแม่บ้าน.....	48
แดง.....	48
หงา.....	48
ศรี.....	49
ชลอ.....	49
อ้อย.....	49
นิต.....	50
กลุ่มผู้หญิงทำงาน.....	50
อ้อย.....	51
ทิพย์.....	51
เอ.....	52
กึ่ง.....	52
จบ.....	52
กลุ่มสตรีที่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง.....	53



บทที่	หน้า
ศุ.....	53
อ้อ.....	54
แอ๊ด.....	54
น้อย.....	54
เชียม.....	55
4 ผลการศึกษา.....	56
ผลการวิเคราะห์จากแผนที่ความคิด.....	58
แผนที่ความคิดประเด็น”ความเชื่อในเพศสภาพ”ของสตรีทั้ง6กลุ่ม.....	63
แผนที่ความคิดประเด็น”คุณค่า”ของสตรีทั้ง6กลุ่ม.....	72
ประเด็น “การแต่งงาน”.....	82
ประเด็น “ครอบครัว”.....	85
ประเด็น “งานบ้าน”.....	85
ประเด็น “บทบาทเมีย บทบาทแม่”.....	86
ประเด็น “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ”.....	89
ประเด็น “ผู้หญิงทำงาน”.....	90
ประเด็น “ลูก”.....	92
ภาพจำลองการกำหนดคุณค่าสตรี.....	94
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	95
ตารางสรุปความเชื่อ คุณค่า.....	97
สรุปผลการวิจัย.....	98
อภิปรายผลการวิจัย.....	108
ข้อเสนอแนะ.....	113
รายการอ้างอิง.....	117
ภาคผนวก.....	124
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	127

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คงไม่มีใครในสังคมไทยคาดคิดว่า ความแตกต่างในบทบาทเพศและความไม่เท่าเทียมทางเพศจะเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยของสตรี

จากการทบทวนบทความและวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่า ความเจ็บป่วยทางจิตของสตรีไทย มีผลมาจากมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงเพศสภาพ (gender) ศาสนา (religion) และภาษา (language) เพศสภาพเป็นลักษณะที่สังคมกำหนดว่า เพศหญิงควรมีพฤติกรรมอย่างไร เพศชายควรแสดงพฤติกรรมอย่างไรจึงเป็นที่เหมาะสม โดยผ่านขบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) จากการอบรมสั่งสอนจากบ้าน จากครู และเพื่อนในโรงเรียน จากสื่อในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และประสบการณ์แบบอย่างต่างๆ ทำให้หญิงและชายต่างแสดงพฤติกรรมรวมทั้งแสดงออกทางสติปัญญา อารมณ์ที่ต่างกันอย่างชัดเจน และถูกคาดหวังจากสังคม ต่างกัน ความแตกต่างทางเพศสภาพเป็นผลให้สังคมกำหนดความคาดหวังให้สตรีแสดงบทบาทสตรีที่ดี ตามบริบทของแต่ละสังคม ในสังคมไทย ผู้หญิงดี คือ ผู้หญิงที่เป็นลูกสาวที่อยู่เหี่ยวเฝ้าเรือน รักษาพรหมจรรย์ ไม่ท้องก่อนแต่ง เชื้อฟังก่อนแม่ ผู้หญิงที่ดี คือ การแสดงบทบาทเมียที่ดี แม่ที่ดีได้อย่างครบถ้วน

เพศสภาพของสตรีถูกกำหนดโดยทฤษฎีของ Erik H Erickson ( 1959 ) โดยการแบ่งขั้นตอนพัฒนาการของมนุษย์เป็น 8 ขั้นตอน ตั้งแต่เกิดจนตาย อิริคสัน อธิบายภาวะจิตของชายอยู่ที่ความสำเร็จของหน้าที่การงาน ส่วนภาวะจิตของสตรีอยู่ที่หน้าที่การมีบุตร (Reproduction role) และการเลี้ยงดูบุตร นั่นคือการกำหนดบทบาทเมียและแม่ให้ครบถ้วน ชีวิตสตรีจึงจะสมบูรณ์ตามลักษณะของพัฒนาการขั้นที่ 6 คือ การรู้จักรักเพศตรงข้ามและแต่งงาน (Intimacy versus isolation) ตามความเชื่อแนวนี้นี้ ชีวิตผู้หญิงจึงผูกพันอยู่กับการแต่งงาน มีครอบครัว มีลูก เลี้ยงลูก

รวมถึงทฤษฎีทางสังคม Parsons นักทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural functionalism) ก็เริ่มต้นจากความแตกต่างทางชีวภาพ อธิบายว่าสตรีมีภาระหน้าที่ที่ต้องตั้งครุฑ และเลี้ยงดูบุตรตามสรีระภาพของสตรี นั่นก็หมายความว่าสตรีมีหน้าที่เป็นเมียและเป็นแม่

อีกด้านหนึ่งมีนักทฤษฎีที่ไม่เห็นด้วยกับการอธิบายเพศสภาพ ความเป็นหญิงความเป็นชายด้วย การกำหนดบทบาทหญิง-ชายที่ตายตัวเพราะเชื่อว่าเพศสภาพ มีความแตกต่างหลากหลาย มิได้มีเพียงรูปแบบเดียว ขึ้นกับการอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมที่แตกต่าง ภาวะจิตของสตรีจะเป็นลักษณะใดก็ขึ้นกับการอบรมเลี้ยงดูและวัฒนธรรมในสังคมที่สตรีนั้นเติบโตมา ถ้าเติบโตในสังคมที่กำหนดให้ชายเป็นใหญ่ เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์แห่งสังคม ย่อมกำหนดบทบาทให้

สตรีมีบทบาทที่ค้ำค้ำกว่าชาย กำหนดให้หญิงเป็นรอง มีบทบาทสนับสนุนชาย ด้วยภาวะที่เป็นรอง อยู่เสมอ มีส่วนทำให้สตรีเกิดภาวะซึมเศร้าได้ (Becker and Kleinman, 1991 อ้างถึงในศิริพร จึงวัฒนกุล, 2546) และในมุมมองของสตรีนิยม (Feminism) เห็นว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน การกำหนดให้ชายเป็นใหญ่และกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐาน กฎหมายต่างๆ เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ สตรีนิยมจึงมีระบบคิดที่พยายามเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่มีพื้นฐานความคิดที่ว่าผู้ชายเหนือกว่า โดยการชี้ให้เห็นว่าวิเคราะห์ความเป็นหญิงเป็นชาย (gender) แบบกระแสหลัก ในลักษณะคู่ตรงข้าม ซึ่งมีผลกำหนดให้ความเป็นหญิงค้ำค้ำกว่า เป็นรองกว่า (Spencer, 1992)

จากการบรรยาย “การให้ความช่วยเหลือผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ” โดยบุญล้อม กานต์ศักดิ์สรณู เจ้าหน้าที่จากสหทัยมูลนิธิเมื่อ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 กล่าวว่า เด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรง ถ่วงละเมิดทางเพศ จะพูดว่าพวกเขาเป็นคนไร้ค่า เป็นคนมีมลทิน สกปรก ไม่สะอาด ซึ่งความหมายโดยรวม หมายถึงภาวะไร้คุณค่า ไร้อำนาจ การที่จะเยียวยาคนกลุ่มนี้ ก็คือการกู้คืนคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพวกเขาขึ้นมา เป็นวิธีจิตบำบัดแบบสตรีนิยม (Feminism psychotherapy) วิธีนี้ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม/วัฒนธรรม เน้นเรื่องภาวะไร้อำนาจ และการเห็นคุณค่าของตนเอง

การบรรยายข้างต้นนี้สะท้อนความคิดของสตรี ซึ่งต่างก็สงสัยว่า เหตุใดเธอจึงรู้สึกไร้ค่า ในเมื่อเธอมิใช่ผู้กระทำผิด แต่เธอนั้นเป็นผู้ถูกกระทำ ถูกล่วงเกิน รวมถึงภาวะจิตของสตรีในสถานการณ์อื่นๆ เช่น สามีมียีน้อย การท้องไม่มีพ่อ ภาวะไร้คู่ การหย่าร้าง การเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ด้วยระบบคิดแบบสองมาตรฐาน (Double standard) ก็ทำให้ผู้หญิงเกิดความคับข้องใจในมาตรฐานความดีงาม ความถูกต้อง และมาตรฐานความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าแตกต่างกัน

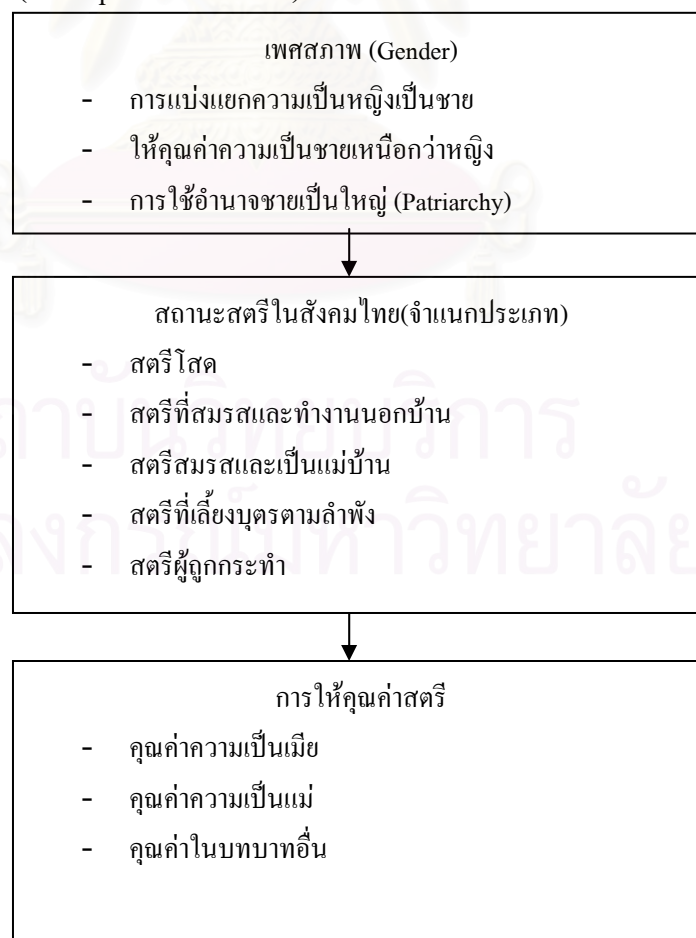
จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์สตรีผู้ป่วยทางจิตคนหนึ่งเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2546 เธอเล่าว่าเธอพยายามสร้างสถานการณ์ให้สามีกลับมาเอาใจใส่ดูแล พยายามสร้างคุณค่าของตน โดยการทำให้ตนเองให้กลายเป็นผู้ป่วยช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ด้วยวิธีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของเธอเองเช่นการอดอาหารจนกลายเป็นโรคกระเพาะ การทำตัวให้เปียกแล้วนั่งตากแอร์ เพื่อให้เป็นปอดบวม กินยานอนหลับครั้งละหลายๆ เม็ด เธอมิได้มีเจตนาฆ่าตัวตาย เธอเพียงต้องการเรียกร้องให้สามีกลับมาเอาใจใส่และเห็นคุณค่าของเธอ

ภายใต้กรอบความคิดแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ให้อำนาจแก่ชาย ทำให้ครอบครัวได้กลายเป็นสถานกักกันสตรีที่เป็นลูกสาว เมีย และแม่ ไม่ให้ได้รับเสรีภาพทางความคิด ไม่มีอิสระในการตัดสินใจ เป็นที่ที่ทำให้ผู้หญิงถูกลดคุณค่า เป็นที่ที่ทำให้ผู้หญิงเจ็บป่วยด้วยวิธีแยบยลจนดูเหมือนว่าผู้หญิงที่ทำร้ายตัวเอง และผู้หญิงที่ถูกทำร้าย ต่างก็เป็นผู้หญิงที่มีปัญหาทั้งสิ้น ทั้งที่ความจริงแล้ว มันคือปัญหาของผู้หญิงที่เป็นประชากรครึ่งหนึ่งของประเทศ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “ปัญหาของผู้หญิง” โดยมีจุดเริ่มต้นของปัญหาที่มาจากเพศสภาพ (gender) อันเป็นความแตกต่างระหว่างหญิงชายที่ก่อให้เกิดการใช้อำนาจในสังคม โดยอาศัยกรอบแนวคิดแบบสตรีนิยม (Feminism) ที่เปิดโอกาสให้สตรีได้พูดถึงความรู้สึกนึกคิดของตน ได้แสดงออกถึงความคิดของตนเองที่มีต่อเพศสภาพที่สังคมกำหนด ในสถานะสังคมที่มีชายเป็นใหญ่ สตรีแต่ละกลุ่ม แต่ละพวกมีความคิดถึงบทบาทหน้าที่ของตนอย่างไร คล้อยตามเพศสภาพที่สังคมกำหนดไว้ หรือขัดแย้งจนรู้สึกคับข้องใจ และผู้หญิงยอมรับคุณค่าในบทบาทหน้าที่ที่สังคมกำหนด หรือว่าสตรีกำหนดคุณค่าของตนเอง ด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่ตามความพอใจที่สตรีเห็นแล้วว่า ความเป็นหญิงมีค่ามากกว่าการเป็นเมียและเป็นแม่

งานวิจัยนี้ออกแบบโดยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่เหมาะสมกับการตอบคำถามงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำความเข้าใจความคิดความรู้สึกของสตรีที่อยู่ภายใต้บริบทสังคมชายเป็นใหญ่มีระบบเพศสภาพที่แบ่งแยกความเป็นหญิง เป็นชาย และกำหนดให้ความเป็นหญิงด้อยกว่าความเป็นชายด้วยระบบคู่ตรงข้ามเพื่อศึกษาว่า ระบบสังคมและวัฒนธรรมแบบนี้ จะส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของสตรีอย่างไร

#### กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)



### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เพศสภาพในสังคมไทยว่ามีผลอย่างไรต่อการกำหนดคุณค่าสตรี
2. เพื่อศึกษาว่ามีบทบาทอื่นใดที่สร้างคุณค่าให้แก่สตรี นอกเหนือจากบทบาทเมียและแม่

### ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษากลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครจำนวน 35 คนเท่านั้น ไม่สามารถใช้อธิบายความคิด ความรู้สึกของสตรีที่อาศัยนอกเขตกรุงเทพมหานคร หรือสตรีกลุ่มอื่นที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานครได้

### คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การให้คำนิยามเชิงปฏิบัติการที่จะใช้ในงานวิจัย (Operation at Definition)

- สตรีโสดสมัครใจ หมายถึงสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ไม่มีพันธะผูกพันกับชายโดยสมัครใจ (พอใจอยู่เป็นโสด) ไม่สมัครใจ (ยังหาคู่ไม่ได้)
- สตรีโสดไม่สมัครใจ หมายถึงสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ยังไม่มีพันธะผูกพันกับชายในขณะนี้ให้สัมภาษณ์แต่ไม่ปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ชายหญิงหรือพันธะผูกพันกับชายในอนาคต
- สตรีสมรสและทำงานนอกบ้าน หมายถึง สตรีที่มีคู่สมรส ประกอบอาชีพนอกบ้านและมีรายได้เป็นของตนเอง
- สตรีที่เป็นแม่บ้าน หมายถึงสตรีที่มีคู่สมรส ไม่ได้ประกอบอาชีพนอกบ้านมีหน้าที่รับผิดชอบงานภายในบ้าน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าใช้จ่ายหลักในครอบครัวมาจากสามี
- สตรีที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง (single mom) หมายถึงสตรีที่มีบุตร และปัจจุบันต้องเลี้ยงดูบุตรโดยไม่มีสามีคอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุน
- สตรีผู้ถูกระงับ หมายถึงสตรีที่พักอาศัยในบ้านพักฉุกเฉินของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีคองเมื่อง ด้วยสาเหตุจากการถูกทำร้ายร่างกายถูกทำร้ายจิตใจจากผู้ชาย ทั้งที่รู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม และอาศัยพักพิงอยู่ในบ้านฉุกเฉินเป็นระยะเวลาหนึ่ง

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่ดำเนินการด้านสตรีใช้ในการช่วยเหลือ คุณแลสตรีที่ประสบปัญหาอยู่ในภาวะไร้คุณค่า
2. เพื่อใช้เป็นตัวอย่างประกอบในการเรียนการสอนเพศศาสตร์ศึกษาอย่างครอบคลุมในประเด็นเพศ

### วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพต่อการให้คุณค่าตนเองของสตรีในเขตกรุงเทพมหานคร” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องการศึกษาความคิดของสตรีไทยที่อยู่ใต้ระบบการให้คุณค่าแบบคู่ตรงข้าม(Dualism) โดยกำหนดให้ชายเป็นใหญ่เหนือสตรีจากระบบคุณค่า หรือค่านิยมชายเป็นใหญ่นั้นส่งผลอย่างไรต่อการกำหนดอัตลักษณ์ด้านคุณค่าของสตรี นอกเหนือจากบทบาทเมีย บทบาทแม่ ตามที่สังคมกำหนด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสตรีนิยมคือการยอมรับและการรับฟังประสบการณ์ของสตรีทุกคน โดยให้ความสำคัญอย่างทัดเทียมด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และใช้แนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย นำเข้าสู่การสนทนากลุ่ม

#### ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

##### - ประชากรที่ศึกษา (Study population)

สตรีวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 15-49 ปี) หลากหลายสถานภาพในเขตกรุงเทพ ได้แก่สตรีที่เป็นโสดโดยสมัครใจ, โสดโดยไม่สมัครใจ, สตรีที่สมรสแล้ว ทั้งที่ทำงานนอกบ้านและที่เป็นแม่บ้าน สตรีที่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง รวมถึงสตรีที่ถูกกระทำซึ่งมีลักษณะตามนิยามที่กำหนดข้างต้น

##### - กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

สตรีวัยเจริญพันธุ์ในหลากหลายสถานภาพที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร อาจสมรสหรือไม่สมรสก็ได้ และเป็นผู้ที่สามารถสะท้อนแนวความคิดเพศสภาพในสังคมไทยได้ แบ่งเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน รวม 36 คน

กลุ่ม 1 : กลุ่มสตรีโสดโดยสมัครใจ

กลุ่ม 2 : กลุ่มสตรีโสดโดยไม่สมัครใจ

กลุ่ม 3 : กลุ่มสตรีสมรสที่ทำงานนอกบ้าน

กลุ่ม 4 : กลุ่มสตรีสมรสและเป็นแม่บ้าน

กลุ่ม 5 : กลุ่มสตรีที่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง

กลุ่ม 6 : สตรีที่ถูกกระทำ

วิธีให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กำหนดสถานภาพสตรีที่ต้องการศึกษา โดยเน้นให้มีความสัมพันธ์กับบทบาทเมียและแม่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ชายหญิงที่อยู่ในบริบทครอบครัว กลุ่มสตรีโสดสมัครใจคือกลุ่มที่ปฏิเสธความสัมพันธ์ชายหญิงปฏิเสธบทบาทเมียและแม่ กลุ่มสตรีไม่สมัครใจโสดคือกลุ่มที่ไม่ปฏิเสธความสัมพันธ์ชายหญิง จากนั้นประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร ชมรม สมาคมที่สตรีแต่ละสถานภาพสังกัดเป็นสมาชิกอยู่ เช่น มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว บ้านพักฉุกเฉิน สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี และกลุ่มเพื่อนวันเสาร์ องค์กรและหน่วยงานจะประสานให้ผู้วิจัยได้พบกับสมาชิกเป็นรายบุคคล และนัดหมายเพื่อพูดคุย สร้างสัมพันธภาพเป็นการเบื้องต้น ในกรณีที่องค์กรหน่วยงานไม่สามารถหาสมาชิกในแต่ละกลุ่มได้จนครบ ผู้วิจัยใช้เทคนิค snow ball โดยให้สมาชิกที่ตกลงอาสาเข้าร่วมกลุ่มสนทนาติดต่อแนะนำเพื่อนสมาชิกที่รู้จักและมีลักษณะตรงตามกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการจนครบจำนวน และผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มสนทนาทุกคนต่างก็สมัครใจในการให้ข้อมูล เมื่อได้รายชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ ผู้วิจัยจะโทรนัดหมายกลุ่มตัวอย่างที่ละคนเพื่อพูดคุยและทำความรู้จักคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บข้อมูลส่วนตัว ประสบการณ์ที่ประสบมาในอดีตความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ พร้อมกับประเมินความสามารถในการสะท้อนความคิดเห็นในประเด็นเพศสภาพ เช่น ถามว่าคิดอย่างไรกับกรณีสิทธิในการฟ้องหย่าของสามี ภรรยาที่มีเงื่อนไขที่ต่างกัน ถ้ากลุ่มตัวอย่างสามารถสะท้อนความคิดของตนต่อประเด็นเพศสภาพที่ผู้วิจัยถามได้ ผู้วิจัยจึงจะอธิบายวิธีการทำแผนที่ความคิด(Mind map) ให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจ และขอให้กลุ่มตัวอย่างทำแผนที่ความคิดที่มีประเด็นหลักหรือจุดศูนย์กลางอยู่ที่ผู้หญิง มีกิ่งความคิดที่แยกออกมาสี่ประเด็นรอง ได้แก่ เป้าหมาย บทบาท ความเชื่อและคุณค่า จากนั้นจึงนัดหมายให้กลุ่มเป้าหมายส่งแผนที่ความคิด ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์ อธิบายการทำแผนที่ความคิด และเก็บรวบรวมแผนที่ความคิดจนครบจึงจะนัดหมายกลุ่มเป้าหมายเพื่อสนทนากลุ่ม จึงทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เวลานาน ขึ้นอยู่กับเวลาและความพร้อมของกลุ่มตัวอย่าง เช่นกลุ่มผู้หญิงทำงาน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแผนที่ความคิดเรียบร้อยครบถ้วน รอเพียงการนัดหมายเพื่อสนทนากลุ่มแต่ไม่สามารถขอเวลาของผู้หญิงทำงานได้ตรงกัน หรือกรณีที่กลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนสถานภาพ จากแม่ที่เลี้ยงดูบุตรตามลำพัง (Single mom) เป็นผู้หญิงทำงานเพราะเธอตัดสินใจมีครอบครัวใหม่และกรณีที่กลุ่มตัวอย่างนัดหมายสนทนากลุ่ม แต่ไม่สามารถมาเข้าร่วมกลุ่มได้อย่างกะทันหันเป็นเหตุให้กลุ่มสนทนาบางกลุ่มมีผู้เข้าร่วมสนทนาเพียง 5 คน

ยกเว้นกลุ่มสตรีผู้ถูกกระทำ การได้มาของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆที่ผู้วิจัยไม่ได้นัดหมายกลุ่มตัวอย่างที่ละคน หากแต่ทำจดหมายขอความร่วมมือและชี้แจงวัตถุประสงค์ไปยังผู้อำนวยการบ้านพักฉุกเฉิน สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี เจ้าหน้าที่ของบ้านพักฯพิจารณา “ผู้

เดือรื้อน”ที่มีความพร้อมทั้งด้านจิตใจยินดีให้ข้อมูลส่วนตัวและความคิดเห็น ในกลุ่มนี้ผู้วิจัยได้คัดกลุ่มตัวอย่างออกหนึ่งคนเนื่องจากไม่สามารถสะท้อนแนวคิดเพศสภาพได้ ผู้วิจัยได้เข้าไปพบ “ผู้เดือรื้อน” ที่บ้านพักฉุกเฉินฯ 3 ครั้ง ครั้งแรกเพื่อทำสร้างสัมพันธภาพ และอธิบายการทำแผนที่ความคิด (Mind mapping) ครั้งที่สองเพื่อสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและประเมินความสามารถในการสะท้อนแนวคิดเพศสภาพและครั้งที่สาม เพื่อสนทนากลุ่ม ส่วนการเก็บรวบรวมแผนที่ความคิดจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้อำนวยการบ้านพักฯ กรุณาเก็บรวบรวมและส่งให้ผู้วิจัย

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดทำหนังสือเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ และขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่ขอสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น บ้านพักฉุกเฉิน สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี

ติดต่อหน่วยงานเอกชน/มูลนิธิ/สมาคม เพื่อขอความร่วมมือในการประสานกับบุคลากรหรือสมาชิกในกลุ่มที่มีคุณสมบัติตรงตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อผู้วิจัยมีโอกาสพบปะพูดคุยในเบื้องต้น เป็นการสร้างสัมพันธภาพก่อนมีการทำกลุ่มจริง

ขั้นตอนต่อไปเมื่อได้รายชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ผู้วิจัยนัดหมายพบปะพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่างทีละคน เพื่อสร้างสัมพันธภาพและให้ข้อมูลต่อกลุ่มตัวอย่างในการทำแผนที่ความคิด (Mind mapping) เพื่อให้เห็นขอบข่ายความคิด ความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มที่มีต่อความหมายของคำว่า “ผู้หญิง” ว่ามีความเชื่อมโยงกับความเชื่อในแนวคิดเพศสภาพ มีความสัมพันธ์กับบทบาทใดมีการกำหนดคุณค่าในบทบาทใด ขณะเดียวกันผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ในข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวผู้ร่วมกลุ่มสนทนา

จากนั้นนัดหมายผู้ร่วมกลุ่มในแต่ละกลุ่มเพื่อทำการสนทนากลุ่มอีกครั้ง ในขั้นตอนการสนทนากลุ่มจะเริ่มด้วยการสนทนาด้วยการให้แสดงความคิดเห็นที่กลุ่มมีต่อภาพยนตร์โฆษณาที่ได้เตรียมไว้ ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มสนทนา รู้สึกไม่ลำบากใจที่จะแสดงความคิดเห็น จากนั้นนำเข้าสู่คำถามด้วยประเด็นความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำแผนที่ความคิด (Mind mapping) ในประเด็นครอบครัว บทบาทสตรี และการสนทนากลุ่มจะช่วยให้เห็นถึงทัศนคติของกลุ่มที่มีทั้งสอดคล้องและขัดแย้ง ขณะเดียวกันผู้ร่วมกลุ่มจะช่วยให้แนวคิดที่มีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน เป็นการช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นประเด็นต่างๆ อย่างรอบด้านมากขึ้น และขณะเดียวกันก็เป็นการขยายทัศนะของผู้ร่วมกลุ่มไปพร้อมกัน

ในขั้นตอนการสนทนากลุ่ม จำเป็นต้องมีการบันทึกเสียง ผู้วิจัยชี้แจงเหตุผลความจำเป็นในการบันทึกเสียง การสนทนากลุ่ม แนะนำผู้ร่วมกลุ่มทีละคน เปิดภาพยนตร์โฆษณาชุดที่เตรียมมาให้



ผู้ร่วมกลุ่มชมแล้วเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกลุ่มแสดงความคิดเห็น ถ้าไม่สอดคล้องกับแนวคำถาม ผู้วิจัยจะถามนำให้ผู้ร่วมกลุ่มตอบคำถามอย่างอิสระ ในกรณีที่ผู้ร่วมกลุ่มนิ่งเงียบ ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคกระตุ้น ถ้าหากผู้ร่วมกลุ่มไม่สะดวกที่จะตอบในประเด็นนั้น ก็จะไม่คาดหวังให้ต้องตอบอย่างไม่เต็มใจ หรือต้องรู้สึกอึดอัดใจ

นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนาตรวจสอบความถูกต้องกับเทปบันทึกและจากการพูดคุยครั้งแรก และนำมาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ สังเคราะห์ และบันทึกรายงานสรุปผล

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างแผนที่ความคิด(Mind mapping) โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นเริ่มต้นความคิดอยู่ที่ประเด็น “ผู้หญิง” เชื่อมโยงประเด็นย่อยเรื่อง บทบาท ความเชื่อ และคุณค่าสตรี  
แผนที่ความคิดเป็นวิธีการตรวจสอบหาความเชื่อมโยงความคิดและประเด็นต่างๆ โดยเริ่มต้นกำหนดประเด็นหลักเป็นแก่นแกน เป็นศูนย์กลางของแผนที่ความคิด วางไว้กลางหน้ากระดาษ จากนั้นกำหนดคำที่เป็นประเด็นรองหรือเรียกว่ากิ่งแก้วเชื่อมโยงกับประเด็นหลักโดยลากเส้นโยงถึงกันระหว่างแก่นแกนหรือประเด็นหลักกับกิ่งแก้วหรือประเด็นรอง ซึ่งในงานนี้ได้กำหนดประเด็นหลักคือ “ผู้หญิง” ประเด็นรองที่เชื่อมโยงคือเป้าหมาย บทบาท ความเชื่อและคุณค่า



2. ชิ้นงานโฆษณา ชุดเมาไม่ขับ ความยาว 30 วินาที เป็นภาพชายสองคนนั่งดื่มสุรา เมื่อภรรยาโทรตามให้กลับบ้านจึงโกรธ กลับมาบ้านด้วยความโมโหตรงเข้าไปซ้อมกระสอบทรายอย่างรุนแรง ใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเร้าให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น โดยชิ้นงานดังกล่าวจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจของชาย มีสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทเมีย เปิดให้ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาพูดคุยต่อกัน 2 ครั้ง แล้วจึงถามความคิดเห็นของผู้ร่วมกลุ่มสนทนาที่มีต่องานโฆษณาดังกล่าว

3. คำถามแบบเปิดเป็นแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเพศสภาพตามสถานภาพของสตรีแต่ละกลุ่ม และแนวคิดเรื่องคุณค่าสตรี เช่น ถามว่า คุณรู้สึกอย่างไรกับสถานภาพ บทบาทที่รับผิดชอบ ภาระที่มีลักษณะอย่างไร จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกลุ่มแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างอิสระ

เพื่อตรวจสอบแนวคำถามให้ชัดเจน และการตีความให้ตรงตามเป้าหมายของงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวคำถามทดลองกับกลุ่มสตรีที่มีลักษณะหลากหลายตรงตามนิยามของกลุ่มสตรีข้างต้น จำนวน 5-6 คน เพื่อตรวจสอบปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนการทำการสนทนากลุ่ม และนำไปเป็นข้อควรคำนึงและควรระวังในการทำกลุ่มจริง

### การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ความคิดความเชื่อของกลุ่มเป้าหมายจากแผนที่ความคิด

ตอนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มซึ่งเป็นความคิด ความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมาย กับความเชื่อที่ได้จากแผนที่ความคิดและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้ตามแนวคิดของสตรีกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำแนวคิดที่ได้มาวิเคราะห์ตีความตามทฤษฎีที่เลือกใช้ในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งบรรยายผลกระทบจากความสัมพันธ์ชายหญิงตามเพศสภาพในสังคมไทย ทั้งในด้านบวกและด้านลบ เป็นบทบรรยายตามความเป็นจริง ตามคำบอกเล่าของสตรีกลุ่มตัวอย่าง การนำเสนอข้อสรุปของการวิจัยจะเป็นการบรรยายโดยแบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ

1. เพศสภาพในสังคมไทยมีผลอย่างไรต่อการให้คุณค่าตนเองของสตรี
2. บทบาทอื่นๆ ที่สร้างคุณค่าแก่สตรีในสังคมไทย

### ปัญหาจริยธรรม

การสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นการสอบถามถึงความคิด ความรู้สึกและการปฏิบัติตนที่เป็นผลจากการกำหนดเพศสภาพตามสังคมไทย การสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นไปโดยสมัครใจจากการแนะนำของบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักอยู่ก่อนแล้ว รวมทั้งผู้วิจัยจะชี้แจงรายละเอียดในการทำวิจัยให้ทราบในขั้นตอนที่ได้พบปะพูดคุย และขอให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความยินยอมในการเข้าร่วมงานวิจัยครั้งนี้ เป็นลายลักษณ์อักษร และยืนยันว่าจะไม่มีการเปิดเผยหรืออ้างอิงถึงตัวบุคคลของกลุ่มตัวอย่างในการรายงานการวิจัย

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### แนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องรวม 3 แนวคิด คือ แนวคิดสตรีนิยม (Feminisms) แนวคิดเพศสภาพ (Gender) ซึ่งทั้ง 2 แนวคิดนี้ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และแนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ซึ่งจะใช้ในการอ่านวิเคราะห์คุณค่าสตรีที่สตรีกำหนดเองผ่านภาษา และความหมายที่สตรีเลือกเอง ตรงกับหลักแนวคิดของสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminisms) ที่ต้องการรื้อสร้างความคิดเดิมและประกอบสร้างความคิดใหม่

#### 1. แนวคิดสตรีนิยม (Feminisms)

สตรีนิยม คือ ความพยายามที่จะตั้งคำถาม วิพากษ์ วิจารณ์ และช่วยเหลือสตรีที่ได้รับความทุกข์ยากจากระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรม กำหนดให้สตรีเป็นเพศที่ด้อยกว่า เป็นเพศที่รองจากชายในทุกๆ มิติ ทั้งทางสังคมและในชีวิตส่วนตัว ความแตกต่างทางเพศ และกดทับความเป็นสตรีให้ด้อยกว่าชายนี้ เกิดจากการใช้อำนาจ โดยอ้างความรู้ที่คิดว่าเป็นความจริงที่คิดค้นโดยชาย เขียนขึ้นเป็นความรู้เพื่อผู้ชายใช้ในการอ้างเพื่อใช้อำนาจเหนือสตรี

(สตรีนิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอย่างเท่าเทียม อยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยมีต้องแบ่งแยก และเคารพความแตกต่างของกันและกัน)

สตรีนิยมเป็นระบบคิดที่พยายามเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจสังคมให้เกิดความเสมอภาค

สตรีนิยมจะใช้สตรีเป็นหน่วยหลักของการวิเคราะห์ โดยพิจารณาบนพื้นฐานของความเป็นเพศ เป็นหลักแรก ประเด็นที่สตรีนิยมสนใจได้แก่ อิสรภาพส่วนบุคคล, ครอบครัว, รัฐ, การกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ, การเมือง และสังคมวัฒนธรรม (วารุณี ภูริสิทธิ์ : 2545)

สตรีนิยมต้องการจะชี้และพิสูจน์ให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศหญิง-ชาย การกำหนดคู่ตรงข้าม และการกำหนดความด้อย ความเหนือกว่า เป็นการกำหนดที่ตั้งขึ้นโดยชาย และไม่ใช่ว่าความรู้ที่เป็นความจริงที่จะแอบอ้างกันได้อีกต่อไป

อริสโตเติล (Aristotle)(1977) เป็นผู้ชายคนแรกที่แยกมนุษย์ออกจากกันเป็นพวก แบ่งผู้หญิง ผู้ชาย แบ่งชนชั้นปกครอง และถูกปกครอง เป็นคนที่กล่าวว่า ความเป็นชายเป็นสิ่งที่เหนือกว่า ผู้ชายมีความสมบูรณ์ในการเป็นมนุษย์มากกว่า ความจริงที่อริสโตเติลเห็นและสร้างเป็น

ชุดความรู้ เพื่อใช้เป็นอำนาจเหนือสตรี ไม่เป็นความจริงอีกต่อไปแล้ว ทั้งเพลโต (Plato) กานต์ (Kant) เฮเกิล (Hegel) และอีกหลายคนต่างก็มีความคิดคล้ายๆ กันว่า คุณค่าของสตรีอยู่ที่ความงาม ชีวิตของผู้หญิงทั้งหมดอยู่ที่ครอบครัว ผู้หญิงไม่มีเหตุผล ใช้อารมณ์ ฝังใฝ่ในเรื่องความรัก ความสวยงาม รูสโซ (Rousseau) เขียนเรื่อง Emile แสดงถึงความกลัวที่จะต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้หญิงด้วยการตกหลุมรักเธอ ความรักเป็นที่มาของความริจวนใจ และทำให้ชายหมดอิสรภาพ เพราะหลงใหลในสตรี เพราะฉะนั้น ผู้ชายจำเป็นต้องควบคุมสตรี โดยการทำให้เธอเป็นเมียและแม่ และในครอบครัวนี้เองที่ผู้ชายจะได้ควบคุมบังคับบัญชา และทำให้ผู้หญิงสยบยอม และจำนนกับความ อุดมคติธรรมจากชาย และรูสโซยังคิดอีกว่า โดยกฎธรรมชาติแล้ว ผู้ชายสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่มีผู้หญิง แต่ผู้หญิงจะอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีผู้ชาย นอกจากนี้ ล็อก (Locke) ยังกล่าวอีกว่า ผู้ชายเป็นเจ้าของทุกอย่างในครอบครัว ทั้งสิ่งของและผู้คนรวมทั้งเมีย ผู้หญิงไม่มีสิทธิเป็นพลเมืองเต็มขั้น จากความเชื่อ ความคิดของผู้ชายในอดีต มีอิทธิพลต่อความคิดของคนปัจจุบัน และครอบงำความคิดของผู้หญิงชายไว้อย่างยาวนานและฝังลึกจนคนส่วนใหญ่ไม่มีใครสงสัยและละเลยที่จะตั้งคำถาม

อย่างไรก็ตามสตรีนิยมตั้งคำถามกับการกำหนดความดีความเด่นความเหนือบนความแตกต่างความ เป็นหญิงเป็นชาย และให้คุณค่าใหม่กับความหมายของความเป็นหญิงเป็นชาย เช่นความอ่อนโยน ดีกว่าความก้าวร้าว ความเป็นหญิงดีกว่าความเป็นชาย

ถึงแม้สตรีนิยมจะมีประเด็นเป้าหมายที่แตกต่างหลากหลาย แต่โดยรวมแล้วก็เพื่อความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์นั่นเอง โดยมีองค์ประกอบที่ชัดเจน 4 องค์ประกอบที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้คือ 1) สตรีนิยมเป็นทฤษฎีเชิงการมองแบบภาพรวม ว่าด้วยสถานะที่ผู้หญิงทั้งโลกถูกกดขี่อยู่ภายใต้การควบคุมของชาย และยังเป็นทฤษฎีเชิงวิพากษ์ (critical theory) ที่ท้าทายและพยายามหักล้างทฤษฎีกระแสหลัก โดยยืนยันว่าทฤษฎีกระแสหลักเหล่านั้นขาดความสมบูรณ์ เนื่องจากไม่มีมุมมองด้านความสัมพันธ์ชาย-หญิง และเป็นความพยายามในการสร้างความรู้ที่เป็นของมนุษยชาติอย่างแท้จริง (เพราะมนุษยชาติมีทั้งหญิงและชายอย่างละเท่าๆ กัน 2) สตรีนิยมเป็นทฤษฎีทางการเมือง เพราะมีเป้าหมายที่จะปลดปล่อยผู้หญิงให้เป็นอิสระจากการเอาเปรียบของชาย 3) สตรีนิยมเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มุ่งจัดการกดขี่ผู้หญิง (oppression of women) เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมครั้งใหญ่ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม 4) สตรีนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ยืนหยัดอยู่ตรงข้ามกับอุดมการณ์ที่ต่อต้านผู้หญิง การที่อุดมการณ์สตรียังคงอยู่ในสังคมไทย หมายความว่าบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ยังมีความไม่เป็นธรรมระหว่างเพศอยู่ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545)

แมรี โวลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) นักเขียนแนวสตรีนิยมชาวอังกฤษ (ค.ศ. 1759-1797) เธอเขียน A vindication of Rights of women (ค.ศ.1792) ถือเป็นจุดเริ่มต้นและแรงบันดาลใจให้ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยทำงานเพื่อความเป็นธรรม เธอเห็นว่าหญิงชายนั้นไม่มีความแตกต่าง เธอท้าทายความเชื่อคนในสมัยนั้นโดยบอกว่า คุณภาพของหญิงชายนั้นไม่แตกต่าง ซึ่งคนสมัยนั้นเชื่อว่าคุณภาพชายนั้นเหนือกว่าหญิง

จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) นักปรัชญาชาวอังกฤษเขียน The Subjection of Women (ค.ศ.1869) มีอิทธิพลต่อนักสตรีนิยมสายสตรีนิยมอย่างมาก มิลล์เสนอว่า ไม่มีความแตกต่างทางเพศตามธรรมชาติระหว่างหญิงชาย ความเป็นรองของผู้หญิง ถูกยึดเยียดโดยสังคม

ซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simone De Beauvoir) นักสตรีนิยมชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งที่ ผลงานและประโยชน์ของเธอในหนังสือ The second sex(1949) ถูกอ้างอิงมากมาย เธอได้เสนอภาพวิเคราะห์ชีวิตผู้หญิงหลายๆ ด้าน ทั้งการงาน การเมือง การศึกษา ความรัก การแต่งงาน และการเป็นแม่ ความเป็นหญิง ความเป็นชายมีความคล้ายคลึงกัน แต่ถูกทำให้แตกต่างกันโดยการอ้างอิงของชาย สภาพการณ์ที่ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบคือ การเป็นเมียและแม่ การแต่งงานตัดขาดผู้หญิงออกจากโลก ต้องพึ่งพาผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงคาดหวังความสุขจากการแต่งงาน การถูกจำกัดถิ่นที่อยู่แต่ในบ้าน ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ การเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงยากที่จะกำหนดและทำตามจุดหมายของตนเองได้ เพราะฉะนั้นผู้หญิงที่ต้องการอิสระต้องหลีกเลี่ยงการแต่งงานและความเป็นแม่

จากแนวคิดสำคัญเบื้องต้นของนักคิดดังกล่าว ถูกพัฒนาต่อมาเป็นแนวคิดสตรีนิยมที่หลากหลายและอธิบายความสัมพันธ์ชายหญิงในพื้นฐานความคิดที่แตกต่างออกไป รวมถึงการอธิบายถึงความเป็นรองของสตรีซึ่งมีสาเหตุที่แตกต่างไปตามความเชื่อเดิม ความคิดถูกพัฒนาเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์และใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือการให้ความสำคัญและให้โอกาสกับประสบการณ์ของชีวิตผู้หญิงมาใช้ในการพัฒนาทฤษฎี (Flax, 1993 อ้างในวารุณี ภูริสินสิทธิ์: 2545 ) ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเพศเพื่อทำความเข้าใจในอำนาจที่แตกต่าง อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

ตลอดระยะเวลาที่แนวคิดสตรีนิยมได้ถูกปรับแต่ง ขยายความและยังมีความพยายามที่จะสร้างคำอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงแต่ละกลุ่ม ก่อให้เกิดแนวความคิดที่แตกต่างมากมาย ได้แก่

สตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism)

พัฒนาจากแนวคิดของ จอห์น ล็อก (John Locke) และ โทมัส ฮ็อบบ์ (Thomas Hobb) ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 และพัฒนาต่อมาจนถึงศตวรรษที่ 20 ตลอดเวลาที่มีแนวคิดเห็นที่แตกต่าง มีข้อขัดแย้ง

ในประเด็นปลีกย่อย แต่สรุปความคิดพื้นฐานโดยรวมได้ว่า สตรีนิยมสายเสรีนิยม มีความเชื่อในความเป็นมนุษย์ที่เหมือนกันของหญิงและชาย ให้ความสำคัญในการต่อสู้ทางกฎหมาย การเมือง เพื่อสิทธิของปัจเจกบุคคล ให้อิสระภาพแก่ผู้หญิงจากบทบาทเพศที่สังคมกำหนด

#### สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism)

ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) และเฟรดเดอริก แองเกลส์ (Frederick Engels) แนวคิดของคาร์ล มาร์กซ ไม่ได้ให้ความสนใจในความแตกต่างและการกดขี่ระหว่างหญิงชาย แต่มองว่าการถูกเอาเปรียบของผู้หญิงโดยผู้ชาย ก็เหมือนการถูกเอาเปรียบจากผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แนวคิดนี้พัฒนาต่อมาจนทำให้ประเด็นเรื่องการครอบครองทุนและปัจจัยการผลิตถูกนำมาใช้อธิบายสถานภาพของผู้หญิงในฐานะภรรยาและแม่บ้านที่ถูกควบคุมปัจจัยการผลิตและระบบการผลิตซ้ำ (การมีบุตร โดยผู้ชาย)

#### สตรีนิยมแนวคิดถอนรากถอนโคน (Radical Feminism)

แนวคิดนี้มีนักสตรีนิยมชั้นนำได้แก่ Kate Millet กล่าวว่าต้นเหตุของการกดขี่ผู้หญิงอยู่ที่ระบบชายเป็นใหญ่ เป็นต้นเหตุที่สำคัญเพราะเป็นสากล โดยมีครอบครัวเป็นสถาบันที่สนับสนุนปฏิบัติการชายเป็นใหญ่ รวมทั้งสถานศึกษาและสื่อ ซึ่งต่างตอกย้ำและผลิตซ้ำ ทำให้ความคิดชายเป็นใหญ่ฝังแน่นอยู่ในโครงสร้างสังคม Firestone เป็นนักคิดอีกคนหนึ่งในสำนักนี้ จึงเสนอให้ผู้หญิงเลิกทำหน้าที่สืบพันธุ์ และใช้เทคโนโลยีการผลิตลูกแทนและเห็นว่า หน้าที่ดูแลเด็กเป็นหน้าที่ของทุกคน ทั้งหญิงและชาย ส่วน Ann Okeley กล่าวถึงเรื่องมายาคติ (myth) ในความเป็นแม่ไว้ 3 ประการว่า “ผู้หญิงทุกคนต้องการที่จะเป็นแม่” “ผู้หญิงทุกคนมีสัญชาตญาณความเป็นแม่และต้องการมีลูกของตนเอง” และประการสุดท้าย “เด็กต้องการแม่ของตน” โดยชี้ว่าทั้งหมดเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อเพิ่มภาระหน้าที่และผูกมัดผู้หญิงไว้ในบ้านกับเด็ก แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของซีโมน เดอ โบวัวร์ ที่เสนอให้ผู้หญิงที่ต้องการอิสระควรหลีกเลี่ยงจากการเป็นเมียและแม่

#### แนวคิดสตรีนิยมสายวัฒนธรรม (Cultural Feminism)

สตรีนิยมสายนี้ ยอมรับคุณลักษณะความเป็นผู้หญิง ให้ความสำคัญกับภาษาที่ใช้อยู่ในสังคม อย่างเช่น คุณสมบัติของผู้หญิงก็ล้วนเป็นคำที่ชายสร้างขึ้น ผู้ชายใช้ภาษาในการควบคุมความเป็นผู้หญิง ดังนั้น ผู้หญิงต้องหลีกเลี่ยงหนีออกจากโครงสร้างทางภาษา และเอาชนะภาวะครอบงำทางภาษาให้ได้ด้วยการให้ความหมายของความเป็นผู้หญิงเสียใหม่ และเพื่อความอยู่รอดของผู้หญิง ผู้หญิงต้องค้นหาความเป็นตัวตนที่แท้จริงให้พบและให้คุณค่ากับสิ่งนั้นแทนคุณค่าที่ชายกำหนด

### แนวคิดสตรีนิยมสายนิเวศ (Eco Feminism)

เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดเชื่อมโยงความเป็นผู้หญิงเข้ากับธรรมชาติ เชื่อมโยงผู้ชายกับวัฒนธรรม การให้คุณค่าความสำคัญกับวัฒนธรรมมากกว่าธรรมชาติ ทำให้ผู้หญิงต้องด้อยกว่า สตรีนิยมสายนิเวศ จึงเรียกร้องให้ปฏิเสธความเป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Merchant 1995) และพยายามฟื้นฟูพิธีกรรมต่างๆ และเน้นการให้ความสำคัญกับธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา และป่า

### แนวคิดสตรีนิยมสายจิตวิเคราะห์ (Psycho Analysis Feminism)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ บิดาแห่งจิตวิเคราะห์ อธิบายว่า เด็กหญิงและเด็กชายจะพัฒนาความเป็นเพศของตนตามวุฒิภาวะคือ เมื่อเติบโตขึ้น เด็กหญิงจะแสดงออกถึงบุคลิกภาพของหญิง และเด็กชายจะแสดงออกถึงบุคลิกภาพของชาย โดยมีศูนย์กลางของคำอธิบายอยู่ที่อวัยวะเพศชาย (Phallogocentric) และมีแม่เป็น love object ถ้าเด็กหญิงสามารถมีพัฒนาการตรงตามเพศและรักเพศตรงข้ามเป็น และเด็กชายก็สามารถรักผู้หญิงอื่นนอกจากแม่ของตนได้ ก็เท่ากับว่ามีพฤติกรรมตรงตามที่สังคมยอมรับ ฟรอยด์กล่าวว่าการพัฒนาดังกล่าวเป็นการยากสำหรับเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย ด้วยเหตุที่เด็กหญิงไม่มีอวัยวะเพศชาย และรู้สึกอิจฉา (Penis envy) ซึ่งประเด็นนี้ถูกวิจารณ์จากนักจิตวิเคราะห์และนักสตรีนิยมมากมาย Juliet Michael (1997) กล่าวว่า จิตวิเคราะห์ได้ช่วยอธิบายว่าผู้หญิงกลายมาเป็นผู้หญิงได้อย่างไร ความเป็นรองของผู้หญิงไม่ได้มาจากสภาพทางร่างกายของผู้หญิงเท่านั้น แต่มาจากความเป็นรองทางเศรษฐกิจ และจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่กดขี่ผู้หญิง อุดมการณ์นี้ได้ฝังรากลึกอยู่ในจิตไร้สำนึกของคนทุกคน การแก้ปัญหาคือไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ แก้ไม่ได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีสืบพันธุ์แทนมนุษย์หญิง แต่ต้องแก้โดยเปลี่ยนระดับจิตวิญญาณของผู้หญิงให้หลุดพ้นจากแนวคิดชายเป็นใหญ่ Nancy Chodorow (1978) กล่าวว่า การยกหน้าที่เลี้ยงดูเด็กให้แม่ฝ่ายเดียวโดยพ่อมีความสัมพันธ์อยู่ห่างๆ เป็นการจัดการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ไม่ได้สัดส่วน (Asymmetrical organization of parenting) ส่งผลให้เกิดบุคลิกภาพที่แตกต่างกันในความเป็นหญิงและความเป็นชาย การแก้ปัญหาคือไม่เท่าเทียมทางเพศ คือ ต้องเปลี่ยนแปลงการจัดการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวเสียใหม่ ทั้งพ่อและแม่ต้องดูแลลูกใกล้ชิดในสัดส่วนที่เท่ากัน Carole Gilligan (1993) นักสตรีนิยมสายจิตวิเคราะห์ ให้ข้อสังเกตว่า ทฤษฎีต่างๆ ในการพัฒนาการจากจิตของมนุษย์ ตั้งอยู่บนการศึกษาที่ใช้ผู้ชายเป็นตัวอย่าง แต่กลับนำมาอธิบายพัฒนาการทางจิตของผู้หญิงด้วย เท่ากับไม่ยุติธรรมต่อผู้หญิง จากการศึกษาจิตวิทยาของผู้หญิง Gilligan พบว่าผู้หญิงมีความชัดเจนในความสัมพันธ์ที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน พัฒนาการทางจิตของผู้หญิงเป็นการหลอมรวมอัตลักษณ์กับความสัมพันธ์ เช่น การอธิบายอัตลักษณ์ของตนจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเป็นแม่ในอนาคต

ลาคัง (Jacques Lacan) นักจิตวิเคราะห์ชาวฝรั่งเศสเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาแนวคิดสตรีนิยมสายจิตวิเคราะห์ ลาคังอธิบายความเป็นตัวตนผ่านวัฒนธรรมสัญลักษณ์ (ภาษา) ว่าการอิจฉาอวัยวะเพศชายมาจากการให้ความสำคัญกับคำว่าอวัยวะเพศชายและใช้เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญสำหรับชาย สำหรับลาคังไม่มีความเป็นหญิงเป็นชาย ไม่มีตัวตนที่เป็นธรรมชาติ มีแต่ตัวตนที่ถูกสร้างโดยสังคม ผ่านทางภาษา ผ่านวาทกรรม คริสตีวา (Julia Kristiva) ก็มีความคิดที่สอดคล้องกับลาคังคือ ให้ความสำคัญกับภาษาในฐานะที่เป็นสิ่งที่สร้างความเป็นตัวตน และกำหนดอำนาจทางสังคม รวมทั้ง ชิซู (Helene Cixous) และ อิริกาเรย์ (Luce Irigaray) เป็นนักสตรีนิยมที่ได้รับแนวคิดหลังสมัยใหม่ ที่มุ่งสนใจการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมภาษา

#### สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminism)

ตั้งแต่ ค.ศ. 1980 สตรีนิยมชาวฝรั่งเศสทั้ง 3 คน คือ จูเลีย คริสตีวา (Julia Kristiva) เฮเลน ชิซู (Helene Cixous) และลูซ อิริกาเรย์ (Luce Irigaray) จึงได้ให้ความสนใจอยู่ที่ภาษาว่ามีส่วนสร้างและรักษาอัตลักษณ์ความเป็นเพศไว้อย่างไร มุ่งสนใจศึกษาถึงการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมและมองว่าความจริงไม่สามารถจะเข้าใจได้ถ้าปราศจากการให้คุณค่าทางสังคม

ความคิดแบบหลังสมัยใหม่ปฏิเสธความเชื่อระบบคิดยุคสมัยใหม่ (Modernization) ปฏิเสธความรู้สมัยยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ปฏิเสธระบบคิดแบบคู่ตรงข้าม (Dualism) ไม่เชื่อการอธิบายปรากฏการณ์ในโลกนี้ด้วยเหตุผลหรือทฤษฎีเดียว ปฏิเสธการแบ่งแยกจริยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และศิลปะออกจากกัน นักคิดในกลุ่มหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ที่มีชื่อเสียงและถูกกล่าวถึงในทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism) ได้แก่ มิเชล ฟูโก (Michael Foucault) และฌาค เดอร์ริดา (Jacques Derrida)

ฟูโก (Foucault) เป็นนักคิดแนวหลังสมัยใหม่ชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงมาก ในหนังสือ “History of Sexuality” เขาได้กล่าวถึงเรื่องความรู้ อำนาจและความคิดเรื่องเพศ ฟูโกกล่าวว่าอำนาจมีอยู่ในทุกที่ทุกปฏิสัมพันธ์ การดำเนินการของอำนาจอาศัยปฏิบัติการทางวาทกรรม และเสนอว่าสตรีนิยมต้องทำความเข้าใจว่าผู้หญิงถูกสร้างขึ้นอย่างไรในสังคมแต่ละสังคม

เดอร์ริดา (Derrida) เสนอว่าภาษาเป็นระเบียบทางสัญลักษณ์และภาษาที่ใช้อยู่ก็ถูกกำหนดจากแหล่งเดียวที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ความเป็นชาย และกำหนดคุณค่าในลักษณะคู่ตรงข้าม ซึ่งความคิดระบบนี้จะต้องถูกปฏิเสธ มนุษย์ต้องคิดใหม่ ปล่อยตัวเองจากความเชื่อเดิมที่ว่าความจริงมีหนึ่งเดียว เดอร์ริดาเสนอให้รื้อระบบความคิดความเชื่อแบบเดิม (Deconstruction) รื้อความเชื่อทางวัฒนธรรมภาษา (วารุณี ฐิริสินสิทธิ์ 2545 : 171) จึงสอดคล้องกับหลักการของสตรีนิยมที่ให้คุณค่ากับความจริงที่หลากหลายและให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางเพศ



ด้วยอิทธิพลจาก 2 แนวคิดดังกล่าว ทำให้สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminism) ให้ความสำคัญต่อเรื่องอำนาจในการสร้างวาทกรรม โดยที่เฟรเชอร์ (Fresher, 1997 อ้างในวารุณี ภูริสินสิทธิ์ 2545) กล่าวว่า ความคิดเรื่องวาทกรรมทำให้เข้าใจมิติอัตลักษณ์ทางเพศในสังคม การอธิบายเรื่องเพศเฉพาะทางชีวหรือทางจิตเท่านั้นไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอธิบายทางวัฒนธรรม สังคมมีปฏิบัติการที่แตกต่างหลากหลาย และอัตลักษณ์ทางเพศของคนในสังคมไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในครั้งเดียวจบแล้วอยู่คงที่ แต่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นสตรีนิยมยุคหลังสมัยใหม่จึงปฏิเสธความเหมือนกันของกลุ่มผู้หญิงหรืออัตลักษณ์ที่แน่นอนของผู้หญิง และเชื่อว่าผู้หญิงมีความแตกต่าง รวมถึงความแตกต่างในตัวคนผู้หญิงแต่ละคนด้วย ขณะเดียวกันสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ก็ปฏิเสธระบบแบ่งแบบคู่ตรงข้าม (Binary, Dualism) ซึ่งมักประกอบสร้างใหม่ (reconstruction) จึงมีการให้นิยามสร้างความหมายใหม่เพื่อปลดปล่อยผู้หญิงออกจากอัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) และให้คุณค่าเพิ่มพลังให้กับความเป็นหญิงในความหมายใหม่ (กาญจนา แก้วเทพ 2544 : 498)

#### สตรีนิยมในไทย และผลต่อสตรีไทย

ในประวัติศาสตร์ไทย ยุคสมัยที่ปรากฏว่ามีการพูดถึงสิทธิของสตรีคือสมัยรัชกาลที่ 4 กรณีของอำแดงเหมือนที่ถูกบังคับให้ต้องแต่งงานกับชายที่ตนไม่รัก จึงทำฎีการ้องต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในความเป็นจริงคงจะไม่มีเพียงอำแดงเหมือนคนเดียวเท่านั้นที่ติดขัดกับการที่ถูกบังคับกดขี่ เพียงแต่อำแดงเหมือนคล้ายผู้หญิงคนอื่นๆ ที่ผ่านมา และพอจะเห็นทางออกประเด็นที่สตรีไทยสมัยนั้นเรียกร้องก็คล้ายคลึงกับการเรียกร้องของสตรีชาวตะวันตก ก็คือเรื่องความเท่าเทียมทางการศึกษาและการมีกฎหมายส่วนตัวเดียวเมียเดียว จากนั้นข้อเรียกร้องก็ถูกขยายไปในเรื่องต่างๆ เช่นการเรียกร้อง โอกาสในการเข้ารับราชการ การได้รับค่าตอบแทนเท่ากับชาย มีการจัดตั้งองค์กรของผู้หญิงเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2475 ชื่อว่า “สมาคมสตรีไทยแห่งกรุงสยาม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสมานความสามัคคีของเพศหญิง จากนั้นมาก็มีการก่อตั้งองค์กรสตรีอีกมากมาย เช่น กลุ่มเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ซึ่งกิจกรรมที่องค์กรเหล่านี้ได้ดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่สตรีที่ประสบปัญหา เช่น ถูกทำร้าย ถูกข่มขืน และกลุ่มเอ็มพาวเวอร์ (Empower) ที่ทำงานกับกลุ่มสตรีขายบริการทางเพศเพื่อเพิ่มศักยภาพเธอเหล่านั้นให้มีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น นอกจากองค์กรที่เอ่ยชื่อไปแล้วข้างต้น ยังมีองค์กรหน่วยงานที่ทำงานด้านผู้หญิงอีกมากมาย ที่สตรีเข้าไปมีบทบาทในระดับผู้บริหารรวมถึงสถาบันสื่อ ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญที่อาจทำบทบาทส่งเสริมสถานภาพสตรี แต่กลับตอกย้ำความอ่อนด้อยของสตรีในทุกรูปแบบ (กาญจนา แก้วเทพ 2535) ตอกย้ำมายาคติของการถูกล่วงเกินทางเพศ การสร้างมลทินให้ผู้หญิง และทำให้คุณค่าผู้หญิงหมดไป (วิลาสินี พิพิธกุล, กิตติ ก้นภัย 2546) ภาพที่

สะท้อนออกมาจากสื่อล้วนอยู่ภายใต้กรอบความคิดชายเป็นใหญ่ และการที่ผู้หญิงเข้าไปอยู่ในตำแหน่งสำคัญทางการเมืองก็ไม่ได้ทำความเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์กับผู้หญิงส่วนใหญ่แต่อย่างใด (ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ 2539 อ้างในวารุณี ฐิริสินสิทธิ 2545)

เมื่อมองการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มสตรีในภาพรวมแล้วดูเหมือนไร้พลัง ไม่สามารถดึงผู้หญิงส่วนใหญ่ให้เข้ามาร่วมแสดงพลังได้ สาเหตุมาจากการที่สตรีไทยไม่มีสำนึกร่วมของความเป็นผู้หญิง (วารุณี ฐิริสินสิทธิ, 2546 : 196) และผู้เขียนเองก็ได้พบกับเหตุการณ์ที่ยืนยันข้อความดังกล่าวอย่างดี ขณะที่ผู้เขียนเองถูกขืนพูดเรียกร้องให้ผู้ชายคนหนึ่งยุติการเรียกผู้หญิงว่า “อี” ในที่สาธารณะ (ในห้องประชุม สัมมนาที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง) ในห้องประชมนั้นมีสตรีไม่ต่ำกว่าร้อยคน เป็นทั้งครู อาจารย์ นักศึกษา และผู้หญิงหลายอาชีพ ผู้เขียนเองก็ได้ถามในที่ประชุมว่า “พวกเรายินดีจะให้เขาเรียกผู้หญิงว่า “อี” หรือ “ไม่” สิ่งที่ได้รับคือความเงียบ ผู้หญิงทุกคนในที่ประชมนั้นไม่มีใครแสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด ทุกคนนิ่งสนิท ด้วยประสบการณ์ที่แตกต่างของสตรีไทย คงเป็นเรื่องยากที่จะทำให้สตรีไทยมีสำนึกในความเป็นผู้หญิงร่วมกันได้ และผู้หญิงบางส่วนก็ได้รับประโยชน์จากการแบ่งผู้หญิงออกจากกัน เป็นพวกผู้หญิงดี ผู้หญิงเลว ด้วยมาตรฐานทางสังคม แบ่งผู้หญิงเป็นชั้นๆ ชั้นที่เหนือกว่าก็กดขี่ผู้หญิงด้วยตนเองในชั้นที่ด้อยกว่า ยิ่งศึกษาสูงยกระดับชั้นขึ้นไปเท่าใด ยิ่งได้รับอิทธิพลจากความรู้ตะวันตกเท่านั้น แม้กระทั่งนักวิชาการอย่างอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ก็ยังวิพากษ์ว่าผู้หญิงไทยไม่มีสำนึกในความเป็นผู้หญิง (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2546 ; 13)

เป็นการยากอีกเช่นกันที่จะหาคำอธิบาย ความเป็นมาของสถานภาพสตรีไทยอย่างชัดเจนพร้อมเหตุผลอธิบายประกอบอย่างน่าเชื่อถือ เพราะเรื่องของผู้หญิงแทบจะไม่มีการบันทึกเป็นเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง เรื่องราวเกี่ยวกับสตรีที่รับรู้ได้อ่านส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของสตรีในราชสำนักที่บันทึกโดยผู้ชาย

อีกทั้งดูจะไม่เป็นประโยชน์เท่าใดนัก ที่นักสตรีนิยมไทยต้องพยายามอธิบายสถานการณ์สตรีไทย ความสัมพันธ์ชายหญิงในไทยด้วยทฤษฎีตะวันตก นอกจากจะใช้เทียบเคียงและอ้างอิง สิ่งที่น่าจะทำความเข้าใจและช่วยกันอธิบายก็คือสถานภาพของสตรีไทยในปัจจุบัน ความคิด ความต้องการ และความเชื่อที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของสตรีไทย หญิงไทยยังอยู่ในกรอบความคิดเดิม หรือก้าวพ้นมาแล้วโดยไม่แสดงออก

ในความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ปัญหาของผู้คนในสังคมก็มักจะเกิดจากการแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกันด้วยเกณฑ์ต่างๆ ทำให้มนุษย์มีความแตกต่าง และจากความแตกต่างได้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียม เมื่อไม่เท่าเทียมย่อมมีฝ่ายหนึ่งเหนือกว่าในขณะที่อีกฝ่ายย่อมด้อยกว่า เมื่อมีผู้ที่เหนือกว่า/ด้อยกว่า ย่อมมีการถ่ายทอด การใช้อำนาจและแน่นอนที่สุด ผู้มีอำนาจเหนือกว่าย่อมใช้

อำนาจของคนควบคุมผู้ที่ด้อยกว่า ดังนั้นปัญหาเรื่องการใช้อำนาจกดขี่ย่อมเกิดขึ้นทุกหนแห่งที่มีความแตกต่าง โดยเฉพาะความแตกต่างทางเพศเท่านั้น ยังรวมถึงความแตกต่างทางอายุ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เชื้อชาติ ศาสนาและ เผ่าพันธุ์

ถึงแม้ว่าจะมีหรือไม่มีแนวคิด ทฤษฎีสตรีนิยมจากโลกตะวันตก โดยธรรมชาติของมนุษย์ก็ย่อมหาทางออกจากการถูกกดขี่ บีบบังคับ ถูกรายใดที่สังคมยังมีการกดขี่ ไม่ว่าจะทางเพศ ทางชนชั้น ทางเชื้อชาติ ทางศาสนา ทางเผ่าพันธุ์ มนุษย์ก็ย่อมต้องหาทางออกทางใดทางหนึ่งตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่และความพร้อมของมนุษย์เอง บางทีอาจจะเป็นการเข้าใจผิดของนักทฤษฎีเองก็ได้ว่ามีการนำแนวคิด ความจริงแล้วความคิดที่จะต่อสู้ให้หลุดพ้นจากอำนาจและการกดขี่มีอยู่ทั่วไป หลากหลายวิธีคิด วิธีการกระทำ อย่างเช่นตัวผู้เขียนเองก็รู้สึกอึดอัดกับความไม่เท่าเทียมในบ้านมาตั้งแต่จำความได้ว่าพี่ชาย 5 คน และน้องชายอีก 1 คน มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตในบ้านเหนือผู้เขียนตลอด มีอิสรภาพมากกว่า ไปไหนมาไหนได้แม้ในยามค่ำกั้น และไม่ต้องรับผิดชอบงานบ้านใดๆ เลย ผู้เขียนคิดมาตลอดว่าสักวันจะต้องหลุดพ้นจากสถานการณ์เหล่านี้ให้ได้และก็คิดหาทางตลอดเวลา

#### สตรีกับการพัฒนา

ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสตรีส่วนมากเป็นความรู้ด้านสรีระ ร่างกาย เชิงชีววิทยาและถ้าเป็นด้านจิตวิทยาก็เป็นจิตวิทยาที่มีความคิดศูนย์กลางอยู่ที่ชาย ผู้หญิงจึงกลายเป็นคนมีปัญหาถ้าหากไม่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม แต่แทบจะไม่มีความรู้เชิงทฤษฎีใดที่กล่าวถึงความคิดความรู้ถึงความต้องการของสตรีเป็นที่ตั้ง การพัฒนาสตรีอย่างถูกต้องแท้จริงยังไม่เกิดขึ้นที่ผ่านมาการพัฒนาสตรีตามแนวทางของ UNESCO ก็คือพัฒนาให้สตรีเรียนรู้ได้มากขึ้นหารายได้ให้มากขึ้น แต่เวลาที่ผ่านมาก็พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ยิ่งพัฒนาสตรีในแนวคิดเดิม ที่แบ่งแยกความเป็นหญิงเป็นชาย การกำหนดคุณค่าด้วยระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) การพัฒนาสตรีที่โคทม อาริยา กล่าวไว้ในบทความ“แนวทางการพัฒนาสตรี”(2527)หมายถึงการที่สตรีสามารถพัฒนาตามศักยภาพตามความถนัดและตามความพอใจ(ภัสสร ลิมานนท์,2544)

สิ่งที่สตรีควรได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนามากที่สุดคือ ศักยภาพที่จะมีจิตสำนึกแบบวิเคราะห์ วิจารณ์ การรู้จักเข้าใจ ยอมรับและชื่นชมความเป็นผู้หญิงอย่างที่ตนเองเป็น และเลิกเชื่อในความเชื่อที่บั่นทอนความสุขในชีวิตผู้หญิง เช่น ผู้หญิงที่ดีต้องรักษาพรหมจรรย์ ผู้หญิงต้องแต่งงาน ผู้หญิงต้องมีลูก ลูอิส เฮย์ ผู้บรรยายด้านปรัชญา, ผู้ชำนาญทางศาสตร์แห่งจิต ชาวอเมริกันเขียนแนะนำให้มีการสอนเรื่องความคิดความเชื่อมั่นและการตระหนักในคุณค่าของตนเอง โดยไม่แบ่งแยกเพศ เป็นหลักสูตรประจำในโรงเรียนประถม รวมทั้งนักจิตวิทยา Florence Denmark (1994)

ก็ได้อธิบายว่า หลักสูตรจิตวิทยาที่สอนๆ กันอยู่ ก็ขาดสมดุลด้านเพศทางวัฒนธรรม มีความแตกต่างในความเป็นหญิง ความเป็นชาย ใ้รับข้อมูลข่าวสารด้วยความระมัดระวัง เสนอให้ตัดประเด็นความเป็นหญิง ความเป็นชายออกไปเสีย (Denmark 1994, 329-334)

ผู้หญิงต้องออกจากกรอบค่านิยมของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและกฎหมาย ซึ่งที่แท้ก็คือ เครื่องคุมขังผู้หญิง เพราะ

1. ขาดอิสรภาพ ชีวิตมิได้กำหนดได้ด้วยตนเอง
2. ทำงานหนักแต่ไม่ได้รับการยกย่อง ยอมรับ
3. ถูกเหยียดหยามและเอารัศเอาเปรียบทางเพศ
4. ไม่มีศักดิ์ศรี เพราะอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าชาย
5. มีโอกาสและทางเลือกในอาชีพน้อย
6. เป้าหมายชีวิตสมรสคือการเป็นเมียรับใช้สามี และมีลูก เป็นแม่ที่ดี  
จงรักต่อสามีและลูก
7. ชีวิตภายในที่เจ็บแสบและกดดันด้วยกรอบประเพณีต่างๆ
8. กฎหมายไม่ให้ความสำคัญธรรมเนียม เลือปฏิบัติระหว่างชายและหญิง

(พรเพ็ญ อื่นตระกูล 2546)

ผู้หญิงต้องออกจากวาทกรรมออกจากอำนาจที่ทำให้ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย และผู้หญิงต้องสร้างวาทกรรมที่ให้คุณค่าแห่งสตรีแทนที่

## 2. แนวคิดเพศสภาพ

เพศสภาพ (Gender) เป็นคำที่ใช้บอกถึงความแตกต่างระหว่างเพศตามความหมายที่สังคมกำหนดขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงตามพลวัตรของสังคม ซึ่งแตกต่างจากคำว่าเพศสรีระ (sex) เป็นเพศที่กำหนดขึ้นตามเพศตามสภาพร่างกาย เป็นการกำหนดเพศตามหลักชีววิทยา ยกต่อการเปลี่ยนแปลง (ขณะที่ปัจจุบันมีการผ่าตัดแปลงเพศมากมาย ความรู้ ความจริงในประเด็นนี้คงจะมีความเปลี่ยนแปลงให้ติดตามอีก)

เนื่องจากสังคมได้กำหนดคุณลักษณะของมนุษย์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความเป็นหญิง (Feminine) และความเป็นชาย (Masculine) โดยอาศัยหลักคำอธิบายในการแบ่งแยกความเป็นหญิง ความเป็นชายดังนี้

- คำอธิบายตามหลักชีววิทยา (Biology) ให้เหตุผลว่าธรรมชาติได้กำหนดให้สภาพร่างกายของสตรีอ่อนแอกว่า สภาพร่างกายของชายแข็งแรง มีพลังกว่า จากความแตกต่างทางสรีระ ทำให้สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ตามสรีระ คือ สตรีมีมดลูกใช้ในการตั้งครรภ์ ต้องคลอดบุตร เลี้ยงบุตร สตรีจึงถูกกำหนดให้มีพื้นที่จำกัดอยู่แต่ในบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่เหมาะสม ปลอดภัย

ในการเลี้ยงดูทารก ขณะที่ชายไม่มีภาระเกี่ยวข้องกับการให้กำเนิดและเลี้ยงดูทารกเลย ชายไม่จำเป็นต้องถูกจำกัดพื้นที่เฉพาะในบ้าน

- คำอธิบายตามหลักสังคมวิทยา ซึ่งมีทั้งอธิบายตามโครงสร้างและอธิบายตามหน้าที่ การอธิบายตามหน้าที่นิยมก็คือ การรับเอาเหตุผลตามหลักชีววิทยามาอธิบายต่อถึงหน้าที่ รับผิดชอบต่อการเลี้ยงดูบุตรของสตรี ซึ่งคุณลักษณะในการเลี้ยงดูบุตรจำเป็นต้องอาศัยความอ่อนโยนเอาใจใส่ ละเอียดย่อน ลักษณะความเป็นหญิงก็คือการอธิบายคุณลักษณะของผู้ที่ต้องดูแลทารกนั่นเอง และอธิบายลักษณะความเป็นชายในลักษณะตรงข้ามด้วยหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบอีกหน้าที่หนึ่ง ซึ่งในความคิดของนักวิชาการบางท่านก็เสนอแนะให้เห็นวิธีคิดที่ออกนอกกรอบความคิดแบบคู่ตรงข้าม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548) ไม่มีความจำเป็นจะต้องอธิบายความเป็นหญิงความเป็นชายให้อยู่ในลักษณะคู่ตรงข้ามเลย

- คำอธิบายตามหลักมานุษยวิทยา อธิบายความเป็นหญิงความเป็นชายโดยอ้างอิงเหตุผลทางสรีระจะไม่ใช่คุณธรรมและไม่ครอบคลุม เพราะตามความเป็นจริงแล้ว พฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหญิง-ชาย มีความหลากหลายเกินกว่าจะกำหนดเป็นพฤติกรรมแน่นอนตายตัว ทั้งนี้ขึ้นกับว่าวัฒนธรรมของสังคมนั้นเป็นอย่างไร สมาชิกหญิง-ชายในสังคมนั้นได้รับการอบรมและปลูกฝังอย่างไร

- คำอธิบายตามหลักสตรีนิยม อธิบายว่าทั้งหญิงและชายต่างมีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม ความเป็นหญิงความเป็นชาย ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายมีความแตกต่างหลากหลายมิใช่มีเพียงรูปแบบเดียวตามที่สังคมกำหนด

ความแตกต่างระหว่างความเป็นหญิง ความเป็นชายนี้เองที่กำหนดบทบาทให้หญิง-ชาย แสดงบทบาทแตกต่างกันตามความคาดหวังของสังคม

การกำหนดความแตกต่างระหว่างความเป็นหญิงความเป็นชาย ในลักษณะของคู่ตรงข้าม (Dual system) และกำหนดให้ลักษณะความเป็นหญิงเป็นลักษณะที่ด้อยกว่า ให้ความสำคัญต่อลักษณะความเป็นชาย ลักษณะดังกล่าวไม่เพียงแต่จะแสดงออกในบทบาทของเพศชายเท่านั้น ยังแสดงออกในสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว ในทัศนคติ ค่านิยม และในระบบคุณค่าที่ต่างก็ให้ความสำคัญเหนือกว่าของความเป็นชาย ให้การสนับสนุน การแข่งขัน แข่งชิง ก้าวร้าว แยกแยะสิ่งต่างๆ ออกจากกันจนเป็นประเด็นเล็ก ประเด็นน้อย ซึ่งตรงข้ามกับระบบคุณค่าแห่งสตรี ที่ให้สตรีเป็นใหญ่ (Matriarchy) ให้ความสำคัญกับความเป็นหญิงคือการถนอมรักษา ความร่วมมือร่วมใจประสานกัน ความอ่อนโยนและการสังเคราะห์รวบรวม สังคมปัจจุบันยึดถือคุณค่าแบบชายเป็นใหญ่ ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกจึงเกิดจากการแบ่งแยก แข่งขันและแย่งชิง การเหยียดยารักษาโลกให้คืนความสมดุลก็คือการร่วมมือประสานใจ ถนอมรักษา ดูแลสังคมด้วยระบบคุณค่าของสตรี

### ผลกระทบจากเพศสภาพต่อสถานภาพของสตรี

การแบ่งแยกเพศ แบ่งบทบาทชาย-หญิง แบ่งพื้นที่ระหว่างเพศ แบ่งอาชีพ แบ่งกิจกรรม อย่างชัดเจนตามที่สังคมที่ชายเป็นใหญ่ เป็นการแบ่งด้วยเส้นแบ่งแห่งอคติ ส่งผลให้สตรีต้องรับภาระที่หนักกว่า ยาวนานกว่า อยู่ในพื้นที่จำกัดกว่าและด้วยความเป็นหญิงที่เห็นแก่ครอบครัว และส่วนรวม คิดถึงความรู้สึกของผู้อื่นก่อน ความสุขของสตรีอยู่ที่ทำให้คนที่รักเป็นสุข จึงยอมรับภาระที่หนักหนายาวนานไม่จบสิ้น โดยไม่ตั้งคำถามหรือดิ้นรนที่จะออกนอกพื้นที่ ไม่ปฏิเสธหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

จนกระทั่งสังคม-โลก มีวิวัฒนาการในวิทยาการต่างๆ มากมาย และสิ่งเหล่านั้นก็เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต เริ่มตั้งแต่การศึกษาที่ผู้หญิงมีโอกาสเข้าถึงมากขึ้น ผู้หญิงเริ่มอ่านออกเขียนได้ ได้เรียนรู้วิทยาการใหม่ เริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงในสังคม และเริ่มคิดที่จะเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตแบบเดิม เริ่มสงสัยในภาระหน้าที่รับผิดชอบที่ต้องรับ เริ่มตั้งถามถึงความต่ำต้อยของสถานภาพของตนเอง เริ่มมองเห็นความด้อยกว่าของผู้หญิง เมื่อเทียบกับสถานภาพและวิถีการใช้ชีวิตของชาย และเมื่อเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม แรงงานสตรีเป็นที่ต้องการ เป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงมีโอกาสใช้ชีวิตนอกพื้นที่ที่เป็นบ้าน เป็นพื้นที่เดิมที่คับแคบ ผู้หญิงเริ่มเห็นโลกกว้าง ด้วยโอกาสในการเดินทาง ผู้หญิงมีประสบการณ์แปลกใหม่ สามารถพัฒนาความคิด พัฒนาความสามารถได้อย่างทัดเทียมชาย ผู้หญิงเริ่มขยายพื้นที่ของตนเข้าสู่พื้นที่นอกบ้านมากขึ้น ขณะเดียวกันนั้นก็หมายความว่าผู้หญิงต้องรับผิดชอบทั้งภาระภายในบ้าน รวมทั้งรับภาระนอกบ้านไปควบคู่กัน ขณะที่ผู้ชายต้องมีอาณาเขตนอกบ้าน ภาระรับผิดชอบยังเป็นงานนอกบ้านอยู่เช่นเดิม เปรียบเทียบจำนวนไม่ได้เลยระหว่างชายที่ยอมรับภาระในบ้านช่วยสตรีกับสตรีที่ออกมารับภาระนอกบ้านเพื่อลดภาระของชาย

จากงานวิจัยวัดทัศนคติของชาย-หญิง ชาวอเมริกัน ที่มีต่อสิทธิหน้าที่ของสตรี ตั้งแต่ ค.ศ. 1970 - 1995 พบว่า สตรีมีทัศนคติต่อบทบาทหน้าที่ของสตรีเองเปลี่ยนแปลงไปอย่างสม่ำเสมอสำหรับชายแล้วมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องสิทธิหน้าที่ของสตรีน้อยมาก ในระยะเวลาตลอด 25 ปีที่ผ่านมา (Twenge, 1997)

จากปรากฏการณ์เช่นเดียวกันนี้ ในประเทศไทย วิถีชีวิตในสังคมดำเนินการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความรู้ ความคิด ความสามารถของสตรีได้รับการพัฒนาทั้งด้วยความต้องการของสตรีเอง ทั้งด้วยแรงผลักดันทางเศรษฐกิจ ความคิดเห็นและทัศนคติของสตรีไทยปรับเปลี่ยนตามความเปลี่ยนแปลง แต่ในขณะที่ชายไทยยังคงทัศนคติเดิมในเรื่องสิทธิ เสรีภาพของสตรี บทบาทหน้าที่ยังต้องรับผิดชอบทั้งงานในบ้านและงานนอกบ้านให้เรียบร้อยไม่ขาดตกบกพร่อง ในเวลาเดียวกัน ผู้หญิงเริ่มตั้งคำถามว่า ทำไมผู้ชายไม่ช่วยงานบ้าน งานเลี้ยงลูก งานดูแลคนชราในบ้านบ้าง เพราะ

ผู้หญิงเองก็ต้องทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับชาย และเหล่านี้คือความขัดแย้งทางความคิดระหว่างเพศ-ความขัดแย้งในบทบาททางเพศ (Gender role Conflicts)

ผลกระทบจากความขัดแย้งในบทบาทเพศ ในแคนาดาพบว่า แม้กระทั่งเด็กผู้หญิงอายุ 15 ปี ก็เกิดความเครียด คับแค้นใจมีความขัดแย้งในบทบาทเพศเช่นกัน จากการศึกษาที่เด็กผู้หญิงถูกคาดหวังจากสังคมให้กำหนดบทบาทตนเองผ่านความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นเหตุให้เด็กผู้หญิงตัดสินใจฆ่าตัวตายมากกว่าเด็กชาย (Pinhas, toner & Weaver, 2002)

งานวิจัยของไทยโดย ปณัสย์ รัฐกิจวิจารณ์ ณ นคร (2541) ชี้ว่าการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้หญิงจะทำได้ดีกว่าผู้ชาย การที่ชายต้องปรับตัวมาทำงานบ้านของผู้หญิง ทำให้ผู้ชายรู้สึกเสียศักดิ์ศรีความเป็นชาย

ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย มิใช่เป็นเพียงสัมพันธ์ทางเพศเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจแฝงอยู่ ซึ่งเป็นอำนาจที่เกิดจากความไม่เท่าเทียมความแตกต่างระหว่างหญิง-ชาย การใช้อำนาจกดทับความเป็นหญิงไว้ ส่งผลให้ผู้หญิงอยู่ใต้อำนาจชายมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นสิ่งปกติ จนมองไม่เห็นว่ามี ความไม่เท่าเทียมและมีการใช้อำนาจกดทับอยู่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมนี้ ทำให้ผู้หญิงถูกประเมินเป็นผู้ที่ด้อยกว่าชายอยู่เสมอ ด้วยระบบคุณค่าแบบชายให้คุณค่ากับความเป็นชายตามวัฒนธรรมเฉพาะที่สร้างสัญลักษณ์ที่เฉพาะขึ้นมา สภาวะคู่ตรงข้ามหรือเรียกว่าสภาวะคู่ปรปักษ์ (สมิทธิ สมิธธาดา อนาคามี, 2544) ซึ่งมีทั้งความสัมพันธ์เชิงบวก และเชิงลบในตัวเอง สังคมกลับเลือกใช้แต่ความสัมพันธ์เชิงลบ ในการกำหนดคุณค่าอย่างที่ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) กำหนดให้ความเป็นชายเป็นสิ่งมีคุณค่าและความเป็นหญิงซึ่งเป็นคู่ตรงข้าม เป็นสิ่งไม่มีคุณค่า ถ้ามองสภาวะคู่ปรปักษ์ (Antagonism) อย่างรอบด้านก็จะพบคุณค่าของความเป็นหญิง และความเป็นชายอย่างเท่าเทียม และขณะเดียวกันก็จะเห็นความไม่มีคุณค่าของความเป็นหญิง และความเป็นชายอย่างเท่าเทียมกัน เพราะคุณค่าแท้เกิดจากคุณสมบัติเฉพาะดั้งเดิมของสิ่งนั้นๆ ส่วนคุณค่าเทียมเกิดจากการเลือกสมมุติ และกำหนดคุณค่าตามความพอใจของมนุษย์ในสังคมกลุ่มหนึ่ง (สมิธธาดา, 2544) ซึ่งคุณค่าสมมุตินี้ อาจมีคุณค่ากับคนกลุ่มหนึ่งแต่อาจไม่มีคุณค่าเลยกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง

คุณค่าที่แพร่หลายในสังคมมีอิทธิพลต่อบรรทัดฐาน เป็นแบบอย่างแนวทางในพฤติกรรม ในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และบรรทัดฐานเองก็แสดงถึงคุณค่าทางสังคม ระบบคุณค่าจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ของบุคคลและสังคม (ประเสริฐ เข้มกลิ่งฟูง 2528 อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 97) ในโลกแห่งความจริง สังคมปัจจุบันไม่ได้มีระบบคิด ความเชื่อในบรรทัดฐานเดียว ระบบคุณค่าแบบชายเป็นใหญ่ก็เป็นตัวกำหนดความเป็นผู้หญิงตี-เลวอยู่ภายใต้บริบทความสัมพันธ์ทางเพศในรูปแบบต่างๆ กัน ตั้งแต่กฎหมาย บทเรียนในหลักสูตรการเรียนการสอน

คำอบรมสั่งสอนของบุคคลในครอบครัว ตลอดจนภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่เป็นรองชายในสื่อต่างๆ ประเภท ล้วนแต่เป็นขบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้งสิ้น (Socialization)

จากการขัดเกลาของสังคมทำให้เกิดการกำหนดภาพผู้หญิงดี ผู้ชายดี รายงานวิจัยเรื่องความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิงโดยสถาบันวิจัยประชากรและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล และมูลนิธิผู้หญิง (2546) แบ่งเป็นสองด้าน ด้านมุมมองของผู้หญิงและมุมมองของชาย

ในมุมมองของผู้หญิง ผู้หญิงดีต้องเก่งทั้งในบ้านและนอกบ้าน เป็นแม่บ้านที่ดีไม่เกียจคร้าน ผู้ชายดีต้องเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ มีความเสมอภาค ไม่ทำร้ายร่างกายสตรี ไม่มีเมียช้อย

ในมุมมองของชาย ผู้หญิงดีต้องเป็นกุลสตรี เป็นแม่บ้านแม่เรือน เข้าใจผู้ชาย ยอมรับสภาพตนและช่วยครอบครัว หากทำได้ ผู้ชายดีต้องมีอาชีพ เป็นผู้นำ รับผิดชอบ และช่วยเหลืองานบ้านได้

ทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลยังผูกติดกับความเชื่อของการแบ่งบทบาทเพศที่ชัดเจนตามที่ถูกกล่อมเกลามา คือผู้หญิงต้องเรียบร้อยเป็นกุลสตรี เป็นแม่บ้านแม่เรือน ผู้ชายต้องเป็นผู้นำ สิ่งที่เราเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงคือ ทั้งหญิงชายยอมรับว่า ผู้หญิงต้องเริ่มมีบทบาททำงานนอกบ้านเหมือนกัน และชายเองก็เห็นว่าชายก็ต้องเข้ามามีบทบาทในงานบ้านด้วยเช่นกัน แต่กลุ่มผู้ชายในชนบทที่ให้ข้อมูลบางคนเห็นว่า การช่วยทำงานบ้านนั้นเป็นเรื่องเสียศักดิ์ศรี

สืบเนื่องมาจากการกำหนดภาพของผู้หญิงดี ผู้ชายที่เป็นสามีจึงมักถือสิทธิในการทำโทษผู้หญิงที่ไม่ทำตามเป็นหญิงดี ด้วยการทำร้ายในรูปแบบต่างๆ จากการวิจัยความรุนแรงพบว่า ยิ่งผู้หญิงยอมรับความไม่เท่าเทียมและภาพผู้หญิงดีตามที่สังคมกำหนด ผู้หญิงกลุ่มนี้จะถูกทำร้ายมากกว่าผู้หญิงกลุ่มที่ไม่ยอมรับบทบาทที่ไม่เท่าเทียม (กฤตยา อาชวนิจกุล, ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา, วาสนา อิมเอม, อุษา เลิศศรีสันทัต, 2546) สะท้อนภาพความเชื่อมโยงระหว่างการใช้ความรุนแรงกับทัศนคติ ค่านิยม ความสัมพันธ์หญิงชาย ที่มาจากการปลูกฝังของสถาบันหลักในสังคมทั้งสิ้น การทำร้ายผู้หญิงในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ การทำร้ายจิตใจ เช่น การมีผู้หญิงอื่น ทอดทิ้ง การห้ามคบเพื่อน การทำร้ายร่างกายด้วยการตบตี ชกต่อย ใช้อาวุธ หรือแม้กระทั่งการริดรอนทางเศรษฐกิจ คือไม่ให้ค่าใช้จ่ายประจำวัน ทำให้ผู้หญิงต้องทุกข์ทนกับสภาพการณ์ในชีวิตประจำวัน

รูปแบบความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยา (วิลาสินี พนาครทรัพย์, 2546 : 30-32) มีตั้งแต่ บังคับ-ข่มขู่ เช่น ขู่ว่าจะทำร้ายด้วยวิธีต่างๆ ขู่ว่าจะทอดทิ้งไป ขู่ว่าจะเอาเรื่องของผู้หญิงไปประจานให้อับอาย การคุกคาม ทำให้กลัวด้วยกริยาต่างๆ เช่น ขว้างข้าวของใส่ ทำลายของรักของผู้หญิง ทำร้ายคนหรือสัตว์เลี้ยงที่ภรรยารัก ทิ้งให้โดดเดี่ยวอยู่ตามลำพัง ห้ามพูดคุยกับเพื่อนฝูง ห้ามไม่ให้ทำหรือไปในสิ่งที่ต้องการจำกัดการรับข้อมูลข่าวสาร บีบคั้นทางอารมณ์ โดยการทำให้ภรรยารู้สึกว่าเป็นคนไม่ดี เหยียดหยามว่าเป็นคนไร้ค่า ทำกริยาอาการที่ทำให้ภรรยารู้สึกว่าตนเป็นคนโง่ รู้สึกเลวร้าย และเป็นคนไร้ค่า และเป็นต้นเหตุของปัญหาความผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำเหมือนความ



รุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเล็กน้อย เหมือนไม่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ไม่แสดงความวิตกกังวลต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ใช้ลูกเป็นเครื่องมือ เช่น ขู่ว่าจะพาลูกหนีไป ถ้าทำให้ไม่พอใจ ใช้ลูกเป็นตัวกลางในการสื่อสาร ใช้สิทธิความเป็นชาย โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของทุกคนในครอบครัว ปฏิบัติต่อภรรยาเหมือนทาสรับใช้ บีบบังคับทางเศรษฐกิจ กีดกันไม่ให้มีโอกาสรายงานนอกบ้าน ทำให้ภรรยาต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจ ไม่มีอิสระในการใช้จ่าย ใช้ค่าใช้จ่ายเป็นรายวันอย่างจำกัด หรือต้องให้ภรรยาเอ่ยปากขอเงิน ปกปิดรายได้ที่แท้จริง

การกระทำรูปแบบอื่นที่เป็นผลจากการแบ่งแยกเพศ กำหนดความสำคัญที่แตกต่างและให้คุณค่าความเป็นชายเหนือความเป็นหญิง (Gender) ซึ่งความรุนแรงเหล่านี้ สังคมก็มีส่วนในการคงไว้ การกระทำรูปแบบต่างๆ ที่เป็นผลจากการแบ่งแยกเพศ เช่น

- การขู่กรรโชก ทำให้กลัว (Gender intimidation) การมีผู้หญิงถูกทำร้ายในบางสถานการณ์ หรือการเดินทางคนเดียวในยามค่ำคืนเป็นอันตรายสำหรับผู้หญิง

- การทำร้ายทางเพศ (Sexual assault) ไม่ว่าจะเป็นการข่มขืน การถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ด้วย

- การกระทำรุนแรงในคู่ (Abuse between intimates)

- การล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual Harassment)

- การตัดอวัยวะสืบพันธุ์ (Genital mutilation) ซึ่งการตัดอวัยวะสืบพันธุ์นี้มีหลากหลายวิธีการเช่น Sunna, Clitoridectomy, Infibulation

- การฆ่าเด็กทารก หรือตัวอ่อนของเด็กหญิง เนื่องมาจากการให้คุณค่ากับการมีลูกชายมากกว่าลูกสาว

การกระทำรุนแรงของชายมีเหตุผลหลายประการที่แตกต่างกันไป แต่ก็มีส่วนมากใช้ความรุนแรงทางกายโดยการทำร้ายร่างกาย เพียงเพื่อตระหนักคุณค่าของตนเองว่าเป็นผู้เหนือกว่า และเป็นผู้ควบคุม ได้รับความเคารพนับถือจากผู้อื่น เพียงเพราะต้องการเป็นผู้ควบคุมเหตุการณ์ (Julia T. Wood, 1999 : 343) ความรุนแรงเหล่านี้เกิดขึ้นในครอบครัวที่สังคมถือว่าเป็นสถาบันแรก สถาบันสำคัญในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการพัฒนาชาติ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ครอบครัวกลับเป็นสภาพที่คุมขัง ผู้หญิงในฐานะเมียและแม่ และเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรความรุนแรงในทุกๆ กรณี Heise ได้เสนอว่าปัจจัยที่ทำให้ความรุนแรงยังคงวนเวียนอยู่ในวิถีชีวิตของสตรีมี 4 ปัจจัยคือ

1. วัฒนธรรมที่ยอมรับว่าชายมีอำนาจเหนือ มีบทบาทเหนือหญิง และยอมรับว่าการกระทำรุนแรงเป็นการแก้ปัญหา

2. เศรษฐกิจ การจำกัดโอกาสและข้อจำกัดในการทำงานเพื่อหารายได้ การเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง

3. กฎหมายที่ทำให้สิทธิอำนาจที่เหนือกว่าแก่ชาย เช่น เหตุในการหย่าร้าง หรือการข่มขืน ภรรยาไม่มีความผิด

4. การเมือง รัฐไม่เห็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นประเด็นสำคัญ การกีดกันผู้หญิง ขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญทางการเมือง

ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ความรุนแรงยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของสตรีทั้ง 4 ข้อต่างก็อยู่บนพื้นฐานความคิดที่ยอมรับความเหนือกว่าของเพศชาย ขณะที่เคอร์ติง(Curtin)(1982)มีการใช้ปัจจัยทั้ง 4 ข้อข้างต้นร่วมกับตัววัดภาวะอำนาจของสตรีเป็นตัวแปรในการชี้วัดสถานภาพสตรีโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนามากกว่า20ประเทศ ภาวะอำนาจของสตรีคือภาวะความมีอำนาจของสตรี หมายถึงความมีอิสระ ความเป็นตัวของตัวเองของสตรี ในความเป็นจริงมนุษย์ทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายต่างก็ต้องการอิสระภาพไม่แตกต่างกัน แต่ภายใต้วัฒนธรรมที่ชายเป็นใหญ่ ต้องการควบคุมและกดขี่ผู้หญิงไว้เพื่อง่ายต่อการดูแลและควบคุม (กัสสร ลิมานนท์, 2544 )

#### เพศสภาพกับสภาวะจิตของสตรี

จากงานวรรณกรรมของกวีสตรีชาวอเมริกัน นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสถานภาพสตรีอเมริกันโดย แอน เช็กตัน บรรยายถึงความเจ็บป่วยเรื้อรังของมารดา อาการผิดปกติทางจิต ความพยายามทำอัตวินิบาตกรรมของตัวเอง และสะท้อนภาพความไม่เท่าเทียมกันใน ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา แอน เช็กตันได้ใช้วิธีกวีนิพนธ์ในการบำบัดอาการป่วยทางจิตของเธอเอง และด้วยวิธีนี้ทำให้เธอค้นพบตัวจริงของเธอที่ถูกฝังอยู่ภายใต้บทบาทสตรีร่วม 30 ปี เธอกล่าวว่า “ตราบนานฉันอายุ 28 ปี และถูกฝังตัวตนของฉันไว้ไม่ให้ได้รับรู้ความสามารถของตัวเอง นอกจากการทำซอสขาว และเปลี่ยนผ้าอ้อมเด็ก ฉันเป็นเหยื่อของความฝันอันบรรเจิดแบบอเมริกันชนชั้นกลาง ฝันว่าสิ่งที่ฉันต้องการคือ ชีวิตเล็กๆ แต่งงานแล้วมีลูก และคิดว่าถ้ามีความรักมากพอ จะช่วยให้ภาพหลอนและฝันร้ายหายไป” ฉันพยายามสุดชีวิตเพื่อให้ชีวิตถูกต้องตามธรรมเนียม เพราะนั่นคือวิถีที่ฉันได้รับการเล็งดูและก็เป็นสิ่งที่สามีฉันต้องการจากฉัน แต่ฉันก็ไม่สามารถกั้นฝันร้ายให้อยู่ภายนอกได้ และเปลือกก็แตกกระเทาะ เมื่อฉันอายุ 28 ฉันวิกลจริต และพยายามฆ่าตัวตาย” (พิชิต,2541)

จากคำบรรยายยี่ดียวนี้แสดงให้เห็นว่า สังคมที่ชายเป็นใหญ่มีบทบาทในการกำหนดวางรูปแบบชีวิตของสตรีเพียงใด โดยเฉพาะสตรีชนชั้นกลาง หญิงไทยจำนวนไม่น้อยที่มีรูปแบบชีวิตไม่ต่างจากคำประพันธ์ข้างต้น สะท้อนจากสถิติกรมสุขภาพจิตพบว่า สตรีมีอัตราการป่วยด้วยภาวะซึมเศร้ามากกว่าชายถึง 2 เท่า

แอน เช็กตันยังได้เสนอในบทกวี “Man and wife” เป็นสภาพของผู้หญิงที่ถูกกำหนดชีวิต โดยความสัมพันธ์กับชาย หญิงที่แต่งงานแล้วตกอยู่ในฐานะภรรยา และเธอต้องแสดงบทบาทนั้น ตามสภาพภรรยา แม่-แม่บ้าน ต้องเป็นผู้ตามที่ดี เชื่อฟังสามี ทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้รับความสะดวกสบาย โดยไม่หลงเหลือความเป็นตัวเองเลย และไม่มีสิทธิ แม้แต่จะคิดถึงความสุขสบายของตัวเอง

ริช กวีสตรีอเมริกันอีกคนที่ค้นพบตัวเอง และปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระในงานเขียนของเธอในเรื่อง “A marriage in the sixties” ริช เสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา โดยผ่านมุมมองของภรรยาที่ตอกย้ำถึงความรู้สึกที่ขาดความเข้าใจจากสามี คนส่วนมากคิดว่าแต่งงานจะทำให้ได้คู่คิด แต่ความจริงภรรยาจะมีความรู้สึกโดดเดี่ยวเสียมากกว่า เพราะถูกสามีทอดทิ้งไว้ที่บ้านตามลำพัง และงานบ้านก็ทำให้ภรรยาขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง จนทำให้เธอรู้สึกว่าชีวิตของเธอเป็นสิ่งสูญเปล่า และใน “Necessities of life” ริช แสดงอิสระภาพและปลดปล่อยให้ตัวเองเป็นอิสระด้วยประโยคที่ว่า “I used my self let nothing use me” (ซึ่งผู้เขียนเองก็มักใช้ประโยคคล้ายกันนี้ที่ว่า ไม่มีใครทำให้ฉันสุขหรือทุกข์ได้นอกจากตัวฉันเอง) ด้วยตระหนักในคุณค่าของตัวเองช่วยให้เธอป้องกันตัวเองออกจากชีวิตที่ว่างเปล่าของภรรยาได้ และนอกจากนี้ ริช ยังพยายามกระตุ้นผู้หญิงอื่นๆ ในสังคมให้เห็นคุณค่าในตัวเองด้วย

จากผลงานของริชสะท้อนให้เห็นชีวิตส่วนตัวและการต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิที่จะใช้ชีวิตตามรูปแบบที่เธอต้องการ เธอแสดงให้เห็นพัฒนาการอย่างชัดเจน เริ่มต้นจากงานประพันธ์ที่เป็นมุมมองของผู้หญิงที่อยู่ภายใต้อำนาจของชาย และสังคมที่ริดรอนเสรีภาพ เมื่อเวลาผ่านไปเธอพบกับอุปสรรคมากมาย และในที่สุดก็ค้นพบว่าอำนาจเบ็ดเสร็จในการกำหนดทิศทางชีวิตของตนอยู่ที่ตัวเธอเอง (พจี ยูวชิต, 2541)

จะเห็นว่าคุณภาพชีวิตของสตรีไม่ว่าจะส่วนใดของโลกที่อยู่ภายใต้กรอบของสังคมที่มีชายเป็นใหญ่ ก็จะมีสุขภาพจิตที่ย่ำแย่ไม่ต่างกัน ถึงแม้ว่าผลการวัดสถานภาพสตรี จาก United Nations Development Program เมื่อปี 2000 ชี้ว่าสถานภาพสตรีไทยดีเพียงไร อายุยืนยาวขึ้น ระดับความรู้ การศึกษาเทียบเท่าชายมากขึ้น รวมทั้งมีรายได้มากขึ้น ก็ไม่ได้ทำให้ผู้หญิงมีความสุขในครอบครัวมากขึ้นตาม ในทางตรงข้ามดูเหมือนผู้หญิงจะยิ่งทุกข์ยาก และเหนื่อยหนักขึ้น ด้วยภาระรอบตัวรอบด้าน ทั้งนอกบ้านและในบ้าน แรงบีบบังคับในการพัฒนาตนเอง และสมาชิกในครอบครัว พร้อมกับกรอบความคิดที่อยู่ภายใต้อำนาจชายตลอดเวลา การพัฒนาตามตัวชี้วัดสถานภาพสตรีดังกล่าว ก็ไม่เกิดประโยชน์ต่อสตรี เพราะปัญหาที่คงอยู่ เป็นปัญหาทางความคิด จิตวิญญาณของสตรีมากกว่า การแก้ปัญหาสตรีจึงต้องมี การแก้ไขการกำหนดคุณค่าของสตรี การให้ความหมายของคำว่าพลัง (Power) และอำนาจ (Authority) เสียใหม่

### การสร้างพลังอำนาจให้สตรี (Empowerment)

จากแนวนโยบายของ ICDP (International Conference on Population) 1994 ระบุว่า “ความพยายามเสริมสร้างความเสมอภาคของหญิงชาย รวมทั้งการเสริมสร้างพลังอำนาจให้สตรีจำเป็นต้องกำจัดอุปสรรคให้หมดไป เช่น การจำกัดการทำร้ายสตรีทุกรูปแบบ กำจัดภาวะด้อยการศึกษา ภาวะยากจนให้หมดไปเพื่อสตรีจะได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง” (ภัสสร ลิมานนท์, 2544)

ปีต่อมา (1995) ในการประชุมสตรีโลกเพื่อรับรองปฏิญญาปักกิ่ง (Declaration of the forth World Conference on Women) ก็ยังเน้นย้ำว่า “สิทธิสตรีคือสิทธิมนุษยชน” โดยในที่ประชุมเน้นความสำคัญในการตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐานของสตรีทุกคน คือหัวใจในการสร้างพลังอำนาจให้แก่สตรี

ในการสร้างพลังอำนาจให้สตรี จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงใน 4 ด้าน คือบทบาทและสิทธิในสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสุขภาพ มีการเสนอให้มีการร่วมมือแบ่งงานรับผิดชอบในครัวเรือนระหว่างสามีภรรยา แต่เท่าที่นั่นคงไม่พอ ยังต้องอาศัยปัจจัยอีกหลายด้านและองค์ประกอบต่างๆ อีกมากมาย รวมถึงนโยบายของรัฐที่จะสร้างความเท่าเทียมอย่างจริงจัง ดังที่กล่าวมาแล้วการพัฒนาสตรีโดยสังคม แนวคิดการพัฒนาสังคมให้ความสำคัญในการพัฒนาคน ทำให้คนตระหนักถึงความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย โดยเน้นการเริ่มต้นที่บ้าน โรงเรียน สอดแทรกและปลูกฝังแนวคิดเรื่องความเสมอภาคในทุกระดับการศึกษา หลักสูตรควรให้ความสำคัญในประเด็นเพศสภาพ โดยเฉพาะวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติงานกับประชาชนเช่น แพทย์ นักจิตวิทยา พยาบาล นักกฎหมาย นักรัฐศาสตร์ และนักสังคมสงเคราะห์ (วันทนี วาสีละสิน 2544 ; 137)

การพัฒนาสตรีเป็นเป้าหมายของการพัฒนาสังคม นักสังคมสงเคราะห์ใช้แนวคิด “การรื้อพลังสตรี (Empowerment) ในความหมายคือนักสังคมสงเคราะห์ พยายามช่วยให้ผู้ประสบปัญหาเรียกพลังกลับคืนมา เรียนรู้ด้วยตนเองสร้างพลังความเข้มแข็งด้วยตนเองจนถึงสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาด้วยตนเองได้ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์ อ้างใน วันทนี วาสีละสิน, 2544) โดยใช้แนวคิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) การนับถือตัวเอง (Self Respect) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self Actualization) เพื่อให้ผู้ประสบปัญหาเข้มแข็งและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง

การให้ความหมายของพลังอำนาจที่แตกต่างจากมุมมองเดิมออกไปว่าอำนาจมีจุดศูนย์กลางอยู่ภายในตนของสตรี ซึ่ง Rampage (1991) ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดในรูปแบบของพลังอำนาจพลังอำนาจนั้นอาจหมายถึงความรู้ ความเข้าใจในความคิด ความต้องการและสามารถปฏิบัติการให้ได้ผลตามความต้องการของตนได้ เป็นความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายเดิมที่เน้นการสร้างพลังอำนาจที่อยู่นอกตัวตนสตรี

จากความหมายการสร้างพลังอำนาจสตรีของ Rampage อธิบายพลังอำนาจว่าอยู่ภายในตัวตนของสตรีเอง อยู่ที่ความคิดความรู้สึก รวมทั้ง Miler และ Cummin (1992) ก็ยืนยันว่าผู้หญิงต้องปลีกตัวเองออกจากอำนาจในความหมายเดิม ที่อธิบายด้วยสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจการเมือง และหันมาอธิบายอำนาจสตรีด้วยความรู้ ความคิด ทางเลือกใหม่ที่จะกำหนดตัวเอง (Darlington, Patricia S.E. and Becky Michele, 2002) ทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาว่าในสถานการณ์ของสังคมไทย ผู้หญิงไทยมีแนวคิดโน้มเอียงที่จะอธิบายคำว่าพลังอำนาจแห่งสตรีอย่างไร ยังอธิบายตามความคิดของกระแสหลักที่มุ่งพัฒนาสตรีด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยพยายามผลักดันให้สตรีเป็นผู้ผลิตเพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ผลักดันให้สตรีเข้าสู่สนามการเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานภาพสตรีด้วยกัน เน้นให้สตรีมีโอกาสศึกษาในระดับสูงขึ้น หรือสตรีไทยมีแนวคิดโน้มเอียงไปสู่แนวคิดใหม่ที่เน้นพลังอำนาจภายในตนและไม่สนใจในความหมายเดิมที่ใช้ในการพัฒนาสตรีมานานนับ 10 ปี

### 3.แนวคิด ทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction)

แนวคิดปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ได้รับคำอธิบายจากมีด (Mead) เชื่อว่าวัตถุใดๆ ที่ปรากฏขึ้นมาให้เรารับรู้ก็เพราะว่าเราใส่ใจต่อมัน และการเอาใจใส่ต่อมันก็เพราะว่าเรามีแผนการบางประการและเจตนาของมันเองที่เป็นตัวกำหนดความหมายของวัตถุทางสังคมทั้งหลาย ความหมายหรือสัญลักษณ์ไม่ใช่เพียงเฉพาะภาษาเขียน ภาษาพูดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงลักษณะการปรากฏตัวเช่น กริยาท่าทาง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ เอกสารการสอนแนวทฤษฎีการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ ม.ป.ป.: 59 )

ต่อมา Herbert Blumer พยายามสร้างความชัดเจนในปัญหาและแง่มุมต่างๆ ที่ยังมีความคลุมเครือ โดยกำหนดความคิดพื้นฐานของแนวทฤษฎีการปฏิสังสรรค์เชิงกระบวนการ 3 ประการ

1. บุคคลทั้งหลายกระทำต่อวัตถุต่างๆ จากพื้นฐานความหมายของวัตถุเหล่านั้นที่มีความหมายต่อบุคคล เช่น สตรีคนหนึ่งมีลักษณะปรากฏตัวเป็นลักษณะของครู เช่น การแต่งกาย การพูดจา ชายคนหนึ่งนิยมว่าเธอเป็นครู เขาจึงวางแผนการกระทำของเขาต่อหญิงคนนั้น ตามความหมายที่เขานิยาม

2. ความหมายของวัตถุต่างๆ จะมีต่อบุคคล ต่อเมื่อเกิดการปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือระหว่างบุคคลต่อวัตถุ หมายความว่า ความหมายของบุคคลหรือวัตถุมิได้อยู่ภายในบุคคลหรือวัตถุนั้น แต่ความหมายเกิดขึ้นเมื่อเกิดการปฏิสังสรรค์สังคมเกิดขึ้นภายใต้ประสบการณ์เดียวกัน

3. ความหมายจะถูกจัดการในระหว่างกระบวนการตีความที่บุคคลใช้ในการจัดการให้ความหมาย ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ Blumer ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะต้องใช้อองค์ประกอบอื่นๆ ที่เป็นเหตุเป็นผล และมีการใช้ความคิด วางแผนร่วมด้วย มิใช่แค่เป็นการตอบสนองแบบปราศจากความคิด ไตร่ตรอง และในขณะที่เดียวกันในกระบวนการการปฏิสังสรรค์ สัญลักษณ์ก็มีได้หยุดนิ่ง (Static) เพราะมีการต่อรอง (Negotiation) และมีการปรับแนวการกระทำต่อกันให้สอดคล้องกันในลักษณะใหม่ และรวมทั้งการมีปฏิสังสรรค์กับวัตถุใหม่อยู่เสมอ ดังนั้นการปฏิสังสรรค์ในสังคมจึงมีลักษณะเป็นพลวัต(Dynamic) เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Process) บุคคลและวัตถุต่างถูกให้ความหมาย (passive) และเป็นผู้ให้ความหมายในขณะที่เดียวกัน (active)

การให้ความหมายของสิ่งต่างๆ เป็นทั้งผลผลิตทางสังคมและการสร้างสรรค์ในกิจกรรมที่บุคคลมีปฏิสังสรรค์ร่วมกัน ความสำคัญจึงอยู่ที่ความเข้าใจความหมายที่ตรงกันมากหรือน้อยเพียงใด ด้วยแต่ละบุคคลต่างมีความคิด ความเชื่อ และทัศนคติในการมองชีวิตและมองโลกแตกต่างกัน จุดนี้เป็นอุปสรรคในกระบวนการสร้างความหมาย การให้ความหมาย และการตีความ ตรงกับทัศนะของ Turner (1978) ที่ให้ความสนใจกับความสอดคล้องของพฤติกรรมและความเชื่อว่าบุคคลจะเสนอตนเอง (ในรูปของบทบาทและการกระทำ) จากพื้นฐานของความคิดที่เกี่ยวกับตนเอง (self conception) Turner ได้อธิบายแนวการปฏิสังสรรค์ในรูปของกระบวนการ โดยเริ่มต้นที่การรับรู้เชิงอัตวิสัย (รู้จักตนเองว่าฉันเป็นใคร, ฉันเป็นอะไร) ซึ่งอัตตะจริง อัตตะแท้ (Real self) อาจมาจากแรงผลักดันภายในหรือ จากสถาบันต่างๆที่ขัดเกลามา ซึ่งต่อมาการมองอัตตะได้มุ่งเน้นว่าเป็นแรงผลักดันจากภายนอกมากกว่า (Stryker 1980 :113 อ้างในพงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์)

Kuhn นักทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงโครงสร้างอีกคนหนึ่งที่ได้รับพื้นฐานความคิดจาก Mead แต่แตกต่างตรงที่ให้นิยามของ “อัตตะ” ในรูปของโครงสร้างโดย Kuhn กล่าวว่า อัตตะประกอบด้วยทัศนคติที่ซึมซับมาจากสังคม ดังนั้นอัตตะก็เป็นผลผลิตของการปฏิสังสรรค์ทางสังคม โดยการที่บุคคลรับเอาบทบาทและสถานภาพมาจากผู้อื่นที่บุคคลพบเห็นจากการปฏิสังสรรค์ทางสังคม และอัตตะจะผูกติดอยู่กับบุคคลเสมอ แม้ว่าบุคคลนั้นจะย้ายจากสถานการณืหนึ่งไปสู่อีกสถานการณืหนึ่งก็ตาม และประการสำคัญในการอธิบายปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์เชิงโครงสร้างในแนวของ Kuhn คือความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างอัตตะกับสังคม โดยแบ่งความสัมพันธ์เป็น 2 ประเภท

1. แบบที่อ้างอิงถึงโครงสร้างสังคมโดยตรง ( consensual reference) จะเกิดความเข้าใจในความหมายของอัตตะได้อย่างไม่ต้องอธิบายความหมายเช่น ครู นักเรียน
2. แบบที่อ้างอิงถึงสังคมโดยอ้อม (sub consensual reference) จำเป็นต้องมีการอธิบายตีความจากผู้คน บุคคลที่ให้ความหมายแตกต่างกันเช่น สวญ นำเกลียด

สรุปคือ อัตตะในความหมายตามแนวคิดโครงสร้างนี้ประกอบด้วยความรู้ (knowledge) เกี่ยวกับตนเอง ความรู้สึก (feeling) ที่มีต่อตนเอง และความคิด (thought) ที่มีต่อตนเอง ความคิดที่หลากหลายเกี่ยวกับตนเองเกิดจากบทบาทที่กระทำในสถานการณ์ต่างๆ หรือ เอกลักษณ์ทางบทบาท (Role Identity) เอกลักษณ์ทางบทบาทประกอบด้วยความสำคัญ (prominence) และความเด่น (Salience) เป็นบทบาทที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งชอบธรรม เป็นเป้าหมายของบุคคลที่ตั้งใจบรรลุเป้าหมายในการกระทำบทบาทนั้นๆ และเกิดประโยชน์ต่อตน (Stryker, 1980 อ้างในพงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์)

จากแนวคิดของ Mead, Kuhn และ Turner ได้ถูกรวบรวมและสรุปตามแนวทางของ Stryker เป็นข้อๆ ดังนี้

1. พฤติกรรมและวัตถุประสงค์ของการตั้งชื่อ จัดประเภท และให้ความหมายเป็นผลมาจากปฏิสังสรรค์ทางสังคม จากกระบวนการดังกล่าวยังเกิดความคาดหวังว่าจะกระทำต่อสิ่งนั้นอย่างไร
2. คำที่ใช้กำหนดตำแหน่ง ( position ) เป็นส่วนประกอบให้โครงสร้างสังคมที่มั่นคง ทำให้เกิดความคาดหวังเชิงพฤติกรรมต่อบุคคลเรียกว่า “บทบาท” (role)
3. การเรียกชื่อตามคำที่กำหนด ตามตำแหน่ง ตามความหมายที่คาดหวังให้เกิดบทบาท จึงเป็นการปลุกเร้าให้คาดหวังให้มีพฤติกรรมตามคำเรียกนั้นๆ
4. บุคคลที่กระทำตามบทบาทที่ถูกต้องคาดหวังเป็นการเสริมอัตตะที่ซึมซับมาจากบุคคลอื่น
5. บุคคลใช้นิยามที่ตนเองกำหนดให้แก่ผู้ร่วมปฏิสังสรรค์ให้แก่สถานการณ์จะใช้นิยามนั้นกำหนดพฤติกรรมตนเอง
6. แต่นิยามนั้นก็มิใช่ตัวกำหนดสังคมได้
7. บทบาททั้งหลายที่ถูกสร้างจะมากขึ้นกับโครงสร้างของสังคม ซึ่งบางครั้งจะมีลักษณะเปิด บางครั้งมีลักษณะปิดตาย
8. การสร้างบทบาทใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงการให้นิยามใหม่ในกระบวนการปรับเปลี่ยนในการปฏิสังสรรค์ อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิสังสรรค์ได้เช่นกัน

จากนิยามที่ Stryker สรุปเป็นข้อๆ ข้างต้น ทำให้ผู้เขียนมองเห็นความสอดคล้องกับสถานการณ์การกำหนดบทบาทเมีย บทบาทแม่ ตามการกำหนดบทบาทเพศตามสังคม (gender) ยิ่งเรียกคำว่าเมีย คำว่าแม่ ซ้ำมากเท่าใด ยิ่งตอกย้ำความคาดหวังของสังคมที่มีต่อสตรีให้แสดงตามคำที่เรียก และยังสตรีทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวัง สังคมก็ยังเสริมอัตตะความเป็นแม่ให้กับสตรี และสตรีก็ใช้บทบาทนั้นกำหนดพฤติกรรมตนเอง แต่เมื่อความคิด ความเชื่อ ของสตรีได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของโลก จึงมีการต่อรองและสร้างนิยาม

ความหมายให้แก่ตนเองใหม่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นกับโครงสร้างของสังคมไทย ว่าเป็นลักษณะใด จะเปิดรับนิยามความหมายใหม่เกี่ยวกับสตรีหรือปิดตายสำหรับการสร้างสรรค์บทบาทใหม่ ยอมรับ การขยายขอบเขต ความหมายของสตรีได้กว้างไกลกว่าบทบาทเมีย บทบาทแม่

ถ้าหากสังคมเปิดรับการสร้างบทบาทใหม่ การปฏิสังสรรค์ในรูปแบบดังกล่าวก็จะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมได้เช่นกัน

ด้วยเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมา ผวนวกกับผลกระทบจากการแบ่งแยกบทบาทตามเพศสภาพ (gender role) การกดขี่ กดทับ การเลือกปฏิบัติต่อสตรีและผู้ด้อยโอกาสรวมทั้งแนวคิดในทฤษฎี สตรีนิยม ที่เปิดโอกาสรับฟังเสียง ยอมรับความคิดเห็นของสตรีโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าสตรีผู้นั้น จะเป็นคนเชื้อชาติใด (race) ชนชั้นใด (class)

#### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการตั้งครรภไม่พึงปรารถนา และการตัดสินใจในการทำแท้ง ของสุชาดา รัชช กุล (2541) ใช้แนวคิดปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ เพราะเห็นว่าปรากฏการณ์การทำแท้งในสังคมเน้นที่ ผู้หญิงเป็นผู้กระทำ (active) เป็นผู้กำหนดความหมาย หรือตีความการกระทำของตนเอง ภายใต สถานการณ์ที่ตนเผชิญอยู่ แนวคิดนี้จะสามารถอธิบายและทำความเข้าใจถึงปัญหาการตั้งครรภไม่ พึงประสงค์และการตัดสินใจทำแท้ง บนจุดยืนของหญิงที่ประสบภาวะปัญหา ข้อมูลที่ได้จึงเป็น ข้อมูลตามความคิดของหญิงตั้งครรภที่ไม่พึงปรารถนา คำตอบที่ได้จึงชัดเจน ตรงตามจริง จากผู้ ประสบปัญหาตัวจริงที่ช่วยให้เข้าใจปัญหาได้อย่างถูกต้อง รวมถึงงานของอัญชลี กริฑาเวช (2543) ใช้กรอบแนวคิดปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ศึกษาผู้ที่อยู่ในวัยกลางคน ในการมองตน และกำหนดพฤติกรรมเตรียมตัวที่จะมีปฏิสัมพันธ์ติดต่อกับคนกลุ่มอื่น ในสังคมที่มีต่างเพศ ต่าง วัย ต่างสถานภาพ

ในงานของวิลาสินี พิพิธกุล (2544) อธิบายการต่อรองทางอัตลักษณ์ของหญิงคลองเตยด้วย การสร้างความหมายของสัญลักษณ์ใหม่ โดยที่ผู้หญิงคลองเตยต้องการสลายกรอบความหมาย ของอัตลักษณ์เดิมที่ครอบงำสังคมอยู่ เป็นการต่อสู้ทางความคิดและต่อรองทางอำนาจโดยที่ไม่ต้อง ต่อสู้ขับเคี่ยวด้วยพลังใดๆ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงอำนาจโดยการสร้างความหมายใหม่ให้ ความหมายกับอัตลักษณ์ในสังคมด้วยนิยามใหม่

อีกรายงานที่ใช้แนวคิดปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ความต้องการใช้เวลาว่างของ กลุ่มแม่บ้านที่เป็นเลสเบียน ที่ต้องการมีเวลาส่วนตัว เวลาในการพักผ่อนของ Bialeshki, M. Deborah และ Pearee, Kimberly D. (1997) โดยการสัมภาษณ์ถึงรูปแบบและความต้องการในการใช้ เวลาส่วนตัวของแต่ละคนต่างกำหนดรูปแบบเวลาว่างของตนเอง



ถึงแม้จะยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาผลกระทบของเพศสภาพที่มีต่อการกำหนดความหมายของคุณค่าสตรีในสังคมไทยโดยตรง แต่ก็มีรายงานที่เกี่ยวกับวิถีคิด การตระหนักในคุณค่าของตนเองของสตรี (self esteem) และมีรายงานชี้ให้เห็นว่าการตระหนักในคุณค่าแห่งตนนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตมนุษย์ทั้งสิ้น

ในแนวความคิดเดิม สังคมได้กำหนดคุณค่าของสตรีไว้ที่ความเป็นแม่ที่ดี และความเป็นเมียที่ดีอย่างความหมายของคำว่า “นางแก้ว” หมายถึง แม่ศรีเรือน ผู้ทรงคุณค่าของชาย (มณี พยอมยงค์ 2527 อ้างในจิราลักษณ์ จงสถิตย์มั่น, 2535) และผู้หญิงที่จะได้รับการยกย่องว่าเป็น นางแก้ว ก็จะต้องรู้จักวิธีปรนนิบัติสามีให้ได้รับความสุขด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ คือ ตื่นก่อน นอนทีหลังสามี อยู่คอยรับใช้ไม่ห่างกาย ทำตนให้เป็นที่รัก ไม่แสดงความโกรธออกมา และพูดจาไพเราะ ถ้าหญิงใดปฏิบัติได้ตามนี้ก็เท่ากับเป็นนางแก้วผู้ประเสริฐ แล้วความเชื่อนี้ก็ทำหน้าที่ขัดเกลากลายเป็นวัตรปฏิบัติสำคัญของหญิงที่อยากเป็นผู้หญิงที่ดี อยากรับเป็นเมียที่ดี (จิราลักษณ์ จงสถิตย์มั่น 2535:83) และจากการศึกษาของจรรยา เศรษฐบุตร อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ (2541) ได้อ้างอิงการวิจัยของ Biernart & Wortman เมื่อปี 1991 รายงานว่า ผู้หญิงซึ่งทำงานวิชาชีพก็ยังคงประเมินตัวเองในทางลบ เพราะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองไม่สามารถแสดงบทบาทแม่และภรรยาที่ดี ไม่สมบูรณ์แบบ ด้วยการคาดหวังของสังคมทางทฤษฎีต่างๆ เช่น ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ Parson ที่กล่าวว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่า ให้กำเนิดมนุษย์ จึงมีหน้าที่เลี้ยงดูลูก เพราะฉะนั้นผู้หญิงควรทำหน้าที่แม่บ้านหรือทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการซึ่งได้รับอิทธิพลจาก Erickson (1959) ว่าภาวะจิตของชายขึ้นอยู่กับความสำเร็จในหน้าที่การงานและบทบาทในสังคม แต่ภาวะจิตของสตรีขึ้นอยู่กับบทบาทด้านการเจริญพันธุ์ (reproductive role) ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องแต่งงานมีสามี และมีลูก จึงจะมีชีวิตสมบูรณ์และมีโอกาสแสดงบทบาทแม่และเมีย

นอกจากนี้ผู้หญิงที่แต่งงานและทำงานนอกบ้าน จะเกิดความเครียดในการจัดสรรเวลาระหว่างงานบ้านและงานที่ทำงาน การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมักทำให้ผู้หญิงรู้สึกผิดและโทษตัวเองที่ทำหน้าที่แม่ไม่ดีพอ มีความขัดแย้งในบทบาทที่ดำรงอยู่ ทำให้เกิดความเครียดและเรื้อรังจนเป็นเหตุของโรคทางกายและจิตมากกว่า (ศิริพร จิรรัตน์สกุล 2539)

แนวคิดสำคัญที่จุดประกายความคิดให้กลุ่มสตรีนิยมคือแนวคิดของ ซีมอน เดอ โบว์วัวร์ ที่เธอกำลังถึงการเป็นแม่ไว้ว่า การเป็นแม่ไม่ได้เป็นหน้าที่บังคับตายตัวหน้าที่เดียวของผู้หญิง การตั้งท้องมิได้ทำให้ผู้หญิงรู้สึกเป็นสุขเสมอไป เธอพบว่าสังคมมีความขัดแย้งอย่างมากที่ไม่ยอมให้ผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญอย่างอื่นของสังคมเช่น เศรษฐกิจ การเมือง แต่กลับมอบหมายภาระหน้าที่อันละเอียดอ่อนที่สุด คือ การเลี้ยงดูไว้กับผู้หญิง เธอสามารถสร้างคุณค่าให้กับชีวิตของเธอได้มากกว่าแค่การมีลูก สำหรับซีโมน หน้าที่แม่จึงไม่ได้เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดในชีวิตของ

ผู้หญิง ถึงแม้สภาพทางชีวภาพเอื้อให้ผู้หญิงมีท้องได้ แต่ไม่จำเป็นที่ผู้หญิงต้องแบกรับภาระการเลี้ยงลูกตามลำพัง ความเป็นแม่เป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ และบ่งชี้ไปที่มันลดคุณค่าผู้หญิงลงไป เป็นทาสผูกมัดและจำกัดพื้นที่ของผู้หญิงไว้ในบ้าน เป็นอุปสรรคต่อการมีโอกาสรังสรรค์สังคมใหม่ให้คุณค่ากับชีวิตผู้หญิงมากกว่าที่เป็นอยู่ (อมรสิริ กนิษฐ, 2534).

ส่วนงานวิจัยของนิภาวรรณ กิริยะ เมื่อ พ.ศ. 2534 ศึกษาเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าของสตรีโสดและสตรีที่สมรสแล้วมีอายุ 30 ปีขึ้นไป พบว่าสตรีที่สมรสแล้วจะเห็นคุณค่าในตัวเองสูงกว่าสตรีโสด ในระดับสถิติ 0.001 แต่เมื่อเทียบสตรีโสดที่สมัครใจเป็นโสดก็พบว่าผู้สมัครใจเป็นโสดมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าผู้ไม่สมัครใจ (ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าในทุกๆ สถานการณ์ถ้าสตรีได้เป็นผู้กระทำเองหมายถึงเป็นผู้เลือกเอง สตรีย่อมยอมรับและพอใจกับผลมากกว่าถูกกระทำ หรือถูกบีบบังคับให้กระทำ) และเมื่อการวิจัยผนวกเรื่องการศึกษาก็พบว่า สตรีทั้งที่สมรสและเป็นโสดต่างก็เห็นคุณค่ากับตนเองให้ด้านความสำเร็จด้านการศึกษาแทนการให้คุณค่ากับตนเองไว้ที่การสมรสตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดายที่ไม่ได้มีการศึกษาอย่างชัดเจนว่า สตรีกำหนดคุณค่าของตนเองไว้ในเรื่องใดบ้าง

ความรุนแรงต่อสตรี ที่มีเหตุเริ่มต้นมาจากการแบ่งแยกบทบาทเพศที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว จะเป็นความรุนแรงที่ผู้หญิงไม่มีทางเลี่ยงได้เลย จากความเป็นลูกสาวที่มีค่าน้อยกว่าลูกชาย แม้แต่ยังไม่ทันได้เกิดก็ไม่เป็นที่ต้องการแล้ว ... โดยเฉพาะในสังคมประเทศตะวันออก เช่น จีน เกาหลี อินเดีย การเลือกปฏิบัติต่อลูกสาวจะเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไป สำหรับสังคมไทย ก็ยังคาดหวังให้ลูกผู้หญิงรับภาระงานบ้านมากกว่าลูกชาย ถูกคาดหวังให้ดูแลพ่อ-แม่ยามแก่เฒ่า คาดหวังให้ช่วยเหลือครอบครัว (วันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์, 2539 :2) ซึ่งก็ไม่ได้แตกต่างจากสังคมอเมริกันที่คาดหวังและตั้งสอนบุตรสาวให้มีพัฒนาการด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีอ่อนโยน ไม่เห็นแก่ตัวส่วนเด็กชายก็สนับสนุนให้เน้นความแข็งแกร่ง ขอบเอาชนะ และควบคุมผู้อื่น การวางพื้นฐานความคิดเช่นนี้เท่ากับเป็นการส่งเสริมความรุนแรงระหว่างเพศ (Julia T Wood, 1999 :355) และผู้หญิงเองก็เชื่อว่างานที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้หญิงก็คือ การเป็นเมีย และการเป็นแม่ (Thornburg, 1982 อ้างใน สถิต นิยมญาติ, 2541 :19-20) ส่วนในการสำรวจค่านิยมและทัศนคติของสังคมไทยต่อสตรี ที่มีผลกระทบกับสถาบันครอบครัวและสังคม โดยวันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์ เมื่อ พ.ศ. 2539 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ภรรยาควรปฏิบัติหน้าที่ภรรยาโดยการเชื่อฟังสามี ยินยอมให้สามีเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ควรสนับสนุนความก้าวหน้าของสามีในงานอาชีพ ภรรยาไม่มีสิทธิปฏิเสธเมื่อสามีมีความต้องการทางเพศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความคิดเห็นสนับสนุนความไม่เท่าเทียมในสังคม ส่วนภรรยาที่ไม่สามารถมีบุตรได้ ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ถือว่าเป็นข้อบกพร่อง และภรรยาไม่ควรทำงานนอกบ้าน ถ้าไม่มีความจำเป็นทาง

เศรษฐกิจ ส่วนทัศนคติในบทบาทความเป็นแม่ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับแม่มากกว่าพ่อ ลูกจะใกล้ชิดกับผู้เป็นแม่มากกว่า แต่ไม่เห็นด้วยกับการที่สามีไม่ต้องรับผิดชอบงานบ้าน

ผลจากการคิดและการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคม ก็เท่ากับเรากำลังขัดเกลา ความคิดการกระทำของตนเองและคนรุ่นต่อไป ให้คงแนวทางการแบ่งแยกบทบาทเพศ แบ่งแยก ความเป็นหญิงเป็นชาย และให้คุณค่าความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิง และส่งเสริมให้มีการใช้ ความรุนแรงระหว่างเพศต่อไป

นอกจากสถาบันครอบครัวที่ทำการส่งเสริมการแบ่งแยกเพศ และความรุนแรงโดยไม่รู้ตัว ยังมีสถาบันอื่นๆที่ช่วยตอกย้ำทำซ้ำความหมายเดิมของบทบาทเพศความเป็นหญิงเป็นชาย และตอก ย้ำความรุนแรงระหว่างเพศอีกมากมาย เช่น

สถาบันการศึกษา ซึ่งนอกจากจะมีครูผู้ซึ่งมาจากครอบครัวที่ตอกย้ำความรุนแรงโดยไม่รู้ตัว แบ่งแยกความแตกต่างด้วยเจตคติเดิม เสริมด้วยบทเรียนที่เขียน โดยผู้ที่ถูกขัดเกลามาด้วยความคิดแบ่งแยกเพศ ผู้บริหารโรงเรียนบริหารด้วยความคิดแบ่งแยกทางเพศในการจัดกิจกรรม การ ให้โอกาสที่แตกต่าง

สถาบันการเมืองและกฎหมาย การที่ผู้บริหารประเทศ นักการเมือง นักกฎหมาย ต่างก็อยู่ ภายใต้อิทธิพลการแบ่งแยกความเป็นหญิงเป็นชาย ดังนั้น กฎหมายและนโยบายทางการเมือง การ ปกครอง จึงมองไม่เห็นความจำเป็น และความสำคัญในการจัดการกับความรุนแรงระหว่างเพศ ไม่ใช่เฉพาะตำรวจไทยที่เบื้อหน้าและไม่ให้ความสำคัญในการจัดการกับความรุนแรงระหว่างสามี ภรรยา เจ้าหน้าที่ตำรวจสหรัฐฯก็เบื้อหน้าเช่นกัน รวมทั้งบทบาทความยุติธรรมในศาล ไม่สามารถ ลงโทษสามีผู้กระทำความรุนแรง (Julia T Wood, 1999 : 355)

สถาบันแพทย์ นักจิตวิทยาที่เติบโตมาภายใต้กรอบความคิดของการแบ่งแยกบทบาทเพศ แบ่งแยกความเป็นหญิงเป็นชายก็ไม่แตกต่างจากผู้คนในสถาบันอื่นๆข้างต้น ดังนั้นคำแนะนำต่างๆ ที่ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้มารับคำปรึกษา หรือมารับการรักษา ก็คงอยู่ภายใต้แนวความคิดการ แบ่งแยกบทบาทเพศเช่นเดียวกัน หรือแม้แต่คำแนะนำของพระ แนะนำให้ภรรยาที่ถูกสามีทำร้ายว่า จงให้อภัยเขา และสวดมนต์ขอให้เขาเลิกทำร้าย ภรรยาบอกว่า เธออดทนมานานแล้ว แต่เขาไม่เคย เลิกทำร้ายเธอเลย เธอทนไม่ไหวต่อไปแล้ว พระกลับต่อว่าเธอว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่รู้จักให้อภัย (คำให้การของเจนนี ใน Julia T Wood, 1999 :356) จิตแพทย์เองก็มักจะถูกดำเนินในข้อที่ไม่เข้าใจ การเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน จิตแพทย์ที่เป็นคนรุ่นเก่า หรือรุ่นใหม่ที่มีความคิดเก่า จึงต้อง ตระหนักความจริงของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะจิตแพทย์สำหรับสตรี ถ้าจิตแพทย์ เองยังไม่เข้าใจ หรือยอมรับความจริงว่า ทัศนคติต่อเรื่องเพศ และบทบาทหน้าที่ทางเพศในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไป ไม่สามารถใช้มาตรฐานเดิมได้แล้ว การทำจิตบำบัดคงไม่ได้ผล ใครจะมองสตรี

อย่างไรจึงไม่สำคัญเท่าจิตแพทย์มองคนไข้สตรีของตนอย่างเข้าใจเป็นใช้ได้ (สุพัฒนา เดชาดิวงศ์ ณ อุทยา, 2530)

สถาบันสื่อ สำหรับยุคนี้ สื่อ มีอิทธิพลและบทบาทมากมาย และดูเหมือนจะมีอิทธิพลมากกว่าครอบครัวด้วยซ้ำไป ในขณะที่พ่อ-แม่ ผู้ขัดเกลาพฤติกรรม ออกจากบ้านเพื่อหารายได้ ทั้งลูกและเด็กไว้ตามลำพังนั้น สื่อที่หลากหลายรูปแบบ สอดคล้องกับความสนใจ ตรงความต้องการ ตามเพศวัยของเด็ก และเด็กยังเป็นผู้เลือกตามรสนิยมของเด็กเอง ดูเหมือนว่าเด็กกับสื่อจะสอดประสานกันรับกันอย่างถูกอกพอใจกันเป็นอย่างดี คงพูดไม่ได้เต็มปากแล้วว่า พ่อ-แม่และภายในครอบครัวทำหน้าที่ขัดเกลาเด็กให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม เพราะสื่อได้เข้าไปถึงในบ้านของทุกคนในขณะที่ พ่อ แม่ต้องออกนอกบ้าน

ในบทบาทตอนหนึ่งของตัวละครผู้หญิงที่ไม่ธรรมดาในภาพยนตร์ไทย 2528-2530 โดย บงกช เสวตมาร (2532) เธอให้เหตุผลในการเลือกศึกษาบทบาทเมียและแม่ เพราะ “ผู้หญิงทุกคนถูกกำหนดให้เป็นเช่นนั้น” แม้แต่ผู้ศึกษาค้นคว้าเรื่องผู้หญิงในสื่อ ยังมีความเชื่อว่าผู้หญิงเกิดมาเพื่อเป็นแม่ และเมียเท่านั้น ดูเหมือนว่าเรื่องความแตกต่างทางบทบาทเพศ ความไม่เสมอภาคทางเพศเหมือนมันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไปเสียแล้ว เหมือนประโยคที่ว่า นกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ ฉันทิดก็ฉันทันนั้น ความไม่เท่าเทียมทางเพศในสังคมก็เหมือนลมหายใจที่เราหายใจเข้าไป และออกมาอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่สามารถทำให้เห็นหรือพูดให้เข้าใจได้

และถึงแม้ว่า มันจะยากเย็นสักเพียงใด ก็เป็นเรื่องราวที่เราทุกคนต้องพยายามทำความเข้าใจ และมองให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศ และตระหนักถึงโทษ ผลเสียที่ตามมาจากแบ่งมนุษย์ออกจากกันอย่างไม่เท่าเทียม

จากงานวิจัยของ มิโซะ ราชกูรนิวดี ปี พ.ศ. 2544 ในเรื่องการต่อรองเพศสภาพในนิตยสารผู้หญิงและผู้ชายพบว่า นิตยสารที่ผู้หญิงยอมรับการแบ่งแยกบทบาทเพศ ความเป็นหญิงความเป็นชายในลักษณะเดิมคือความเป็นหญิงคือยกว่าความเป็นชาย ขณะที่นิตยสารผู้ชายยังคงปักหลักอยู่กับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เช่นเดิม และจากการรวบรวมศึกษางานเขียน งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อมวลชนกับสตรีของ นพรัตน์ วงศ์ถนูน (2531) สรุปว่า ภาพสะท้อนของผู้หญิงในสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ยังแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายอย่างชัดเจน ภาพของผู้หญิงที่ปรากฏในสื่อจะวนเวียนอยู่ที่บทบาทของแม่บ้านที่ต้องรับภาระงานหน้าที่ ไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ อยู่ใต้อานาจของชาย และในภาพโฆษณาผู้หญิงก็จะเป็นเพียงสิ่งประดับของชาย เป็นวัตถุทางเพศเช่นภาพโฆษณาเหล่า เป็นต้น

จากการทบทวนงานวิจัยเรื่องเพศ และวิเคราะห์ปรากฏการณ์การสื่อสารบนสื่อมวลชนด้วยวิธีวิเคราะห์วาทกรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 ของวิลาสินี พิพิธกุล พบว่า เรื่องเพศเป็นเรื่องที่ถูก

ประกอบสร้างความหมายผ่านการปฏิบัติการวาทกรรมผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นอุดมการณ์หลัก เรื่องเพศสรีระ ผ่านวาทกรรมความรุนแรงทางเพศ วาทกรรมเพศสรีระและความงาม วาทกรรมเพศแบบดั้งเดิม คือ วาทกรรม เพศเป็นเรื่องที่ต้องห้าม เพศเป็นเรื่องทางการแพทย์ เพศที่เบี่ยงเบนเป็นความผิดปกติ เพศเสรีควรประณาม ผู้หญิงคือเหยื่อของความรุนแรง เพศเป็นเรื่องส่วนตัว การล่วงละเมิดทางเพศเป็นเรื่องธรรมดาของชาย สถานภาพของผู้หญิงถูกกำหนดโดยเพศสรีระ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เป็นการสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความรุนแรงในครอบครัวมีผลจากปัญหาทางเพศ ฯลฯ สรุป วาทกรรมผ่านสื่อเป็นเครื่องมือที่สร้างความชอบธรรมให้กับผู้ชายที่กระทำผิด สื่อควรได้รับการตรวจสอบจากกลุ่มทางสังคมอื่นๆ และสร้างความเข้าใจแก่สื่อในประเด็นความเข้าใจพื้นฐานปัญหาเรื่องเพศ

จากการสังเคราะห์งานวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งระดับการสื่อสารเรื่องเพศเป็น 3 ระดับ ตามความจำเป็นในการนำเสนอ จากไม่จำเป็นต้องนำเสนอเลยไปจนถึงเรื่องเพศที่ต้องพูด

#### 1. เรื่องเพศที่ไม่จำเป็นต้องพูด ได้แก่

##### 1.1 เรื่องเพศเป็นเรื่องของผู้หญิง และผู้ชาย

เท่ากับเป็นการปิดกั้นการเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องเพศของผู้หญิงและเด็ก ด้วยความไม่รู้มักเป็นเหตุให้ผู้หญิงและเด็กถูกเอาเปรียบเรื่องเพศ

##### 1.2 ผู้หญิงต้องไม่แสดงออกเรื่องเพศ

เท่ากับเป็นการตอกย้ำมายาคติว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องต้องห้าม (สำหรับผู้หญิง) ผลิตซ้ำ ความคิดว่าผู้หญิงต้องเก็บกอดอารมณ์เพศ เปิดช่องให้สังคมประณามผู้หญิงที่มีความรู้สึกนึกคิด และแสดงออกในสิทธิทางเพศของตน ทำให้สังคมมองข้ามสุขภาพทางเพศ ทางจิตใจของผู้หญิง

##### 1.3 เรื่องเพศเป็นเรื่องลามกสกปรก

เท่ากับสร้างความหมายให้เรื่องเพศเป็นเรื่องที่คนดีไม่พูดถึง ทั้งๆ ที่เรื่องเพศมีหลายแง่มุม เช่น แง่มุมเกี่ยวกับสุขภาพ และอนามัยทางเพศของทุกคน

##### 1.4 เรื่องเพศเป็นเรื่องทางการแพทย์เท่านั้น

เรื่องเพศมีหลายมิติ มีหลายคำอธิบาย มีหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่เป็นเรื่องของแพทย์เท่านั้น

##### 1.5 เพศที่สามเป็นพวกวิปริตผิดเพศ ก้าวร้าวและรุนแรง

ความจริงเพศที่สามก็เหมือนๆ กับคนทั่วไป มีวิถีชีวิตเหมือนๆ กัน การสร้างภาพเหมารวม (Stereotype) ทำให้คนกลุ่มนี้ถูกประทุษร้าย

##### 1.6 เพศในสมรส/รักต่างเพศเป็นเพศที่ชอบธรรม

การอ้างอิงกรอบความถูกต้องตามกฎหมาย การจำกัดด้วยเหตุผลดังกล่าว ไม่ได้  
แก้ปัญหที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่แต่งงานถูกต้องตามกฎหมายได้

#### 1.7 “รักษานวลสงวนตัว” เป็นหน้าที่ของผู้หญิง

เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ตามความเป็นหญิงเป็นชาย และให้คุณค่าผู้หญิงตาม  
ความต้องการของชาย นานไปวาทกรรมรักษานวลสงวนตัว จะกลายเป็นเครื่องมือวัดมาตรฐานคุณค่า  
ของผู้หญิง การที่ผู้หญิงถูกล่วงละเมิด ก็กลายเป็นคนที่ไม่มียุทธค่าตามวาทกรรมที่สื่อสร้างซ้ำ

#### 1.8 ท้องไม่พร้อม การทำแท้งเป็นปัญหาวัยรุ่นใจแตก

เป็นการสื่อสารเชิงประณามวัยรุ่นหญิงเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงปัญหาจากการถูก  
ข่มขืน

#### 1.9 ผู้หญิงดี/ไม่ดี ดูที่เรื่องเพศ

ผู้หญิงดีต้องเก็บกอดเรื่องเพศ ไม่แสดงออก ผู้หญิงดีต้องรักษานวลสงวนตัว ผู้หญิงดี  
ต้องไม่ท้องก่อนแต่ง การประทับตราจากสังคมว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี เท่ากับเป็นการปิดโอกาสให้สังคม  
ทำความเข้าใจ

#### 1.10 คนไม่รักดี คือคนที่เสี่ยงต่อโรคเอดส์

#### 1.11 ความรุนแรงทางเพศเกี่ยวข้องกับปัญหาทางจิต

เป็นการสรุปวาทกรรมโดยขาดการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา แต่ละปัญหา  
สาเหตุแตกต่างกัน และส่วนใหญ่ปัญหาความรุนแรงทางเพศ มักเกิดกับการใช้อำนาจของชายที่  
ต้องการควบคุมหญิงด้วยวิธีรุนแรง การกล่าวซ้ำวาทกรรมนี้ เท่ากับเป็นการบิดเบือนสาเหตุของ  
ปัญหาที่แท้จริง

#### 1.12 “ลื่นกับฟิน” เรื่องธรรมดา

การที่สามีภรรยาทะเลาะทำร้ายร่างกายกัน เป็นเรื่องของคน 2 คน เดียวก็เลิกกันไป  
เอง ทำให้ละเลยที่จะตระหนักถึงผลเสียที่จะตามมา หรือความรุนแรงที่จะเพิ่มขึ้นทุกเมื่อ

วาทกรรมทั้ง 12 ประเภทนี้ บิดเบือนความจริง สร้างความเข้าใจผิด ทำให้ละเลยการแก้ไข  
ปัญหา และส่งเสริมความรุนแรงที่เกิดจากการใช้อิทธิพลเหนือกว่าของชาย

### 2. เรื่องเพศที่ควรพูด

#### 2.1 ความรับผิดชอบทางเพศ เพศที่มีคุณธรรม

เพศที่มีคุณธรรม คือ เพศที่อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม มีความรัก  
เคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

#### 2.2 ความรุนแรงทางเพศในครอบครัว ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว

สังคมไทยให้อภิสิทธิ์พิเศษสัมพันธในครอบครัวในบริบทครอบครัว สามีมีสิทธิ์เหนือเนื้อตัวร่างกายของภรรยา สามีบังคับข่มขืน และทำร้ายภรรยาได้ ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัว ภรรยาก็ต้องเก็บความโหดร้ายไว้เจ็บปวดแต่เพียงผู้เดียว ไม่มีใครยื่นมือเข้าช่วยได้เลย ควรจะสื่อสารทำความเข้าใจได้เป็นวงกว้างว่า ความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัว ทุกคนในสังคมต้องช่วยกันหาทางออกอย่างร่วมมือกัน

### 2.3 การทำแท้งเป็นทางเลือกเพื่อสุขภาพของผู้หญิง

เพื่อสร้างความเข้าใจในสังคมว่า ไม่มีผู้หญิงคนใดในโลกที่ตั้งท้องเพื่อมาทำแท้ง แต่ที่ต้องยุติการตั้งครรภ์ก็เพื่อยุติปัญหาทางสุขภาพ

### 2.4 รู้เท่าทันเรื่องเพศ ไม่ใช่รู้แค่ป้องกันโรค

การรู้ว่าเพศเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์อื่นๆ อะไรบ้าง ทั้งสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อผิดๆ การสร้างวาทกรรมของสื่อ สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจได้ มิใช่ถูกชักนำ

### 2.5 รักเดียวใจเดียว ไม่ใช่การป้องกันเอดส์

การปลอดภัยจากโรคเอดส์ หมายถึง ทั้งตนและคู่ต้องไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงด้วย ไม่ใช่เฉพาะตนเองที่รักเดียวใจเดียว ขณะที่คู่ไม่ใช่ คุณรู้จักคู่ของคุณดีแค่ไหน

### 2.6 อำนาจควบคุมเนื้อตัวร่างกายของสตรี

สิทธิ และอำนาจในการควบคุมดูแลร่างกายอวัยวะของตนเองด้วยความรู้จักและเข้าใจทุกพื้นที่ในร่างกายตนเองอย่างถ่องแท้ จะช่วยป้องกันปัญหาเรื่องเพศอย่างรู้เท่าทัน

## 3. เรื่องเพศที่ต้องพูด

### 3.1 เพศที่เกี่ยวข้องกับความเป็นความตาย

### 3.2 เพศสัมพันธ์กับความก้าวร้าวรุนแรง

การนำเสนอต้องไม่เป็นแนวเน้นการสร้างภาพเพื่อขายข่าว สร้างภาพผู้หญิงเป็นเหยื่อ เป็นวัตถุทางเพศ แต่ต้องเน้นถึงความเข้าใจปัญหา

### 3.3 สิทธิทางเพศ

เน้นว่าสิทธิเสรีภาพทางเพศเป็นของทุกๆ คนอย่างเท่าเทียม

### 3.4 การประกอบสร้างความจริงทางเพศ

การสร้างความจริงเรื่องเพศ มีได้หลายความจริง อำนาจในการสร้างความจริงต้องไม่ถูกจำกัดวงเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (วิลาสินี พิพิธกุล, กิตติ กันภัย, 2546)

การที่ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องเพศ 3 ระดับ ที่ไม่ควรพูด ควรพูด และต้องพูดอย่างครบถ้วน และชัดเจนนี้ก็คือด้วยเหตุผลที่ต้องการให้มีการทำซ้ำวาทกรรมเรื่องเพศเหล่านี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้ผ่านตา

และพบว่าความจริงมีหลายระดับ ความจริงมีหลายความจริง ทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้ง ทั้งนี้ขึ้นกับ ความเชื่อและการส่งต่อความเชื่อ

ถ้าย้อนอดีตเป็นการสำรวจภาพรวมสตรี โดยทั่วไปในสื่อระดับสากล พบว่า เป็นการเสนอ ภาพที่บิดเบือนไม่ได้สัดส่วนกับความจริง ภาพที่ปรากฏในสื่อ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ และโฆษณา ผู้หญิงจะถูกเสนอว่าเป็นวัตถุทางเพศ หญิงชายถูกกำหนดบทบาทไว้ต่างกัน ผู้ชายทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงเป็นแม่บ้านมีลักษณะเฉื่อย ไม่กระตือรือร้น การแต่งงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อผู้หญิง ในขณะที่ เป้าหมายของผู้ชายคืองาน (ระวีวรรณ, 2535)

แม้กระทั่งเพลงก็เป็นสื่อที่สะท้อนภาพและทำซ้ำ กำหนดคุณค่าผู้หญิงให้ความหมายผู้หญิง ดีกับผู้หญิงแล้ว กำหนดว่าผู้หญิงจะไร้ค่าถ้าไร้พรหมจรรย์ การคบหาชายอื่นเป็นเรื่องเลวทราม เป็น นางกาก็ ที่แปลกแตกต่างออกมา คือ ภาพแม่ผิว แม่เลี้ยงเป็นผู้หญิงใจร้าย และการมีส่วนร่วมกับสื่อ เพลงอย่างต้นตัว จะยิ่งช่วยเพิ่มศักยภาพของสื่อในฐานะตัวกระทำในขบวนการสังคมประกิต (Socialization)( เมตตา กฤตวิทย์, ถิรนนท์ อนุวัชรศิริวงศ์, 2532)

จะเห็นได้ว่า สถาบันสื่อ เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลที่กว้างไกล ไร้ขอบเขต แอบแฝงมาใน รูปแบบต่างๆ อย่างแยบยล จนผู้รับสารเองแทบแยกแยะไม่ออกว่า ถูกชักเยียด หรือยินยอมเปิดรับเอง ที่สำคัญผู้รับสารส่วนใหญ่ก็จะหลงเชื่อ โดยหลงคิดว่า คนในสื่อมีจรรยาบรรณ นำเสนอแต่เรื่องจริงแท้ ไม่ได้ตั้งคำถามหรือวิเคราะห์แยกแยะว่า ความจริงมีหลายระดับ ยิ่งผู้รับสารยิ่งอายุน้อยเท่าใด ยิ่งรับข้อมูลอย่างขาดวิจารณญาณเท่านั้น อีกเหตุผลคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสารกับสื่อ ก็ไม่มีความหวงใยใดๆ ต่อกัน นอกจากเรื่องของผลประโยชน์เท่านั้น

จากการขัดเกลาทางวัฒนธรรมด้วยกลไก ด้วยสถาบันทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ได้สร้างผลกระทบอย่างไรต่อสังคม โดยเฉพาะต่อผู้หญิง

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การแบ่งแยกความเป็นหญิง เป็นชาย การให้คุณค่าที่แตกต่างในระบบคิดแบบคู่ตรงข้ามมีผลกระทบต่อสถานภาพสตรี ต่อการ ดำรงชีพในสังคมของสตรี โดยเฉพาะเรื่องความรุนแรงเป็นเรื่องที่สังคมควรให้ความสนใจและ มุ่งมั่นที่จะศึกษาและแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา ปัญหาของสตรี โดยเน้นปัญหาที่เป็นผลกระทบจากเพศสภาพ (gender) ที่มีผลต่อความคิดด้านคุณค่าของสตรีตรงกับทฤษฎีสตรีนิยมสายวัฒนธรรมและสายหลัง สมัยใหม่ให้ความสำคัญในคุณลักษณะของสตรี รวมถึงความสำคัญของภาษาและความหมายที่ใช้ อธิบายความเป็นหญิงโดยผู้ชาย การสร้างความหมายใหม่โดยผู้หญิงเอง โดยการวิเคราะห์ผ่าน ทฤษฎีปฏิบัติสังสรรค์สัญลักษณ์ การศึกษานี้จะช่วยให้อำนาจเข้าใจในผลกระทบที่เกิดจากการแบ่งแยก ตามเพศสภาพที่สังคมกำหนด และทราบถึงความคิดความรู้สึก รวมถึงพฤติกรรมของสตรีในบริบท



สังคมปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสถานภาพสตรีอย่างสอดคล้องกับความต้องการ  
อย่างแท้จริงของสตรี ให้สตรีเป็นเครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองอย่างแท้จริง



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

### บทที่ 3

#### ความเป็นมาของกลุ่มตัวอย่าง

##### กลุ่มสตรีสมัครงใจโสด

สตรีโสด หมายถึง สตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ไม่มีพันธะผูกพันใดๆกับชาย สมัครงใจโสดหมายความว่ายินดีและพึงพอใจที่จะอยู่ลำพังไม่ต้องการมีพันธะผูกพันกับชายใด

กลุ่มตัวอย่างสตรีสมัครงใจโสด ประกอบด้วยสาวโสด 6 คนที่แสดงความยินดีเข้าร่วมกลุ่มสนทนา และยืนยันกับผู้วิจัยว่าทุกคนสมัครงใจเป็นโสดเลือกวิถีชีวิตที่เป็นอิสระไม่พึ่งพาผู้ชายถึงแม้ว่าสตรีกลุ่มนี้จะผ่านการอบรมบ่มเพาะจากครอบครัวและสังคมให้มีความคิดความเชื่อในลัทธิโครงสร้างนิยม (Structuralism) มีผู้ชายเป็นผู้นำ เป็นผู้หาเลี้ยง (Bread winner) มีอำนาจในการตัดสินใจ และผู้หญิงเองต้องรักษาพรหมจารี เป็นกุลสตรี เป็นผู้ที่วางตัวดี เป็นแม่ศรีเรือน พยายามวางตัวไว้ในกรอบ ตามความคาดหวังของสังคม กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ประกอบด้วยสตรีสมัครงใจโสด 6 คนอายุ ตั้งแต่ 29-47 ปี

##### ยู๊ อายุ 29 ปี

เธอเป็นลูกสาวคนโตมีน้องชาย 1 คน แต่เพื่อนในกลุ่มสนทนาเห็นว่าเธอดูเด็กกว่าอายุจริง พ่อของยู๊ไม่ค่อยรับผิดชอบต่อครอบครัว ยู๊และน้องชายเติบโตจากการเลี้ยงดูของแม่และความช่วยเหลือจากญาติๆ ตั้งแต่เด็กจนโตเท่าที่ยู๊จำได้แม่ไม่เคยกำหนดกฎเกณฑ์หรือกรอบปฏิบัติใดๆ แม่ให้อิสระกับลูกทั้งสองเหมือนกัน ยู๊จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันทำงานที่ธนาคารมีชื่อแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ยู๊บอก “ไม่เคยเห็นครอบครัวไหนไม่มีปัญหา ชีวิตครอบครัวเป็นเรื่องที่ต้องอยู่กับความยุ่งยากและวุ่นวาย อยู่อย่างนี้มีความสุขดี

##### จิ อายุ 45 ปี

จิ เป็นสาวโสดสมัครงใจด้วยความเชื่อที่ว่า เธอไม่มีวันประสบความสำเร็จในชีวิตคู่ เธอบอกเองว่าพื้นฐานครอบครัวของเธอไม่ค่อยดี พ่อแม่ทะเลาะกันเป็นประจำ ตอนเป็นเด็ก จิ ต้องทำงานบ้าน กวาดบ้านถูบ้าน ซักผ้าให้กับทุกคนในบ้าน ถึงวันนี้ จิ ไม่อยากที่จะต้องคอยบริการใครอีก มั่นนำ เป็อ จิ บอกอีกว่าการมีคู่คือการใช้กรรม จิ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากรามคำแหง ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายการเงินบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

หนอง อายุ 43 ปี

หนอง มีพี่น้องทั้งหมดรวมสี่คนเป็นหญิงสองคน เป็นชายสองคน หนองเป็นพี่คนโตในบ้านที่มีกฎเกณฑ์มากมายสำหรับลูกสาว ตอนเป็นเด็กพ่อสั่งห้ามไม่ให้เล่นกับน้องชาย ลูกผู้หญิงห้ามออกนอกบ้านในตอนเย็น หนองเคยผ่านการแต่งงานแต่มันเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานไม่ถึงปีทุกอย่างก็จบลง หนองนิยามการแต่งงานว่าเปรียบเหมือนความฝัน แต่ในความเป็นจริงมันไม่เป็นเช่นนั้นเลย ก่อนหน้านี้ หนองเคยเป็นมีเดียแพลนเนอร์ของเอเจนซีโฆษณาแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ปัจจุบันเธอเลือกงานเขียนซึ่งเป็นงานอิสระเพราะมันทำให้เธอมีเวลาที่จะท่องเที่ยวได้ตามที่เธอปรารถนา

แดง อายุ 47 ปี

ปัจจุบันแดงทำงานเป็นนักการตลาดของบริษัทสินค้าอุปโภค บริโภคขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร และก็ยังสนุกกับงานอยู่ตั้งแต่เช้าถึงค่ำถ้าว่างจากงาน แแดงชอบหาต้นไม้แปลกๆ มาปลูกแดงชอบศึกษารัสมะและปลีกเวลาเพื่อฝึกสมาธิบ้างถ้ามีโอกาส ปัจจุบันยังอาศัยอยู่กับพ่อและพี่สาว

หนู่ย อายุ 45 ปี

หนู่ยจบการศึกษาระดับปริญญาโทปัจจุบันเป็นอาจารย์ระดับ6ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ หนู่ย ไม่มีความมั่นใจว่าในอนาคตจะมีชีวิตการแต่งงานที่ดีจึงไม่ยอมเสี่ยงกับสิ่งที่คาดการณ์เองไม่ได้ หนู่ยเป็นลูกคนที่ 7 มีน้องสาวอีกหนึ่งคนซึ่งก็มีความคิดสมัครใจจะเป็นโสดเหมือนกัน หนู่ยเล่าว่าในอดีตเคยมีคนมาสู่ขอแต่ปฏิเสธไป เพราะคิดว่าในสังคมไทยผู้หญิงต้องคอยบริการผู้ชาย ยืนยันได้จากสิ่งที่ หนู่ยเห็นจากครอบครัวของหนู่ย ลูกผู้ชายไม่ต้องทำงานในบ้านเลย พ่อและพี่ชายต้องมาก่อนในทุกเรื่อง หนู่ยเข้าใจและยอมรับได้กับวิถีชีวิตที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ ขณะเดียวกัน ตนเองเป็นคนที่ใช้ชีวิตตามสบายมาตลอด ทำกับข้าวก็ไม่เป็น ไม่อยากปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตให้ลำบาก หนู่ยบอกว่ารักตัวเองมากกว่าที่จะต้องลำบากเพื่อผู้ชาย

มด อายุ 47 ปี

มด เป็นสาวเปรี้ยวกระฉับกระเฉง คล่องแคล่วปราดเปรียวสมเป็นนักธุรกิจ ช่างเล่า และ เปิดเผยถึงสาเหตุที่ครองความโสดจนถึงวันนี้ก็เพราะเฟลิดเฟลิดกับงาน มุ่งมั่นกับความสำเร็จในหน้าที่กว่าจะรู้ตัวก็ปาไปเกือบ 50 แล้ว และตัวมดเองยังสร้างกรอบไว้ครอบตัวเอง มีความรู้สึกมาตลอดว่า ผู้หญิงต้องยกผู้ชาย จากการรับรู้ที่ได้จากการเลี้ยงดูในครอบครัวคนจีนที่ให้ความสำคัญกับลูกชายคนโตมาก รู้สึกผิดทุกครั้งทีนึกถึงคำพูดของแม่ว่า “ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานมีครอบครัวก็ยังเป็นคนไม่

สมบูรณ์ ยังไม่รู้จักสุข ยังไม่รู้จักทุกข์ที่แท้จริง” แต่จะอย่างไรในเมื่อทุกวันนี้ก็ยังผลิตเพลินกับงานการบริหารธุรกิจส่วนตัว ได้แต่งตัวสวยเฉิดฉายทุกวัน ปัจจุบันมลเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดย่อมแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

### กลุ่มสตรีไม่สมัครใจโสด

สตรีไม่สมัครใจโสดหมายถึงสตรีที่ยังไม่มีพันธะผูกพันกับชายใดในขณะนี้ แต่ทุกคนไม่ปฏิเสธที่จะแต่งงานหรือมีพันธะผูกพันในอนาคตถ้าพบคนที่ถูกใจและสามารถเข้ากันได้ดี กลุ่มนี้ประกอบด้วยสาวโสด 6 คน อายุตั้งแต่ 31-45 ปี ที่ยินดีจะให้ข้อมูล พร้อมแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้

แมว อายุ 45 ปี

แมวเป็นลูกสาวคนสุดท้องของครอบครัว คุณพ่อเสียชีวิตตั้งแต่แมวอายุได้ 13 ปี แม่เลี้ยงลูกด้วยวิถีชายเป็นใหญ่ ผู้ชายจะไปเที่ยวที่ไหน เมื่อใด ได้หมดแต่ผู้หญิงแม่จะห้าม แมวบอกว่าก็มีน้อยใจบ้างเล็กน้อย แมวเห็นด้วยที่ว่าผู้หญิงควรรักษาพรหมจรรย์ในยุคที่ทั้งหญิง ชาย ต่างก็ไม่มี ความมั่นคงทางจิตใจพอกัน แมวรับภาระเลี้ยงดูแม่ที่เป็นอัมพฤกมานานกว่าห้าปีแล้วซึ่งแมวมองอยากเรียกว่าภาระเพราะตัวเองก็รู้สึกชื่นใจและเป็นสุขที่ได้เห็นรอยยิ้ม ได้ยินเสียงหัวเราะของแม่ ปัจจุบันแมวเป็นพนักงานฝ่ายการเงิน บริษัทโฆษณาแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

กฤษณ์ อายุ 35 ปี

กฤษณ์เป็นลูกสาวคนสุดท้องของครอบครัวจีน และเป็นลูกสาวคนเดียวของพี่ชายแปดคนแต่ กฤษณ์ก็เข้ากันได้อย่างกลมกลืนกับพี่ๆทุกคน พ่อของกฤษณ์จะแสดงความรักโดยการซื้อของที่กฤษณ์ชอบให้ แต่กฤษณ์อยากให้พ่อกอดมากกว่า กฤษณ์เป็นคนต้นคิดขอจัดกิจกรรมสันทนาการภายในครอบครัวและรู้สึกดีที่ได้ทำสิ่งดีๆให้คนในครอบครัวและการเป็นศูนย์กลางของทุกคน วันนี้กฤษณ์ยังรู้สึกเศร้าอยู่กับเหตุการณ์ที่ต้องเลิกรากับคนรัก

แป้ว อายุ 37 ปี

วันที่ให้สัมภาษณ์ แป้วยังเจ็บปวดกับเหตุการณ์อกหักหมาดๆเล่าไปน้ำตาไหลไปแต่แป้วก็ยินดีและสบายใจที่ได้ระบายออกมาบ้าง ในบริษัทที่แป้วทำงานไม่มีใครรู้ว่าแป้วเลิกกับแฟนแป้วบอกว่าให้ใครรู้ไม่ได้ ต้องรักษาภาพพจน์ แม้คนในครอบครัวก็ไม่เล่าให้ใครฟังไม่อยากจะให้เขาต้องเสียใจกับแป้ว ความที่เป็นลูกสาวคนสุดท้องทุกคนในบ้านจะรู้สึกเดือดร้อนไปกับแป้วทุกๆเรื่อง

โดยเฉพาะแม่จะเจ็บแค้นมากกว่าตัวเองเป็นสิบเท่า บ้านแป้วจะแบ่งงานกันระหว่างลูกสาว ลูกชาย ลูกสาวดูแลงานบ้านทั่วไปเช่นอาหาร เสื้อผ้า ส่วนลูกชายช่วยพ่อแม่ทำธุรกิจ แป้วมองตนเองเป็นคนดีมีค่ามาตลอดและยอมรับกับบทบาทหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย ปัจจุบัน เป็นหัวหน้าแผนกสินเชื่อ บริษัทเงินทุนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

อ้อ อายุ 36 ปี

ครอบครัวอ้อ มีพี่ น้องห้าคน อ้อเป็นลูกสาวคนที่สาม ไม่เคยรู้สึกรู้ว่ามีความแตกต่างระหว่างการศึกษาลูกสาวลูกชายเลย จนวันที่ อ้อ ไปสมัครงานเจ้าหน้าที่ระบุว่ารับเฉพาะผู้ชายเท่านั้น อ้อเริ่มรับรู้ว่ามี การเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ ที่ทุกวันนี้ยังครองความโสดเป็นเพราะว่า อ้อเลือกมาก ทั้งๆที่มีคนมาให้เลือกมากมายตั้งแต่เป็นสาวน้อย ขณะนี้ก็มีคนที่ดูใจกันอยู่ตอบไม่ได้ว่าจะตัดสินใจเมื่อไร อ้อจบปริญญาโทการตลาดจากต่างประเทศ ปัจจุบันเป็นผู้จัดการฝ่ายการตลาดอาหารฟาสต์ฟู้ดชื่อดังในกรุงเทพฯ

ฝน อายุ 31 ปี

ฝนจบปริญญาโทจากอเมริกา ปัจจุบันมีบริษัทรับออกแบบตกแต่งภายในบริษัทเล็กๆแต่รับงานใหญ่ๆ ฝนบอกว่าดีใจ เวลาที่มีหนุ่มม้านัดทานข้าวแต่พอเวลาผ่านไปความสัมพันธ์ก็ไม่มีอะไร คืบหน้า อ่านเขาไม่ออกไม่รู้ว่าจะต้องวางท่าทีต่อไปอย่างไร นานๆไปก็เบื่อ และถอดใจด้วยความคิดที่ว่าผู้หญิงสมัยนี้มีแต่สวยๆทั้งนั้น ตัวเองคงสู้เขาไม่ได้ อีกอย่างที่ฝนไม่มั่นใจคือ ฝนจะรู้ได้อย่างไรว่าผู้ชายคนไหนไม่เป็นเกย์ ทุกวันนี้ก็เลยเลือกเพื่อนใช้เวลาอยู่กับเพื่อนเป็นหลัก ฝนคิดว่าความเป็นผู้หญิงในระดับของผู้หญิงเอเชียกำลังเหมาะสมไม่มากไปไม่น้อยไป ผู้หญิงตะวันตกก็แข่งกร้าวเป็นตัวเองมากไป ส่วนผู้หญิงตะวันออกกลางก็ถูกกดขี่เหลือเกิน

ขวัญ อายุ 37 ปี

ขวัญเป็นเจ้าของธุรกิจโฆษณาเล็กๆ ทั้งๆที่แทบจะหาเวลาว่างไม่ได้แต่ขวัญก็ยินดีสละเวลาให้ สัมภาษณ์และเข้ากลุ่มสนทนากับเรา ความเป็นคนคุยสนุก เปิดเผย เลียงดัง ของขวัญช่วยให้บรรยากาศของการสนทนาสนุกและเป็นกันเอง ขวัญมีเพื่อนชายที่สนิท มากกว่าสองคนแต่ก็ยังเป็นแค่เพื่อน คุณพ่อของขวัญเป็นนายทหารเพิ่งจากไปไม่นานทันทีที่สิ้นคุณพ่อขวัญก็รู้ว่าขวัญมีน้องต่างมารดาเพิ่มอีกหนึ่งคน ปัจจุบัน ขวัญต้องรับภาระดูแลแม่ ยายและน้อง

### กลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญ และใช้ความละเอียดอ่อนเป็นพิเศษในการพิจารณารวมทั้ง คณะกรรมการจริยธรรมก็ตั้งข้อคำถามถึงการพิจารณาคัดสรรสตรีที่จะเข้ากลุ่มสนทนา ด้วยความคิดที่ว่าสตรีกลุ่มนี้เป็นผู้ถูกกระทำ อาจไม่พร้อมที่จะเปิดเผยเรื่องราวที่เกิดขึ้นและการเข้ากลุ่มสนทนาอาจเป็นการเปิดบาดแผล เป็นการทำร้ายจิตใจซ้ำสองได้ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ขอให้เจ้าหน้าที่ นักสังคมสงเคราะห์ที่บ้านพักฉุกเฉินฯพิจารณา สตรีที่อาสาเข้ากลุ่มโดยสมัครใจ มีความพร้อมด้านจิตใจที่จะเปิดเผย เล่าถึงเหตุการณ์ในอดีตได้

การเข้าเก็บข้อมูลในบ้านพักฉุกเฉิน มีการเตรียมการล่วงหน้าโดยผู้วิจัยทำจดหมายถึงผู้อำนวยการบ้านพักฯ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย และขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล จากนั้นประสานกับเจ้าหน้าที่เพื่อนัดหมายเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเป็นขั้นตอน

ขั้นที่ 1 สร้างสัมพันธภาพ ผู้วิจัยเข้าพื้นที่เพื่อทำความรู้จักกับกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยในเรื่องต่างๆ ไปให้ความรู้พื้นฐานในการทำแผนที่ความคิด (Mind mapping)

ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์ ทำความรู้จักเป็นรายบุคคลเปิดโอกาสให้ผู้เข้ากลุ่มเล่าถึงเรื่องราวของตนเอง และผู้วิจัยถามคำถามที่เกี่ยวกับความคิดความเชื่อที่ผู้เข้ากลุ่มมีต่อความเป็นหญิง ความเป็นชายและระบบชายเป็นใหญ่พร้อมทั้งขอให้ผู้เข้ากลุ่มสนทนาเขียนแผนที่ความคิดของตนเองในประเด็นเป้าหมายชีวิต บทบาทหน้าที่ ความเชื่อ และคุณค่าของสตรี ผู้อำนวยการบ้านพักฯได้ช่วยรวบรวมส่งให้ผู้วิจัย จากนั้นผู้วิจัยนำแผนที่ความคิด (Mind map) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ในประเด็นความคิด ความเชื่อ และการกำหนดคุณค่าสตรีของกลุ่ม

ขั้นที่ 3 สนทนากลุ่ม โดยใช้ภาพยนตร์โฆษณาชุด “เมาไม่ขับ” ความยาว 30 วินาที เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มสนทนา ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาในกลุ่มสตรีที่ถูกกระทำเป็นสตรีผู้ที่พักอาศัยในบ้านพักฉุกเฉินฯ ช่วงเดือนมกราคม 2548 แนะนำเข้ากลุ่มโดยผู้อำนวยการบ้านพักฯ ประกอบด้วยสตรี 7 คน อายุตั้งแต่ 15-30 ปี

นิ อายุ 30 ปี

สาวเหนือที่มุ่งลงใต้หวังสร้างครอบครัวที่อบอุ่นของตัวเองด้วยความตั้งใจมั่น นิตั้งอกตั้งใจทำงานส่งสามีให้ได้เรียนสายวิชาชีพ ด้วยความหวังว่าเขาจะได้เป็นผู้นำครอบครัวที่ดีมีความรู้ แต่พอช่วงปีใหม่ นิ กลับลำปางบ้านเกิด เพื่อเยี่ยมเยียน พ่อ แม่ นิ กลับภูเกิดก่อนกำหนดที่บอกสามีไว้ ไม่รู้ว่าจะเรียกมันว่าโชคดีหรือโชคร้าย นิพบผู้หญิงอื่นอยู่ในห้องพักกับสามี นิใจเสียตั้งแต่เห็นรองเท้าผู้หญิงอยู่ที่หน้าห้องแล้ว แต่ก็ตัดสินใจเปิดประตูเข้าไปให้พบกับตาช๊ตๆ ไปเลย นิไม่ได้ร้องไห้ กลับไปหาแม่ ไม่เสียใจไม่หมดหวังไม่คิดว่าตนเองสูญเสียอะไร เพราะสามีก็เป็นแค่ส่วนประกอบหนึ่ง

เท่านั้น นิให้ความสำคัญกับหน้าที่ลูกที่พึงมีต่อพ่อ แม่มากกว่า นิถามแม่ว่า แม่ยอมรับได้ไหม ถ้าลูกเป็นหม้าย หัวทึบ แม่ตอบว่า ความสุขของลูกมีความหมายมากกว่าอะไรทั้งหมด พออายุคร่ำเริ่มมาก นิจึงเข้ามาพักในบ้านพักลูกเงินฯ เพื่อรอกลอด แล้วจากนั้นนิจะเอาลูกให้แม่เลี้ยง สำหรับตัวเองตั้งใจจะหางานทำ เริ่มต้นชีวิตใหม่

ฝ้าย อายุ 15 ปี

ฝ้ายพักอยู่ที่บ้านพักมานานมากแล้ว ตั้งแต่รู้ว่าตั้งครรภ์ได้4เดือน ขณะนี้ ลูกสาวของฝ้ายอายุได้2เดือนเศษ เวลาที่พูดคุยถึงลูกสาว ดู ฝ้ายมีความสุข ยิ้มแย้ม ร่าเริง แต่เมื่อพูดถึงครอบครัว พ่อ แม่ ฝ้ายดูเศร้า น้ำตาคลอเบา ฝ้าย เล่าว่า แม่หนีพ่อไปตั้งแต่ฝ้ายอายุยังไม่7ขวบเพราะพ่อชอบทุบตีและทำร้ายแม่เป็นประจำ ถึงจะร้องไห้อ้อนวอนไม่ให้แม่ไปแต่ทำอะไรแม่ก็ไม่ฟัง แม่บอกว่าแม่ต้องไป ฝ้าย พอจะจดจำความสุขบางช่วงชีวิตที่อยู่กับพ่อได้ ฝ้ายได้ออกไปเล่นน้ำฝน ออกไปจับปลากับพ่อเวลาฝนตก แต่เวลาความสุขของฝ้ายนั้นสั้น ไม่นานพ่อก็ป่วย พ่อเป็นอะไรฝ้ายไม่รู้ เห็นแต่ท้องของพ่อมันใหญ่และบวมขึ้นทุกวัน ช่วงที่พ่อเริ่มไม่สบายฝ้ายต้องไปอยู่กับป้าที่ชุมชนแห่งหนึ่งใจกลางกรุงเทพฯ ฝ้ายได้รู้จักผู้ชายสูงอายุคนหนึ่งเขาให้เงินฝ้ายเพื่อแลกกับการมีเพศสัมพันธ์ ฝ้ายอยากได้เงิน จึงยอมมาตลอด จนกระทั่งป้ารู้ ป้าเรียกร้องให้ผู้ชายคนนั้นรับผิดชอบแต่เขาก็หนีไป ป้าพาฝ้ายมาพักอาศัยที่บ้านพักลูกเงินฯ เพื่อรอกลอดและติดตามตัวชายคนนั้นมาดำเนินคดี ก่อนที่จะเข้ามาอยู่บ้านพักฯ ฝ้ายได้มีโอกาสไปเยี่ยมพ่อ และพ่อก็เสียชีวิตในวันนั้น ป้าบอกว่าป้าจะเอาลูกของฝ้ายไปเลี้ยง สำหรับฝ้ายคงจะอยู่ที่บ้านพักลูกเงินฯเพื่อเรียนหนังสือต่อให้จบม.3

ไร อายุ 17 ปี

ไร เป็นคนพูดน้อย เรียบร้อย สุภาพ ไรบอกว่าย่าสอนให้เป็นคนดี พูดจาดี ไม่สร้างปัญหา ไรอยู่กับพ่อ กับย่าจนอายุ15 ปี พ่อก็เอาไรไปฝากป้าเลี้ยง ช่วงนี้ไรรู้ว่าย่าเสียชีวิต แต่ไรก็ไม่ได้ไปงานศพ ย่า ไม่นานป้าก็ขายไรให้กับเพื่อนของป้าไรอยู่กับเขาจนตั้งครรภ์ ไรจึงหนีมาและขอให้คนช่วยเหลือและส่งไรมาอยู่ที่บ้านพักลูกเงินฯ ตั้งใจจะยกลูก (ยกลูกให้กับมูลนิธิฯ) ส่วนตัวไรทางมูลนิธิฯจะส่งให้เรียนฝึกอาชีพ เพื่อมีอาชีพเลี้ยงตนเองต่อไป

แห่มม อายุ 27 ปี

แห่มมเป็นผู้ช่วยพยาบาลในโรงพยาบาลมีชื่อกลางใจกรุงเทพฯ รักเขาและเชื่อว่าเขาก็รักแห่มม จึงยอมเป็นบ้านที่สองของเขา และก็ถูกบ้านใหญ่ตามราวี่ไม่เลิก ทำให้แห่มมต้องออกจากงานโรงพยาบาล และไปปรับดูแลผู้ป่วยตามบ้านแทน จนกระทั่ง ตั้งครรภ์ จึงขอมาพัก ที่บ้านพักแห่งนี้

ด้วยตนเองเพราะไม่อยากเป็นภาระของนายจ้าง เดือนหน้าจะถึงกำหนดคลอดแล้วแต่ยังตัดสินใจไม่ได้เลยว่าจะทำอะไรกับตัวเองจะตัดสินใจอย่างไรกับอนาคตของลูก ไม่อยากให้ลูกใช้นามสกุลสามีเพราะจะไปเหมือนบ้านใหญ่ไม่อยากยกลูกให้มูลนิธิ จะยอมเป็นบ้านที่สองของเขาต่อไปหรือจะเลิกกับเขา ถามถึงคุณค่า หม่อมตอบว่าถ้าถามตอนนี้ตอบอะไรไม่ได้ แต่ปัญหาสารพันที่อยู่ข้างหน้ายังไม่รู้จะจัดการอย่างไรเลยแต่ไม่ใช่ไม่มีคุณค่านะขอให้อ่านช่วงนี้ไปก่อน

อ้อม อายุ 18 ปี

อ้อมเป็นเด็กต่างจังหวัดเข้ามาอยู่กรุงเทพฯเมื่อสองปีที่แล้ว อาศัยอยู่กับพี่สาวช่วยขายของไป เรียนกศน. ไปจนได้รู้จักกับแฟนคนแรกอยู่กับเขาได้ไม่นาน เพราะชอบทำร้ายร่างกาย อ้อมจึงแยกมา ไม่นาน อ้อมก็รู้จักกับแฟนคนใหม่ อยู่ด้วยกันประมาณสองเดือนก็รู้ว่าไม่ท้องกับแฟนคนแรก ถามแฟนคนที่สองว่ารับได้ไหม เขานิ่ง ไม่ตอบ อ้อมตัดสินใจมาบ้านพักฉุกเฉินเพื่อรอคลอด ตลอดเวลาที่อยู่ที่นั่นแฟนคนที่สองก็เคยมาเยี่ยมครั้งหนึ่ง นอกนั้นก็มิโทรศัพท์คุยกัน มาช่วงหลัง เขาหายเงียบไป อ้อมก็สับสน ตัดสินใจไม่ได้ว่าออกจากที่นี่ไป อ้อมจะกลับไปหาเขาดีไหม หรือกลับไปอยู่กับพี่สาวใจจริงอ้อมอยากกลับไปอยู่กับแฟนคนที่สองเพื่อทำหน้าที่เมียที่ดีเหมือนผู้หญิงทั่วไปแต่เขาหายไป อ้อมเองก็ไม่รู้ว่าเขาคิดอะไร

เปิ้ล อายุ 17 ปี

เรื่องของเปิ้ลคล้ายกับเรื่องของอ้อม เปิ้ลเป็นเด็กต่างจังหวัด เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ อาศัยกับพี่สาว แล้วเปิ้ลก็มีความสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน จนตั้งครรภ์ เพื่อนชายปฏิเสธที่จะรับผิดชอบ พี่สาวเลยพาเปิ้ลมาบ้านพักฉุกเฉินฯ เปิ้ลเสียใจที่ทำให้ พ่อ แม่ เสียใจ ผิดหวังในตัวเปิ้ลต้นเดือนมีนาก็จะถึงกำหนดคลอดยังไม่รู้เลยว่าเอาอย่างไร จะยกลูก หรือจะเลี้ยงเอง ช่วงนี้พี่สาวของเปิ้ลพยายามติดต่อพ่อ แม่ของเพื่อนชายให้เขามาดูลูกที่โรงพยาบาลก่อนที่เปิ้ลจะตัดสินใจอย่างไรไป ตอนนี้เปิ้ลก็คงได้แต่รอให้ถึงวันคลอด วันที่อะไรจะชัดเจนกว่านี้

ดา อายุ 18 ปี

ดาเข้ากรุงเทพฯตั้งแต่อายุ15 มาทำงานเย็บผ้าแถวสมุทรปราการ ถูกใจหนุ่มที่เป็นพนักงานขับรถส่งของ ดาจิตตาคม แต่ท้องได้ยังไงไม่รู้ พอท้องได้3เดือนแฟนก็หายหน้าไป ไม่กลับมาเลย จนกระทั่งอายุครรภ์ได้ 5 เดือน นายจ้างให้ ดา พักงาน ช่วงนี้ ดา รู้สึกแย่มาก เงินก็ไม่มีใช้งานก็ไม่ทำ ท้องก็โตขึ้นทุกวัน ดาตัดสินใจจะเอาลูกออก จึงไปปรึกษาคนที่ร้านขายยา เขาไม่แนะนำให้เอาออกเพราะท้องหลายเดือนแล้ว เขาแนะนำให้มาพักรอคลอดที่บ้านพักฉุกเฉินฯและพามาส่ง เสียใจที่ตนเองเรียน



มาน้อย แต่ก็ไม่ได้คิดว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ทำให้ตนเองไร้คุณค่า จะเก็บมันไว้เป็นบทเรียน ส่วนเรื่องลูก เมื่อคลอดแล้วอาจจะยกลูกให้มูลนิธิฯ และถ้าจะคบคนใหม่ ก็จะดูใจกันให้นานหน่อย อย่างน้อยก็สักปี

สตรีกลุ่มนี้เป็นผู้เดือดร้อนจากปัญหา การตั้งครรถ์ไม่พึงประสงค์ การถูกข่มขืน ถูกหลอกให้มิเพศสัมพันธ์แลกเงิน สามีทอดทิ้งหรือไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น และได้รับความช่วยเหลือ ให้เข้าพักในบ้านพักฉุกเฉินฯจนคลอด หลังจากคลอดแล้วทางบ้านพักฯให้ยู่เพื่อเลี้ยงดูและให้นมบุตร เป็นระยะเวลาหนึ่ง สตรีที่พร้อมที่จะเลี้ยงบุตรด้วยตัวเองก็สามารถพาบุตรกลับไป แต่สำหรับผู้ที่ไม่พร้อมก็สามารถทำเรื่องยกบุตรให้กับมูลนิธิฯได้ ขณะที่พักรอคลอด ทางบ้านพักฯมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางอาชีพให้กับสตรีที่พักอาศัยในบ้านพักฯ เช่นสอนตัดเสื้อ เย็บผ้า ตัดผม เพื่อสตรีที่ถูกกระทำเหล่านี้จะได้มีอาชีพเลี้ยงชีวิตได้เมื่อออกจากบ้านพักฯไป

### สตรีสมรสที่เป็นแม่บ้าน

สตรีกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สมรสแล้ว มีบุตรอย่างน้อยหนึ่งคนขณะที่ให้สัมภาษณ์และเข้ากลุ่มสนทนาไม่มีใครประกอบอาชีพหรือมีรายได้จากการประกอบธุรกิจ แม่บ้านทั้งหมดคนได้แก่

แดง อายุ 45 ปี

แดงมีลูกชาย สามคน ตัดสินใจออกจากงานเมื่อเจ็ดปีที่แล้วขณะตั้งท้องลูกแฝด ซึ่งฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว ดีขึ้นกว่าครั้งแต่งงานใหม่ๆ แแดงเกลียดคนกินเหล้าเพราะพ่อแดงเมาที่ไร หาเรื่องดี ลูกตีเมียประจำ แแดงเลยมาอยู่กับยาย ทำให้แดงไม่ค่อยผูกพันกับพ่อ แม่ แต่ในฐานะลูกคนโต แแดงให้ความช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่าย ดูแลรับผิดชอบเรื่องการศึกษาเล่าเรียนของน้องอีกสามคนด้วยความเต็มใจ ในเวลาเดียวกันแดงก็มีความสุขที่ได้ทุ่มเทเวลา ใจ ให้กับครอบครัว พอใจที่ตื่นเช้า ขับรถส่งลูกไปโรงเรียน ดูแลความสะอาดเรียบร้อยของบ้าน เตรียมอาหารเย็น ไปรับลูก รอรับสามีกลับบ้าน เป็นเพื่อนคุย คอยรับฟังปัญหาที่ทำงานของสามี ไม่เพียงเท่านั้น แแดงยังเอาใจใส่ดูแลพ่อ แม่ สามีทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจ ภาระหน้าที่มากมายรอบตัวไม่ได้ทำให้แดงเหนื่อยหน่าย หรืออยากปลดปล่อยตัวออกจากความรับผิดชอบเหล่านั้นเลย แแดงบอกว่า เพราะแดงรักเขา

หงา อายุ 47 ปี

หงา เคยเป็นครีเอทีฟโคเรเตอร์บริษัทโฆษณาที่อุปเทนในกรุงเทพฯ ออกจากงานเมื่อสี่ปีที่แล้ว ด้วยเหตุผลที่ว่า หากคนเลี้ยงลูกไม่ได้พร้อมกับเริ่มเบื่องานที่หนัก เหนื่อยขึ้นทุกวัน เวลานี้หงามี

ความสุขที่ได้ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดด้วยตัวเองแต่ก็มีบ้างที่เมื่อหน้ากับงานบ้านที่ไม่จบไม่สิ้น โชคดีที่สามีช่วยแบ่งเบางานซักผ้าไปบ้าง สิ่งที่น่าเสียดายคือวิถีชีวิตที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาลูกสาวฝ่าฝืนด้วยแปดขวบทุกๆด้านทั้งกาย ใจ และสังคม

ศรี อายุ 43 ปี

ศรี ลูกสาวคนเดียวของแม่ พ่อแม่ของศรีแยกกันตั้งแต่ศรียังเด็ก ถึงแม่ของศรีเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวแต่ก็ไม่ได้ขัดสนทางเศรษฐกิจ( เป็นเศรษฐีที่ดินย่านสุขุมวิท) เมื่อศรีจบปริญญาตรีตกลงแต่งงานกับผู้ชายที่แม่เลือกให้ทั้งๆที่ศรีก็รู้จักเขาน้อยมาก ตลอดชีวิตแต่งงานที่ผ่านมาศรีเป็นฝ่ายยอม ออดทน ปรับตัวและเป็นผู้ให้อยู่ฝ่ายเดียวจนรู้สึกที่กำลังจะทนไม่ได้และพร้อมจะจบ เมื่อลูกสาวและลูกชาย พันขวบวัยรุ่นและโตพอที่พร้อมจะรับรู้ปัญหา แต่วันนี้ เขาของนู่นเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี รับฟัง รับผิดชอบต่อครอบครัวมากขึ้น ศรีคิดว่าเกิดจากการที่ศรีได้ปรับทุกข์กับพี่ชายของสามีและเขาได้พูดคุยกันหรือว่าบางทีการอดทนและการเป็นฝ่ายยอมอาจจะให้ผลตอบแทน

ชลอ อายุ 45 ปี

ผู้หญิงชุมชนคลองเตยออกจากบ้านมาเริ่มต้นชีวิตสาวโรงงานทอผ้าด้วยตัวเอง ตั้งแต่อายุสิบห้า ดำเนินชีวิตถูกบ้งผิดบ้าง จนมาพบสามีคนนี้มีลูกด้วยกันสองคนชายหนึ่ง หญิงหนึ่ง ชลอบอกว่า ซึ่งใจเขาก็ตรงที่ไม่รังเกียจ ซักผ้าเลือดให้ เอาใจใส่ดูแลเรายามเจ็บ ยามเรากลอดลูก เมื่อตัดสินใจอยู่กับเขา เขาก็ให้ออกจากงานเป็นแม่บ้านให้เขา(ขณะที่คุยกับชลอ ผู้สัมภาษณ์เห็นชลอคอยเอาผ้าปิดไหล่มาให้สามีซึ่งกำลังยืนทาสีบ้านใหม่อยู่) ความที่ชลอเป็นนักสู้มาแต่เด็ก ชลอเป็นตัวตั้งตัวตีในการนำชาวชุมชนฯเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และในที่สุดก็ได้รับการสนับสนุนจากโครงการบ้านมั่นคง ทุกวันนี้ชลอเป็นคนคอยดูแลจัดการ ควบคุมการสั่งซื้อวัสดุในการก่อสร้างให้กับเพื่อนๆในชุมชนโดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ (จากการสังเกตผู้วิจัยเห็นว่า ชลอเป็นผู้หญิงที่มีบุคลิกภาพ ที่ยืดหยุ่น ปรับตัวง่าย มีทั้งอ่อน และแข็ง เป็นทั้งผู้นำและผู้ตาม)

อ้อย อายุ 45 ปี

อ้อยจบปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ ทำงานมาหลายอย่างตั้งแต่ขายประกัน เปิดร้านอาหาร ทำหนังสือ นิตยสาร ทุกธุรกิจเจริญเติบโตและจบลงเพียงในช่วงสั้นๆ ทำให้อ้อยต้องเริ่มต้นใหม่เสมอ อ้อยอยู่กินกับสามีโดยที่พ่อแม่ของอ้อยไม่เห็นด้วยเนื่องจากฐานะทางครอบครัวของอ้อยเป็นครอบครัวที่มีฐานะดี มีชื่อเสียง ด้วยเหตุนี้จึงไม่จดทะเบียนสมรส เพราะอ้อยยังอยากใช้นามสกุลของพ่อที่สามารถอ้างอิงได้ หลังจากหยุดกิจการร้านอาหาร อ้อยกลายมาเป็นแม่บ้านเต็มตัววิถีชีวิตของอ้อย

เปลี่ยนไป เคยใช้เวลาร่วมกับสามีในการบริหารร้านอาหารกลับกลายเป็นว่าอ้อยต้องอยู่บ้านทำงานบ้าน ขณะที่สามีออกจากบ้านทุกวัน อ้อยเริ่มไม่มีความสุข กังวลใจที่สามีกลับบ้านดึกขึ้นเรื่อยๆ ในที่สุดอ้อยก็จับได้ว่าเขามีผู้หญิงอื่น อ้อยขอให้สามีเลิกพฤติกรรมนั้นเสีย แต่สามีก็ไม่รับปาก และอ้างว่าหลอกเอาไว้ใช้ อ้อยปรึกษาเพื่อนว่าอ้อยจะเลิกกับสามี เพราะอย่างไรอ้อยก็เลี้ยงตัวเองและลูกได้อย่างสบายโดยไม่ต้องพึ่งสามี แต่ทุกวันนี้ก็ยังไม่มื่ออะไรเปลี่ยนแปลง

นิต อายุ 38 ปี

นิตจบพยาบาล เกียรตินิยม แต่ไม่มีโอกาสได้ใช้วิชาชีพที่เรียนมา นิตแต่งงานและมีลูกคนที่ที่เรียนจบ จากนั้นนิตก็ทุ่มเทชีวิตทั้งหมดให้กับลูกด้วยความตั้งใจที่จะเติมลูกให้เต็มในทุกๆด้านที่นิตเคยพร่อง นิตเล่าว่าตนเป็นลูกที่พ่อทิ้ง มีแม่ใจเมา นิตพยายามเอาดีเรื่องการเรียนแต่ก็กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวในสายตาเพื่อน เมื่อแต่งงานก็หวังว่าชีวิตแต่งงานจะช่วยเติมความขาดความพร่องในอคิดของนิต แต่กลับเป็นว่า สามีเองก็คาดหวังว่านิตจะมาช่วยสร้างฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้นและความขัดแย้งในแนวทางการเลี้ยงดูลูก สำหรับนิตลูกต้องได้ทุกอย่างที่ดีที่สุดแต่ขณะที่สามีคิดว่าอะไรก็ได้ที่เป็นไปตามฐานะ เมื่อต่างคนต่างหวังและไม่สมหวัง ต่างคนต่างผิดหวังในกันและกัน สามีใช้ความรุนแรงกับนิต เริ่มจากการห้ามออกจากบ้าน ลดค่าใช้จ่าย และในที่สุดก็ถึงขั้นลงมือ ดบตี ทำร้ายร่างกาย นิตต้องเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ไม่ติดต่อเพื่อนฝูง อย่างน้อยที่สุดเพื่อไม่สร้างความไม่พอใจให้สามี นิตยึดหลักคิดและหลักปฏิบัติของศาสนา คือ สามีเป็นศิระะ ภรรยาเป็นแขนขา และการอธิฐานให้กันและกัน ทุกวันนี้นิตยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นกับนิตไม่คิดต่อต้าน หรือปฏิเสธ ด้วยเหตุที่ศาสนาของนิตห้ามมิให้มีการหย่าร้าง

**ผู้หญิงทำงาน**

ผู้หญิงทำงาน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว รับผิดชอบทั้งงานบ้าน และ งานนอกบ้าน มีบทบาทหน้าที่ เมีย แม่,แม่บ้านและคนทำงานหารายได้ไปพร้อมกัน แต่ใครจะให้ความสำคัญกับอะไร จะเอางานดี บ้านก็เสีย หรือ จะเอาบ้านดี งานก็หย่อนยาน ภาวะเช่นนี้ ทำให้ผู้หญิงทำงานตกอยู่ในภาวะขัดแย้งในใจต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดเวลา กลุ่มผู้หญิงทำงานที่สละเวลาเพื่องานวิจัยครั้งนี้มี 7 คน เมื่อถึงวันสนทนากลุ่ม สมาชิกคนหนึ่ง มีความจำเป็นต้องเดินทางไปต่างจังหวัดกระทันหันและอีกคนติดงานด่วน ทำให้มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเหลือเพียง 5 คน อายุตั้งแต่32-48ปี

อ้อย อายุ 38 ปี

อ้อยเป็นเลขานุการ สำนักงานทนายความแห่งหนึ่งย่านถนนวิฑู แต่งงานมากกว่า 14 ปี มี ลูกสาวคนเดียวอายุ 12 ปี บ้านของอ้อยอยู่ชานเมือง ทุกเช้าอ้อยออกจากบ้านประมาณตี ๕ ครึ่งเพื่อไปส่งลูกสาวที่โรงเรียน แล้วเลยไปทำงาน เย็นเลิกงานเกือบ ๖ โมง รีบไปรับลูกสาวที่โรงเรียน ถ้าวันไหนไม่มีกิจกรรมตอนเย็นลูกไม่ได้เรียนพิเศษก็ถึงบ้านประมาณ 3ทุ่ม ที่บ้านอ้อยไม่มีคนรับใช้ อ้อยทำงานบ้าน ซึ่งจะทำสัปดาห์ละครั้งในวันเสาร์ วันอาทิตย์ต้องพาลูกสาวไปเรียนเปียโน และต่อด้วยเรียนภาษาอังกฤษ อ้อยยอมรับว่าไม่เคยสอนงานบ้านให้ลูกเลย ทำเองเร็วกว่า อาหารก็กินนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ ภาระที่เอื่อย เป็นแค้นงานส่วนน้อยในการเป็นแม่บ้านของอ้อย อ้อยเอื่อยถึงความรับผิดชอบต่องานที่ทำงานเล็กน้อยที่ดูเหมือนไม่มีความหนักใจอย่างใดทั้งหญิงทั้งชายต่างมีความเท่าเทียม อ้อยไม่เห็นด้วยกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผู้ชายคิดขึ้นมาเองปกครองผู้หญิงด้วยกำลัง แต่ภาระรับผิดชอบทั้งหมดที่อ้อยทำ อ้อยไม่เคยเรียกร้องให้สามีมารับภาระแทนเลย แม้บางครั้งที่อ้อยพูดถึงนิสัยของผู้ชายที่จีเกียจ ดิดสบายเห็นความสุขส่วนตัวสำคัญกว่า อ้อยก็จะแก้ตัวให้สามีว่า “ผู้ชายก็เป็นอย่างนี้” ช่วงเขาเถอะ

ทิพย์ อายุ 48 ปี

ด้วยวัยของทิพย์ที่ใกล้จะเลขห้ากับประสบการณ์ชีวิตที่ยาวนานในการทำงานในบริษัทขนาดใหญ่ระดับต้นๆ ของประเทศ ทิพย์เหนื่อยกับการเดินทางไกล จึงลาออก เพื่อเริ่มธุรกิจของครอบครัวและอย่างน้อย ทิพย์ก็ยังพอจะจัดสรรเวลาให้กับลูกและตัวเองได้บ้าง ลูกสาวคนโตเข้าเรียนมหาวิทยาลัยแล้ว ส่วนลูกชายคนเล็กเพิ่งอยู่ชั้นมัธยมต้นระดับผลการเรียนของลูกชายทำให้ทิพย์และสามีไม่ค่อยสบายใจนักและที่สำคัญสามีของทิพย์คิดว่ามันเป็นหน้าที่ ที่ทิพย์ต้องปรับปรุง นอกจากเรื่องลูก เรื่องงานทิพย์ยังมีความสุขกับการได้ทำธุระเพื่อญาติ เพื่อคนรอบๆตัวอีก ไม่ว่าจะร้องขอหรือไม่ ถ้าอะไรที่ทิพย์ทำได้ ทิพย์ทำโดยเฉพาะงานเพื่อสังคม ถึงแม้กิจกรรมเพื่อสังคมจะทำให้ทิพย์สุขใจ แต่มันก็เอาเวลาของครอบครัวไป ทิพย์รู้ว่าสามีไม่ค่อยพอใจ แต่มันคือความสุข หลายครั้งที่พยายามปฏิเสธ แต่ก็อดไม่ได้ นี่คือการขัดแย้งในใจที่ทิพย์ไม่สามารถจัดการได้ อีกปัญหาที่ทิพย์ลำบากใจ คือการแบ่งภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบและผลประโยชน์ระหว่างสามีและพี่น้องของทิพย์เองในธุรกิจครอบครัวที่ทำอยู่ เพราะดูเหมือนไม่มีใครพอใจในสิ่งที่ได้รับเลยสักคน ทิพย์พูดว่าก็คงต้องให้เขา ต่างคนต่างเรียนรู้กันเอง ช้างหนึ่งก็พี่ ช้างหนึ่งก็พี่ น้าติดตามความคิดของทิพย์ว่าท่ามกลางบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายในความเป็นผู้หญิงแบบที่ต้องรับบทในทุกฉากทุกตอนอย่างไม่เคยปฏิเสธ ทิพย์คิด และรู้สึกอย่างไร

เอ อายุ 32 ปี

เอเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเพื่อครอบครัวแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯมานานกว่าห้าปี ยังสนุกกับงานได้ เดินทางได้พบปะผู้คน แต่ก็มีบางครั้งที่เหนื่อยจนล้าเพราะไม่มีวันหยุดเลย เอ เล่าว่า โชคดีที่สามีช่วยรับภาระรับผิดชอบเรื่องลูกไปบ้าง ส่วนงานบ้านงานครัว เอก็ยินดีรับเป็นภาระเพราะมันเป็นความสุขที่ได้ทำให้กับคนที่เรารัก เอพอใจกับบทบาทแม่ บทบาทเมียในเวลาที่อยู่บ้าน และเอก็พอใจในบทบาทผู้หญิงทำงานเวลาที่อยู่นอกบ้าน เอเปิดเผยว่าชีวิตแต่งงานของเอไม่ได้สมบูรณ์แบบลงไปเสียทุกอย่าง สองปีมาแล้วที่เราไม่มีอะไรกัน เอพยายามปรับปรุงตัวปรับปรุงบรรยากาศแต่ก็ไม่ได้ผล เขาหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญกับสถานการณ์อย่างที่กล่าวทุกทีไป ทำเป็นกล่อมลูกนอน ทำเป็นยุ่งกับงาน เอแสดงออกเหมือนว่าตนเองก็ไม่เดือดร้อน แต่ความจริง เอก็อย่างไร

ก๊วย อายุ 41 ปี

ก๊วยเป็นคนสงขลาเป็นลูกสาวคนกลาง ในพี่น้องห้าคน ทุกคนเข้ามาเรียนต่อระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพฯ ก๊วยจบปริญญาโทนิเทศศาสตร์ เป็นผู้บริหารฝ่ายบริการลูกค้า บริษัทโฆษณาระดับท็อปไฟฟ์ ช่วงที่ก๊วยเริ่มทำงานใหม่ๆเจ้านายไม่ค่อยจะพอใจที่ได้ลูกน้องที่เป็นผู้หญิงเท่าไร ก๊วยรู้ว่าเขาอยากได้คนทำงานที่เป็นผู้ชายมากกว่า ก๊วยคิดว่าหญิงชายความสามารถไม่ต่างกันแต่ความยอมรับจากสังคมต่างหากที่ไม่เท่ากัน ก๊วยสนุกและมีความสุขกับบทบาทผู้หญิงทำงานมาก มันทำให้ก๊วยเป็น Some body ในสังคม งานและหน้าที่ทำให้เรามีค่า ขณะเดียวกันบทบาทแม่ก็ทำให้เราแฮปปี้บทบาทผู้หญิงที่มีสามีก็ทำให้เราเหมือนผู้หญิงคนอื่น ถ้าให้เลือกรับบทบาทใดบทบาทหนึ่งคงยาก

จบ อายุ 45 ปี

ทุกวันนี้ จบรับบทบาทผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชน ประธานกลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน แต่งานประจำของจบบเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลสวนของบริษัทน้ำมันแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งก่อนหน้าเธอเป็นเพียงแม่บ้านธรรมดาคนหนึ่งไม่รู้จักและไม่เข้าใจคุณค่าชีวิต เข้า พอสามีออกจากบ้าน จบก็ใส่เสื้อคอกระเช้า ทาปากแดงแจ๊ดออกไปเล่น(ไฟ)ได้บ้างเสียบ้างมารู้ตัวอีกที สามีไปอยู่กับเมียน้อยเสียแล้ว ไม่รู้จะทำอย่างไร เอาแต่ไปหาหมอดู เมื่อไรเขาจะกลับมา กังวลใจทุกข์ใจมาก จบเล่าว่ามีอยู่วันหนึ่งไปงานทอดผ้าป่ากับหมอดูที่เป็นเจ้าประจำ มีผู้หญิงทั้งนั้นรวมเกือบสี่สิบคนในรถคันนั้น แต่ละคนก็ล้วนเป็นหม้ายผัวทิ้ง จบเลยได้คิดมีคนทีทุกข้อทุกใจเหมือนเรา มากกว่าเราตั้งมากมาย จะมัวมานั่งเศร้า นั่งทุกข์อยู่ทำไม จึงจูดรูปเทียนกราบพระ อธิฐานเสียดังว่า “เจ้าประคุณ เกิดมาชาติหน้าอย่าให้กำพร้าผัวเลย สาธุ” ความรู้สึกของจบบขณะที่เล่าเรื่องแสดงถึงความมั่นใจและเชื่อในสิ่งที่ตัดสินใจทำลงไป จากนั้น จบก็เริ่มไปทำงานกับมูลนิธิดวงประทีป ได้เข้าร่วมอบรมกับกลุ่มต่างๆ

ชีวิตจบพลิกผัน ตั้งแต่นั้นมา ชีวิตจบเปลี่ยนไป จบมีอาชีพ จบมีรายได้ จบเอาใจใส่ ดูแลลูก ไม่นาน สามีขอกลับมาอยู่ด้วย จบไม่ปฏิเสธ แต่จบไม่ได้ทำบทบาทเมียอย่างที่เคยทำ ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างกิน เขาเสียอีกที่กลับมาทำบทบาทที่จบเคยทำ เช่นหุงหาข้าวปลาอาหาร เอาน้ำเอาทำให้เวลาจบกลับมาเหนื่อยๆ สิ่งที่จบเสียใจที่สุดในชีวิต คือการที่สามีเมียน้อย สิ่งที่จบดีใจที่สุด คือได้บวชลูกชาย ทุกวันนี้จบมีความสุขมากกับงานที่ทำ และบทบาทที่เปลี่ยนไป การได้ช่วยเหลือผู้อื่น จากบทเรียนชีวิตของจบ คงจะพอช่วยอธิบายปรากฏการณ์ การเกิดเนรเอ จอมขมังเวทย์ อะไรที่เป็นสิ่งบีบบังคับให้ผู้หญิงในสังคมไทยต้องต่อสู้ คดิรนเพื่ออยู่รอด เอาสามีคืนกลับมา ไขคำพร่ำสอนของแม่และสังคมใหม่ ที่ให้ผู้หญิงยึดเอาสามีเป็นสรณะ ถึงขั้นเสียทองเท่าหัวไม่ยอมเสียตัวให้ใคร

### สตรีที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง (Single Mom)

สตรีกลุ่มนี้มีความแตกต่างในสาเหตุที่เข้าสู่สภาพความเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว (Single Mom) ไม่อาจอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์หญิงชายตามที่สังคมกำหนดได้ แต่ขณะเดียวกันพวกเธอก็มีความเหมือนที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกโดยที่ผู้เป็นพ่อไม่ได้อยู่รับผิดชอบร่วม

การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ โดยการที่ผู้วิจัยสมัครเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว ที่จัดขึ้นเฉพาะสำหรับ Single Parent เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพกับกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นผู้วิจัยจึงแนะนำตัวเองว่าเป็นใคร ต้องการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในประเด็นใด สอบถามถึงความสะดวกของแต่ละคนที่จะเข้าร่วมกลุ่มสนทนาในโอกาสต่อไป สตรีที่เข้าร่วมกลุ่มสนทนาในกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวมีรคน อายุตั้งแต่ 34-45 ปี ได้แก่

สุ อายุ 35 ปี

แม่เลี้ยงเดี่ยวที่รอสถานภาพโสด คดีหย่าอยู่ระหว่างรอคำสั่งศาล สุ บอกว่าตลอดเวลาที่อยู่ด้วยกันมา เขาทุ่มเทให้กับ พ่อแม่ พี่น้องของเขา มากกว่าที่จะทุ่มเทให้กับสุและลูก ซื้อมันใหม่ให้พ่อ แม่ ลงทุนทำธุรกิจให้น้องเป็นแสน มีอะไรทุ่มเทให้พ่อแม่พี่น้องหมด สุรู้สึกว่าเขาเห็นแก่ตัว เลยทำเขา ลองแยกกันอยู่ คิดว่าเขาจะเห็นความสำคัญของลูกบ้าง แต่ปล่าวเลยกลายเป็นถูกใจเขา เขาทำเรื่องขอหย่า ตอนนั้นสุรู้สึกแย่มาก งบประมาณหมด คิดไปสารพัด แล้วจะอยู่อย่างไร ลูกจะอย่างไร ทำงานยังไง สังคมจะคิดอย่างไร คนที่รู้จักเขาจะพูดอะไร รวมทั้ง ผิดหวัง เพราะเคยจินตนาการว่าครอบครัวต้องสวยงาม สมบูรณ์ เคยพยายามปรับความเข้าใจกันแต่พูดกันไม่รู้เรื่อง สุไม่ชอบให้เรียกว่า “หม้าย” รู้สึกไม่ดีเหมือนเป็น second choice ถ้าให้เลือก ผู้ชายที่ไหนเขาจะเลือกแม่หม้าย ใครอยากได้คนมีตำหนิ ใครๆ เขาก็เลือกผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน ปัจจุบันสุเริ่มปรับตัวเข้ากับการใช้

ชีวิตแบบแม่เลี้ยงเดี่ยว เริ่มคุ้นเคยกับการอยู่กับลูกสองคน เริ่มสนุกกับการใช้ชีวิตอิสระ อยากไปไหนได้ไป อยากทำอะไรได้ทำ

อ้อ อายุ 39 ปี

“ทุกวันนี้อ้อ ต้องเปิดหนังสือพิมพ์หน้าหนึ่ง เพื่อความมั่นคงตายรียัง อยากเห็นมันตาย” ถึงเรื่องราวความเจ็บปวดทั้งกายทั้งใจของ อ้อ จะผ่านมานานแค่ไหน อ้อ ไม่เคยหายแค้น “ไม่อยากอยู่ร่วมโลกกับมัน มันทำให้เจ็บแสบ” คบกันมา 13 ปี ก่อนแต่งงาน แต่งได้สองเดือนก็ท้อง ตั้งแต่ท้องมันทั้งดบทั้งดี ข่มขู่ ตะคอก จน อ้อ จะเป็นบ้า มีวันหนึ่ง อ้อ ริดฝ้ายอยู่ มันเอาเตารีดนาบ อ้อกลัวจนรอราน ถูกทำร้ายหนักๆ จนต้องเข้าโรงพยาบาลตั้ง 2-3 ครั้ง ครั้งสุดท้าย ตอนนั้นท้องได้ 7 เดือนมีเลือดออกด้วย นึกว่าแท้งแล้ว หนีกลับไปอยู่กับแม่จนคลอด จากนั้น อ้อ ก็ฟ้องหย่า ปัจจุบันอ้ออยู่กับลูกชายอาศัยอยู่กับแม่และพี่สาวซึ่งเป็นอาจารย์สอนระดับมหาวิทยาลัย ส่วนตัวอ้อ เลือกรับประกอบอาชีพอิสระ (ตัวแทนประกันภัย) เพื่อที่จะได้มีเวลาให้ลูก และแม่ที่ป่วย รายได้ที่อ้อได้รับไม่ค่อยจะพอที่จะเลี้ยงดูลูกและตัวเอง ก็ได้รับความช่วยเหลือจากพี่สาวที่พุงให้พออยู่ได้ แต่ก็ยังมีความหวังว่า สักวันอ้อและลูก คงจะมีชีวิตที่ดีกว่านี้

แอ๊ด อายุ 45 ปี

แอ๊ดเล่าว่า “เรามีพี่น้อง 4 คน ชาย 2 หญิง 2 เราเข้ากับพี่สาวไม่ได้ เลยแยกตัวออกมาจากบ้าน แล้วไปทำธุรกิจกับเพื่อน เราถูกหลอกให้เซ็นเช็ค ทั้งๆที่เราที่ไม่มีเงิน เลยต้องหนีคดี มาเจอพ่อของน้อง.... (ลูกสาว) ขวนไปใช้ชีวิตร่วมกันทั้งๆที่ไม่ได้รัก แต่มันเหมือนเป็นฟางเส้นสุดท้าย ยังไงก็ต้องคว่ำไว้ อยู่ๆไป มาตีเรา ก็เลยขอให้เขาแยกไป จากนั้นมาเราก็ออยู่กับน้อง ....(ลูกสาว) สองคน” แอ๊ดพยายามเลือกอาชีพที่มีเวลาให้ลูกมากหน่อย รายได้แค่พออยู่ได้เป็นค่าเช่าบ้าน ค่ากินค่าอยู่ ค่าเทอมลูก แอ๊ดบอกว่า เปิดเทอมใหม่จะย้ายไปอยู่โรงเรียนรัฐบาลจะได้ถูกสตางค์หน่อย ความหวังของแอ๊ดตอนนี้ก็ขอแค่เพียงให้ตัวเองมีสุขภาพดี เพื่ออยู่เลี้ยงลูกส่งเขาให้ถึงฝั่ง หาเวลาอยู่กับลูกให้มากที่สุด แอ๊ดไม่เคยรู้สึกเสียใจ กับการเข้าสู่สถานการณแม่เลี้ยงเดี่ยวเลย เพราะทั้งหมดเลือกเอง ตัดสินใจเอง และเลี้ยงตัวเองได้ไม่ต้องพึ่งพาใคร

น้อย อายุ 34 ปี

น้อยเป็นคนจังหวัดสตูล. เข้ากรุงเทพฯ มาเป็นช่างเย็บผ้าตกลงใจใช้ชีวิตแต่งงานกับตำรวจผู้น้อย ยศนายสิบ ไม่นาน น้อย รู้ว่าสามีติดการพนัน ก็เลยขอเลิกซึ่งขณะนั้นลูกสาวอายุได้ขวบกว่า ตอนที่เลิกกันพากันไปเซ็นใบหย่ารู้สึกเฉยๆไม่เสียใจ มันซึมๆอย่างนี้มานานแล้วเริ่มห่างเหินกัน ตั้งแต่เขา

เสียพนันจนหมดตัวแล้วยังมาบังคับให้ น้อยชายที่เอาเงินมาใช้หนี้ให้เขา หลังจากเลิกกัน กลับมาใช้ นามสกุลเดิม แต่ค่านำหน้าชื่อไม่เหมือนเดิม เรากลับเป็นคนเดิมไม่ได้ ถึงจะชื่อเดิม นามสกุลเดิม แต่ คำนำหน้า มี “นาง” แทน “นางสาว” น้อยบอกว่า อดีตเขาสร้างให้ผู้หญิงเป็นผู้ตาม แต่ปัจจุบันควร เท่ากันได้แล้ว ทั้งผู้หญิงผู้ชายต่างก็ต้องทำงานหาเงินเหมือนกัน แล้วทำไมงานบ้านยังต้องเป็นของ ผู้หญิง ผู้ชายมีสิทธิเจ้าชู้แต่ผู้หญิงไม่มีสิทธิ

เชียม อายุ 35 ปี

สามีของเชียม เสียชีวิตตั้งแต่ลูกสาวยังไม่คลอด เชียมไม่ได้เล่าว่าสามีป่วยด้วยโรคอะไร บอกแต่ว่า ยื้อเขาไว้ไม่ไหวแล้ว ต้องปล่อยเขาไป เท่าที่จับความได้ ชีวิตแต่งงานของเชียมก็มีความรุนแรงอยู่ บ้าง เชียมเล่าว่า “เราเคยโยนพัดลมใส่สามีเรา ด้วยเชื่อว่าถ้าเราเป็นฝ่ายทำก่อน เขาจะไม่กล้าทำเรา” เชียมมาจากครอบครัวที่มีแต่ความรุนแรง เห็นพ่อทำร้ายแม่ทุกวัน ได้ยินเสียงตะโกนคำของแม่ เชียมพูดถึงตัวเองว่า โขครายที่มีพ่อแบบนี้แต่ก็โชคดีที่ตนเป็นคนใฝ่ดีใฝ่เรียนรู้ สอบได้ทุนไปเรียน ภาษาญี่ปุ่นที่ประเทศญี่ปุ่น ทุกวันนี้ เชียมมีอาชีพเป็นครูสอนภาษาญี่ปุ่นให้คนไทย และสอน ภาษาไทยให้คนญี่ปุ่น รายได้อยู่ในขั้นสบายได้ทั้งแม่ทั้งลูกและมีเงินเหลือออกมา กำหนดเวลาสอนได้ด้วยตัวเอง มีเวลาให้ลูกได้อย่างที่ต้องการเชียมพยายามใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิตทำบุญตักบาตร สวดมนต์ ฟังเทศน์ ด้วยหวังว่าการกระทำที่ดี การรักษาศีลจะช่วยทำให้ชีวิตของเชียมพบแต่สิ่งดีงาม แต่เมื่อเชียมต้องพบกับความผิดหวัง ไม่เป็นไปอย่างคาดคิดก็รู้สึกสูญเสีย ผิดหวังรุนแรงใช้เวลานานกว่าจะจัดการกับความรู้สึกเหล่านั้นได้

ทั้งหมดที่กล่าวมา คือความเป็นมา ประสบการณ์ที่สตรีแต่ละคนได้ประสบมาด้วย ตัวเองจากคำบอกเล่าของเธอเองและประวัติความเป็นมาเหล่านี้คือ องค์ประกอบที่มีผลต่อการ วิเคราะห์ ความคิด ความเชื่อ และการกำหนดคุณค่าในบทต่อไป



## บทที่ 4

### ผลการศึกษา

บทนี้ผู้วิจัยนำเสนอความคิด ความเชื่อ การกำหนดบทบาท และการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีแต่ละกลุ่มที่ต่างได้รับการขัดเกลาเรื่องเพศสภาพจากสังคม (Socialization) การอบรมบ่มเพาะจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อและสถาบันอื่นๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวันตาย (Galliano,2003) และจากการกำหนดกรอบการหล่อหลอมเพศสภาพจากสังคมและสถานการณ์แวดล้อมนี้เองที่ทำให้สตรีแต่ละคนเกิดการรับรู้ ยอมรับ และตระหนักในบทบาทของตนเอง (Self acknowledge) ถึงแม้ว่าในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) จะกำหนดบทบาทหน้าที่ให้สตรีด้อยค่ากว่าชาย ให้สิทธิและโอกาสน้อยกว่าชาย แต่ก็เชื่อว่าสตรีทุกคนในสังคมไทยจะสยบยอมกับเงื่อนไขที่ได้รับ ด้วยประสบการณ์ที่แตกต่างทำให้สตรีแต่ละคนจึงเลือกที่จะเชื่อ เลือกที่จะกำหนดบทบาทและคุณค่าตนเองตามเป้าหมายของแต่ละคนแตกต่างกันไป

ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำกรขัดเกลาสตรี ตามด้วยสถาบันการศึกษาโดยครู อาจารย์ แบบเรียนและเพื่อน ตลอดจนสถาบันอื่นๆ ในสังคมและการเมืองร่วมผนึกกำลังขัดเกลาสตรีให้มีความเป็นหญิง ชายให้มีความเป็นชาย(Gender Socializations) กำหนดบทบาทหญิงชายไว้ชัดเจนมีภาพลักษณ์ตายตัวว่า หญิงต้องอ่อนน้อมและยอมตาม ชายต้องเข้มแข็งแกร่งกร้าวและเป็นผู้นำ ด้วยวาทกรรมที่ว่า “ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า” บทบาทเพศในชีวิตผู้หญิงก็ถูกขัดเกลาจากครอบครัว เด็กหญิงเติบโตมาพร้อมกับการเลียนแบบแม่ เด็กหญิงเรียนรู้ว่า “คุณค่าแห่งการเป็นผู้หญิง” เกี่ยวพันกับการรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เมื่อใดที่สัมพันธภาพไม่ราบรื่นก็จะนำไปสู่ความ ซึมเศร้า วิตกกังวล ไร้พลังและไร้คุณค่า (พิมพวัลย์ บุญมงคล 2542) ครอบครัวถูกกำหนดให้เป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การแต่งงานเป็นเงื่อนไขของการสร้างครอบครัวและนี่คือรูปแบบหนึ่งของการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของสมาชิกในสังคม (ยศ สันตสมบัติ 2544) การขัดเกลาผู้หญิงให้ปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคม โดยใช้ครอบครัว การแต่งงาน เป็นกรอบความดีงามที่สังคมกำหนด คือการควบคุมทางสังคม(Social Control)ที่มีสองมาตรฐาน(Double Standard) ระหว่างหญิงชายที่สร้างความไม่เสมอภาคในความเป็นมนุษย์ ทั้งที่รู้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ (Discriminate) ผู้หญิงบางคนก็ยอมรับบทบาทหน้าที่ ที่สังคมกำหนดให้ โดยการยอมเข้าสู่ระบบครอบครัว ในภาวะที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง บทบาทหน้าที่ของสตรีก็เปลี่ยนแปลงและพัฒนาด้วยเช่นกัน(พิมพวัลย์ บุญมงคล 2541) ผู้หญิงบางคนไม่เลือกที่จะเข้าสู่ระบบครอบครัวตามความคาดหวังของสังคมที่หวังว่าเมื่อถึงช่วงวัยหนึ่ง หนุ่มสาวมีบรรทัดฐานที่ต้องแต่งงานมีครอบครัวเพื่อสร้างฐานะความเป็นอยู่ให้มั่นคง เป็นทัศนคติหญิง ชายที่สะท้อนมาจากค่านิยมเกี่ยวกับ

การแต่งงานในชนบทไทย(อ้างแล้ว) แต่ในความเป็นจริงมีผู้หญิงที่ไม่ได้มีค่านิยมเช่นเดียวกับชนบทโดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มสตรีสมัครใจโสด สตรีกลุ่มนี้ไม่เลือกบทบาทที่เป็นเมียและบทบาทแม่ โดยให้เหตุผลว่า “การแต่งงานคือการเสี่ยง ไม่มีความแน่นอนไม่มีเหตุผลอะไรที่ต้องเสี่ยง ในเมื่อผู้หญิงก็สามารถพึ่งพาตนเองได้”

ในงานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากสตรีวัยเจริญพันธุ์อายุตั้งแต่ 15-48 ปีและมีสถานภาพที่แตกต่างกันแบ่งเป็นกลุ่ม 6 กลุ่มรวมทั้งหมด 35 คนโดย

สัมภาษณ์ประวัติส่วนตัว ในครั้งแรกที่นัดพบเพื่อทำความรู้จักและสร้างสัมพันธภาพ ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่าง เล่าเรื่องราวความเป็นไป ชีวิตส่วนตัว ความคิด ความรู้สึกของแต่ละคนตามสบายแบบเป็นกันเอง

เก็บข้อมูล ความคิด ความเชื่อของกลุ่มเป้าหมายโดยการให้ทำแผนที่ความคิด (Mind Map) ผู้วิจัยให้ต้นแบบของแผนที่ความคิดที่มีประเด็นหลัก (แก่นแกน)ที่เรื่อง “ผู้หญิง”แยกเป็นประเด็นรอง (กิ่งแก้ว) สี่เรื่องคือ เป้าหมาย บทบาท ความเชื่อและคุณค่า พร้อมอธิบายวิธีเขียนแผนที่ความคิดและนัดหมายเพื่อกลับมารับแผนที่ความคิดของกลุ่มตัวอย่างที่เขียนเรียบร้อยแล้วเพื่อนำไปวิเคราะห์

การสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในกลุ่มการสนทนาแต่ละครั้งประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเดียวกันประมาณ 5-7 คน การสนทนาแต่ละครั้งมีขั้นตอนเหมือนกันทุกกลุ่มดังนี้

-ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยแนะนำตัวเองให้กลุ่ม และขอให้ผู้ร่วมกลุ่มแนะนำตัวเอง

-ขั้นตอนที่ 2 อธิบายวัตถุประสงค์และขั้นตอนในการทำวิจัย

-ขั้นตอนที่ 3 ขออนุญาตบันทึกเทปการสนทนากลุ่ม

-ขั้นตอนที่ 4 เปิดภาพยนตร์โฆษณาชุด “เมาไม่ขับ”ความยาว30วินาที คู่ติดต่อกัน2รอบ จากนั้นผู้วิจัยถามถึงความรู้สึกของผู้เข้ากลุ่มอย่างไม่เฉพาะเจาะจง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดและวิธีวิเคราะห์แบบสตรีนิยม (Feminist Methodology) ที่ปฏิเสธความคิดตามระบบค่านิยมกระแสหลัก คือปฏิเสธระบบโครงสร้างนิยม (Structuralism) และปฏิเสธการแยกภาคปฏิบัติออกจากภาคทฤษฎีแยกผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย แนวคิด

สตรีนิยมให้ความสำคัญกับองค์ประกอบต่างๆที่เกี่ยวกับผู้หญิง ความรู้ ความรู้สึกและประสบการณ์ (Ramazanoglu,Holland2002) การศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับ เสียง คำพูด ความคิด ความเชื่อของผู้หญิงเป็นแก่นแกนสำคัญ ให้ความสำคัญกับภาษา นิยามความหมายที่สตรีกลุ่มเป้าหมายนิยามให้กับคุณค่าของตนเอง การนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการบรรยาย การเล่าเรื่องราว และชีวประวัติของผู้ให้ข้อมูล

### ลักษณะด้านประชากร

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีทั้งหมด 6 กลุ่ม รวม 35 คน ประกอบด้วย

กลุ่มสตรีโสดโดยสมัครใจ	จำนวน 6 คน อายุระหว่าง 30 -47 ปี
กลุ่มสตรีโสดไม่สมัครใจ	จำนวน 6 คน อายุระหว่าง 30 -45 ปี
กลุ่มสตรีที่เป็นแม่บ้าน	จำนวน 6 คน อายุระหว่าง 38 -48 ปี
กลุ่มสตรีที่สมรสและทำงานนอกบ้าน	จำนวน 5 คน อายุระหว่าง 29 -46 ปี
กลุ่มสตรี แม่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง	จำนวน 5 คน อายุระหว่าง 32 -45 ปี
กลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ	จำนวน 7 คน อายุระหว่าง 15 -30 ปี

### ผลการวิเคราะห์ จากแผนที่ความคิด

จากแผนที่ความคิดของสตรีกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม รวม 35 คน ผู้วิจัยได้แยกนำเสนอเป็นภาพแผนที่ความคิดของสตรีแต่ละกลุ่มในแต่ละประเด็นรอง เพื่อเสนอให้เห็นถึงความเชื่อที่เด่นชัดของสตรีแต่ละสถานภาพที่มีต่อประเด็นบทบาทสตรี ต่อประเด็นเพศสภาพ และต่อคุณค่าสตรี

การนำเสนอแผนที่ความคิดในประเด็นบทบาทผู้วิจัยนำเสนอบทบาทของสตรีแต่ละกลุ่มสถานภาพเพื่อชี้ให้เห็นชัดว่าสตรีแต่ละสถานภาพจะกำหนดบทบาทตามสถานภาพที่แต่ละคนดำรงอยู่

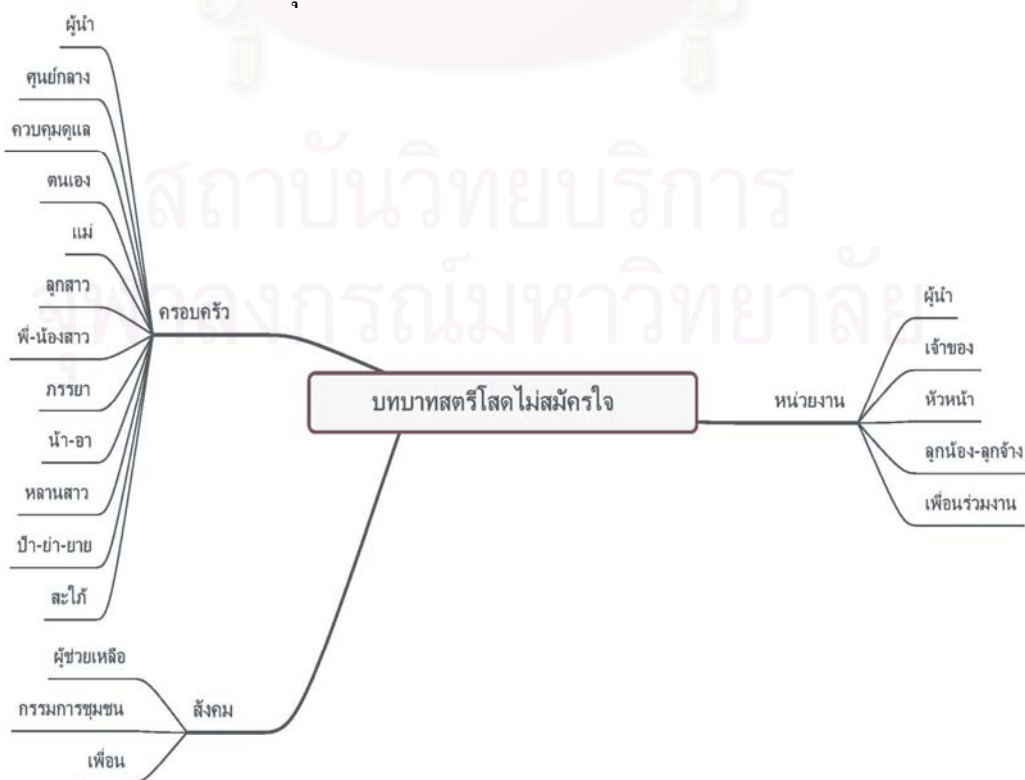
## บทบาทสตรีโสดสมัครใจ

จากภาพแผนที่ความคิดของกลุ่มนี้พบว่า สตรีกลุ่มนี้เข้าใจถึงบทบาทที่พึงทำของสตรีทั่วไปว่ามีบทบาทใดบ้างรวมถึงบทบาทเมีย และบทบาทแม่ แต่ด้วยประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ สตรีกลุ่มนี้ให้ความหมาย ของการแต่งงานว่าเป็นเรื่องที่ไม่แน่นอน เสี่ยงและทำให้สตรีสูญเสียอิสรภาพ สตรีกลุ่มนี้จึงให้ความสำคัญกับการแสดงบทบาทอื่นที่อยู่นอกบริบทครอบครัวมากกว่าเช่นบทบาทผู้หญิงทำงาน บทบาทอาสาสมัคร บทบาทเพื่อน แทนการแสดงบทบาทตามความสัมพันธ์หญิงชาย



## บทบาทสตรีโสดไม่สมัครใจ

สตรีกลุ่มนี้ให้ความสำคัญและมีเป้าหมายในความสัมพันธ์ชายหญิง สตรีกลุ่มนี้จึงกำหนดบทบาทในบริบทครอบครัวไว้มากมายทั้งบทบาทที่คาดว่าจะกระทำ และบทบาทที่ทำอยู่ รวมทั้งบทบาทนอกบริบทครอบครัวสตรีกลุ่มนี้จึงมีบทบาทที่หลากหลาย



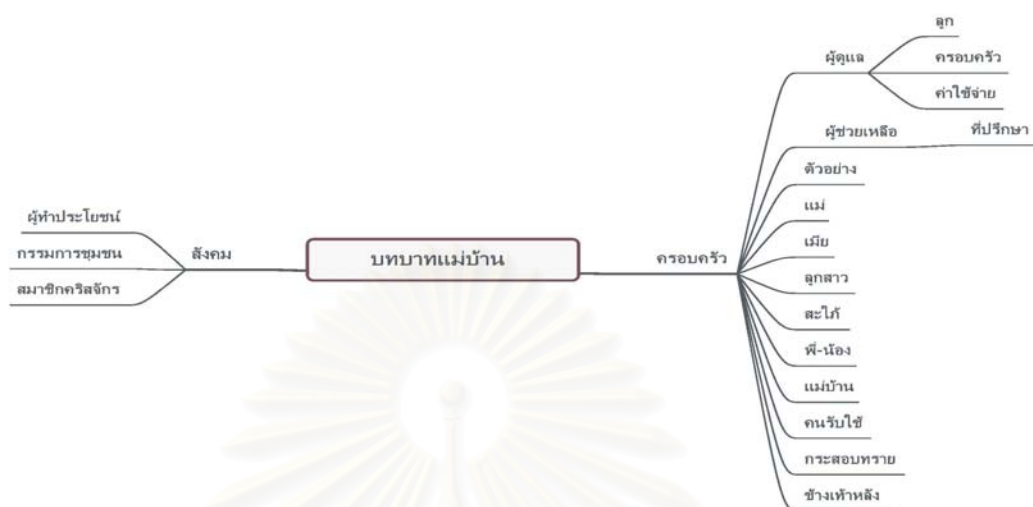
### บทบาทสตรีผู้ถูกระทำ

สตรีเกือบทุกคนในกลุ่มนี้มีความตระหนักในบทบาทผู้หญิง โดยเฉพาะบทบาทเมีย ดูได้จากการให้ความคิดเห็นในประเด็นครอบครัว ที่ส่วนใหญ่ล้วนมีความหวังที่จะมีครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ มีพ่อ แม่ ลูก ครบ ดูจาก ประเด็นงานบ้าน ที่แทบทุกคนในกลุ่ม ยินดีที่จะรับผิดชอบต่องานบ้าน ด้วยเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงต้องทำ ต้องรับผิดชอบ ไม่มีเหตุผลที่ผู้หญิงจะปฏิเสธ งานบ้านได้เลย แต่ในกลุ่มนี้ ยังมีบางคนที่ไม่ยอมรับบทบาทที่สังคมกำหนดให้ เธอให้ความเห็นว่า “ถ้าเราไม่สามารถทำได้ ทำไมต้องฝืน มันมีทางออกตั้งเยอะ จะรับแต่บทบาทเมีย ไม่รับบทบาทแม่ก็ได้ เราเลือกเองได้ ไม่จำเป็นต้องทำทุกกระบวนท่าของเมีย ของแม่ บางสถานการณ์ก็ไม่อำนวย บางที่เราก็ทำหน้าที่พ่อแทนได้ เราไม่จำเป็นต้องจำกัดไว้ว่าเป็นเมีย เป็นแม่ที่ดี แล้วแต่สถานการณ์กำหนดความเป็นไป



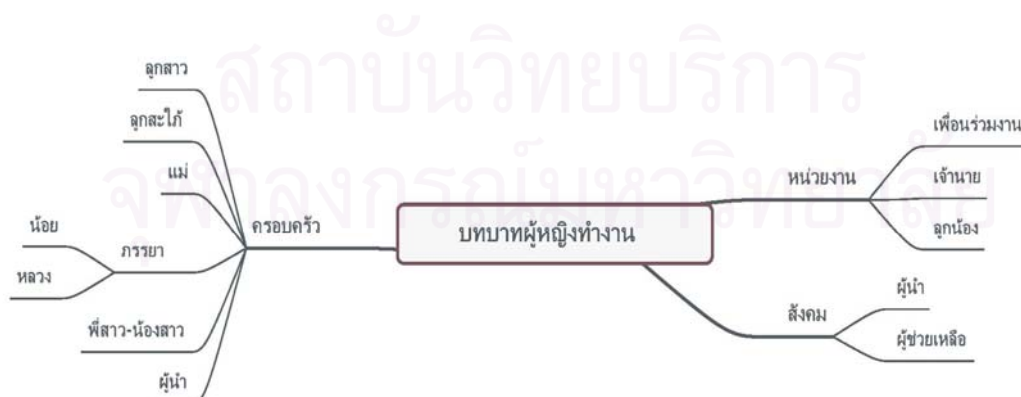
### บทบาทสตรีกลุ่มแม่บ้าน

สตรีกลุ่มแม่บ้านทุกคนมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ครอบครัว จึงกำหนดบทบาทของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัวมากมายหลายบทบาท ตั้งแต่บทบาทเมีย บทบาทแม่ บทบาทสะใภ้ บทบาทพี่สาว น้องสาว ลูกสาว คนรับใช้ แม่บ้าน ผู้ดูแลผู้ช่วยเหลือ กระจกบทราย และช่างเท้าหลังแต่ละคน ได้รับการอบรมสั่งสอนให้รับผิดชอบและรักษาครอบครัว ถูกสอนให้เอาใจใส่ดูแลผู้อื่น ให้อยอมรับพฤติกรรมของสามีและไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ผู้หญิงต้องอยู่รักษาบ้าน รักษาลูก ในกลุ่มนี้มีแม่บ้านหนึ่งคนที่ไม่กำหนดบทบาทตนเองที่การเป็นเมีย เป็นแม่ หากแต่กำหนดบทบาทที่การเป็นสมาชิกของคริสจักร และอธิบายว่า บทบาทเมีย บทบาทแม่เป็นบทบาทที่พระเจ้ากำหนดการทำตามบทบาทหน้าที่ เป็นการถวายเกียรติแด่พระเจ้าเป็นเจ้า พระองค์ทรงสั่งว่า คู่ชีวิตคือคู่อุปถัมภ์ที่คอยเติมเสริมอีกฝ่ายที่ไม่มี สามีคือศีรษะ ภรรยาต้องเชื่อฟัง



### บทบาทผู้หญิงทำงาน

สตรีกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สมรสแล้ว ประกอบอาชีพมีรายได้เป็นของตัวเองการทำงานทำให้สตรีกลุ่มนี้มีบทบาทอื่นที่ต้องกระทำนอกเหนือจากบทบาทจากความสัมพันธ์ชายหญิงในบริบทครอบครัว แต่เมื่อถามว่าถ้าให้เลือก ระหว่างบทบาทในครอบครัว คือบทบาทเมีย บทบาทแม่ กับบทบาทผู้หญิงทำงาน สตรีกลุ่มนี้ก็ไม่ขอเลือก เพราะพวกเขาพึงพอใจในบทบาททั้งสองด้าน เพราะแต่ละบทบาทต่างก็ให้ความหมายกับพวกเขาทั้งสิ้น



## บทบาทสตรีที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง

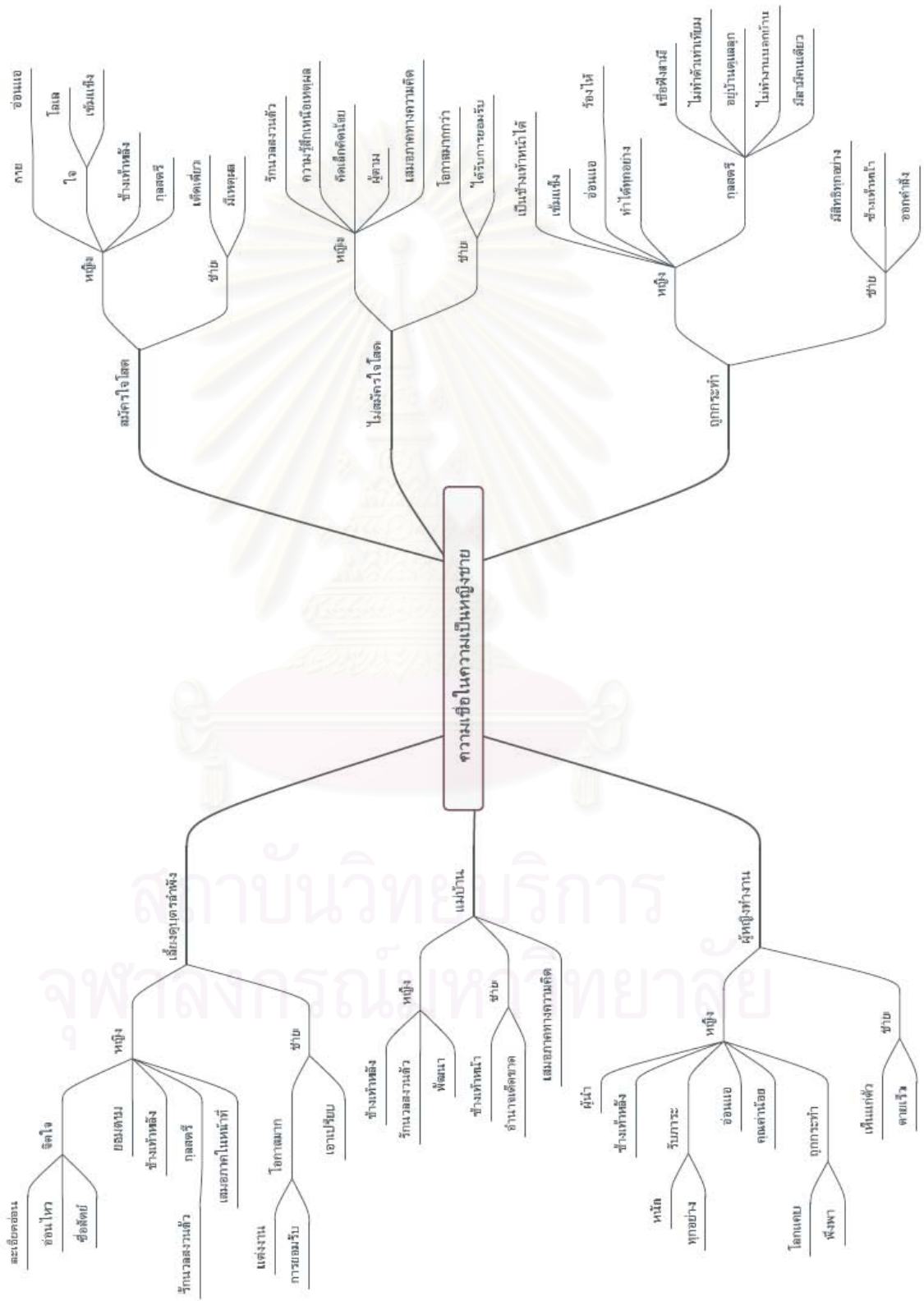
สตรีที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพังมีการรับผิดชอบต่อบทบาทมากกว่ากลุ่มอื่นเป็นสองเท่าเพราะนอกจากบทบาทแม่แล้ว เธอยังต้องรับบทบาทผู้นำที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัวอีกบทบาทหนึ่ง



การนำเสนอแผนที่ความคิดในประเด็นความเชื่อในเพศสภาพและประเด็นคุณค่าที่สตรีกำหนดผู้วิจัยนำเสนอโดยรวมความเชื่อของสตรีทั้ง 6 กลุ่มในแผนที่เดียวกัน เพื่อที่จะให้เห็นถึงความเชื่อที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันของสตรีทั้ง 6 กลุ่ม และเสนอแผนที่ความคิดการกำหนดคุณค่าของสตรีไว้รวมกันทั้ง 6 กลุ่มด้วยเหตุผลเช่นเดียวกัน

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนความคิด ประเด็น “ความเชื่อในเพศสภาพ” ของสตรีทั้ง 6 กลุ่ม





## ความเชื่อ ของสตรีที่มีต่อเพศสภาพ

นอกจากสถานภาพของสตรีแล้ว ความเชื่อก็ยังเป็นตัวกำหนดการกระทำ บทบาท และเป้าหมายชีวิตของสตรี โดยเฉพาะความเชื่อในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความเป็นตัวตนของสตรีย่อมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและการกำหนดคุณค่าตนเอง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกความเชื่อที่เกี่ยวกับความเป็นหญิง ความเป็นชายไว้ 3 แนว

- ความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิง
- ความเป็นหญิงเหนือกว่าความเป็นชาย
- ความเป็นหญิงความเป็นชายเท่าเทียมกัน

ในสังคมไทยความเชื่อเรื่องความเป็นหญิง ความเป็นชายมีลักษณะตายตัว (Stereotype) เป็นรูปแบบแผนผังความคิดชนิดหนึ่งที่แบ่งแยกความเป็นหญิงความเป็นชายออกจากกัน โดย กำหนดให้ความเป็นหญิงมีความอ่อนแอ ต้องพึ่งพา ชอบความละเอียดอ่อน จิตใจอ่อนไหว ใช้อารมณ์ ลังเล ตัดสินใจช้า ไม่กล้าเสี่ยง (สถิตย์ นิยมญาติ, 2541)

จากความเชื่อของสตรีแต่ละกลุ่มที่ผู้วิจัยได้ศึกษา พบว่ามีความเชื่อที่เป็นลักษณะตายตัว (Stereotype) คือเป็นรูปแบบความเชื่อที่ยึดถืออย่างเข้มแข็ง ภายใต้อุดมคติ ชายเป็นใหญ่ที่กล่อมเกลาสตรีให้อยู่ในกรอบความคิดที่สังคมกำหนด เช่น ความเชื่อที่ว่า “ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ปรากฏในความเชื่อของสตรีทุกกลุ่ม แม้ในกลุ่มสตรีที่สมัครใจเป็นโสดที่ปฏิเสธความสัมพันธ์ชายหญิง (Gender relation) ในระบบครอบครัวความเชื่อโดยรวมเป็นความเชื่อตายตัวที่สถาบันทางสังคมกำหนดกรอบ กล่อมเกลาสตรีตั้งแต่เกิด เช่น ผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว ต้องเป็นกุลสตรี เป็นคนละเอียดอ่อน อ่อนแอ อ่อนไหว ไม่เด็ดขาด คิดเล็กคิดน้อย แต่ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อที่ปฏิเสธความเชื่อแบบตายตัว เป็นความเชื่อในทางตรงข้ามกับความเชื่อตายตัว เช่น เชื่อว่าผู้หญิงไม่ได้อ่อนแอ ผู้หญิงเป็นผู้นำได้ ผู้หญิงสามารถทำได้ทุกอย่างที่ผู้ชายคิดว่าผู้หญิงทำไม่ได้ เลี้ยงตัวเองได้ไม่ต้องพึ่งพา ความเชื่อเชิงปฏิเสธความเชื่อตายตัว พบมากในกลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ ความเชื่อ ที่ว่าความเป็นหญิง ความเป็นชายเท่าเทียมกัน พบในสตรี 4 กลุ่ม ยกเว้น กลุ่มโสดสมัครใจ และกลุ่มผู้หญิงทำงาน สันนิษฐานว่าด้วยความเชื่อที่ไม่มีมีความเท่าเทียมกันในความเป็นหญิงเป็นชาย และความเป็นหญิงคือยกกว่าความเป็นชาย และความหมายของการแต่งงานว่า “การแต่งงานคือความเสี่ยง” ทำให้สตรีกลุ่มสมัครใจ โสดนี้ตัดสินใจเป็นโสดอย่างสมัครใจ

### ความเชื่อ สตรีกลุ่มสมัครใจโสด

สตรีกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิง เชื่อว่าชายเป็นผู้มีความเด็ดขาด เด็ดเดี่ยวเป็นผู้ใช้เหตุผล ขณะที่เชื่อว่าผู้หญิงนั้นมีร่างกายที่อ่อนแอ จิตใจมีทั้งที่โลเลและที่เข้มแข็ง มีความเชื่อตายตัวที่ว่า ผู้หญิงต้องเป็นกุลสตรี ต้องเป็นช่างทำหลัง

### ความเชื่อจากการสนทนากลุ่ม

มด “ผู้หญิงคิดเล็ก คิดน้อยคิดถึงรายละเอียดมาก การตัดสินใจเลยไม่เด็ดขาดเหมือนผู้ชาย ทางผู้ชายเขาคิดถึงผลลัพธ์ที่จะได้ ไม่คิดถึงสิ่งที่จะไปทำลายจิตใจ นำใจคนอื่น หรือผลกระทบต่อคนอื่นบ้าง เขาสามารถจะโഴะไปเลยว่าเป็นเป้าหมายเขาทำอะไร”

หน่อง “ผู้ชายเขามีเหตุผลมากกว่า ทุกอย่างตั้งอยู่บนเหตุผล ผู้หญิงจะเน้นอารมณ์เสียส่วนใหญ่”

แดง “ผู้หญิงมีอารมณ์เหนือเหตุผล ผู้ชายจะอยู่กับเหตุผล”

ยู๋ย “กล้าเสี่ยงที่จะทำอะไรมากกว่าผู้หญิง”

หนุ่ย ก็ยอมรับและอธิบายให้กลุ่มฟังถึงเหตุผลว่าการที่ผู้หญิงมีบุคลิกภาพเช่นนี้ก็เพราะการ Treat จากครอบครัว....การที่ถูกอบรมว่าผู้หญิงต้องละเอียดรอบคอบเพราะถูกสอนให้ทำงานบ้านซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด และการที่กระบวนการตัดสินใจของผู้หญิงต่างกับผู้ชายก็เพราะว่าเป็นผลสืบเนื่องจากมีกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

### ความเชื่อ สตรีกลุ่มไม่สมัครใจโสด

สตรีกลุ่มไม่สมัครใจโสดมีความเชื่อว่าผู้หญิงเป็นผู้ตาม ต้องรักษานวลสงวนตัวเป็นคนคิดเล็กคิดน้อย ชอบใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล ขณะที่ผู้ชายมีโอกาสที่ดีกว่าในสังคม และได้รับการยอมรับมากกว่าผู้หญิง นอกจากความเชื่อที่ความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิง สตรีกลุ่มนี้ยังมีความเชื่อว่าความเป็นหญิง ความเป็นชายเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะ เชิงสติปัญญา ความคิด ความสามารถ และเสมอภาคทางความคิด

ความเชื่อจากการสนทนากลุ่ม สตรีในกลุ่มเข้าใจและรับรู้่ว่าพวกเธอถูกอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้หญิงตามแบบที่สังคมต้องการและพอใจกับการขัดเกลาที่สังคมกระทำ แต่

ขณะเดียวกัน พวกเธอก็มีความคิดที่จะเลือกเป็นและเลือกคู่ตามแบบที่เธอต้องการ ไม่ได้ปล่อยให้  
ผู้ใหญ่เลือกคู่ให้ พวกเธอยอมรับความเป็นหญิงที่เป็นอยู่ว่าเป็นสิ่งที่พอเหมาะพอดีกับสังคมไทย

ฝน “ฝนว่าผู้หญิงเอเชียกำลังดิ้นแรงความเป็นผู้หญิง....ผู้หญิงที่เป็นมุสลิม ก็  
น่ากลัวมาก เขาไม่ได้ใช้ความเป็นผู้หญิงของเขาอย่างที่เราได้ใช้กำลังดี”

แป้ว “ผู้หญิงกล้าในบางเรื่อง ไม่กล้าในบางเรื่องก็ดีแล้ว พอใจแล้ว....มาจาก  
ครอบครัวคนจีนฐานะยากจน พ่อแม่สอนให้ทำหน้าที่ของตน กลับจากโรงเรียนต้องทำงาน หลอม  
ให้เป็นผู้รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อพี่น้อง ช่วยเหลือกัน”

เมื่อเอ่ยถึงสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงสตรีกลุ่มนี้รู้สึกเป็นกังวลและมองว่า  
สังคมกำลังจะเสื่อม

อ้อ “เป็นไปได้มั้ยว่าสังคมเรากำลังจะเสื่อมจากศีลห้า ไม่มีแล้วไม่มีอะไรใน  
กล่อง..... ไอ้คิวต่ำลงมาเรื่อยๆ อยู่แต่กับคอมพิวเตอร์ เขาเป็นอะไรไม่รู้”

แป้ว “สังคมกำลังจะเปลี่ยน.....น่ากลัวจริงๆ บางทีก็รับไม่ได้ ที่แปลกใจคือ  
พ่อแม่ปล่อยให้เขาเป็นอย่างนั้นได้อย่างไร ถ้าเรามีลูกจะไม่ปล่อยให้เขาเป็นอย่างนั้น เหมือนพ่อแม่  
รังเกียจ ไอ้ที่เดินเกือบนถนนแบบนั้น ปล่อยให้ได้อย่างไร”

### ความเชื่อ สตรีกลุ่มที่ถูกกระทำ

ความเชื่อของกลุ่มเป็นลักษณะผสมผสานและหลากหลาย โดยมีความเชื่อว่า ความ  
เป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิงเป็นความเชื่อส่วนใหญ่ในกลุ่ม และประสบการณ์ที่เกิดกับสตรีแต่  
ละคนก็มีส่วนทำให้สตรีเหล่านั้นรับความคิด ความเชื่ออื่นๆนอกเหนือจากความเชื่อที่ได้รับมาจาก  
การอบรมสั่งสอน ที่กำหนดให้สตรีเป็นเมียเป็นแม่ที่ดีอย่างที่สังคมยอมรับอย่างที่ปรากฏในบทบาท  
ของสตรีกลุ่มนี้ จากการเป็นผู้ถูกกระทำทำให้สตรีกลุ่มนี้เรียนรู้ว่าถึงแม้ผู้หญิงจะอ่อนแอแต่ผู้หญิงก็  
มีความเข้มแข็งอยู่ด้วย ถึงแม้ผู้หญิงจะเป็นกุลสตรี เป็นช้างเท้าหลัง แต่ผู้หญิงก็ทำได้ทุกอย่าง

### ความเชื่อจากการสนทนากลุ่ม

นิ “สิ่งแวดล้อมทำให้ผู้หญิงอ่อนแอไม่ได้ ถ้าเราอ่อนแอ สามิไปแล้ว เราจะอยู่  
ด้วยตัวเราเองได้อย่างไร สิ่งแวดล้อมช่วยสอนให้เราเข้มแข็งนะคะ”

ແມ່ມ “อดีตอาจไซ้แต่ปัจจุบันไซ้ไม่ได้ มันมีความเสมอภาคกันหลายๆอย่าง ก้าวไปพร้อมๆกันดีกว่า สมัยนี้ไม่มีคำว่าผู้นำในครอบครัว ก้าวไปพร้อมๆกันทุกคนในครอบครัว น่าจะดีกว่าการที่มีความคิดของคนๆเดียวเป็นผู้ตัดสินใจ ผู้ชายทำอะไรได้ ผู้หญิงก็ทำได้ สมัยก่อนคนเป็นพ่อบ้านเป็นนหลักตัดสินใจทุกอย่าง อะไรก็มาลงที่พ่อบ้าน สมัยนี้ไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว”

ดา “สมัยนี้ เป็นผู้หญิงที่คิด รับผิดชอบมากกว่า ผู้ชายบางคนคิดว่าตัวเองต้องเป็นใหญ่เหนือผู้หญิงทุกคน สิ่งอะไรต้องเชื่อ ต้องเป็นเมียที่ดี ต้องเชื่อฟังผัว แต่สมัยนี้ไม่ใช่เหมือนพี่แหม่มบอก ก้าวไปพร้อมๆกันดีกว่า มีปัญหาอะไรคุยกันแล้วตัดสินใจพร้อมๆกัน ดีกว่าเขาตัดสินใจคนเดียวแล้วค่อยมาบอกเรา แต่แล้วเรว่ามันผิด มันไม่ใช่”

ไร “สังคมยอมรับความเป็นกุลสตรีมากกว่า ผู้หญิงเก่งก็แต่ต้องเก่งให้ถูกเวลา”

อ้อม “ก็ใช่ เป็นกุลสตรี เดินไปพร้อมๆกันก็จริงแต่ต้องถูกกาละเทศะ อย่างเราเจอปัญหาข้างนอก เราออกความคิดเห็นท่ามกลางเพื่อนฝูงของเขาแล้วเราจะบังคับให้เขาเชื่อการตัดสินใจของเราต่อหน้าเพื่อนเขา มันก็ไม่ถูก ไม่ใช่ เราต้องเก่งให้ถูกเวลา ไม่ใช่พูดตลอด”

ถึงแม้สตรีกลุ่มนี้จะยอมรับว่าผู้หญิงสมัยนี้ต้องเก่ง มีความคิดเท่าเทียมแต่ก็ยังเก่งภายใต้เงื่อนไขที่ว่าไม่แสดงความเก่งเกินหน้าผู้ชาย

### ความเชื่อ สตรีกลุ่มแม่บ้าน

สตรีกลุ่มแม่บ้านมีความเชื่อในสองแนวคิด คือ ยอมรับความเชื่อที่ว่าความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิงเพราะผู้หญิงถูกสอนมาให้เป็นผู้ชายยอมตาม เป็นผู้รักษาครอบครัว(เป็นช้างเท้าหลัง) งานบ้านเป็นงานของผู้หญิง ส่วนความเท่าเทียมนั้นเป็นความเท่าเทียมทางสติปัญญาเท่านั้น มิใช่ความเท่าเทียมทางสังคม ในสิทธิและหน้าที่

### ความเชื่อจากการสนทนากลุ่ม

หงา “ผู้หญิงถูกสอนมาให้บริการ”

แดง “ถ้าเขาไปทำงาน แล้วเราไม่ทำกับข้าวแล้วจะทำอะไร ทำอะไรทำให้value เรายังมี...”

ศรี “อยู่ที่การเลี้ยงดูของครอบครัว ทำไมผู้หญิงต้องดูแลผู้ชายอย่างดี เป็นเพราะว่าผู้หญิงถูกสอนมากกว่าชาย ผู้ชายเองก็ควรถูกสอนให้ดูแลคนใกล้ชิดตัวเช่นกัน”

สำหรับสตรีในกลุ่มแม่บ้านบางคน que เข้าสู่สถานภาพนี้อย่างไม่เต็มใจมักจะเป็นผู้ตั้งคำถามกับกลุ่มในประเด็นที่ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย

อ้อย “อ้อยอยากจะบอกพวกเรา บรรดาแม่ทั้งหลาย ต้องเริ่มต้นสอนที่ลูกชายไม่ให้เอาเปรียบผู้หญิงอย่างที่โบราณสืบทอดมา มีกฎเกณฑ์ให้ผู้หญิงปฏิบัติ ยกเว้นเสียว่าโลกจะแตกแล้วเริ่มต้นกันใหม่ให้หญิง ชายเท่าเทียมกัน มันถึงจะไม่เกิดปัญหาที่เราพูดกันอยู่ทุกวันนี้ ทำอย่างไรให้พ่อ แม่ที่มีลูกชายสอนลูกให้มีความคิดที่เคารพสตรี ช่วยเหลือและเห็นใจผู้หญิง สามารถดูบ้าน ล้างจาน ซักเสื้อผ้า อ้อยมีลูกผู้หญิง อ้อยจะสอนลูกผู้หญิงอย่างไรให้เชื่อมั่นและเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องแค้นผู้ชาย จะสอนอย่างไร”

นิต “เราเป็นแม่บ้าน สอนลูกชายอย่างไรก็ไม่ซึมซับ มันมาจากราก มันมาจากสายเลือดและสิ่งแวดล้อม”

ศรี “ขอเสริม....ยกตัวอย่าง สามีนึกเลี้ยงมาแบบเป็นใหญ่ ทุกอย่างต้องพร้อมบริการเขา เป็นKing ของบ้าน”

จากความเชื่อที่ปรากฏในบทสนทนา พบว่าสตรีในกลุ่มแม่บ้านยอมรับและเข้าใจว่าสาเหตุที่ผู้ชายเหนือกว่ามีสิทธิอำนาจที่เหนือกว่านั้นล้วนมาจากการอบรมสั่งสอน และผู้หญิงยอมจำนนกับภาวะที่ด้อยกว่า หากแต่เท่าเทียมด้านความคิด สติปัญญา

อ้อย “คิดว่าผู้ชายฉลาดกว่าผู้หญิง”

หงา “ไม่หรอก คิดต่างกันมากกว่า”

แดง “อย่าคิดซิว่า เขาเก่งกว่าเรา ทุกคนขึ้นกับธรรมชาติ วัฒนธรรม อาหาร ... บางครั้งผู้ชายก็อ่อนแอ แต่ไม่แสดงออก....”

ศรี “ผู้หญิงไม่ได้รับการสนับสนุน ไม่ได้เรียนหนังสือ”

หงา “ผู้หญิงเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นประธานาธิบดีได้ วิธีการคิดมากกว่าที่แตกต่าง”

ชลอ “ในความคิดเรา เขาคือเพื่อน เขามีปัญหาหาไม่รู้ว่าปรึกษาใครก็ปรึกษาเรา วันนี้คือเพื่อน ขอน้ำ ขอยากัน”

### ความเชื่อ สตรีกลุ่มผู้หญิงทำงาน

จากแผนที่ความคิดจะพบว่าสตรีกลุ่มนี้เชื่อว่าผู้หญิงทำได้ทุกอย่างตั้งแต่การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตามและยอมเป็นผู้ถูกระงับการกระทำยอมรับภาระหนักแต่กลับถูกมองเป็นเพศที่มีคุณค่าน้อย

### ความเชื่อจากการสนทนากลุ่ม

ผู้หญิงทำงานถึงแม้จะได้รับการอบรมสั่งสอนมาให้เป็นผู้บริการเป็นผู้ให้ และยอมรับภาระความเป็นเมีย ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมเพื่อรักษาครอบครัว ความเป็นแม่ตามความคาดหวังของสังคม ในเวลาเดียวกันความเป็นผู้หญิงทำงานได้สร้างอีกตัวตนหนึ่งในสังคมให้กับสตรีกลุ่มนี้ ส่งผลให้สตรีกลุ่มนี้มีความเชื่อที่หลากหลาย มีทั้งความเชื่อที่ว่าความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิงที่สังคมกล่อมเกลา และความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงก็สามารถเป็นช่างเท้าหน้า เป็นผู้นำได้ การทำงานทำให้มีมุมมองชีวิตที่กว้างขึ้น สตรีกลุ่มนี้ไม่ได้เอ่ยถึงความเท่าเทียมทางสังคมโดยตรง เพียงแต่กล่าวถึงการเป็นเพื่อนคู่คิด

จบ “...เราทำงานเองมีเงินเดือน มันรู้สึกภูมิใจ อยากได้อะไรซื้อเอง ...อยากไปไหนก็ไป ไม่มีเจ้าหัวใจ...เลี้ยงลูกเองตัดสินใจเอง มันกว้างขึ้น...”

ทิพย์ “...กายเราก็คือบริการสามี เหนื่อยอย่างไรก็ต้องทำ แต่ถ้าด้านจิต เอาเข้าจริงๆเราก็มีอึดใจ ฉันก็ผู้หญิงทำงาน รู้ทั้งรู้ ใจก็อยากยืดหยุ่น แต่ก็ผลอไม่ได้ ตัวตน อึดตามันจะออกมา”

ภายใต้ความคิดความเชื่อที่ว่าสตรีทำงานมีศักดิ์ศรีมีอิสระตัดสินใจได้เอง แต่ก็ยังเป็นความเชื่อที่ซ่อนอยู่ใต้ความคิดความเชื่อระบบคิดชายเป็นใหญ่ ถึงแม้สตรีจะมีอิสระเสรี แต่ก็ยังเป็นเสรีที่มีกรอบ

อ้อย “การทำงานนอกจากจะทำให้เรารู้สึกมีศักดิ์ศรีในตัวเอง ถึงฉันมีสิทธิ์ที่จะไปไหนมาไหน แต่ก็เลือกที่จะไม่ใช่สิทธิ์นั้น ทั้งที่มันควรจะต้องเลือกใช้บ้าง ที่สุดก็คือผู้หญิงก็ยังเลือกที่จะให้กับคนอื่นมากกว่าจะให้กับตัวเอง

ในบทสนทนามีการแสดงความคิดเห็นในประเด็นว่า ความเป็นผู้หญิงนั้นเป็น  
ธรรมชาติ หรือถูกทำให้เป็น

อู๋ “คิดว่ามันเป็นธรรมชาติ เหมือนธรรมชาติตายตัวของผู้หญิง

จบ “มันไม่ใช่ธรรมชาติ มันเป็นจังหวะ โอกาสและเวลาบังคับให้เป็น”

ก๊วย “ทั้งสองเหตุผล ทั้งinside outside การเกิดเป็นผู้หญิงมีทั้งโครโมโซมX Y  
ขณะเดียวกันจากoutside จากสังคม วัฒนธรรม จากโรงเรียน”

จบ “แต่คิดว่าไม่ใช่แล้วนะ มันต้องเปลี่ยน มันคิดเองโดยผ่านตัวเรา”

ความเชื่อของสตรีแต่ละคนนั้นนอกจากจะถูกขัดเกลาจากสังคมโดยผ่านสถาบัน  
ต่างๆเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันกฎหมาย สถาบันสื่อ ฯลฯ ซึ่งสถาบัน  
เหล่านี้ล้วนมีเป้าหมายและคาดหวังให้สตรี ต้องเป็นเมีย เป็นแม่ที่ดี แต่ประสบการณ์ส่วนตัวของ  
สตรีแต่ละคนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ร่วมปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อของสตรีแต่ละคนให้แตกต่าง  
กันไป

### ความเชื่อ สตรีกลุ่มที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง

ดังที่กล่าวแล้ว ความเชื่อนอกจากจะมาจากการอบรมสั่งสอนการกล่อมเกลาจาก  
สถาบันทางสังคมแล้ว ประสบการณ์ของสตรีแต่ละคนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในความคิด ความ  
เชื่อของสตรี จากการกลายมาเป็นแม่ที่เลี้ยงดูบุตร โดยลำพังที่ต้องรับภาระหนักมีความเชื่อว่าผู้ชาย  
เอาเปรียบ แม้จะเชื่อว่าหญิงเป็นช้างเท้าหลัง แต่หญิงชายเสมอภาคในหน้าที่รับผิดชอบ

### ความเชื่อจากการสนทนากลุ่ม

สตรีกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวมีประสบการณ์ที่แตกต่างจากสตรีกลุ่มอื่นๆหากแต่ความเชื่อ  
เรื่องความเป็นชายเหนือความเป็นหญิงก็ยังคงมีอยู่ ผู้ชายมีโอกาสในสังคม เอาเปรียบ ช่มเหงสตรี  
ขณะที่ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความอ่อนไหว ต้องรักนวลสงวนตัว เป็นกุลสตรี เป็นฝ่ายต้องยอมตาม เป็น  
ช้างเท้าหลังในเวลาเดียวกันสตรีกลุ่มนี้ก็มีความเชื่อที่ว่า หญิง ชายเสมอภาค เท่าเทียมในเรื่องหน้าที่  
และความรับผิดชอบ

สุ “สังคมไทย เหมือนต้องยอมรับ ต้องทน ...เราถูกปลูกฝังมาว่าเราต้องยอมให้ได้แยกกันแล้ว ช้างนอก (สังคม ติความโดยผู้วิจัย) เขาจะว่าเรามั้ย... ใจอยากจะเลิก แต่ทำไม่ได้ เพราะสังคม... สุกิดว่ามันต้องเสมอภาค”

เชียม “แต่เราดันสังคมไม่ได้หรอก ผู้ชายยังงั้นเขาก็มีโอกาส ผู้หญิงแค่มีสามีสองคน สังคมจะว่ายังไง”

น้อย “สังคมยอมรับผู้ชายมากกว่า”

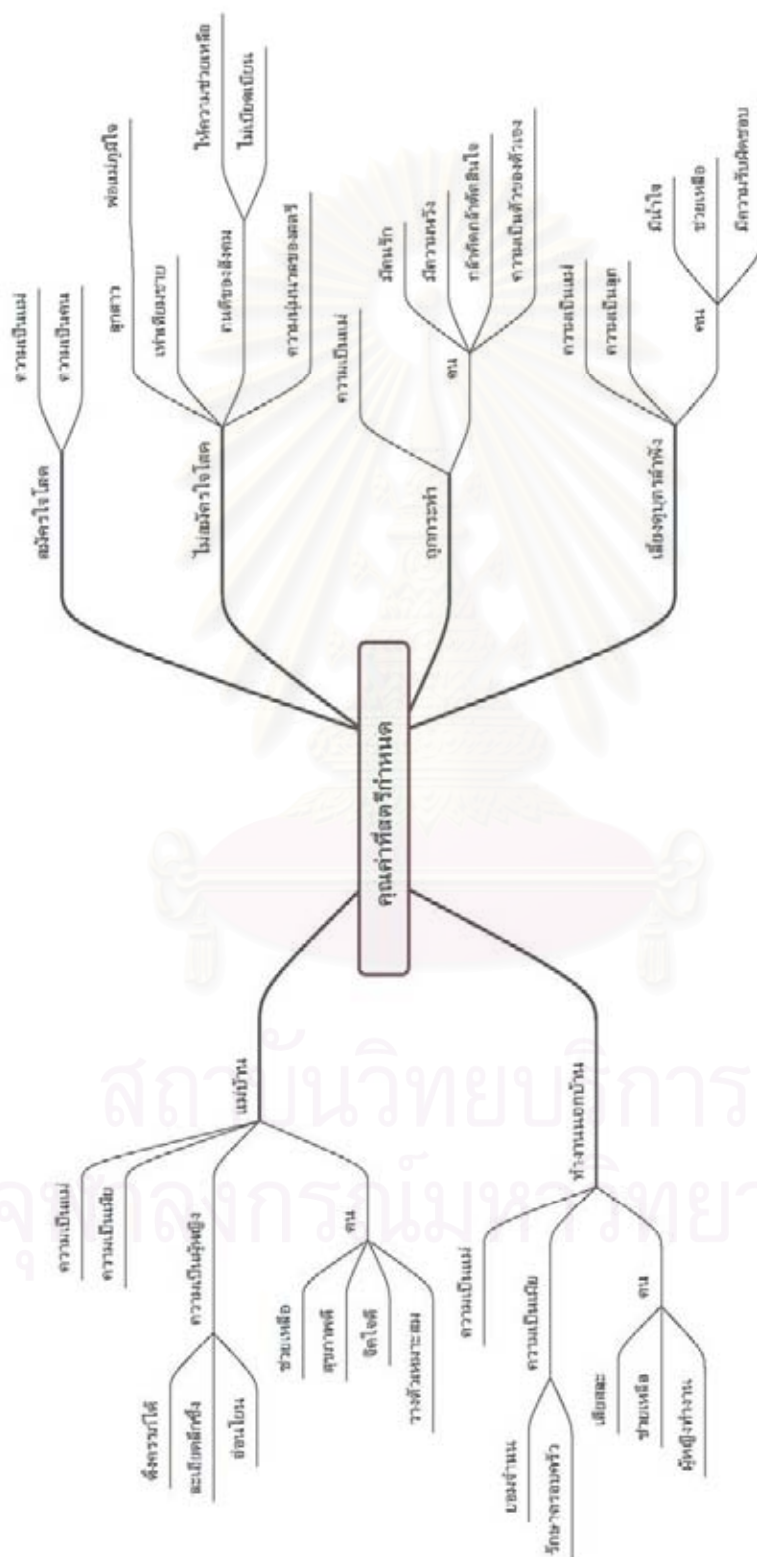
สรุปความเชื่อของสตรีกลุ่มตัวอย่างทั้ง หกกลุ่มที่พบจากแผนที่ความคิด พบว่าความเชื่อที่เหมือนกันและปรากฏในทุกกลุ่มตัวอย่างคือความเป็นชายอยู่เหนือความเป็นหญิงเป็นความเชื่อตามภาพลักษณ์ตายตัว (Stereotype) ที่สังคมกำหนดกรอบไว้ โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ปรากฏในความเชื่อของสตรีทุกกลุ่ม ส่วนความเชื่อที่ว่าหญิง ชายเสมอภาคเท่าเทียมมีปรากฏในเกือบทุกกลุ่ม ยกเว้นกลุ่มสตรีสมัครใจโสด และสตรีกลุ่มผู้หญิงทำงานที่มีได้กล่าวถึงความเท่าเทียมระหว่างหญิง ชายเลย แม้จะมีเอ่ยถึงความสามารถของสตรีที่เป็นผู้นำได้ความเชื่อที่ไม่พบในการศึกษาครั้งนี้เลยคือ ความเชื่อที่ว่า ความเป็นหญิงเหนือกว่าความเป็นชาย

การนำเสนอแผนที่ความคิดประเด็นคุณค่า ผู้วิจัยนำเสนอเป็นแผนที่ความคิดโดยรวมของสตรีทั้ง 6 กลุ่มไว้ในแผนที่ความคิดเดียวกัน

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



แผนที่ความคิดประเด็น “คุณค่า” ของสตรีทั้ง 6 กลุ่ม



## คุณค่าสตรี ที่สตรีกำหนด

มีผู้กล่าวถึง “คุณค่า” ในความหมายในบริบทต่างๆ เช่น เพ็ญศรี ลีวารินทร์พานิช (2531:17) เสนอแนวทางในการปฏิบัติตนสำหรับคู่สมรส ให้มีชีวิตคู่ที่ยั่งยืน ผาสุกไว้ 8 ข้อ 1 ใน 8 ข้อเสนอนั้นคือ จงทำตนให้มี “คุณค่า” อมรากุล อินโอชานนท์ (2531:27) ได้กล่าวถึง การปฏิบัติตนเพื่อสมานความรู้สึกเมื่อต้องหย่าร้างโดยการยืนยันและคงไว้ใน “คุณค่า” แห่งตน จากบทความในคอลัมน์คนรุ่นใหม่ หนังสือพิมพ์มติชนประจำวันศุกร์ที่ 2 ธันวาคม 2548 “เรื่องสามีน้อย” ในย่อหน้าสุดท้ายกล่าวว่า ...ชายหนุ่มที่เรียกตัวเองว่าเป็น “ผัวน้อย” ชีวิตจะเป็นอย่างไรไม่มีใครรู้ แต่ที่รู้คือสังคมทุกวันนี้มันแย่มากจนทำให้คนล้มศักดิ์ศรีและคุณค่าตนเอง เมื่อไรก็ตามที่คนไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง เมื่อนั้นเขาก็สามารถทำอะไรที่ไม่สมควรได้ง่ายๆ... และน.พ.ประเวศ วะสี กล่าวในปาฐกถาพิเศษเรื่อง “การจัดการความรู้ กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ สู่อุทิศภาพ เสรีภาพ และความสุข” ว่า “การจัดการความรู้ต้องเกิดจากการเรียนรู้ จากการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติ เปลี่ยนแนวคิด คุณค่าใหม่ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างลึกซึ้งก่อน” (มติชน 2ธ.ค.2548) ในครอบครัวคุณภาพตามความหมายของนิโคลัส (Nicholas 1983:27-30) พ่อ แม่ ลูก ต่างพึงชื่นชมใน “คุณค่า” ของกันและกัน

### “คุณค่า” คืออะไร

“คุณค่า” คือ ทักษะในการมองโลกของบุคคลและสังคม โลกทัศน์เป็นมโนภาพมีความหมายที่เป็นนามธรรมยิ่งกว่า “คุณค่า” ระบบคุณค่าจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ของบุคคลและสังคม โลกทัศน์อาจมองชีวิตเป็นการต่อสู้ แข่งขัน ความไม่ไว้ใจกันหรือในทางตรงข้ามความไม่แน่นอนของสิ่งต่างๆ หรือเชื่อมั่นว่ามนุษย์สามารถควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ (ประเสริฐ เข้มกลิ่น พู่ 2529:136 อ้างในอมรา พงศาพิชญ์ 2542) คุณค่าและโลกทัศน์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

ในงานวิจัยนี้พบว่า “คุณค่า” ประกอบด้วย ความเชื่อ การกระทำตามบทบาท (สถานภาพ) การประเมินตนเองโดยใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเป็นมาตรฐาน ในงานวิจัยนี้ใช้เกณฑ์ที่มาจากรอบที่สังคมกำหนด (วัฒนธรรม ความเชื่อ) และเกณฑ์ที่สตรีกำหนดเอง

ผู้วิจัยพบว่า คุณค่าสตรีกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มที่ทำการศึกษาทุกกลุ่มล้วนให้คุณค่าตนเองในบทบาทแม่รวมทั้งกลุ่มสตรีสมัครใจโสดที่ตัดสินใจไม่อยู่ในความสัมพันธ์ชายหญิง แต่ก็ยังให้คุณค่าสตรี อยู่ที่บทบาทความเป็นแม่

## คุณค่าสตรี กลุ่มสมัครใจโสด

### คุณค่าที่พบในแผนที่ความคิด

สตรีส่วนใหญ่ ห้าในหกคนของสตรีกลุ่มสมัครใจโสดให้ คุณค่าตนเองที่ความเป็น “คน” หรือการเป็นมนุษย์ การเป็นคนที่มีจิตใจที่ดีงามมีความจริงใจมีความอ่อนโยน ไม่เห็นแก่ตัว และความอดทน หนักแน่น มีความขยันขี้ขันใจ ให้คุณค่าในการตระหนักรู้ในตนเอง มีความคิดเชิงบวก มีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล และการมีความสุขกับตัวเอง

### คุณค่าที่พบในการสนทนากลุ่ม

หลังจากพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มสนทนา แต่ละคนกำหนดคุณค่าตนเองผ่านความสำเร็จในบทบาทที่ได้ทำ

ยู๋ “บทบาทลูก ที่ทำให้พ่อ แม่ พี่ น้องมีชีวิตที่มีความสุข”

หน่อง “การเป็นอาสาสมัคร ทำให้เรามีคุณค่าในตัวเอง ซึ่งคนโสดทำได้ง่ายกว่าคนแต่งงานลำบาก เวลาส่วนใหญ่เป็นของครอบครัว”

หนู่ย “การเป็นเพื่อนที่ดีเป็นพี่ เป็นคนดี ตรงไปตรงมา”

แดง “เป็นกำลังใจให้เพื่อน ให้ความช่วยเหลือเพื่อน”

มล ไม่ได้กำหนดคุณค่าตนเองอย่างชัดเจนแต่ให้นิยามอย่างกว้างๆว่า การทำงานที่มีอิสระในการตัดสินใจ ไม่ต้องพึ่งพา การดูแลครอบครัว การช่วยเหลือสังคม ขึ้นกับแต่ละคนมีช่องทางทำอะไรได้บ้าง ง่ายที่สุดเริ่มที่ครอบครัว ตลอดการสนทนา มล จะมีคำพูดที่ทำให้เห็นได้ว่า มล ยังติดอยู่กับความคิด ความเชื่อตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เช่น “กลัวคนว่า Old Maid” “แม่สอนว่าผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน ยังเป็นคนไม่เต็มคน” ส่วน จิ ได้เขียนในแผนที่ความคิด โดยให้คุณค่าสตรีในบทบาทความเป็นแม่ แต่มิได้เอ่ยถึงคุณค่าสตรีตามความหมายของตนเอง

## คุณค่า สตรีกลุ่มไม่สมัครใจโสด

### คุณค่าที่พบในแผนที่ความคิด

สตรีสามในหกคนกำหนดคุณค่าตนเองที่บทบาทลูกสาวที่ดี ที่พ่อ แม่ภูมิใจประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา ด้านการงานและเป็นคนว่านอนสอนง่าย ซึ่งเป็นบทบาทที่สังคมกำหนด ส่วนคุณค่าในบทบาทอื่นที่กำหนดเอง ได้แก่ คุณค่าในบทบาทของคนดีของสังคม เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ไม่เห็นแก่ตัวไม่เอาเปรียบสังคม เมื่อพูดคุยในกลุ่มสนทนาแต่ละคนในกลุ่มได้เสริมภาพความเข้าใจในคุณค่าที่ให้

### คุณค่าที่พบในการสนทนากลุ่ม

แป๋ว “เรารู้สึกว่า มีคุณค่ากับครอบครัว แป๋วเจ็บ ทุกคนเจ็บตาม ยิ่งแม่ให้รู้ถึงความเจ็บปวดของเราไม่ได้เลยนะ แม่จะเจ็บเป็นสิบเท่า...เราเลยรู้สึกว่าเรามีคุณค่ากับเขา...”

กฤษณ์ “คล้ายๆกับพี่แป๋วเพราะผูกพันกับครอบครัว เราเป็นศูนย์กลางของครอบครัว”

อ้อ “ก็เป็นลูกที่ดี ที่ทำให้พ่อแม่มีความสุข”

ขณะเดียวกัน ขวัญ ก็แสดงความคิดเห็นต่อว่า ถ้าการสนทนาครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กสาววัย 18-19 ปีคำตอบในความหมายของคุณค่าคงไม่เป็นคำตอบเดียวกับกลุ่มสตรีไม่สมัครใจโสด

ขวัญ “ถ้าถามเด็กอายุ 18-19 ในกลุ่มจะเห็นความแตกต่าง เขามองอีกแบบ ครอบครัวอาจเป็นสิ่งสุดท้ายที่เขาพูดถึง วัย สถานการณ์ของเขาจะมองอีกแบบไม่มองครอบครัว วัยเป็นตัวกำหนดความคิดและคุณค่า สำหรับขวัญคุณค่าอยู่ที่ความสำเร็จในงาน”

แมวไม่พูดตรงๆว่าคุณค่าของตนเองกำหนดไว้ที่ใดแต่เน้นว่า “ทำหน้าที่แล้วมีความสุข” หน้าที่ของแมวในขณะนี้คือการดูแล แม่ที่ป่วยเป็นอัมพาตมาหลายปี กับพี่สาวที่ป่วยเป็นโรคอารมณ์แปรปรวน (Bipolar)

เมื่อถามฝนตรงๆว่าฝนกำหนดคุณค่าตนเองไว้อย่างไรฝนตอบว่า “ความรู้สึกมีคุณค่าหรือ เผลอๆ ฝนอยู่เพื่อพ่อคนเดียว”

## คุณค่าสตรี กลุ่มผู้ถูกระงับ

### คุณค่าที่พบในแผนที่ความคิด

ผลจากการกำหนดคุณค่าสตรีตามแผนที่ความคิด สตรีในกลุ่มกำหนดคุณค่าสตรีไว้ที่ความเป็นมนุษย์ ความเป็นคนคนหนึ่งที่มีความหวัง มีกำลังใจ มีศักดิ์ศรี และการมีคนที่เรารัก และกำหนดคุณค่าไว้ที่ความเป็นผู้หญิง การเป็นแม่ที่ดี การทำหน้าที่ของตน แต่เมื่อได้พูดคุยในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยถามถึงการกำหนดคุณค่าของแต่ละคน อ้อม แหม่ม ดา ไม่กำหนดคุณค่าตนเองโดยให้เหตุผลว่าไม่อยู่ในสถานการณ์ที่จะกำหนดได้ และกลุ่มสตรีผู้ถูกระงับได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นคุณค่าไว้อย่างลึกซึ้ง

### คุณค่าที่พบในการสนทนากลุ่ม

อ้อม “ณ เวลานี้เรายังมีปัญหาที่ยังแก้ไม่จบ ไม่รู้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร เรายังติดอยู่ตรงนี้ ถ้าปัญหาตรงนี้แก้ผ่าน อาจมองได้ไกลกว่านี้”

แหม่ม “วินาทีนี้ยังมองไม่เห็น เรามีคุณค่าแบบไหน ถ้าแก้ปัญหาหลุดพ้นไป ความคิดต่างๆอาจตามมาทำให้เราเห็นว่าเรามีคุณค่าแบบไหน คุณค่าของเราอยู่ที่ความคิดของเรา... ถ้าเราได้ออกไปแล้วได้ใช้ชีวิตอย่างที่เรายากทำ มันก็สร้างความภูมิใจให้ตัวเอง”

กลุ่มได้ร่วมกันวิเคราะห์ความหมายของ “คุณค่า” ว่าการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีนั้นมีเงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดคุณค่าอยู่หลายด้าน ตั้งแต่บริบทแวดล้อมของสตรีขณะนั้น หมายถึงสตรีแต่ละช่วงอายุจะประสบปัญหาในแต่ละด้านแตกต่างกันไปตามแต่ละคน ไม่ว่าจะปัญหาใด ย่อมส่งผลถึงการเห็นคุณค่าตนเองของสตรีทั้งสิ้น และขึ้นกับวิถีคิดมุมมองชีวิตของสตรีเอง การสนทนาในกลุ่มนี้จะเป็นการโต้ตอบกันเอง ไป มา ระหว่างผู้ร่วมกลุ่ม

ดา “คุณค่าอยู่ที่ตัวเราเองมากกว่า ตอนนี้เรายังคิดอะไรไม่ออก ถ้าพ้นไปแล้ว อาจแก้ไขอะไรดีขึ้นก็ได้ ตัวเรามีค่าเพราะผ่านพ้นอะไรมามากมาย และเราแก้ไขจนหลุดพ้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมันไม่ได้ทำให้เรารู้สึกไร้ค่า ถามว่าแยะไหม คนมีปัญหาแยะทุกคน...เรายังมีคุณค่า ผู้หญิงที่กะโศกสะเทก ก็มีคุณค่า ผู้หญิงอ่อนหวานก็มีคุณค่าของเขาอีกแบบ คุณค่าของคนมันไม่เหมือนกัน แต่มันมีค่าเท่ากัน ผู้ชายก็มีคุณค่าเท่ากับเรา เขาไม่เหมือนเรา แตกต่างกันไป”

อ้อม “ผู้หญิงผู้ชายมีคุณค่าเหมือนกัน เท่ากัน อ้อมมองว่าเป็นที่บทบาทที่เขาเป็นมากกว่า ถ้าคุณค่าอยู่ที่บทบาท รู้สึกแย้ม้ยั๊ย แย้มากเลย เราทำได้ไม่ดีพอ แต่รู้สึกไร้ค่ามัยั๊ย ไม่รู้สึก ที่ผ่านมาระทำได้ไม่ดี แต่ต่อไป ในอนาคตยังมีเวลาอีกเยอะ ทำข้างหน้าที่ให้ดี”

ดา “ขอถามหน่อยว่า ผู้หญิงคนหนึ่งมีความรับผิดชอบสูง ผัว แต่ถูกสามีตีบตี ไม่เห็นคุณค่าเมีย จนเมียทนไม่ไหว ผู้หญิงหนีไป คิดว่าถ้าเอาลูกไปด้วยก็จะเป็นการ เลยหนีไปคนเดียว สามี หรือคนรอบข้างมองเห็นคุณค่าของผู้หญิงคนนี้นั๊ย”

นิ “มันอยู่ที่ความคิด เราต้องคิดว่าคุณค่าอยู่ที่ตัวเราเอง เราหวังให้คนอื่นเห็นคุณค่าเราไม่ได้ บทบาทก็ไม่ใช่ว่าคุณค่าไม่มีใครมองเห็นคุณค่าเพราะมันอยู่ที่ความรู้สึกนึกคิด ถ้าเราคิดว่าเรามีคุณค่าพอกับการเป็นเมีย เป็นแม่ที่ดี ทำไม่ต้องเอาคุณค่าไปไว้ที่ แค่เราทำสมบทบาท เราไม่สามารถบอกคนอื่นได้ว่าคุณค่าของฉันทั้งอยู่ตรงนี้ ฉันทาบบทบาทนี้แล้วคุณค่าฉันต้องดี หมายถึงว่า คุณค่า เปรียบเทียบเป็นอะไรไม่ได้ เป็นความรู้สึกประทับใจของเรา นั่นคือคุณค่า ไม่ใช่เราทำสิ่งนั้น ทำบทบาทนั้นแล้วเราต้องมีคุณค่า”

นิ ยืนยันในคุณค่าของตัวเองว่า อยู่ที่ความคิดความเชื่อมั่นในตัวเอง จากเหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่นิ กลับบ้านที่ลำปางเพื่อเยี่ยมแม่ แต่นิ กลับบ้านก่อนกำหนดที่บอกสามีไว้ ทำให้นิ ได้พบภาพสามีพาผู้หญิงอื่นมานอนที่บ้าน นิตัดสินใจเลิกกับสามีทั้งที่ตั้งครรภ์ได้สองเดือนกว่าแล้ว “เราถือว่าเรามีคุณค่าในตัวเอง อย่ายอมให้เขาดูถูก ออกมาจากตรงนั้นเสีย เราออกมาก็เพราะเราเห็นคุณค่าในตัวเอง” นิจึงตัดสินใจเข้ามาพักตลอดที่บ้านพักฉุกเฉิน

ไร “อยู่ที่ตัวเราเอง”

แห่มม “เราคิดว่าเรามีค่า มันก็มีสำหรับเรา ไม่จำเป็นต้องมีค่าสำหรับใครเลย”

หลังจากแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จากความคิดที่เป็นสองความคิดว่าคุณค่าสตรีอยู่ที่ความคิดของสตรีที่กำหนดไว้ที่ตัวเองใครจะรับรู้หรือไม่ มิใช่ประเด็นสำคัญขอให้สตรีนั้นตระหนักในคุณค่าแห่งตนเป็นพอ อีกแนวคิดหนึ่งนั้น กำหนดให้คุณค่าสตรีอยู่ที่การกระทำบทบาทหน้าที่ว่า ดี สมบูรณ์แบบเพียงใด สตรีในกลุ่มนี้ก็เริ่มยอมรับแนวความคิดของ นิ ที่ว่า คุณค่าสตรีอยู่ที่ความคิดของสตรีที่ตระหนักในคุณค่าตนเองเพียงใด

## คุณค่าสตรีกลุ่มแม่บ้าน

### คุณค่าที่พบในแผนที่ความคิด

สตรีกลุ่มแม่บ้านล้วนมีเป้าหมายที่ครอบครัว ให้ความสำคัญกับบทบาทแม่ บทบาทเมีย เมื่อกำหนดคุณค่าในแผนที่ความคิดสตรีส่วนใหญ่กำหนดคุณค่าที่บทบาทแม่เป็น บทบาทสำคัญในการสร้างคนให้ความอบอุ่น อบรมเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพ คุณค่าในบทบาทเมียผู้ ร่วมทุกข์ร่วมสุข คุณค่าในความเป็นผู้หญิงที่อ่อนโยน ละเอียดอ่อน และลึกซึ้ง ให้คุณค่าใน ความสามารถตั้งครกร์ นอกจากนี้ยังให้คุณค่ากับความเป็นคน คนหนึ่งที่มีความคิดดี จิตใจดีงามให้ ความช่วยเหลือผู้อื่น ให้คำปรึกษา ความเป็นคนสุภาพวางตัวดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง คุณค่าที่ แตกต่างไปจากสตรีอื่นในกลุ่ม คือคุณค่าในการได้รับใช้พระเจ้าโดยการเป็นคู่อุปถัมภ์ของสามี แต่ เมื่อพูดคุยในการสนทนากลุ่ม ถึงแม้กลุ่มจะให้คุณค่าของแม่บ้านว่าอยู่ที่การทำบทบาทแม่ แต่ไม่ได้ กำหนดเงื่อนไขว่าต้องทำให้สำเร็จในบทบาทการเป็นแม่ เพียงพยายามทำบทบาทให้ดีที่สุดในพอ

### คุณค่าที่พบในการสนทนากลุ่ม

หงา “...เราทำได้เท่าที่เรารับผิดชอบ และควบคุมได้ เพราะบางทีเราก็คุมไม่ได้ อย่างสื่อ เพื่อน ครอบครัวเพื่อนบ้าน มันก็คนละแบบ”

นิค “เดี๋ยวนี้สังคมมีมลพิษเยอะ ลูกทำอะไรผิดมาเราก็ไม่รู้สึกผิด....เราไม่สามารถลงล้างกรรมของลูกเราได้”

ศรี “เราทำดีที่สุดแล้ว ผลจะเป็นอย่างไร ก็อีกอย่าง”

ส่วนคุณค่าในบทบาทเมียกลุ่มฯ ได้ขยายความหมายในคุณภาพ ของแม่บ้านใน บทบาทเมียว่าสามารถประเมินได้จาก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ราบรื่น บุคลิกภาพของตัว แม่บ้านเองที่ทำตัวแจ่มใสสดชื่น มีสุขภาพกาย ใจที่ดี ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านต้องหมั่นดูแลตัวเองให้ดูดี เสมอ (ตรงกับความเห็นของสตรีสมัครใจ โสดที่ว่าผู้หญิงยุคนี้ต้องสมบูรณ์แบบ ทั้งเก่ง ทั้งสวย และ ดูดีตลอดเวลา เป็นเหตุที่เธอตัดสินใจเป็นโสด เพราะไม่ยอมทำ หรือปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อคนอื่น แต่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กลุ่มแม่บ้านให้คุณค่ากับตนเอง)

แดง “ผู้หญิงก็อย่างนี้ ทำตัวให้ดูดี ทำคนรอบข้างให้มีความสุข”

นอกจากการทำตามบทบาทหน้าที่แล้ว การกระทำตอบสนองจากสามีก็มีส่วนทำให้สตรีกลุ่มแม่บ้านรับรู้คุณค่าของตนได้ เช่น การที่สามีแสดงความยกย่องภรรยา ให้ความไว้วางใจให้อ่านาจ ให้อิสระในการตัดสินใจและมีความซื่อสัตย์ต่อกัน

### คุณค่าสตรี กลุ่มผู้หญิงทำงาน

#### คุณค่าที่พบในแผนที่ความคิด

สตรีกลุ่มนี้เลือกที่จะรับบทผู้หญิงทำงานอีกบทอย่างเต็มใจ ผู้หญิงทำงานเป็นบทบาทที่มากับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขณะเดียวกันผู้หญิงทำงานก็เปลี่ยนแปลงสังคมไปพร้อมกัน สตรีกลุ่มนี้ได้ให้คุณค่าสตรีที่การทำบทบาทของตนทุกบทบาทให้ราบรื่นกลมกลืนอย่างดี ทั้งบทบาทแม่ที่ดูแลครอบครัวและลูก บทบาทเมียที่ยอมจำนนเป็นผู้ยอมตามเพื่อรักษาครอบครัว นอกจากนี้ยังให้คุณค่ากับความเป็นคนเสียสละ คนให้ความช่วยเหลือ การเป็นผู้หญิงทำงาน ให้ความสำคัญกับการเกิดมาเป็นมนุษย์ ส่วนคุณค่าที่สตรีแต่ละคนกำหนดเองในขั้นตอนการสนทนากลุ่มใกล้เคียงสอดคล้องกับที่ปรากฏในแผนที่ความคิด

#### คุณค่าที่พบในการสนทนากลุ่ม

ทั้งหญิงและจบให้คุณค่าตนเองในบทบาทผู้หญิงทำงานและผู้ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เื่อให้คุณค่าตนเองในบทบาทความเป็นแม่และผู้หญิงทำงาน ทิพย์ ให้ความสำคัญกับทุกบทบาทที่ดำรงอยู่ ทั้งบทบาทความเป็นเมีย ความเป็นแม่และความเป็นผู้หญิงทำงานตามลำดับ ส่วนอุ้ยซึ่งยอมรับว่าตนไม่สามารถทำบทบาทเมียที่ดีได้จึงกำหนดคุณค่าตนเองที่ความเป็นคนธรรมดาที่ไม่เห็นแก่ตัวไม่เอาเปรียบสังคม

แม้ว่าสตรีในกลุ่มจะกำหนดคุณค่าตนเอง แต่บางคนก็พึงพอใจให้คนรอบข้างเป็นผู้ประเมินคุณค่าให้ ส่วนบางคนก็ประเมินตัวเอง

เอ “เราให้คนรอบข้างประเมินเรา 20คน รู้สึกดี ที่เขาประเมินเรา เราไม่เคยรู้มาก่อนเลย เราประเมินค่าตนเองต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนในชีวิตครอบครัวแม่เราเป็นคนประเมิน ไม่ใช่สามี แม่จะคอยให้คำแนะนำในการเป็นเมีย เป็นแม่”



จบ “ชาวบ้านเขาเห็นว่าเราเป็นคนมีคุณค่า อย่างเป็นผู้ประสานงานให้ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ทำอย่างไรให้เขามีกิน มีใช้ เราก็ไปเดินเรื่องทางเขต เขตเขาก็ว่าดินะชุมชนนี้มีผู้ประสานงานช่วยเหลือ ทางรัฐก็ว่าดี ทางผู้ได้ประโยชน์ก็ว่าดี”

กุง “คุณค่าเป็นความรู้สึกที่เราประเมินตัวเองมากกว่า เช่น เราทำงานเป็น กรรมการ กบว .เวลาใครมีเรื่องเดือดร้อนมาขอคำปรึกษา เราให้คำแนะนำแล้วเขาแก้ปัญหาได้ Spot เขาได้โฆษณาเรารู้สึกว่าเราได้ช่วยเขา เรารู้สึกดีที่ได้ช่วยเขา มันไม่ใช่หน้าที่ ถ้าสุดเรื่องสิ้นใจ ขอ สิ้นค้ำมาช่วยเหลือเขา แค่นี้แหละ ฉันรู้สึกดี เรามีค่า เออ... มันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นๆ ซึ่งที่จริงมันมีหลายบทบาทนะ บางทีให้ความช่วยเหลือสามี เรื่องปัญหาในoffice เขา เราแก้ไขได้ ช่วยเหลือเขาได้ เราก็ Happy เราทำหน้าที่เมียด้วย และมันก็เป็นไปตามวัยของลูกด้วยนะ อย่างพอ ลูกโตขึ้นไม่ต้องพึ่งพาเรา ความรู้สึกก็เป็นอีกแบบ สามีก็เหมือนกัน มันไม่ยั่งยืนเพราะมันเป็น **ความรู้สึกของคน”**

พอจะสรุปได้ว่าคุณค่าของสตรีกลุ่มผู้หญิงทำงานที่พวกเธอกำหนดเอง จะเป็นคุณค่าที่พวกเธอประเมินจากความสำเร็จของเป้าหมายที่วางไว้ อาจเป็นเป้าหมายเล็กๆ หรือใหญ่ ส่วนคุณค่าที่สังคมเป็นผู้กำหนด เช่นคุณค่าความเป็นเมีย คุณค่าความเป็นแม่จะเป็นการประเมินโดยผู้อื่น ในสังคมซึ่งล้วนเป็นคุณค่าของผู้หญิงที่สังคมกำหนดไว้ในความเป็นผู้หญิงดี ตามความหมายของสังคม

### คุณค่าสตรี กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว

#### คุณค่าที่พบในแผนที่ความคิด

เส้นทางการเข้าสู่การเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวของสตรีแต่ละคน มีผลในการปรับตัวรับ บทบาทและสถานการณ์ และสถานภาพที่กำลังเปลี่ยนไประยะเวลาในการปรับตัว การให้ความหมายของสภาวะแม่เลี้ยงเดี่ยวมีผลต่อการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีกลุ่มนี้ จากการทำแผนที่ความคิดพบว่าสตรีกลุ่มนี้ให้คุณค่าสตรีที่บทบาทความเป็นแม่ทุกคน มีเพียงบางคนที่กำหนดคุณค่าไว้ที่บทบาทลูกสาวและคนที่เป็นผู้มีน้ำใจให้ความช่วยเหลือการเป็นอาสาสมัคร หลังจากการสนทนากลุ่ม เมื่อแต่ละคนได้ทบทวน และให้ความหมายของ สถานภาพแม่เลี้ยงเดี่ยว ความหมายของ ลูก สตรีแต่ละคนได้กำหนดคุณค่าตนเองดังนี้

## คุณค่าที่พบในการสนทนากลุ่ม

เชิญให้คุณค่าตนเองที่บทบาทความเป็นแม่ และนิยามความหมาย ของ ลูก ว่า ลูก เป็นของขวัญ ลูกเป็นหนังสือที่ต้องอ่าน ต้องทำความเข้าใจ

เชิญ “ตอนมีลูก กับไม่มีลูก มีลูกภูมิใจกว่า รู้สึกว่าเราฝ่าฟันมาได้โดยลำพัง ตอนยังไม่มีลูก ก็คิดว่าจะไปโน่น ไปนี่ไม่มีจุดหมาย พอมีลูกก็คิดว่า ลูกก็ขบแล้ว จะเข้าเรียนอะไร ไม่มีลูกเหมือนชีวิตไร้จุดหมาย”

แอดกำหนดคุณค่าตนเองที่การเป็นอาสาสมัคร ปัจจุบันแอดเป็นอาสาสมัครของ มูลนิธิเครือข่ายครอบครัวกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว(Single Parent) แอดยืนยันว่าเราต้องกำหนดคุณค่าตัวเอง “เราอยู่คนเดียว เราก็กำหนดเอง” แอดเป็นคนเลือกที่จะเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวเอง ขอแยกทางกับสามี ทำให้แอดปรับตัวเข้าสู่สถานภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวได้อย่างรวดเร็วและรู้สึกดีที่มีอิสระภาพ

สุ ให้คุณค่าตนเองที่ความเป็นแม่ แต่การที่ผู้หญิงอุ้มท้องนานเก้าเดือนแล้วลูก ออกมาสมบูรณ์แข็งแรง ก็ถือว่า เนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงก็มีคุณค่ามากมายและบทบาทผู้หญิง ทำงานเพราะถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อหน้าที่

อ้อตั้งความหวังทั้งหมดไว้ที่ลูกชาย เมื่อถามอ้อว่ากำหนดคุณค่าตนเองไว้ที่ใด อ้อ ตอบอย่างไม่ลังเลเลยว่า อยู่ที่ลูก “อยู่ที่ลูก ลูกต้องเป็นคนดี ลูกต้องดีกว่าเรา อนาคตเขาต้องดีกว่าที่ เราเคยเจอเขาต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีนั้นแหละ เราถึงจะรู้สึกว่า เรามีคุณค่า” อ้อยอมรับว่า มันเป็นความพยายามที่จะลบล้างบาดแผลในใจและอ้อมีความคาดหวังกับลูกมาก

น้อย ในช่วงแรกดูเหมือนน้อยยังสับสน น้อยบอกกับกลุ่มว่า น้อยยังไม่เห็นคุณค่า ในตนเองเพราะบทบาทที่น้อยทำอยู่ ไม่ว่าจะบทบาทแม่ บทบาทผู้หญิงทำงานต่างก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ขณะที่เพื่อนในกลุ่มกำลังแลกเปลี่ยนความคิดเห็น น้อยแทรกเข้ามาด้วยทำที่ที่ตื่นตัวว่า “นี่ก็ออกแล้ว ถ้าย้อนไปเมื่อสองปีที่แล้ว น้อยทั้งทำงานด้วย เลี้ยงลูกด้วย น้อยรู้สึกว่าตัวเองเก่ง แต่ตอนนี้ไม่ใช่” สำหรับน้อย คุณค่าคือการทำ และรับผิดชอบตามหน้าที่ที่สังคมกำหนด เมื่อน้อยยังไม่สามารถ ทำตามความคาดหวังของสังคมได้น้อยก็ยังไม่เห็นคุณค่าใดๆ ทั้งๆที่น้อยเป็นอิสระจากสามี แต่น้อยก็ยังไม่สามารถเป็นอิสระจากกรอบของสังคมได้

ในขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเชื่ออื่นๆและได้ร่วมให้ความหมายในประเด็นสำคัญไว้หลายประเด็นดังนี้

### ประเด็น “การแต่งงาน”

สตรีกลุ่มสมัครใจโสดให้ความหมายว่าการแต่งงานเป็นการสูญเสียอิสระและไม่มีความแน่นอน เปรียบเหมือนการเสี่ยงโชค

หนู่ย “ผู้หญิงพึ่งตัวเองได้มากขึ้น และหวงแหนความสุขส่วนตัว ไม่พร้อมที่จะเสี่ยง เรารักตัวเองและรักความเป็นอิสระ”

ยู๋ “เห็นทุกครอบครัวก็มีปัญหาทั้งนั้น แรกๆก็มีความสุขนานไปก็เปลี่ยนอยู่อย่างนี้ก็มีความสุขคืออยู่แล้ว”

แดง “การแต่งงานเหมือนซื้อหวย ไม่มีอะไรแน่นอน”

นอกจากการให้ความหมาย “การแต่งงาน” กลุ่มสตรีโสดสมัครใจยังมองว่าสังคมไทยแบ่งบทบาทหญิงชาย โดยให้บทบาทที่เหนือหน้า และคาดหวังจากผู้หญิงสูงกว่าผู้ชาย การแต่งงานเท่ากับเป็นการเพิ่มบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้ผู้หญิงมากขึ้นไปอีก

แดง “ถ้าแต่งงานแล้วมีคนอีกคนมาช่วยรับผิดชอบก็ดี แต่ในสังคมไทยผู้หญิงแต่งงานแล้วกลายเป็นคนรับใช้ งานบ้านทั้งหมดผู้หญิงต้องทำ ออกหาเงินแล้วยังต้องทำงานบ้านอีก”

หน่อง “แล้วยังไม่เห็นที่เราดี มองว่าเป็นหน้าที่”

หนู่ย “แม่บ้านทุกวันนี้ต้องมีคุณสมบัติที่สังคมต้องการคือ หนึ่งเป็นworking women ทำงานเก่ง สอง เป็นgood housewife สามต้องสวย คู่มือตลอดกาล”

กลุ่มสตรีโสดสมัครใจได้ให้ภาพบทบาทสตรี ตามสถานภาพโสดที่กลุ่มดำรงอยู่นอกเหนือจากบทบาทที่สังคมกำหนด ด้วยสภาวะความเป็นโสดเป็นอิสระจากความสัมพันธ์ชายหญิงในบริบทการแต่งงาน มีอิสระที่จะเลือกทำ เลือกเป็นได้อย่างตามใจ

หน่อง “การเป็นอาสาสมัครคนโสดทำได้ง่ายกว่า คนแต่งงานลำบาก เพราะเวลาเป็นของครอบครัว”

สตรีโสดส่วนใหญ่พึงพอใจกับสถานภาพของตัวเอง ทุกคนในกลุ่มมีอาชีพ มีรายได้สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ขณะเดียวกันสตรีในกลุ่มนี้เห็นว่าการพึ่งพาตนเองได้ไม่ใช่เฉพาะ ทางเศรษฐกิจหากต้องประกอบกันหลายด้าน

ยู๋ “เรามีงานที่มั่นคงเลี้ยงดูตัวเองและแม่ได้”

หนุ่ย “เศรษฐกิจสำคัญที่สุด แต่คำว่าพึ่งตัวเองได้มันกินความกว้าง”

หน่อง “การพึ่งตัวเองได้ไม่ได้หมายถึงด้านการเงินเพียงอย่างเดียว”

จิ “มันโยงทั้งหมดรวมทั้งสุขภาพถ้าตัดสินใจโสดต้องดูแลตัวเองทุกด้านและเป็นสุขที่อยู่เป็นโสด”

แดง “อีกอันหนึ่งคือ เรากำหนดความเป็นตัวเองได้ อยู่อย่างมีอิสระ”

สตรีกลุ่มสมัครใจโสดกลุ่มนี้ 6 คนมั่นใจ และพึงพอใจในการตัดสินใจเป็นโสด สถานะความเป็นโสดถือเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง (Single is Power) ที่สตรีสามารถกำหนดความเป็นตัวตนของตนเองได้ไม่ต้องกำหนดตามสังคม ขณะที่ มลเข้าสู่สถานภาพโสดด้วยเหตุผลอื่นคือทุ่มเทเวลาทั้งหมดให้กับงานมลจึงเป็นโสดเพราะสถานการณ์พาไปมลบอกกับกลุ่มว่า

มล “มีเงินเยอะๆ บางที ก็เหงา เราต้องการเพื่อน”

มลยังกังวลกับบทบาทและภาพลักษณ์ที่สังคมกำหนด ด้วยการอบรมเลี้ยงดูของแม่ที่พูดกับมลเสมอว่า “ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน ยังเป็นคนไม่เต็มคน” มลกลัวว่าคนในสังคมจะเรียกมลว่า “Old Maid” เป็นคนเจ้าอารมณ์เอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ ซึ่ง มลรับไม่ได้

ความคิดความเชื่อต่างๆที่ก่อร่างสร้างพฤติกรรมต่างๆของสตรีล้วนมาจากความคิดความเชื่อที่สร้างมาจากครอบครัว ส่งผ่านไปมาในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อด้านเพศ ด้านบุคลิกภาพ บทบาทหน้าที่ เป็นเรื่องยากสำหรับผู้หญิงที่จะแหวกกรอบเหล็กที่มีมากกว่าหนึ่งชั้น ทุกครั้งที่แหวกกรอบหนึ่งก็จะพบอีกกรอบหนึ่งรออยู่เสมอ การตอกย้ำภาพตายตัว (Stereotype) ของครอบครัวและสังคมทำให้ผู้หญิงขาดอิสระ และความมั่นใจในตัวเองคล้ายๆกับ มล

ส่วนสตรีโสดไม่สมัครใจ สตรีกลุ่มนี้ยังมีความหวังว่าจะใช้ชีวิตคู่กับใครสักคน และการเข้าสู่ชีวิตคู่ก็ไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการแต่งงานเสมอไป สตรีกลุ่มนี้ให้ความหมายการแต่งงานแตกต่างไปจากกลุ่มสตรีโสดสมัครใจ มีแนวคิดต่อการแต่งงานอย่างหลากหลาย มีทั้งให้

ความสำคัญและไม่ให้ความสำคัญโดยมองว่าการแต่งงานเป็นความต้องการของผู้ใหญ่ พ่อ แม่สตรี กลุ่มไม่สมัครใจโสดให้ความหมาย การแต่งงานว่า เป็นแบบแผนของสังคม

ขวัญ “การแต่งงานกับการมีครอบครัวเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นระเบียบ เป็นแบบแผนของสังคม”

กฤษณ์ “การแต่งงานต้องมีพิธีด้วย”

แป้ว “ในงานแต่งงาน เราทำเพื่อผู้ใหญ่ประกาศว่าเรเป็นคู่กัน การแต่งงานคือหน้ากาก”

อ้อ “การแต่งงานคือการทำเพื่อผู้ใหญ่ ได้ประโยชน์ ลูกฉัน ได้สืบพันธุ์”

ถึงแม้กลุ่มสตรีโสดไม่สมัครใจ จะนิยามความหมาย “การแต่งงาน” ว่าเป็น หน้ากาก เป็นแบบแผนของสังคม เป็นพิธีกรรม บางคนในกลุ่มก็มีความเห็นว่าการแต่งงานคือความไม่แน่นอน เหมือนการซื้อหวย เหมือนการจับฉลาก แป้วและอ้อมีความคิดคล้ายกัน บทบาทของการเป็นภรรยาที่หลากหลายรูปแบบขึ้นกับสถานการณ์และความต้องการของอีกฝ่ายว่า ต้องการภรรยาที่เป็นเพื่อน เป็นแม่หรือเป็นสาวใช้

อ้อ “ผู้ชายเขาต้องการภรรยาที่เป็นเพื่อน เป็นแม่ เป็นสาวใช้เป็นหลายแบบ เพราะฉะนั้นถ้าเราอยากถูกmatch แบบไหนล่ะที่อยากเป็นจะได้เดินเท้าซ้าย เท้าขวา เท้าหน้า เท้าหลัง จะได้communicateกันถูกต้อง

แป้ว “...แป้วเคยคบกับคนหลายคน บางคนต้องการให้เราเป็นแค่เพื่อนแป้วไม่สามารถจูนความคิดในสมองเขาได้ เราไร้ค่าขนาดนั้นเชียวหรือ เราต้องคิดและตัดสินใจก่อน ไม่ใช่ตัดสินใจแต่งงานแล้วค่อยมาพิจารณาว่าเราจะปรับตัวแบบไหนจะปรับตัวให้สอดคล้องกับเหตุการณ์อย่างไร”

แมวแย้งความคิดของแป้วว่า “เพราะแป้วมีโอกาสเลือกผู้ชาย ผู้หญิงบางคนไม่มีโอกาส สังคมไทยผู้ชายเป็นฝ่ายเลือกผู้หญิง ถึงจะไม่เชื่อ แต่ความจริงเรากล้าเดินไปจับผู้ชายม๊ย”

### ประเด็น “ครอบครัว”

สตรีทุกคนในกลุ่มผู้ถูกกระทำตระหนักในบทบาทของผู้หญิง โดยเฉพาะบทบาทในครอบครัว ทุกคนให้ความสำคัญต่อบทบาทเมียและบทบาทแม่ที่ดี ทุกคนอยากจะประสบความสำเร็จในความเป็นเมีย ความเป็นแม่ อยากมีครอบครัวที่อบอุ่นเหมือนคนอื่นๆ สตรีกลุ่มนี้ให้ความสำคัญหมายของ “ครอบครัว” ว่าครอบครัวสมบูรณ์แบบ คือมีสามีภรรยาและลูก ทุกคนได้ทำบทบาทของตนอย่างดี

อ้อม “ทุกคนอยากมีครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ อยากมีสามีมีลูก คลอดลูกแล้วก็อยากเป็นแม่บ้านที่ดีของสามี เป็นแม่ที่ดีของลูกเหมือนคนปกติทั่วไป”

ดา “ขอให้ครบ มีสามีอยู่กับเรา ไม่มีผู้หญิงอื่นถึงไม่รวยสิ้นฟ้า ไม่ต้องมีเงินแสนเหมือนคนอื่นก็ o.k. ขอให้ครบเราทำบทบาทเราได้ดี”

ฝ้าย “หนูตั้งใจจะเป็นแต่แม่ ไม่ชอบเป็นเมีย ไม่อยากเป็นช่างเท้าหลัง”

### ประเด็น “งานบ้าน”

แต่เมื่อถามถึง “งานบ้าน” มากกว่าครึ่งของกลุ่มสตรีที่ถูกกระทำเห็นว่างานบ้านควรเป็นงานของผู้หญิงทั้งที่ผู้หญิงก็ทำงานนอกบ้านด้วย

ดา “... เหมือนเป็นหน้าที่ มีครอบครัวแล้ว หน้าที่หุงข้าวทำกับข้าวก็ควรเป็นของเรา ถ้าเราไม่ทำเลยให้สามีทำให้กิน เขาทำงานข้างนอกกลับมาทำให้เรากิน ฝ้ายก็ซัก ดูเหมือนเกินไป เราเป็นผู้หญิงเขาเป็นผู้ชาย ก็ควรทำบ้าง คนอื่นมองก็ดูดีกว่า”

ไร “ต้องทำละ มันเป็นหน้าที่ที่เราต้องทำ ถ้าไม่ทำก็ไม่มีคนทำไม่ทำก็ไม่ได้กิน ยังไงก็ต้องทำ หน้าที่เมียไม่ทำไม่ได้”

อ้อม “มันก็ต้องทำเพราะคำว่าครอบครัวมีทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ถ้าเราไม่ทำก็ไม่มีใครทำ ถึงมีคนทำแต่มันก็มองไม่ดี เป็นลูกสะใภ้ให้แม่สามีทำให้ ไม่งั้นผู้ชายเขาคงไม่หาเมีย หาแม่ของลูก ไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธ จะอึ้งยังงั้นคนอื่นเขาก็ทำกัน”

ฝ้าย “หน้าที่แม่ ปฏิเสธไม่ได้”

สำหรับสตรีกลุ่มแม่บ้านให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น “งานบ้าน” ที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไข และสถานการณ์ของแต่ละคน ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับกลุ่มสตรีผู้ถูกกระทำ

หงา “งานบ้านเป็นงานซ้ำซากน่าเบื่อ”

แดง “เราทำเล็กๆ ก็สนุกดี เพลิดเพลิน”

ศรี “เป็นactivityที่สุขใจเวลาทำ เติมอะไรแล้วมันก็ดี ชอบ”

ชลอ “ทำไป คิดไป เราก็ได้ความคิดใหม่ๆ อยากเปลี่ยนแปลงอะไรก็เปลี่ยน คิดถึงลูก คิดถึงสามี คิดสร้างสรรค์ไปเรื่อย มันเป็นหน้าที่ของเราอยู่แล้ว ทำแล้วสบายใจ”

#### ประเด็น “บทบาทเมีย บทบาทแม่”

จากประเด็น“ครอบครัว”ประเด็น“งานบ้าน”สตรีกลุ่มผู้ถูกกระทำให้ความสำคัญกับความเป็น “ครอบครัว” และการทำ “งานบ้าน” มากกว่าสตรีกลุ่มอื่นและให้ความสำคัญในบทบาทแม่มากที่สุดและมีบางคนไม่ยอมรับบทบาทเมีย ในขณะที่เดียวกันก็มีสตรีหนึ่งคนกำหนดบทบาทที่แตกต่างจากคนอื่น บทบาทที่เธอเลือกคือบทบาท “ผู้นำ” เธอไม่ได้ให้ความสำคัญในบทบาทเมีย บทบาทแม่อย่างเพื่อนในกลุ่ม เธอมีความชัดเจนในความคิดว่าหลังคลอดเธอจะเอาลูกกลับไปให้แม่ของเธอเลี้ยงที่ลำปาง ส่วนตัวเธอก็จะกลับมาทำงานเพื่อหาเงินส่งให้แม่ ความล้มเหลวในชีวิตคู่ของเธอไม่ได้ทำให้เธอท้อถอย เธอบอกว่า “สามีเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่ทั้งหมดของชีวิต” นิให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างเธอและแม่ของเธอมากกว่า นิได้กำลังใจจากคำตอบยืนยันของแม่ที่ว่า “ความสุขของลูกสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด” เมื่อนิถามแม่ว่า “แม่ยอมรับได้มั้ย ถ้าลูกเป็นหม้ายฟัวทิ้ง”

นิ “ถ้าเราไม่สามารถทำได้ ทำไม่ต้องฝืน มันมีทางออกตั้งเยอะ จะรับแต่บทบาทเมีย ไม่รับบทบาทแม่ก็ได้ เราเลือกได้ ไม่จำเป็นที่เราต้องทำทุกกระบวนการของเมีย ของแม่ บางสถานการณ์มันก็ไม่อานวย บางทีเราก็ทำหน้าที่พ่อแทนก็ได้ เราไม่จำเป็นต้องจำกัดไว้ว่าเป็นเมีย เป็นแม่ที่ดี แล้วแต่สถานการณ์จะกำหนดความเป็นไป”

ในขณะที่สตรีอีกผู้หนึ่งไม่กำหนดบทบาทใดๆ และส่งผลถึงการไม่กำหนดคุณค่าในขั้นตอนการเขียนแผนที่ความคิด เธอได้อธิบายเหตุผลที่เธอเช่นนั้นในขั้นการสนทนากลุ่มว่า ขณะที่พักอาศัยอยู่ในบ้านพักฯ พวกเธอมีสถานภาพเป็น “ผู้เดือดร้อน” ต้องขอความช่วยเหลือจาก

ผู้อื่น ทั้งยังมีปัญหาที่รบกวนใจ มีเรื่องราวที่ต้องคบคิดมากมาย เขมองไม่เห็นความชัดเจนในอนาคตเลย

หม่อม “.....การดำเนินชีวิตของเราไม่เหมือนกัน .....หน้าที่การงานก็ไม่เหมือนกัน บางคนเข้างาน 7 โมงเช้า เลิกงาน 4-5 ทุ่ม ลูกสะใภ้ก็เถอะ กลับมาก็คงไม่ไหว มันอยู่ที่สภาพแต่ละครอบครัวด้วย...มันมีหลายๆแบบ และในอนาคตข้างหน้าอะไรเปลี่ยนแปลงไป เราก็ต้องเปลี่ยนตามสถานการณ์ วินาทีนี้ยังมองไม่เห็นที่เรามีคุณค่าแบบไหน ถ้าแก้ปัญหาหลุดพ้นไป ความคิดต่างๆอาจตามมา”

ขณะที่สตรีกลุ่มแม่บ้านทุกคนมีเป้าหมายหลักที่ครอบครัว สตรีกลุ่มนี้กำหนดบทบาทของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัวมากมายหลายบทบาท ตั้งแต่บทบาทเมีย บทบาทแม่ บทบาทสะใภ้ พี่สาว น้องสาว ลูกสาว แม่บ้าน คนรับใช้ กระจอบทราย ผู้ดูแล ผู้ช่วยเหลือ และข้างเท้าหลัง แต่ละคนได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีหน้าที่รักษาครอบครัว เช่น ถูกสอนให้ยอมรับพฤติกรรมของสามี ถูกสอนให้ดูแลสามีและไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นผู้หญิงต้องอยู่รักษาบ้านและอยู่เคียงลูก แม่บ้านบางคนยอมรับว่าการที่สามีเบื่อบ้าน ออกจากบ้านไปเที่ยวเตร่เป็นเพราะแม่บ้านไม่ทำหน้าที่ “ถ้าบ้านอบอุ่นน่าอยู่ ผู้ชายก็ไม่วิ่งออกไป...ถ้าเขาไปทำงานแล้วเราไม่ทำกับข้าว จะทำอะไร ทำอะไรที่ให้valueเรายังมี”

เนื่องจากสตรีในกลุ่มแม่บ้าน มีความแตกต่างหลากหลายในพื้นฐานครอบครัว ประสบการณ์ชีวิตสมรสและตัวแปรสำคัญคือพฤติกรรมของผู้ที่เป็นสามี บรรยากาศในการสนทนาจะเป็นการตอบ ถามด้วยตัวผู้เข้ากลุ่มสนทนาเอง สาระในการสนทนาเน้นที่บทบาทแม่ ที่รับหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกและบทบาทเมียที่ต้องยอมรับสามีทุกอย่างที่รับรู้ว่าเป็นบทบาทที่ไม่เท่าเทียม

สตรีกลุ่มแม่บ้านให้ความหมายของบทบาทเมียว่าเป็นบทบาทที่สตรีถูกสอนมาให้ต้องยอมรับ

แดง “...มันขึ้นกับที่เราถูกสอนมาให้ยอมรับได้แค่ไหน...”

ศรี “...อยู่ที่การเลี้ยงดูของครอบครัว เท่าที่เห็นผู้ชายไม่treatภรรยาดี แต่ทำไมภรรยาดูแลผู้ชายอย่างดี เป็นเพราะผู้หญิงถูกสอนมากกว่าชาย...”



อ้อย “อ้อยสับสนเพราะ อ้อยมีลูกสาว จะสอนอย่างไรสอนให้เชื่อมั่นเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องแค้นผู้ชาย อยากบอกว่าบรรดาแม่ทั้งหลาย ต้องเริ่มต้นสอนที่ลูกชายก่อน ไม่ใช่เอาเปรียบผู้หญิง”

สำหรับนิต ขอมรับว่าถึงแม้นิตจะพยายามอบรม บ่มนิสัยให้ลูกเป็นคนเป็นอย่างที่นิตต้องการแต่เมื่อถึงวันนี้ ลูกไม่ได้เป็นอย่างที่นิตพยายามได้เลย นิตเข้าใจแล้วว่าการเป็นแม่ที่ดีไม่ได้อยู่ที่ความตั้งใจของคนเป็นแม่เท่านั้น หากแต่อยู่ที่ความเป็นพ่อและบริบทแวดล้อมของลูกด้วย

นิต “มันลำบากนะ มันไม่ใช่แค่สอนให้ฟังอย่างเดียว มันmemory โดยไม่รู้ตัวผู้หญิงเองต้องพลิกสังคัม....รวมพลังกันและขอให้ผู้ชายมาเลี้ยงลูกด้วย ต้องไม่ใช่แค่เพียงคำพูดตัวเองเลี้ยงลูกอย่างวางแผนมาเลย แล้วจะรู้เลยว่า เด็กผู้ชายเมื่อมาถึงจุดหนึ่งเรียกร้องไม่ได้แล้ว ต้องอธิฐานจากพระเจ้า เราเลี้ยงเขามาเราทำเป็นตัวอย่างให้เขาดู มันไม่ซึม ส่วนหนึ่งมันมาจากรากของเขา อย่างลูกชายหลาย ๆ อย่างเขาได้มาจากพ่อ จากปู่เขา”

นิตกำหนดบทบาทที่แตกต่างไปจากบทบาทเมีย และบทบาทแม่ คือบทบาทสมาชิกของคริสจักรและส่งผลต่อการกำหนดคุณค่าของเจ้าของบทบาทด้วย นิตอธิบายว่าบทบาทเมียบทบาทแม่เป็นบทบาทที่พระเจ้ากำหนด การทำตามบทบาทหน้าที่เป็นการถวายเกียรติแด่พระเจ้า เป็นเจ้า “...สถาบันครอบครัวก่อเกิดโดยพระเจ้า เมื่อเราเชื่อ เราศรัทธา พระองค์สั่งว่า ชายอยู่คนเดียวไม่ได้แล้วแต่คนที่เหมาะสมหมายถึงใครก็ตามเพราะพระเจ้ารู้จักเราดี... คู่ชีวิตคือคู่อุปถัมภ์คอยเติมเสริมอีกฝ่ายในสิ่งที่ไม่มี สามัคคีคือศิระ ภรรยาต้องเชื่อฟัง... ถ้าศรัทธาในคริสเตียนจริง ต้องไม่มีการหย่าร้าง

ผู้หญิงทำงานเป็นกลุ่มสตรีที่รับบทบาทหลายบทบาทหลายด้านและ บทบาทเมีย บทบาทแม่ก็เป็นบทบาทสำคัญที่สตรีกลุ่มนี้ไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบ ให้ความหมายของบทบาทเมีย บทบาทแม่ต่างกันไปตามสถานการณ์ของแต่ละคน พอสรุปได้ว่า บทบาทเมียและบทบาทแม่คือหน้าที่ที่จะต้องดูแลทุกคนในครอบครัวในทุกๆเรื่อง

ทิพย์ “เป็นแม่เป็นเมีย ก็ไม่ต่างกันตรงไหน ดูแลทุกอย่าง”

จบ “ดูแลเหมือนผิวเป็นลูกคนหนึ่งเลย ทำเรียบร้อยทุกอย่าง ถึงเวลาได้กินเสื้อผ้าจัดเตรียมทุกอย่างทั้งกางเกงใน ถุงเท้า ทำให้ทุกอย่าง”

ทิพย์ “ผู้หญิงนี้ ทำให้ผู้ชายเสียคน”

ก๊วง “เมียที่ดี คือ เพื่อนคู่คิด ก๊วงไม่มีเวลาบริการหรือ ไม่ชอบบริการ”

เอ “การเป็นแม่ที่ดี อดูจากแม่ของเธอ แม่ทำอะไร เราก็ทำอย่างนั้นอย่างดีที่สุด ส่วนการเป็นเมียที่ดีก็อยู่ที่เราปรับตัวเข้าหากันได้อย่างไร ทำเท่าที่ทำได้ ไม่ให้เสียความเป็นตัวเองไป”

จบ “กราบดินก่อนนอน ผู้ใหญ่เขาสอนไว้ตอนแต่ง”

ก๊วง “แม่ก๊วงก็เป็นอย่างเนี่ย”

เอ “แม่เอก็เป็นอย่างพี่จบ เขาทำทุกอย่างให้พ่อ กราบเท้าสามีก่อนนอน”

อ้อย “ไม่สมบูรณ์แบบเลย เวลาจำกัด เจอกันน้อยมาก เราก็ทำเรื่องของเรากับลูก ทำให้เขาน้อยมาก เขาก็รีบออกต่างคนต่างทำเรื่องของตัวเองเขาก็ไม่ได้เรียกร้องอะไรถ้ามีเวลาเราก็ทำให้จะได้ขนาดไหนก็อยู่ที่ใจเราเองด้วยถ้ามากไปจนเหมือนทาส ก็ไม่ทำ”

จากการให้ความหมาย “บทบาทเมีย บทบาทแม่” จะพบว่ามีคามหมายมากมาย ทั้งนี้ขึ้นกับประสบการณ์ของผู้หญิงแต่ละคน สถานภาพที่ดำรงอยู่ สถานการณ์ที่เป็นอยู่

### ประเด็น “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ”

ดูเหมือนว่าสตรีทุกคนในกลุ่มผู้หญิงทำงานจะเข้าใจดีว่าบทบาทการเป็นภรรยาต้องทำอะไรบ้างและเมื่อผู้วิจัยขอให้ช่วยกันนิยามความหมาย “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ” เป็นอย่างไร แต่ละคนก็ให้ความหมายตามที่ตนคิดเห็น

ก๊วง “การที่เป็นเพื่อนคู่คิด ดูแลเขาบ้างเท่าที่โอกาสมี แคนี่ก็สมบูรณ์แบบ”

เอ “เราไม่ได้ดูแลแต่เขา แต่ดูแลไปถึงญาติของเขา เหมือนดูแลญาติของเรา มันก็น่าจะเข้าข่ายสมบูรณ์แบบเหมือนกันนะ”

จบ “ผู้ใหญ่สอนมาให้ทำแบบนี้ แบบนั้น เป็นผู้หญิงต้องทำงานบ้าน ดูแลลูก ดูแลหัว ดูแลครอบครัวให้เรียบร้อย”

ความหมายของการเป็น “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ” ของสตรีแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน แต่ละคนต่างก็ให้ความหมายแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ต่างปฏิบัติ

จบ เล่าว่า เมื่อก่อนนี้ จบ เป็นเมียที่สมบูรณ์แบบ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่ ตั้งแต่สามีมีเมียน้อยทิ้งครอบครัวไปเกือบห้าปี หลังจากกลับมาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันครั้งนี้ จบ ไม่เคยดูแล หรือบริการอย่างที่เคยทำอีกเลย หากแต่ตรงกันข้าม สามีกลับเป็นคนคอยหุงหาอาหารและบริการแทนสำหรับกุง การเป็น “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ” ไม่จำเป็นต้องบริการ กุงไม่ชอบบริการ ถึงแม้ว่าในชีวิตกุงจะเห็นแม่ให้บริการพ่อมาตลอด แต่กุงก็เลือกนิยามการเป็น “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ” เพียงการเป็นเพื่อนคู่คิด พูดคุย รับฟังเท่านั้นพอ ส่วนสำหรับ เอ เลือกทำอย่างที่แม่ให้บริการสามีทุกๆ เรื่อง ยกเว้นไม่ได้กราบเท้าสามีก่อนนอน ส่วน ทิพย์ ให้นิยามที่กว้างไม่มีนิยามตายตัว ให้ความหมายว่า ทำหน้าที่ ณ. เวลานั้นให้ดีที่สุด รู้จักและเข้าใจตนเองเท่านั้นก็พอแล้ว ขณะที่อยู่ประเมินตนเองว่าเป็นภรรยาที่ไม่สมบูรณ์แบบเพราะไม่มีเวลาที่จะดูแลสามี

### ประเด็น “ผู้หญิงทำงาน”

สถานภาพผู้หญิงทำงาน และบทบาทผู้หญิงทำงานให้อะไรกับสตรีกลุ่มนี้บ้าง กลุ่มได้ให้ความเห็นว่ามีทั้งได้ และมีทั้งเสีย แต่อย่างไรก็ตามหากให้เลือกบทบาทใดบทบาทหนึ่ง ก็เลือกไม่ได้

อ้อย “ทำงานบริษัทเงินเดือนก็ไม่มากมายอะไร ยังต้องพึ่งพาเขาตลอดแต่ก็รู้สึกว่ามีศักดิ์ศรีในตัวเอง คุณไม่ได้เลี้ยงฉัน เวลาโมโหก็คิดอย่างเนี่ย”

จบ “มันหยังในตัวเอง ไม่เคยพูดหวานอย่างแต่ก่อนเลย อยากไปไหนไปเราไปมีประโยชน์ไปทำงานเพื่อส่วนรวม ทุกวันนี้อยู่ด้วยตัวเองไม่จ้อแล้ว”

ทิพย์ “ช่วงที่จะออกจากงานกลัวสามีจะรังเกียจเรา กลัวเขาคิดว่าเราเป็นภาระ แต่ขณะที่เราทำงานอยู่ เขาก็ไม่เคยชื่นชมเราเลย”

เอ “งานที่เอทำ มันสอดคล้องกับการเป็นแม่เป็นเมีย การเลี้ยงลูก ทำให้ครอบครัวกับงานมันไปด้วยกันได้ งานช่วยสร้างพลังให้เอด้วย”

กุง “งานทำให้รายได้ครอบครัว ดีแต่เวลาน้อยลง ในด้านสังคม งานทำให้เรามีสังคมนอกบ้านแทนการหมกหมุ่นแต่เรื่องในบ้าน หูตาแคบ”

ในอีกมุมมองบางคนในกลุ่มมีความเห็นว่า บทบาทผู้หญิงทำงานทำให้เวลาบางส่วนหายไป เอ บอกว่า เวลาแต่งหน้าแต่งตา เวลาที่จะให้ตัวเองเป็นส่วนตัวสมัยตอนเป็นสาวมันหายไป แต่ในอีกมุมมอง บทบาทผู้หญิงทำงานก็เป็นบทบาทที่สตรีกลุ่มนี้พึงพอใจ

จบ “เรื่องทำงานนี้มีความสุขมาก ทั้งงานชุมชน งานประจำ รักมาก มันทำให้เรากุมิใจที่มีอะไรมาพัฒนาชุมชน”

ก๊วง “ก๊วงแฮปปีกับทั้งสองบทบาท มีบางช่วงที่เหนื่อยมาก ก็อยากกลับไปเป็นสาวๆ ไม่มีครอบครัวไม่มีลูก อยากไปไหนไป งานทำให้เรารู้สึกแฮปปี เผลอ รู้สึกมีค่าว่าเราเป็น somebody แต่เป็นแม่เราก็อแฮปปี”

ทิพย์ “เวลานี้เราเลือกบทบาทผู้หญิงทำงาน เพราะการทำงานคือเป้าหมายดำรงชีพ....ถ้าให้ลำดับ งานมาอันดับหนึ่ง บทบาทแม่มาอันดับสอง เมียอันดับสาม

เอ “หนูคล้ายๆกับพี่ทิพย์ พอใจในจุดที่อยู่ขณะนั้น เช่นอยู่บ้านก็พอใจกับการเป็นแม่ที่ดี พอก้าวเท้าออกจากบ้าน ก็พอใจในงาน ถ้าทำงานอยู่ที่บ้าน ลูกร้องปู้ปี้ก็เอาลูกก่อน บทบาทเมียเบื่อก่อน”

อ้อย “อ้อยพอใจทั้งสองบทบาท”

สรุปคือบทบาทผู้หญิงทำงาน ดูเหมือนว่าจะลดทอนเวลาที่เคยเป็นเวลาส่วนตัวของผู้หญิงไป แต่ในอีกด้านหนึ่ง บทบาทผู้หญิงทำงานให้ความเป็นตัวตน ให้ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง

สำหรับสตรีที่ต้องเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง รับบทหนักเป็นสองเท่าของสตรีที่เป็นแม่ทั่วไปไม่ว่าสาเหตุของการเข้าสู่สถานภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวจะมีที่มาอย่างไรก็ตาม เพราะนอกจากบทบาทแม่ที่หนัก เหนื่อยแล้วพวกเธอยังต้องรับบทบาทผู้หาเลี้ยงอีกประเด็นเรื่องลูก จึงเป็นประเด็นใหญ่ ประเด็นสำคัญสำหรับสตรีกลุ่มนี้

การเข้าสู่สถานภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวของสตรีกลุ่มนี้มีเหตุที่ต่างกันไปแต่ให้ผลต่อสถานภาพของสตรีเหมือนกันคือการเป็นสตรีที่ต้องเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง(Single mom) และประสบการณ์เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อวิถีคิด ความเชื่อ และการกระทำ

อ้อ เจ็บปวดที่สุด คบกันมานานกว่าสิบปี แต่งงานได้ไม่ถึงปี อ้อต้องหนีสามีไปอยู่กับแม่ อ้อถูกสามีทำร้ายหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายรุนแรงที่สุด สามีตบตีขณะที่อ้อตั้งครรภ์เกือบห้าเดือน เกือบแท้ง วันนั้นชนข้าวของไปอยู่กับแม่เลย พอคลอดก็ทำเรื่องขอหย่า ถึงแม้เหตุการณ์จะผ่านไปนานถึงสิบปีแล้ว อ้อยยังเฝ้าคอยติดตามข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์ หวังว่าสักวันจะได้อ่านพบข่าวอดีตสามีตายอย่างน่าสมเพช เพราะ “ไม่อยากมีมันอยู่ร่วมโลก”

สุ ชีวิตแต่งงานของสุดูเหมือนทุกอย่างน่าจะลงตัว แต่ไม่เป็นเช่นนั้น เมื่อสุแสดงความคิดเห็นว่าสามีใช้จ่ายเงินกับครอบครัวเดิมของตัวเองมากเกินไป สามีซื้อบ้านใหม่ให้พ่อ แม่ ลงทุนธุรกิจให้น้องตัวเป็นแสน สุขอแยกกันอยู่สักพักเพื่อให้สามีได้ทบทวน เหตุการณ์กลายเป็นว่า สามีเซ็นดีโบบหย่าให้โดยที่สุยังไม่ทันตั้งตัว สุสับสน ว่าวุ่นไม่รู้อะไรกับชีวิต เวลาผ่านไป หลังจากที่ปรับตัวได้ สุรู้สึกมีอิสระ อยากไปไหน อยากทำอะไร ได้ไป ได้ทำ เหมือนออกมาจากกะลา

แอ๊ด สถานภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นสิ่งที่แอ๊ดเลือกเอง แอ๊ดขอให้สามีชนของแยกออกจากบ้านไป ทุกวันนี้แอ๊ดสบายใจ เหมือนยกภาระออกจากอก แอ๊ดเปรยในบทสนทนาว่าจะไม่ยอมเป็นกระสอบทรายให้ลงมือเป็นครั้งที่สอง ชีวิตคู่ของแอ๊ดจบลงอย่างง่ายดายและไม่ได้สร้างความเจ็บปวดใดๆให้แอ๊ดเลย นอกจากบทบาบาทแม่เลี้ยงเดี่ยวที่หนักจากภาระหลายด้าน

เชียม สามีเสียชีวิตตั้งแต่ลูกสาวอยู่ในท้อง เขาเจ็บป่วยออกๆแอดๆมานานแล้ว รักษาพยาบาลกันมานาน วันที่เขาจากไป เชียมก็รู้สึกสับสน ว่าวุ่นเหมือนคนอื่นๆ แต่มันก็เป็นอยู่พักเดียว ตอนนี้ปรับตัวได้เป้าหมายอยู่ที่ลูกเท่านั้น ทำงานหาเงินก็เพื่อสะสมเตรียมไว้ให้ลูก

น้อย ตอนที่ไปเซ็นดีโบบหย่าที่อำเภอ น้อยบอกว่าไร้ความรู้สึกใดๆทั้งสิ้นเพราะเรื่องราวมันเกิดขึ้นมานานแล้ว สามีน้อยเป็นตำรวจ เล่นการพนันจนเสียหมดตัวแล้วมาบังคับให้น้อยขายที่ดินของน้อยเพื่อใช้หนี้ น้อยเริ่มมองเห็นว่าวิถีชีวิตแบบนี้ไปไม่รอดแน่จึงตัดสินใจเลิกการเลิกกับสามีไม่ได้ทำให้น้อยเศร้า หรือเสียใจเลย

## ประเด็น “ลูก”

ตลอดการสนทนากลุ่ม “ลูก” เป็นประเด็นที่สตรีกลุ่มแม่ที่เลี้ยงลูกโดยลำพังนี้พูดถึงมากที่สุด กังวลมากที่สุด คาดหวังและหนักใจกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายรอบทิศ แม่เลี้ยงเดี่ยวได้นิยามความหมายคำว่า “ลูก” ว่าเป็นสมบัติชิ้นสุดท้าย เป็นของขวัญล้ำค่า ลูกเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และด้วยความหมายที่ให้จึงส่งผลให้สตรีกลุ่มนี้มองว่า บทบาบาทแม่เป็นบทบาบาทที่หนักหนา

ที่สุดเพราะต้องผนวกหน้าที่รับผิดชอบด้านเศรษฐกิจกับหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรในสภาพสังคมที่ไม่อาจว่างใจได้

แม่เลี้ยงเดี่ยวส่วนใหญ่เมื่อผ่านช่วงเวลาของการปรับตัว จะมีความพึงพอใจในชีวิตด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านสังคมที่เปิดกว้าง อิสรภาพในการคิดการตัดสินใจแต่มากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีความไม่คล่องตัวทางเศรษฐกิจ

สุ “เราเหลือเขาเพียงคนเดียว ถ้าเป็นอะไรไปจะอย่างไร”

แอ๊ด “ลูกเป็นสมบัติชิ้นสุดท้าย เป็นอะไรที่เราต้องหวงแหนดูแลอย่างดีที่สุด”

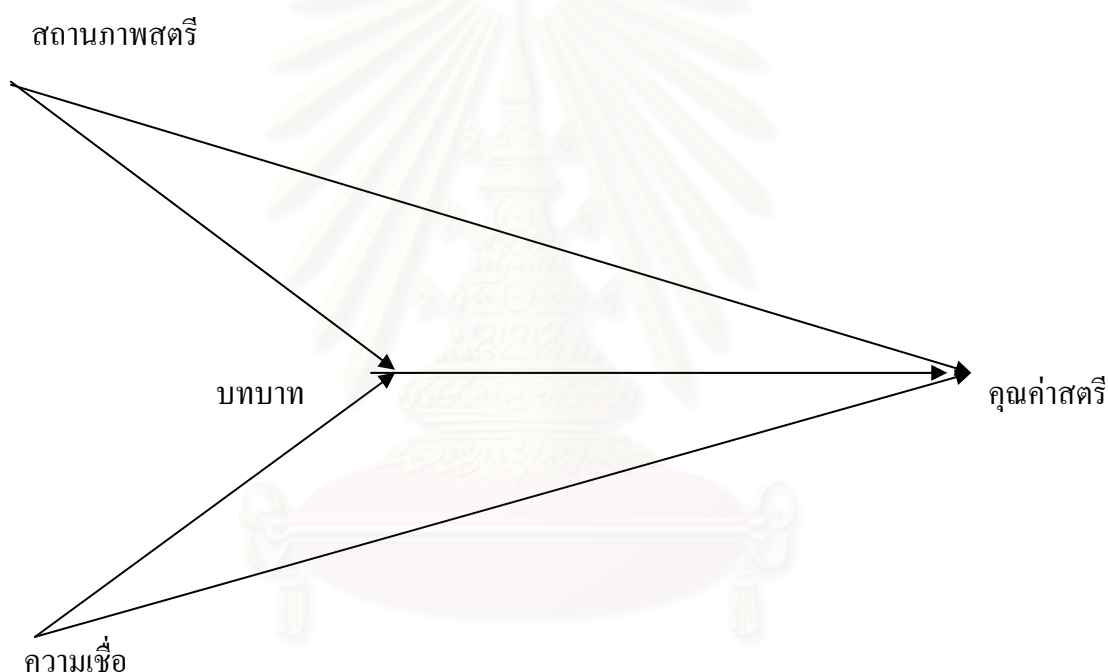
เชียม “เขาคือของขวัญ ไม่ใช่ภาระ เขาคือหนังสือที่เราต้องเรียนรู้

จากผลที่พบในการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดบทบาท ความเชื่อ และการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีจะพบความเชื่อมโยงของทุกๆ ประเด็นอย่างแยกไม่ออก เริ่มตั้งแต่การเกิดมาเป็นผู้หญิง สถานภาพของผู้หญิงที่ปรับเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลา จากสถานภาพลูกสาว สถานภาพเมีย สถานภาพแม่ สถานภาพแม่เลี้ยงเดี่ยว สถานภาพโสดทั้งที่สมัครใจ และมีได้สมัครใจ สถานภาพของสตรีนั้นก็เปรียบเหมือนสภาวะที่เปลี่ยนแปลง บทบาทของสตรีก็จะถูกกำหนดโดยสภาวะที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป ขณะที่สตรีในกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มล้วนมีความเชื่อประเด็นหลักที่เหมือนกันว่า “ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ทั้งสถานภาพและความเชื่อล้วนส่งผลต่อการกำหนดบทบาทของสตรี และ สตรีส่วนใหญ่มักจะกำหนดคุณค่าตนเองผ่านความสำเร็จในการกระทำบทบาทซึ่งแนวโน้มการเห็นคุณค่าในตัวเองของผู้หญิงไม่ได้เกิดจากตัวเอง หากเกิดจากบุคคลรอบข้างที่มีความสัมพันธ์ด้วยเป็นผู้ประเมิน ถึงแม้จะมีสตรีบางคนที่กำหนดคุณค่าตนเองที่ความเป็นตัวตนของตัวเองไม่จำเป็นต้องกระทำบทบาทได้สำเร็จ แต่ก็เพียงส่วนน้อย

การกำหนดคุณค่าสตรีจะพบความสัมพันธ์ของความเชื่อ(ในที่นี้หมายถึงความเชื่อเพศสภาพ ความเป็นหญิง ความเป็นชาย )ที่ส่งผลถึงการกำหนดบทบาทและคุณค่าของสตรี เป็นปัจจัยหนึ่งและสถานภาพของสตรีเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดคุณค่าสตรี ซึ่งปัจจัยทั้งหมดที่กล่าว ล้วนเป็นปัจจัยที่ไม่คงที่ มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซ้ำบ้าง เร็วบ้าง ขึ้นกับองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆและประสบการณ์ของสตรีแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ในขณะที่ความเชื่อ บทบาท สถานภาพและคุณค่าของสตรีมีปฏิสัมพันธ์กันไปมาตลอดเวลาเป็นขบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง มีการต่อรองมีการปรับความคิด ความเชื่ออย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ “คุณค่าสตรี” จึงไม่ใช่สิ่งคงที่ที่

จะกำหนดเป็นภาพตายตัว (Stereotype) ไม่ใช่สิ่งที่สังคมจะกำหนดความคาดหวังในสตรีแต่ละคนได้เหมือนกัน หากต้องใช้ความละเอียดอ่อน พิถีพิถันถ่วงนกรองอย่างไม่มีอคติ ให้สอดคล้องความเป็นสังคมแห่งความเสมอภาคที่แท้จริง

### ภาพจำลองการกำหนดคุณค่าสตรี



จากผลความเชื่อที่พบ และคุณค่าที่สตรีกำหนดทั้งในแง่ที่ความคิดและจากกลุ่มสนทนา พบว่าสตรีทุกกลุ่มมีความเชื่อหลักที่ว่าหญิงคือยกว่าชาย ยอมรับความเชื่อ ชายเป็นใหญ่ ขณะเดียวกันสตรีแต่ละกลุ่มมีวิธีการ ในการตอบโต้ความเชื่อและการกำหนดคุณค่าตามกระแสหลัก ในสังคมแตกต่างกันไปตามแต่สถานภาพและความเชื่อชุดอื่นที่ได้เรียนรู้มาเช่น กลุ่มสมัครใจโสดตอบโต้ด้วยความเชื่อว่า “โสดคืออำนาจ”การปฏิเสธการเข้าสู่ความสัมพันธ์หญิงชายเป็นสิทธิของสตรีที่จะเลือก หรือกลุ่มผู้ถูกกระทำเป็นผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการทำตามบทบาทและไม่มีคุณค่าตามที่สังคมกำหนด กลุ่มนี้จึงตอบโต้ด้วยการกำหนดคุณค่าตนเองตามสถานการณ์ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเข้มแข็งและสามารถทำได้ทุกอย่างและบทบาทเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้เป็นต้น

## บทที่ 5

### สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสรุปผลการวิจัยนี้ แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ หนึ่ง ส่วนของลักษณะประชากร สอง ส่วนของสรุปผลการวิจัยซึ่งพบว่า สตรีกลุ่มตัวอย่างได้รับการอบรมกล่อมเกลามาให้เชื่อและปฏิบัติตามระบบเพศสภาพและเชื่อในอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ จากความเชื่อในระบบเพศสภาพส่งผลต่อการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรี โดยสตรีบางส่วนกำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทลูกสาว บทบาทเมีย บทบาทแม่ตามที่สังคมกำหนดและบางส่วนกำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทอื่นนอกจากที่สังคมกำหนด นอกจากนี้สตรีกลุ่มตัวอย่างยังได้ให้ความหมายคุณค่าเสียใหม่ตามประสบการณ์ของแต่ละคน ส่วนที่สามเป็นการอภิปรายผล และส่วนที่ สี่ ส่วนของข้อเสนอแนะที่จะช่วยให้สตรีมีความเข้าใจและยอมรับคุณค่าตนเองโดยมิต้องถูกกำหนดคุณค่าไว้แค่เพียงในกรอบแคบๆที่สังคมกำหนด ให้สตรีมีคุณค่าได้แต่เพียงลูกสาว เมียและแม่เท่านั้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดและวิธีวิเคราะห์แบบสตรีนิยม (Feminist Methodology) ที่ปฏิเสธความคิดตามระบบค่านิยมกระแสหลักปฏิเสธระบบโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionism) ปฏิเสธการแยกภาคปฏิบัติออกจากภาคทฤษฎี แยกผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย แนวคิดสตรีนิยม ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบต่างๆที่เกี่ยวกับผู้หญิงความรู้ ความรู้สึก (Ramazanoglu, Holland 2002) การศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับ เสียง คำพูด ความคิด ความเชื่อของผู้หญิงเป็นแก่นแกนหลัก ให้ความสำคัญกับภาษา การนิยามความหมายที่สตรีกลุ่มเป้าหมายนิยามให้กับคุณค่าของตนเอง นำเสนอข้อมูลโดยวิธีการบรรยาย การเล่าเรื่องราว ชีวิตประวัติและคำพูดของผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบเพศสภาพมีผลต่อความคิด ความเชื่อของสตรีและส่งผลต่อการมองตนเอง กำหนดคุณค่าตนเองอย่างไร ในสตรีทั้งหมดกลุ่มได้แก่ กลุ่มสตรีสมัครใจโสด กลุ่มสตรีไม่สมัครใจโสด กลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ กลุ่มสตรีสมรสที่เป็นแม่บ้าน กลุ่มสตรีสมรสที่ทำงานนอกบ้านและกลุ่มสตรีที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ถูกกำหนดขึ้นตามความสัมพันธ์หญิง ชายที่มีอยู่ในระบบครอบครัว(Gender Relation) ทั้งเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงปฏิเสธคือ สตรีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดกลุ่มจะมีทั้งกลุ่มที่สมรสแล้ว ที่แยกกันหลังสมรส และกลุ่มที่ยังไม่สมรส สตรีในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดกลุ่มเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปจนถึง 48 ปี ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลใช้เวลา



ประมาณ 8 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน 2547 จนถึง เมษายน 2548 เก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย

การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพเบื้องต้นและคัดกรองกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ความคิดเห็นในประเด็นเพศสภาพ รวมถึงการสัมภาษณ์เพื่อขอทราบความพร้อมและความยินยอมในการเข้ากลุ่มสนทนาในครั้งต่อไป

เก็บข้อมูล ความคิด ความเชื่อของกลุ่มเป้าหมายโดยการทำแผนที่ความคิด(Mind Mapping) ผู้วิจัยให้โครงร่างของแผนที่ความคิดและอธิบายวิธีเขียนความคิดและนัดหมายเพื่อกลับมารับแผนที่ความคิดของกลุ่มตัวอย่างที่เขียนเรียบร้อยแล้วนำไปวิเคราะห์

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในกลุ่มการสนทนาแต่ละครั้งประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเดียวกันประมาณ 5-7 คน การสนทนาแต่ละครั้งมีขั้นตอนดังนี้

- ขั้นตอนที่1 ผู้วิจัยแนะนำตัวเองให้กลุ่ม และขอให้ผู้ร่วมกลุ่มแนะนำตัวเอง
- ขั้นตอนที่2 อธิบายวัตถุประสงค์และขั้นตอนในการทำวิจัย
- ขั้นตอนที่3 ขออนุญาตบันทึกเทปการสนทนากลุ่ม
- ขั้นตอนที่4 เปิดภาพยนตร์โฆษณาชุด “มาไม่จับ”ความยาว30วินาที คู่ติดต่อกัน2รอบ จากนั้นผู้วิจัยถามถึงความรู้สึกของผู้เข้ากลุ่มอย่างไม่เฉพาะเจาะจง

**ลักษณะด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีทั้งหมด 6 กลุ่ม รวม 35 คน**  
ประกอบด้วย

กลุ่มสตรีโสดโดยสมัครใจ	จำนวน 6 คน	อายุระหว่าง 30 - 47 ปี
กลุ่มสตรีโสดไม่สมัครใจ	จำนวน 6 คน	อายุระหว่าง 30 - 45 ปี
กลุ่มสตรีสมรสที่เป็นแม่บ้าน	จำนวน 6 คน	อายุระหว่าง 38 - 48 ปี
กลุ่มสตรีสมรสและทำงานนอกบ้าน	จำนวน 5 คน	อายุระหว่าง 29 - 46 ปี
กลุ่มสตรีแม่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง	จำนวน 5 คน	อายุระหว่าง 32 - 45 ปี
กลุ่มสตรีที่ถูกระงับ	จำนวน 7 คน	อายุระหว่าง 15 - 30 ปี

ตารางสรุปความเชื่อและคุณค่า

สถานภาพสตรี	ความเชื่อ		คุณค่า		
	หลัก	รอง	บทบาทสังคม	บทบาทอื่น	ความหมายอื่น
สมัครใจโสด	หญิงดีกว่า	โสดเป็นสิทธิ,เป็นอำนาจ	ลูกสาว	อาสาสมัคร,คนดี,มีน้ำใจ	ไม่กำหนด
ไม่สมัครใจโสด	หญิงดีกว่า,	หญิงชายเสมอภาค	ลูกสาวที่ดี	ผู้หญิงทำงาน	ไม่กำหนด
ผู้ถูกกระทำ	หญิงดีกว่า	หญิงไม่ต้องพึ่งพา, บทบาทเปลี่ยนแปลงได้ หญิงชายเสมอภาค	แม่ที่ดี		ไม่กำหนด,คุณค่าไม่ เหมือนแต่เท่าเทียม
ผู้หญิงทำงาน	หญิงดีกว่า	หญิงเป็นผู้นำ หญิงต้องรักษาครอบครัว หญิงชายเสมอภาค	เมีย,แม่	ผู้หญิงทำงาน,ผู้เสียสละ, ไม่เห็นแก่ตัว,ช่วยเหลือสังคม	ไม่กำหนด,ความรู้สึกที่ มีต่อตนเอง,ไม่ขี้ขิ้น
แม่บ้าน	หญิงดีกว่า	หญิงชายเสมอภาค	เมีย,แม่	คนดีจิตใจงาม,คู่ อุปถัมภ์สามี	ไม่กำหนด,ความเป็น หญิง,ความอ่อนโยน
เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง	หญิงดีกว่า	หญิงชายเสมอภาค	แม่	อาสาสมัคร,มีลูกดี	ไม่กำหนด,การทำ ตามหน้าที่

## สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ ของเพศสภาพ (Gender) ในสังคมว่าจะมีผลต่อการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีที่อาศัยในเขตกรุงเทพฯอย่างไรบ้าง และศึกษาหาบทบาทอื่นๆที่สร้างคุณค่าให้กับสตรี นอกเหนือจากบทบาทเมีย บทบาทแม่ โดยได้ศึกษาการรับรู้เพศสภาพผ่านคำพูดในการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ความคิด ความเชื่อที่เด่นชัด ผ่านการเขียนแผนที่ความคิด(Mind Mapping) โดยกำหนดผังให้เขียน ความคิดของสตรีโดยทั่วไปรวมถึงประเด็นได้แก่ เป้าหมาย บทบาท ความเชื่อ และคุณค่า เมื่อประมวลความคิด และวิเคราะห์ความเชื่อของสตรีทั้ง หก กลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า สตรีทั้ง หกกลุ่มมีความเชื่อว่า “หญิงด้อยกว่าชาย” จากการสนทนากลุ่ม และจากการวิเคราะห์แผนที่ความคิด(Mind map) พบประโยชน์และข้อความที่สรุปได้ว่า “หญิงด้อยกว่าชาย” เช่น

“ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง”

ความเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตาม เป็นความเชื่อที่มีอยู่ในกลุ่มสตรีทุกกลุ่มตัวอย่าง ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ความเชื่อของสตรีทุกคนแต่ก็เป็นความเชื่อของสตรีส่วนใหญ่ บางคนอธิบายว่าการเป็นผู้นำของผู้ชาย เป็นแต่เพียงในบางเรื่อง มิใช่ในทุกๆเรื่องเสมอไป แสดงให้เห็นว่าการยอมรับความเป็นผู้นำของผู้ชายยังมีการยกเว้น ในบางเรื่อง ขณะที่สตรีในกลุ่มใดบางคนก็ไม่ยอมรับการเป็นผู้นำของผู้ชาย กล่าวว่า “ผู้ชายชอบเป็นผู้นำ”

“ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” เป็นวาทกรรมหลักทางสังคมที่เกี่ยวกับผู้หญิง (ฉลาดชาย รมิตานนท์ 2545) เมื่อพิจารณาถึงการใช้ภาษาหรือวาทกรรมเราจะพบความลำเอียงทางเพศปรากฏอย่างชัดเจน และมีความสัมพันธ์เรื่องการใช้อำนาจของผู้ชายในการควบคุมเรื่องเพศ (กาญจนา แก้วเทพ, อดิธิศาสตร์)

“ความเป็นกุลสตรี: ความเป็นผู้หญิงดี”

สตรีในกลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อและยังให้ความสำคัญกับการเป็นผู้หญิงดี ความเป็นกุลสตรี ซึ่งกินความหมายกว้าง ตั้งแต่การรักษาวนลงนตัว การไม่มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ไม่ท้องก่อนแต่งงาน การเป็นลูกที่ดี เชื่อฟังพ่อแม่ ให้การเลี้ยงดูพ่อแม่ มีความสามารถในงานบ้านงานเรือน การเย็บปักถักร้อยรวมถึงความสามารถในการทำอาหาร เชื่อฟังสามี ไม่พยายามทำตัวเท่าเทียมชาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อพ.ศ.2546 เรื่อง “ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง” ที่มีความเชื่อว่าผู้หญิงดีคือ ผู้หญิงที่มีความสามารถ

งานบ้านงานเรือน ขอมรับสภาพและบทบาทหน้าที่ (กฤติยา อาชวนิจกุล, ชื่นฤทัย กาญจนจิตร ,วาสนา อิ่มเอม และอุษา เลิศศรีสันทัต. 2546).

ผู้หญิง: ความเป็นเมีย ความเป็นแม่

ผู้หญิงเกือบทุกกลุ่มตัวอย่าง มีความเชื่อว่า ผู้หญิงต้องเป็นเมีย ยกเว้นกลุ่มสตรีสมัครใจโสด ที่ไม่มีใครกล่าวถึงบทบาทเมียในการสนทนากลุ่มเลย สตรีในกลุ่มนี้ให้ความหมาย การแต่งงานว่า “การแต่งงานคือความเสี่ยง”จากประสบการณ์ที่พบเห็นทุกครอบครัวล้วนมีปัญหาทั้งสิ้น ผู้หญิงพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจได้ ไม่ต้องการเสี่ยงกับปัญหาที่จะตามมา แม้สตรีในกลุ่มสมัครใจโสด จะตัดสินใจ ยืนหยัดในความเชื่อ ว่าการแต่งงานคือความเสี่ยง ไม่เลือกบทบาทเมีย บทบาทแม่ แต่ก็ยังมีสตรีที่ไม่สามารถกำจัดความขัดแย้งระหว่างการตัดสินใจอยู่เป็นโสดกับการแต่งงานได้ เธอมีความขัดแย้งจากคำสอนของแม่ที่ก้องในความคิดว่า “ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน ยังไม่เป็นคนเต็มคน” ทุกครั้งที่เธอพยายามกำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทอื่น ภาพความล้มเหลวในบทบาทเมีย ตามคำสอนของแม่ตามมาแย้งคุณค่าของเธอเสมอ

สตรีในกลุ่มอื่น มีความคิดและความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงต้องเป็นเมีย เป็นแม่ ไม่เว้นแม้แต่กลุ่มสตรีผู้ถูกกระทำ ซึ่งแต่ละคนล้วนเจ็บช้ำจากการถูกกระทำจากชายที่พวกเธอเลือกมีความสัมพันธ์ด้วย ขณะที่พักรอคลอดอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินพวกเธอยังมีความหวังว่า สักวันพวกเธอจะมีชีวิตครอบครัวที่ครบ พ่อ แม่ ลูก เหมือนกับว่าเธอพยายามจะทำบทบาทผู้หญิงของเธอให้สำเร็จตามความคาดหวัง และความหมายคุณค่าสตรีที่สังคมกำหนด

ผู้หญิงกับความเป็นเมียเป็นอีกวาทกรรมหนึ่งที่นิยามโดยผู้ชายและส่งเสริมโดยสังคม มีเป้าหมายที่จะอบรมให้ผู้หญิงที่เป็นเมีย ต้องทำทุกอย่าง และทำทุกทาง เพื่อรักษาครอบครัวเอาไว้ (วิลาสินี พิพิชกุล,2547)

เมื่อพิจารณา ตารางสรุปความเชื่อและคุณค่า จะพบว่าสตรีทุกกลุ่มจะเปรียบเทียบความเป็นหญิงไว้ค้อยกว่าความเป็นชาย เช่นความเป็นชายได้แก่ความเด็ดเดี่ยว ความมีเหตุผล ชายได้รับการยอมรับ สิทธิและโอกาสจากสังคม ความเป็นหญิงได้แก่ ภายที่อ่อนแอ ใจที่โกลา ใช้ความรู้สึกเหนือเหตุผล คิดเล็กคิดน้อย ความเป็นหญิง คุณค่าน้อย

ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ตรงตามความคาดหวังของสังคม ที่ฝังรากลึกอยู่ในทุกๆบริบท แวดล้อมของสตรี จากความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศได้ตกผลึกเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบทาง

วัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดความคิด ความรู้สึก และชี้นำกิจกรรมของคนในสังคม(กาญจนา แก้วเทพ วิชาลณี พิพชกุล2539)

ถึงแม้สตรีจะเชื่อว่าผู้หญิงอ่อนแอ ผู้ชายเข้มแข็ง แต่ผู้หญิงก็เข้าใจว่าเป็นเช่นนั้นเพราะการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว การสร้างภาพตอกย้ำบทบาทสตรีของสื่อ การกำหนดนโยบายที่ทำให้โอกาสผู้หญิงน้อยกว่า เนื้อหาในบทเรียนที่บ่งชี้ถึงความอคติทางเพศที่มีอยู่ในสังคมไทยทั่วไป ถ่ายทอดปลูกฝังกันมา จนเป็นเรื่องปกติ โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่า อคติทางเพศดังกล่าวได้ตอกย้ำ มองภาพสตรีว่าอ่อนแอ ตัดสินใจไม่เก่ง ไม่เป็นผู้นำ ไม่มีความสามารถทางช่าง ทางวิทยาศาสตร์ หน้าที่หลักก็คือ เมีย แม่ และแม่บ้านเท่านั้น (นิตยา ชูโต 2539)

มีความเชื่อ ที่ว่า หญิงชายเสมอภาค ปรากฏในความเชื่อของสตรีเกือบทุกกลุ่มก็จริงแต่เมื่อได้พูดคุยในการสนทนากลุ่มจะพบว่า ความเสมอภาคนั้นหมายถึงความเสมอภาคทางความคิดทางสติปัญญาและความรับผิดชอบมากกว่าจะเป็นความเสมอภาคทางสิทธิและโอกาสในสังคม

จากการศึกษาพบว่าสตรีส่วนใหญ่ ได้รับการครอบความคิดเพศสภาพโดยวิธีการและรูปแบบต่างๆจากสถาบันสังคม ตั้งแต่เกิด จนตาย เป็นการยากสำหรับสตรีที่จะกำหนดคุณค่าให้ตนเองโดยหลุดพ้นจากการครอบงำของสังคม และสิ่งสำคัญอยู่ที่การประเมินคุณค่าเองที่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานที่สังคมกำหนด การที่สตรีจะสามารถกำหนดคุณค่าตนเองและประเมินคุณค่าเองได้ จำเป็นต้องอยู่นอกกรอบความคิดเพศสภาพ เช่น นิ หนึ่งในสตรีกลุ่มผู้ถูกกระทำ ได้ให้แนวคิดกับเพื่อนในกลุ่มว่า คุณค่าเป็นความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกประทับใจที่เรามีต่อตัวเอง และประเมินเอง ไม่ต้องรอให้ใครประเมิน ตรงกับแนวความคิดของ Louise L.Hay ที่เขียนใน Empowering Women (1997) ว่า เธอ ค่อยๆเปลี่ยนความคิด ระบบความเชื่อใหม่ โดยสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความนับถือตัวเองขึ้น ความรู้สึกถึงคุณค่าของตนเองและความนับถือตนเองจากข้างใน คือสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับผู้หญิง (วลีพร หวังช่อกุล 2542 ,Rampage 1991) หรือการที่ Simone de Beauvoir เสนอแนวทางเพื่อผู้หญิงปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการของสังคมดังนี้คือ ผู้หญิงต้องเปิดโลกแห่งสำนึกในความเป็นมนุษย์ที่เต็มภาคภูมิ สร้างสรรค์คุณค่าในชีวิตส่วนตัวและงาน เปิดโลกแห่งเสรีภาพที่แท้จริงให้ตัวเอง (อมรสิริ กนิษฐ์.2534)

การที่สตรีได้พบกับประสบการณ์ใหม่ รับข้อมูลใหม่หรือสภาพการณ์ใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับระบบความคิดเดิม เป็นการเรียนรู้ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ความเข้าใจเดิม หรือเปลี่ยนแปลงระบบความคิดเดิมเสียใหม่ เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ และ

เลือกที่จะให้ความหมาย “คุณค่า” ที่อยู่นอกระบบเดิม ที่ให้ความหมายคุณค่าสตรีในการทำตามบทบาทหน้าที่ที่สังคมกำหนด

ความเชื่อในชุดต่างๆที่หลากหลายในระบบเพศสภาพ เป็นแบบแผนที่กำหนดตัวตน (Self Schemas) ที่เมื่อประมวลรวมกันแล้ว ก็กลายเป็นตัวตนของคน คนหนึ่ง (Stephen L. Franzoi, 2002) ความเชื่อในระบบเพศสภาพในสังคมไทยเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกและรุนแรง เพราะ เพศสภาพติดตามมนุษย์ชาย หญิงทุกคนไปในทุกที่ ติดตามไปในโรงเรียน ในครอบครัว ไปในที่ทำงาน ห้องน้ำและเตียงนอน ตั้งแต่เกิด จนตาย ระบบเพศสภาพจึงเป็นกฎเกณฑ์ที่แข็ง ดายตัว ขาดความยืดหยุ่นทั้งยังได้รับแรงสนับสนุน ส่งเสริม ตอกย้ำจากรัฐ และสถาบันทางสังคมซึ่งรวมถึงครอบครัว หน่วยที่เล็กที่สุด สำคัญที่สุดที่หล่อหลอม ผู้หญิง ผู้ชายให้คิด ให้เชื่อในระบบเพศสภาพ จนทุกคนเชื่อตามภาพลักษณ์ตายตัว (Stereotype) สถิติฯ นิยมญาติ (2541) ได้ศึกษาความเชื่อในภาพลักษณ์ตายตัวเกี่ยวกับ “คุณลักษณะของสตรีไทย” สรุปว่า ลักษณะเด่นของสตรีไทย คือ ชอบความสวยงาม สนใจในรูปร่างหน้าตาของตน ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความปรานีละเอียดอ่อน รักความมั่นคงปลอดภัย เกรงใจผู้อื่น ทำอะไรให้อารมณ์เป็นสำคัญ ลักษณะรองลงมาคือ มีจิตใจอ่อนไหว รู้สึกไว สุภาพอ่อนโยน แสดงความรู้สึกนุ่มนวล ดังเลในการตัดสินใจ ตื่นตกใจง่าย ชอบเรื่องไสยศาสตร์ ไม่กล้าเสี่ยงในการทำสิ่งต่างๆและผลวิจัยยังบอกอีกว่า ผู้ใหญ่เพศชายอายุมาก (30-60ปี) มีอาชีพที่มีเกียรติภูมิสูง การศึกษาสูง รายได้สูง ( 9,000บาท )และอาศัยอยู่ในเขตเมือง มีความเชื่อในคุณลักษณะของสตรีไทยในลักษณะที่เข้มข้นรุนแรงกว่ากลุ่มอื่นๆ

ความเชื่อแบบตายตัวของผู้ชายไทยในวัยที่กำลังเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นสามี เป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสถาบันรัฐและเอกชนซึ่งมีสิทธิและอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ และนโยบาย เป็นผู้ที่มีความเชื่อในคุณลักษณะสตรีไทยแบบเข้มข้นและรุนแรง แทบไม่ต้องอธิบายเลยว่ากระบวนการพัฒนาแผนผังความคิด และแบบแผนที่สตรีกำหนดตัวตน จะถูกพัฒนาไปในรูปแบบใด นอกจากการตอกย้ำภาพลักษณ์ตายตัวในคุณลักษณะของสตรีไทยในอดีต

จากผลวิจัยที่พบว่าสตรีทั้ง 6 กลุ่มมีความเชื่ออย่างเด่นชัดเป็นความเชื่อหลักว่า “หญิงด้อยกว่าชาย” และในขณะที่เดียวกันสตรีในกลุ่มตัวอย่างก็ยังมีเชื่อชุดอื่นๆที่เป็นความเชื่อรองที่บางครั้งก็นำมาอธิบายการให้ความหมายในประเด็นต่างๆและนำมากำหนดคุณค่าตนเอง ในกรณีที่ไม่ยอมรับคุณค่าตามความหมายที่สังคมกำหนดและท้าทายกรอบความเชื่อกระแสหลักเช่น

ความเชื่อที่ท้าทายของกลุ่มโสดสมัครใจที่ว่า “โสดเป็นสิทธิ” “โสดคืออำนาจ” เป็นความเชื่อที่สตรีกลุ่มนี้ใช้เป็นเหตุผลอธิบายการอยู่เป็นโสดอย่างสมัครใจว่าการเป็นโสดนั้น เป็นสิทธิที่

คนใช้เลือกสถานภาพของตนเองไม่จำเป็นต้องมีชีวิตแต่งงานตามที่สังคมกำหนด อย่างน้อยที่สุดสตรีกลุ่มนี้ก็มีสิทธิ์ที่จะเลือก (Power of choice) และการเลือกคือการใช้อำนาจนั่นเอง

แม้กระทั่งกลุ่มสตรีโสดไม่สมักรใจ ที่ถึงแม้ว่าสตรีกลุ่มนี้จะยอมรับว่าการแต่งงานมีครอบครัวจะเป็นแบบแผนสังคมที่ต้องปฏิบัติตาม แต่พวกเธอก็ไม่ได้ปล่อยให้การแต่งงานเป็นการตัดสินใจของพ่อ แม่ การตัดสินใจเลือกคู่ครองเป็นสิทธิของเธอและระดับการศึกษาก็เป็นอีกข้อที่พึงสังเกตว่ายิ่งระดับการศึกษาสูงสตรีจะแต่งงานมีครอบครัวในสัดส่วนที่ต่ำกว่าสตรีที่มีการศึกษาน้อย

ความเชื่ออีกชุดของสตรีที่ถูกกระทำที่ไม่ประสบความสำเร็จในบทบาทที่ผู้หญิงพึงกระทำคือบทบาทเมียและบทบาทแม่ คือความเชื่อที่ว่า “บทบาทผู้หญิงเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์” และ “ผู้หญิงไม่ต้องพึ่งพาชาย” ความเชื่อชุดนี้ช่วยให้สตรีกลุ่มนี้มีความหวังและตั้งมั่นที่จะต่อสู้กับความผิดหวัง ความล้มเหลวในบทบาทที่สังคมกำหนดและอยู่กับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างมีความหวังบ้างเพราะอย่างน้อยสตรีกลุ่มนี้ก็ยังสามารถกลับมามีคุณค่าได้เมื่อเวลาเปลี่ยน สถานการณ์เปลี่ยนและบทบาทเปลี่ยน

สำหรับกลุ่มสตรีสมรสที่เป็นแม่บ้านมีความเชื่อหลักอย่างเด่นชัดว่า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลังอย่างไรผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมและยืดหยุ่นเพื่อรักษาครอบครัว ด้วยเหตุผลที่ว่าสตรีทุกคนในกลุ่มนี้ล้วนมีเป้าหมายที่ครอบครัวทั้งสิ้นและทุกคนก็ยอมรับว่าถูกสอนมา ให้ยอมรับภาระหน้าที่ที่สังคมกำหนด ขณะเดียวกันก็มีความคิดที่จะพลิกบทบาทชายหญิงที่ไม่เสมอภาคโดยการอบรม กล่อมเกลานุตรหญิงชายให้เสมอภาคทั้งที่รู้ว่าเป็นไปไม่ได้ยาก เพราะขึ้นกับองค์ประกอบอื่นๆอีกมากมายในสังคม

กลุ่มสตรีสมรสทำงานนอกบ้าน จะมีความเชื่อรองหลายชุดกว่ากลุ่มอื่นด้วยสตรีกลุ่มนี้มีพื้นที่กว้างขวางทั้งในบ้านและในสังคม มีบทบาทที่หลากหลายผดเปลี่ยนไปมาระหว่างพื้นที่ต่างๆ ทั้งที่หนึ่งในเป้าหมายหลักของสตรีกลุ่มนี้ไม่แตกต่างไปจากสตรีสมรสที่เป็นแม่บ้านคือ ครอบครัว ทุกคนเชื่อว่าผู้หญิงมีหน้าที่รักษาครอบครัว แต่สำหรับผู้ที่มิประสบความสำเร็จและได้เรียนรู้ว่าสตรีไม่ต้องพึ่งพา ผู้หญิงเป็นผู้ทำได้ และการพึ่งพาตนเองปลดปล่อยผู้หญิงให้เป็นอิสระ เธอจึงยืนยันว่า “ผู้หญิงต้องเปลี่ยนความคิด” จากประสบการณ์ที่สามีของเธอไปมีภรรยาอีกคนและออกจากบ้านไปทิ้งเธอกับลูกอีก2คนไว้ เธอจึงต้องเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนวิถีชีวิตออกหางานทำพึ่งพาตนเองเปลี่ยนตนเองเป็นผู้หญิงทำงานและพบว่าตนเองมีคุณค่าและมีความสุขกับบทบาทใหม่ที่ให้คุณค่า

ในครั้งแรกสตรีกลุ่มที่เลี้ยงบุตร โดยลำพังมีความเชื่อว่าผู้หญิงต้องยอมรับ กับสภาพที่ด้อยกว่าชาย ด้วยสภาพร่างกาย ด้วยสภาพสังคมที่บีบบังคับต่างๆที่อีกความคิดนั้นบอกตนเองอยู่เสมอว่าหญิงชายนั้นเท่าเทียม แต่เมื่อผ่านเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูกโดยลำพัง กลุ่มตัวอย่างเริ่มพบกับสถานการณ์ใหม่ รับประสบการณ์ใหม่และเริ่มมีแนวคิดใหม่ทั้งนี้ก็จะแตกต่างกันไปตามแต่ความซับซ้อน ความยากง่ายในการปรับตัวและความพร้อมในการเตรียมตัวที่จะตั้งรับกับปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นหลายคนหลังจากปรับตัวให้ยอมรับสภาพใหม่แล้ว กลับได้ความคิดใหม่ว่าการไม่มีสามีคือความเป็นอิสระได้ออกจากกะลา มีสิ่งที่ไม่ได้เรียนรู้อีกมากมาย แต่ขณะที่ยังมีบางคนยังอยู่กับความโกรธแค้น อาฆาตและระแวงสังคม

การกำหนดคุณค่าตนเองของสตรี พบว่าสตรีกำหนดคุณค่าตนเองไว้ใน ความหมาย 3 ความหมายคือ

1. ความหมายในบทบาทตามที่สังคมกำหนดไว้เช่น คุณค่าในบทบาทเมีย บทบาทแม่ และบทบาทลูกสาว
2. ความหมายในบทบาทอื่นไม่ตามที่สังคมกำหนด เช่นบทบาทผู้หญิงทำงาน บทบาทคนดีของสังคม บทบาทอาสาสมัครผู้เสียสละ และบทบาทคู่อุปถัมภ์ของสามี
3. ความหมายที่ไม่อยู่ในบทบาท เป็นคุณค่าที่นิยามขึ้นใหม่ เช่น “คุณค่าคือความรู้สึกที่เรามีต่อตนเอง” “คุณค่าคือความรู้สึกที่ไม่ยั่งยืน” “คุณค่าสตรี อยู่ที่ความเป็นผู้หญิงที่ผู้ชายทำไม่ได้ เช่นการตั้งครรภ์ ความอ่อนหวาน ความอ่อนโยน”และนอกจากความหมายที่สตรีนิยามขึ้นใหม่ยังมีความหมายอีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในการสนทนากลุ่ม คือสภาวะเว้นว่างทางคุณค่า

#### คุณค่าในบทบาทตามที่สังคมกำหนด

แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะเปิดโอกาสให้สตรีกำหนดคุณค่าตนเอง แต่ผลที่ปรากฏสตรีก็ยังคงกำหนดคุณค่าตามกรอบที่สังคมได้กำหนดไว้ คือกำหนดคุณค่าไว้ที่

บทบาท ความเป็นแม่

บทบาท ความเป็นเมีย



## และบทบาทความเป็นลูกสาว

ผู้หญิงถูกสอนให้คำนึงถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่น การอธิบายความเป็นตัวตนของผู้หญิง จึงเป็นการอธิบายผ่านความสัมพันธ์ที่มี ณ เวลานั้น และในตลอดช่วงชีวิตของผู้หญิง ก็คงจะไม่พ้น การเป็นลูกสาว สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด การเป็นเมียที่ได้มาโดยการแต่งงาน การเป็นแม่ที่ได้มาโดยการตั้งครรภ์ (Gilligan, 1993) เจื่อนไขที่มีผลต่อการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีตรงกับ การจำแนกแบ่งแยกตัวตนของบุคคล Ridge (2004) กล่าวว่า การกำหนดตัวตนของบุคคล ขึ้นกับ วัฒนธรรม (ความเชื่อ) สถานการณ์ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ (สถานภาพ) และบทบาท

สตรีแต่ละกลุ่มกำหนดบทบาทของตนตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ หลายคนมักจะกำหนด คุณค่าตนเองในบทบาทที่ทำ หลายคนให้ความหมายคุณค่าตนเองตามความสัมพันธ์ที่ตนมีกับบุคคล อื่นเช่นคุณค่าของลูก ต่อพ่อ แม่ คุณค่าของภรรยาต่อสามี คุณค่าของแม่ต่อลูก และประเมินตนเอง ในความสามารถที่จะเอาใจใส่ดูแลคนอื่น ๆ ในความสัมพันธ์นั้น ๆ (Gilligan, 1993) บริบทแวดล้อม ของสตรีแต่ละคนมีส่วนที่ช่วยเสริมให้สตรีมีความสามารถที่จะมองเห็นคุณค่าของตนเองได้ กรณี สตรีในบ้านพักฉุกเฉินฯ ทุกคนในบ้านพักฯเรียกตัวเองว่า “ผู้เดือดร้อน” หมายถึงผู้ที่ประสบปัญหา ที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ด้วยตัวเอง ต้องพึ่งพาอาศัยความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ และต้อง ปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ ข้อบังคับของบ้านพักฯอย่างเข้มงวด รวมทั้งสภาพตนเองที่ท้องแก่ รอ คลอด สถานการณ์แวดล้อมลักษณะเช่นนี้ไม่เอื้อให้สตรีพร้อมที่จะกำหนดคุณค่าตนเองตามบทบาท ได้

ความเชื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เป็นแบบแผนในการกำหนดคุณค่าแห่งตนเอง ยิ่งผู้หญิง เชื่อว่าผู้หญิงต้องเป็นเมีย ต้องเป็นแม่ ต้องคอยเอาใจใส่ดูแลผู้คนในความสัมพันธ์ต่างๆ ผู้หญิงจึง กำหนดคุณค่าตนเองในความเป็นเมียและความเป็นแม่ตามที่สังคมกำหนดให้ (วิลาสินี พิพิธกุล, 2547)

## บทบาทความเป็นแม่

คุณค่าในบทบาทความเป็นแม่เป็นคุณค่าที่สตรีทุกกลุ่มตัวอย่างกล่าวถึง และมีความเข้มข้น ที่สุดในกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว สตรีโสดทั้งสองกลุ่มไม่กำหนดคุณค่าตนเองใน บทบาทแม่เพราะสตรีทั้งสองกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์กับบุคคลใดในความเป็นแม่ ลูก สตรีในกลุ่ม คนทำงานให้ความสำคัญต่อบทบาทผู้หญิงทำงาน พอๆกับบทบาทความเป็นแม่โดยไม่สามารถ ลำดับความสำคัญก่อนหลังได้ สตรีในกลุ่มผู้หญิงทำงานให้คุณค่าตนเองในบทบาทผู้หญิงทำงานและ

บทบาทแม่อย่างเท่าๆกัน โดยให้ เหตุผลว่าบทบาทแม่มีคุณค่าในครอบครัว ส่วนบทบาทผู้หญิงทำงานทำให้เธอมีคุณค่าในสังคม สำหรับสตรีในกลุ่มผู้ถูกระงับความแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขประกอบการตัดสินใจอื่นๆ เช่น คนที่ตัดสินใจถูกลูก(หมายถึงการมอบลูกที่คลอดให้กับมูลนิธิเมื่อตอนออกจากบ้านพักไป) จะไม่กล่าวถึงบทบาทความเป็นแม่เลยส่วนคนที่ยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าอนาคต หลังจากคลอดแล้วจะเป็นอย่างไร พ่อของลูกจะรับเลี้ยงดูหรือไม่หรือจะยกลูกให้มูลนิธิสตรีกลุ่มนี้ปฏิเสธที่จะกำหนดคุณค่าตนเองแต่ละขณะเดียวกันพวกเธอยืนยันว่า พวกเธอไม่ได้ไร้ค่า

### บทบาทความเป็นเมีย

บทบาทความเป็นเมียจะไม่ใช่บทบาทที่ผู้หญิงภาคภูมิใจเท่าใดนัก มีสตรีเพียงสองกลุ่มเท่านั้นที่กำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทความเป็นเมียคือกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มผู้หญิงทำงาน โดยให้ความหมายของบทบาทความเป็นเมียว่าเป็นบทบาทที่ต้องอาศัยความอดทนอย่างสูง ต้องยอมจำนนเพื่อรักษาให้ครอบครัวคงอยู่ ทิพย์มักจะปลอบใจตนเองด้วยประโยคที่ว่า “ทำเหมือนแพ้ แต่ที่แท้เราชนะ” เพราะเป้าหมายในความเป็นเมียหมายถึงการเก็บรักษาสามีและครอบครัวไว้ให้ได้ สตรีในกลุ่มแม่บ้านแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มสนทนาว่า การที่พวกเธอจะรู้สึกถึงคุณค่าของตัวเองในฐานะเมียก็เมื่อสามีของเธอได้แสดงการยอมรับความเป็นเมียที่มีคุณค่าด้วยการให้ความนับถือซึ่งกันและกัน เคารพในสิทธิของกันและกัน การพูดจาด้วยวาจาที่ไพเราะ การรับฟังกันอย่างใส่ใจ การให้สิทธิและอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างๆในครอบครัว รวมทั้งการเป็นส่วนตัว เมียเดียว ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่นอกใจ และจากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ อ้อย หนึ่งในกลุ่มแม่บ้านไม่สามารถกำหนดคุณค่าให้ตนเองได้ เพราะสามีของอ้อย ไม่เคยทำให้อ้อยรู้สึกถึงคุณค่าของตัวเองอย่างที่เพื่อนในกลุ่มกล่าวเลย และปัจจุบันนี้(หลังการสนทนากลุ่มประมาณ10เดือน) อ้อยกับสามีก็ได้แยกกันอยู่ชั่วคราว

บทบาทเมียเป็นบทบาทความสัมพันธ์ของสตรีที่มีต่อชายผู้เป็นสามี เป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคงที่เปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ ตามอายุ และตามสภาพเศรษฐกิจและปัจจัยอื่น เช่น การหย่าร้าง การตายจาก (พิมพัลย์ บุญมงคล 2541)

### บทบาทความเป็นลูกสาว

ถึงแม้ว่าสตรีทุกคนเคยมี หรือคงมีสถานภาพความเป็นลูกสาว แต่สตรีทุกคนในกลุ่มตัวอย่างมิได้ให้คุณค่าตนเองไว้ที่บทบาทความเป็นลูกสาวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความสำเร็จในการแสดงบทบาทและ ความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น มีสตรีเพียงหนึ่งคนในกลุ่มสมัครใจ โสด และสาม

คนในกลุ่มไม่สมัครใจ โสัดที่กำหนดคุณค่าตนเองไว้ในบทบาทความเป็นลูกสาวที่ดีเลี้ยงดูพ่อ แม่ให้มีความสุข สตรีในกลุ่มอื่นแม้จะกล่าวถึงความเป็นลูกสาวบ้าง แต่ก็ไม่มีใครให้ความหมายคุณค่าตนเองในบทบาทลูกสาว

### คุณค่าในบทบาทอื่นไม่ตามที่สังคมกำหนด

ในชีวิต ความเป็นจริงผู้หญิงมีบทบาทในสังคมมากมายมิใช่แค่ความเป็นเมีย ความเป็นแม่ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สตรีในกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวถึงบทบาทต่างๆมากมายเช่นบทบาทผู้หญิงทำงาน บทบาทอาสาสมัคร บทบาทคนดีของสังคม สตรีในกลุ่มตัวอย่างนอกจากจะกำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทอื่น ยังตระหนักเห็นบุคลิกลักษณะที่มีคุณค่าของมนุษย์เป็นคุณลักษณะที่มีคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น

-การรู้จักตนเอง(Self Knowledge) การเป็นตัวของตัวเอง เชื้อมั่นในตนเอง กล้าคิดกล้าตัดสินใจ

-ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ

-เป็นคนมีน้ำใจ จริงใจ ให้ความช่วยเหลือ

-ความสุภาพ อ่อนโยน

-มีความคิดเชิงบวก มีความหวังอยู่เสมอ

-มีความรับผิดชอบ

เมื่อสตรีแปลคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นให้เป็นบทบาทที่มีคุณค่า การสร้างบทบาทใหม่ คุณค่าใหม่ เปลี่ยนแปลงการให้นิยามใหม่ของสตรีในกลุ่มตัวอย่างจึงอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมได้ (Stryker 1980 อ้างใน พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์) สตรีได้กำหนดคุณค่าตนเองในบทบาทอื่นๆ ดังนี้

### บทบาทอาสาสมัคร

“การเป็นอาสาสมัคร ทำให้เรามีคุณค่าในตนเองยิ่งขึ้น คนโสดทำได้ง่ายกว่า คนแต่งงานแล้วยาก ลำบาก เวลาเป็นของครอบครัว” หนอง หนึ่งในสตรีสมัครใจโสด เธอคิดว่าการเป็นโสดมี

เวลาเป็นของตัวเองมากกว่าคนแต่งงานมีครอบครัว หน่องทำบทบาทอาสาสมัคร ตามที่หน่องคิด หน่องรู้สึกว่หน่องมีคุณค่าในบทบาทอาสาสมัคร

จบ หนึ่งในผู้หญิงทำงานที่ให้คุณค่าตนเองในบทบาทอาสาสมัคร จบเป็นอาสาสมัครชุมชน เป็นผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชน เป็นประธานออมทรัพย์กองทุนหนึ่งล้านบาท อาชีพหลักของจบคือเจ้าหน้าที่ดูแลสวนของโรงกลั่นน้ำมันแห่งหนึ่ง แต่ จบมีความสุขที่ได้ทำบทบาทอาสาสมัคร ได้รับคำชื่นชมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ได้รับเลือกตั้งให้เป็นประธานกองทุน จบให้ความหมายคุณค่าตนเองในบทบาทอาสาสมัครที่คอยให้ความช่วยเหลือเพื่อนๆ ในชุมชน

### บทบาทคนดีของสังคม

ในความหมาย “คนดี” ในความหมายของ อู๋ย ไม่ได้หมายถึงการกระทำที่ยิ่งใหญ่ เพียงแค่การดำรงตนเป็นคนที่ไม่สร้างปัญหาให้สังคม “เราเป็นคนธรรมดาไม่สร้างปัญหาให้สังคม ไม่แสดงความเห็นแก่ตัว ไม่ทำตรงนั้นก็พอแล้ว มีความสุขแล้ว” ส่วน “คนดี” ในความหมายของคนอื่นๆ ได้แก่คนที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและสตรีในกลุ่มอื่นๆ ก็ได้ให้คุณค่าสตรีในความเป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรง จิตใจดีงาม เป็นคนเสียสละ ช่วยเหลือสังคมไม่เบียดเบียนผู้อื่น สำหรับกลุ่มสตรีที่ถูกกระทำความเป็นคนที่มีคุณค่าหมายถึงคนที่ยังมีความหวัง ยังมีคนรักและต้องการและเป็นคนกล้าที่จะตัดสินใจ

### บทบาทผู้หญิงทำงาน

งานเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ก้าวสู่โลกสาธารณะที่เดิมเคยเป็นโลกของผู้ชาย การรับรู้ของผู้หญิงเปลี่ยนไป บทบาทที่เคยจำกัดอยู่เพียงไม่กี่บทบาทที่ถูกขยายออกไป ผู้หญิงในกลุ่มผู้หญิงทำงานได้ให้ความหมาย “งาน” และให้ความสำคัญของงานพอกับบทบาทเมียบทบาทแม่

บทบาทผู้หญิงทำงานจึงเป็นอีกบทบาทที่เปิดโอกาสกว้างให้ขยายความหมายคุณค่าสตรีให้ขยายออกไปจากกรอบความหมายเดิมที่สังคมเองก็ยอมรับ โดยทั่วไปถึงแม้สตรีในกลุ่มผู้หญิงทำงานจะต้องรับบทบาทที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้หญิงในกลุ่มอื่นๆ แต่พวกเธอก็ยินดีและยืนยันว่าเธอมีความสุขกับบทบาทเชิงซ้อนที่เป็นอยู่ตราบเท่าที่บทบาทที่เป็นอยู่ยังไม่ขัดแย้งกัน จนกระทั่งจำเป็นต้องเลือกเพียงบทบาทใดบทบาทหนึ่ง ผู้หญิงจะเกิดความยุ่งยากใจโดยเฉพาะผู้หญิงที่อยู่ในสังคมชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ที่มักจะประเมินคุณค่าตนเองต่ำกว่าชาย ผู้หญิงรู้สึกว่ตนเองไม่มีความสามารถเท่ากับชาย ผู้หญิงถูกรวมใ้หนุ่มนวลอ่อนหวาน ไม่แสดงความก้าวร้าว

(Erickson,1959) และชีวิตของผู้หญิงจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้แสดงบทบาทเมียและแม่ตามแนวคิดเชิงจิตวิทยาพัฒนาการ งานวิจัยของ Biernat&Wortman (1991)พบว่าผู้หญิงทำงานวิชาชีพ ประเมินตนเองในทางลบต่อบทบาทของการเป็นแม่ที่ดี การเป็นเมียที่ดีและรู้สึกผิดที่แสดงบทบาทไม่สมบูรณ์(อ้างใน จรรยา เศรษฐบุตร,อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ 2541) และ Forssein(1995) ผู้หญิงทำงานมักกำหนดตนเองที่ไม่มีเวลาให้ลูกอย่างเพียงพอ เพราะเหตุที่ต้องทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงบางคนถึงกับปฏิเสธความก้าวหน้าในอาชีพด้วยเกรงว่าภาระหน้าที่รับผิดชอบที่มากขึ้น จะทำให้เวลาของครอบครัวและลูกน้อยลงไป (Miller1986) (จรรยา เศรษฐบุตร ,อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ 2541) (จินตนา บุญบงการ 2532)

### คุณค่าที่นิยามขึ้นใหม่

นอกจากคุณค่าตามบทบาทที่สังคมกำหนด และคุณค่าในบทบาทอื่นไม่ตามสังคมกำหนดสตรีในกลุ่มตัวอย่างยังนิยามความหมายอื่นๆของคุณค่าสตรีเช่น “คุณค่าคือความรู้สึกรักที่เรามีต่อตนเอง” “คุณค่าของสตรีอยู่ที่ความเป็นผู้หญิง เช่นความอ่อนโยน ความสามารถในการตั้งครรภ์” และยังมีสภาวะเว้นว่างของคุณค่าคือมีสตรีบางส่วนในกลุ่มตัวอย่างไม่กำหนดคุณค่าตนเอง ไม่ว่าจะเป็นในบทบาทใดก็ตามและขณะเดียวกันก็ไม่สามารถกำหนดให้เป็นสตรีที่ไร้คุณค่าเพราะ สตรีกลุ่มเป้าหมายไม่ได้ให้ความหมายของตนเองเป็นคนไร้คุณค่า หากจะต้องแยกแยะเหตุผลและองค์ประกอบเป็นรายบุคคล หรือสถานการณ์ที่สตรีไม่ยอมรับบทบาทตามสถานภาพตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคุณค่าตามบทบาทกับคุณค่าที่คาดหวัง

### อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาที่ปรากฏ พบว่าสตรีทั้งหกกลุ่ม มีความเชื่อตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่กำหนดให้หญิงด้อยกว่าชายตามที่ถูกสังคมขัดเกลามา ปัจจุบันระบบเพศสภาพเองก็ถูกปรับเปลี่ยนตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีการปฏิวัติทางเพศ(Sexual Revolution) การสถาปนาขบวนการสตรีนิยม( Feminism) การขานรับสิทธิสตรี คือสิทธิมนุษยชน สิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างความสั่นคลอนต่ออำนาจชายเป็นใหญ่( Staggenborg,S. 1997,Therborn, 2004) เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงบทบาทเพศในสังคมเช่น การที่ชายสามารถทำบทบาทของหญิง และหญิงก็สามารถทำบทบาทชายได้ ทำให้เราเห็นได้ชัดเจนว่าเพศสภาพไม่หยุดนิ่ง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในสตรีด้วย จึงปรากฏความเชื่ออีกความเชื่อหนึ่งที่รองลงมาเป็นความเชื่อที่ว่าหญิงชายเสมอภาค ตามที่Kirchler (1992) อธิบายว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทเพศมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและทัศนคติการขัดเกลาศภาพไม่ได้หยุดนิ่ง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม การขัดเกลาศภาพ

ยังคงดำเนินต่อไป ขึ้นกับประสบการณ์ใหม่และโอกาสใหม่ การเปลี่ยนแปลงบทบาทเพศและความเชื่อในระบบเพศสภาพมีจุดเริ่มต้นที่ความไม่พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ การมีต้นแบบของการไม่ยอมตามระบบเพศสภาพที่สังคมกำหนดมีโอกาที่จะเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อได้รับความสนับสนุนจากสังคมรอบตัว William และ Best (1990) กล่าวว่าสังคมที่กำลังพัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรมความเชื่อในระบบเพศสภาพจะมีความเสมอภาคมากขึ้น (Franzoi,2000) William&Best. ยังสรุปผลการศึกษากำหนดความเป็นหญิงความเป็นชายในประเทศต่างๆ 14 ประเทศ พบว่าจะแตกต่างกันมากในประเทศที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำและมีอัตราการจ้างงานผู้หญิงต่ำ ( Keough , A.K.&Garcia,J.2000)

จากความเชื่อที่ว่าหญิงด้อยกว่าชายเหมือนกันทั้งหกกลุ่มจะพบว่าสตรีแต่ละกลุ่มได้กำหนดคุณค่าตนเองแตกต่างกันไปตามแต่สถานภาพตามแต่บทบาทของแต่ละคน และพบว่าสตรีแต่ละสถานภาพจะมีความเชื่อหลักที่เหมือนกัน กำหนดบทบาทและกำหนดคุณค่าใกล้เคียงกัน ส่วนสตรีที่มีความเชื่อรอง(ความเชื่อที่ต่างจากความเชื่อหลัก)จะกำหนดบทบาทและคุณค่าแตกต่างไปจากคุณค่าที่สังคมกำหนด

สตรีกลุ่มสมัครใจโสดส่วนใหญ่ไม่ได้ให้คุณค่าในบทบาทตามที่สังคมกำหนด ทั้งที่สตรีกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า “หญิงด้อยกว่าชาย” เท่ากับเป็นการปฏิเสธความเชื่อตามทฤษฎีของ Erickson (1959) ที่แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ชาย หญิง ออกเป็น 8 ขั้นตอนและอธิบายสภาวะจิตของสตรีอยู่ที่มีการแต่งงาน และการมีบุตร เป็นการต่อต้านการกำหนดบทบาทและคุณค่าตามกรอบสังคม สติติการอยู่เป็นโสดของสตรีสูงขึ้น (ภัสสร ลิมานนท์,2548) ด้วยเหตุผลที่ว่าสตรีมีการศึกษาสูงขึ้น ใช้ชีวิตกับการศึกษายาวนานขึ้น พึ่งพาตนเองได้ ให้ความสำคัญกับการสร้างฐานะมากกว่าการมีครอบครัว (นิภาวรรณ กิริยะ, 2543) รวมทั้งประสบการณ์ชีวิตของสตรีกลุ่มนี้พบว่า การแต่งงานมีครอบครัวไม่ใช่จะประสบความสำเร็จ มีความสุขทุกคู่ไปและการแต่งงานก็ยังคงเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่รับผิดชอบให้สตรีมากขึ้น เป็นการสูญเสียอิสรภาพ และเสียความสุขส่วนตัว เหมือนกับเหตุผลที่ซีโมน เดอ โบวัวร์ปฏิเสธการแต่งงานกับชาร์ด ผู้ชายที่ขอเธอแต่งงาน สตรีกลุ่มนี้จึงนิยามความหมาย “การแต่งงาน” ว่าเป็นความเสี่ยงไม่มีความแน่นอน เปรียบเหมือนการซื้อหวย ในอนาคตมีแนวโน้มว่าผู้หญิงไทยจะแต่งงานน้อยลงหรือแต่งงานเมื่อมีอายุมีอายุสูงขึ้นและความเชื่อว่า “โสดเป็นสิทธิเป็นอำนาจของสตรี” สตรีกลุ่มนี้จึงกล้าที่จะโต้ตอบและต่อรอง โดยการให้คุณค่าสตรีที่การเป็นคนดี การเป็นอาสาสมัคร

สตรีกลุ่มไม่สมัครใจโสดถึงแม้ว่าสตรีกลุ่มนี้จะยอมรับว่าผู้หญิงต้องแต่งงาน ต้องมีลูก แต่สตรีกลุ่มนี้มีเหตุผลอื่นๆที่ทำให้ยังไม่ได้แต่งงาน เช่นยังไม่แน่ใจว่าคนที่คบอยู่จะเป็นอย่างไร ยังไม่พบคนถูกใจ คือไม่ปฏิเสธการแต่งงานแต่ก็ไม่เคียดร่อนกับการอยู่เป็นโสด(ภัสสร ลิมานนท์,2548) สตรีกลุ่มนี้นิยามความหมาย “การแต่งงาน” เหมือนกับกลุ่มสตรีสมัครใจโสด คือ การแต่งงานคือความไม่แน่นอน ก่อนที่จะตัดสินใจจึงต้องพยายามเลือกเฟ้นให้ดีที่สุดการอ้างถึงสาเหตุที่ต้องเลือกให้ดีที่สุดอาจมีความกลัวความไม่สำเร็จในบทบาทเมีย บทบาทแม่หรือการมีปัญหาในชีวิตสมรส ซ่อนอยู่ภายใต้เหตุผล สตรีกลุ่มนี้เชื่อและยอมรับสิ่งที่สังคมขจัดเกลา และไม่กล้าที่จะต่อรองการกำหนดคุณค่าจึงเป็นคุณค่าตามที่สังคมกำหนด สตรีส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ กำหนดคุณค่า ในบทบาทลูกสาวเป็นบทบาทที่กำหนดบนความสัมพันธ์ของผู้หญิงกับครอบครัว (Gilligan, C., 1996, ชลดา มนตรีวัต,2544) มีเพียงหนึ่งคนที่กำหนดคุณค่าตนเองที่ความสำเร็จในบทบาทผู้หญิงทำงานเพราะเป็นบทบาทที่ทำให้เธอเป็นลูกที่สามารถเลี้ยงดูแม่และน้องได้

สตรีกลุ่มที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง แต่ละคนมีประสบการณ์ที่เข้าสู่สถานภาพ สตรีที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพังแตกต่างกันไปการปรับตัวให้ยอมรับสถานภาพและบทบาทจึงแตกต่างกันไป ปัจจัยที่สำคัญ ในการปรับตัวอีกประการหนึ่งคือศักยภาพของสตรีในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ สตรีกลุ่มนี้ต้องรับภาระทุกด้านที่จะรักษาความเป็นครอบครัวที่มีแต่แม่และลูกไว้ ซึ่งนั่นคือภาระที่หนักหนาสำหรับสตรีกลุ่มนี้ “ลูก” เป็นประเด็นสำคัญที่สตรีกลุ่มนี้ให้ความหมายว่า ลูกคือสิ่งที่มีค่าที่สุด เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายที่เหลืออยู่ จากความหมายนี้ สตรีกลุ่มนี้จึงมุ่งมั่นที่จะทำบทบาทแม่ให้ดีที่สุด และกำหนดคุณค่าของตนไว้ที่บทบาทแม่ตามที่สังคมกำหนดแต่ให้ความหมายเพิ่มคุณค่าให้ตนเองว่า “การทำหน้าที่เป็นการกระทำที่มีคุณค่า”

สตรีกลุ่มที่สมรสและเป็นแม่บ้าน ทุกคนในกลุ่มนี้ล้วนมีเป้าหมายชีวิตอยู่ที่ครอบครัวและลูก จึงให้ความสำคัญกับบทบาทแม่แต่ก็ยอมรับว่าความสำเร็จในบทบาทแม่มีเงื่อนไขที่ตนเป็นแม่เองก็ไม่สามารถควบคุมได้ เช่นสภาพสังคมแวดล้อม คนแวดล้อมทั้งกลุ่มเพื่อนและเครือข่าย รวมถึงสื่อต่างๆ ถึงแม้ว่าบทบาทแม่จะเป็นบทบาทที่สตรีกลุ่มนี้เลือกเอง แต่บทบาทแม่ก็ไม่ได้ให้เฉพาะผลด้านบวกเพียงด้านเดียว บางครั้งบทบาทแม่ก็ให้ผลด้านลบต่อสตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับให้ความหมายของสตรีเอง(Freedman, 2001) เช่นกรณีของ Iris (1998) เธอมีความสุขในบทบาทแม่ที่เธอเลือก เธอตัดสินใจลาออกจากงานประจำเพื่อใช้เวลาอยู่กับลูก เธออธิบายว่าการยอมรับสภาพตามที่เป็นจริง ช่วยปรับสภาพจิตใจให้สมดุลย์และมีความสุข ขณะที่ Lindsey (2002) กล่าวว่า การเติมเต็มให้ชีวิต ไม่ใช่อยู่ที่การเป็นแม่คน มันขึ้นอยู่กับว่าคุณเลือกจะเป็นอะไรต่างหาก ตรงกับแม่บ้านคนหนึ่งเข้าสู่สถานภาพแม่บ้านด้วยสถานการณ์บังคับ เธอไม่ยอมรับสภาพแม่บ้านด้วยความเต็มใจ

ส่งผลให้เธอต้องเว้นว่างทางคุณค่า ไม่สามารถกำหนดคุณค่าตนเองได้ในเวลานั้น ถ้าความรู้สึกถึงการมีคุณค่าของสตรีกลุ่มนี้คือความสำเร็จในการทำหน้าที่ในบทบาทแม่ คงไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับสตรีในยุคนี้ ที่จะต้องทำหน้าที่ล้อมกรอบลูกไว้ให้อยู่แต่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและไม่ถูกยั่วยุจากสังคมบริโภค หรือความสำเร็จในบทบาทเมียที่ดีตามความหมายในอดีต นอกเสียจากสตรีจะเริ่มให้ความหมายการเป็น “เมียที่ดี” เสียใหม่ เช่น การเป็นคู่อุปถัมภ์ของสามี การเป็นเพื่อนคู่คิด ซึ่งเป็นความหมายที่ให้ความรู้สึกถึงความเสมอภาค มากกว่าการเป็นเมียที่ดีในอดีต

สตรีกลุ่มที่สมรสและทำงานนอกบ้าน เป็นกลุ่มสตรีที่ยอมรับบทบาทสองด้านอย่างเต็มใจ ให้ความเห็นว่า บทบาทแม่ให้คุณค่าต่อสตรีในครอบครัว ส่วนบทบาทผู้หญิงทำงานให้คุณค่าต่อสตรีในสังคมและด้วยภาวะที่ต้องเผชิญภาระสองด้านสตรีกลุ่มนี้ได้ให้ความหมาย “ภรรยาที่สมบูรณ์แบบ” ว่าเป็นเพื่อนคู่คิด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก็พอแล้วซึ่งไม่สอดคล้องกับ “ภรรยาสมบูรณ์แบบ” หรือ “นางแก้วในอดีตการเป็นเมียที่ดีหรือการที่จะได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าเป็นนางแก้ว ผู้หญิงจะต้องปรนนิบัติสามีให้ได้รับความสุขด้วยคุณสมบัติ ห้าประการ คือ ตื่นก่อน นอนทีหลัง อยู่คอยรับใช้ไม่ห่างกาย ทำตนให้เป็นที่รัก ไม่แสดงความโกรธ และพูดจาไพเราะ ตามที่สังคมขัดเกลาสตรีในอดีต (จิราลักษณ์ จงสถิตย์มัน, 2535:38) การให้ความหมายใหม่เป็นการปฏิเสธความหมายภรรยาที่สมบูรณ์ในอดีตที่สตรีกลุ่มนี้เห็นว่าไม่อยู่ในความเป็นไปได้ จึงต้องรอง โดยการให้ความหมายใหม่ตามที่เห็นว่ามีความเป็นไปได้ และเนื่องจากสตรีกลุ่มนี้มีบทบาทที่หลากหลายมีโอกาสดูอยู่ในพื้นที่ที่กว้างกว่าคือมีทั้งพื้นที่ในบ้านและพื้นที่ในสังคม ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทตามพื้นที่จึงมีความสามารถในการปรับตัวสูง มีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ เป็นโอกาสให้สตรีกลุ่มนี้กำหนดคุณค่าตนเองได้หลากหลายตามพื้นที่และเวลา

สตรีกลุ่มที่ถูกกระทำ เป็นกลุ่มที่มีอายุน้อยที่สุดในหกกกลุ่มคืออายุตั้งแต่ 15ปีถึง20 ปี เป็นส่วนใหญ่ สิ่งที่น่าสังเกตคือสตรีเกือบทั้งหมดเป็นคนมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเพื่อศึกษาต่อบางส่วน และเพื่อประกอบอาชีพบางส่วนโดยมาพักอาศัยอยู่กับญาติ กลายเป็นผู้ถูกกระทำด้วยการตัดสินใจตามวุฒิภาวะของตนเอง ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าการขึ้นใจแต่ก็เป็น การตัดสินใจบนความไม่รู้ถึงผลที่จะตามมา ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะส่งผลอย่างไรต่อชีวิตของพวกเขา สตรีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษและมีความพยายามในการให้ความหมายของคุณค่าอย่างลึกซึ้งและหลากหลาย มีทั้งความหมายที่ตามบทบาทที่สังคมกำหนดคือคุณค่าในบทบาทเมีย บทบาทแม่และความหมายที่ไม่ตามสังคมกำหนด การประเมินคุณค่าสตรีที่ประเมินโดยผู้คนในสังคมทำให้ผู้หญิงพยายามทำตามบทบาทที่สังคมกำหนด และกลายเป็นคนไร้คุณค่าเมื่อไม่สามารถทำตามบทบาทที่สังคมกำหนดได้ จากการที่สตรีกลุ่มนี้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตที่เป็น



บทเรียนของตนเอง สตรีกลุ่มนี้จึงมีความเชื่อที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น เช่นเชื่อว่าสตรีทำได้ทุกอย่าง สตรีเข้มแข็งไม่ต้องพึ่งพาสาย จึงมีการกำหนดคุณค่าที่ไม่ตามบทบาทที่สังคมกำหนดแต่นิยามขึ้นใหม่ว่าคุณค่าอยู่ที่ความรู้สึกรักของสตรีที่มีต่อตนเอง คุณค่าสตรี สตรีต้องเป็นผู้ประเมินเองเป็นคุณค่าที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ปรากฏจริง ณ.เวลานั้น สถานการณ์นั้น Longmore,(1998) อธิบายว่าการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์เชิงสถานการณ์ (Situational symbolic interaction) เป็นความพยายามที่บุคคลกำหนดคุณค่าตนเองตามสถานการณ์ ซึ่งแตกต่างจาก การปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง(Structural symbolic interaction) เน้นการกำหนดคุณค่าตามพฤติกรรม ตามบทบาทที่กำหนดโดยโครงสร้างสังคม

จะพบว่าในการกำหนดคุณค่าของสตรีทั้งหกกลุ่มจะเป็นการกำหนด โดยการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ทั้งเชิงโครงสร้างสังคมและเชิงสถานการณ์ สตรีทุกคนในกลุ่มตัวอย่างที่เชื่อในการกำหนดเพศสภาพของสังคมมักจะกำหนดบทบาทตามสถานภาพของตน และการกำหนดคุณค่าก็กำหนดไว้ตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ได้แก่บทบาทเมีย บทบาทแม่ และบทบาทลูกสาว สำหรับสตรีบางคนที่มีประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ว่าความเชื่อเพศสภาพ บทบาทที่สังคมกำหนดไม่สอดคล้องในความเป็นจริง กลุ่มสตรีโศกสมักรใจเป็นกลุ่มที่ปฏิเสธความสัมพันธ์หญิง ชาย ปฏิเสธการกำหนดคุณค่าตามบทบาทที่สังคมกำหนด หรือแม้แต่การให้นิยามความหมายของประเด็นต่างๆของสตรีกลุ่มตัวอย่าง ก็เป็นการให้ความหมายใหม่ไม่ตรงตามความหมายเดิมในอดีตเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน สอดคล้องกับคำอธิบายของ สุชาติ ทวีสิทธิ์ที่อธิบายใน “การเลื่อนไหลของเพศภาวะและเพศวิถีของผู้หญิงไทย” ว่า เพศสถานะของผู้หญิงในสังคมไทยสมัยใหม่มีลักษณะ หลากหลาย ซับซ้อนและยังลื่นไหลแปรเปลี่ยนไม่คงเส้นคงวา เป็นพลวัต นิยามแห่งการเป็นหญิงตามประเพณีเดิม กำลังได้รับการท้าทายแต่ขณะเดียวกันก็ยังคงมีอิทธิพลของระบบคิดที่มีชายเป็นใหญ่อยู่เป็นอันมาก (อมรา พงศาพิชญ์, 2548) และถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างที่เห็นแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความเชื่อหลักในอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่จะหายไป (Ridgeway,L.C.& Correll,J.S.,2004) ผู้หญิงยังคงต้องกำหนดคุณค่าตนเองในความหมายที่กำหนดเองตามสถานการณ์ให้เกิดเป็นกระบวนการ การให้ความหมายที่คอยต่อรองคุณค่าสตรีต่อไปตราบเท่าที่ยังมีระบบแบ่งมนุษย์ด้วยความเป็นหญิง ความ เป็นชาย ด้วย สติปัญญาความรู้ ความเข้าใจในสถานการณ์ โอกาส ความกล้าหาญที่จะต้องรองอำนาจกับสังคม ด้วยความเข้าใจว่าคุณค่าสตรีที่กำหนดตามบทบาทที่สังคมกำหนดเป็นคุณค่าที่ไม่ใช่คุณค่าที่แท้ เพราะเป็นการเลือกสมมุติกำหนดตามความพอใจของคนกลุ่มหนึ่งในสังคม(สมิทธาตา, 2544) ในงานวิจัยนี้พบว่าสตรีที่พยายามสร้างความหมายคุณค่าใหม่ล้วนเป็นสตรีที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือมองเห็นว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในบทบาทที่

สังคมกำหนด จึงพยายามต่อรองและเรียกคืนคุณค่าตนเอง โดยการกำหนดความหมายคุณค่าสตรีเสียใหม่ให้สอดคล้องตามสถานการณ์แวดล้อม(Space) และเวลา(Time)ในปัจจุบัน

จากความหมายใหม่ที่สตรีได้ให้นิยามความหมายคุณค่าว่า เป็นสถานะของความรู้สึกรองสตรีที่มีต่อตนเองและเป็นสถานะที่ไม่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ Longmore(1998)ว่าเป็นการกำหนดคุณค่าตามสถานการณ์ (Situational symbolic interaction) พอจะสรุปได้ว่า คุณค่าเป็นสถานะของความรู้สึกที่แปรเปลี่ยนได้ขึ้นกับองค์ประกอบ คือสถานภาพของสตรีเอง ความเชื่อ และบทบาทที่ได้รับที่สตรีให้นิยามความหมายของคุณค่า ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืน เปลี่ยนแปลงได้ เป็นเพราะว่าสตรีตระหนักดีว่า ในวิถีชีวิตของสตรีนั้นมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การยึดติดกับความหมายของ “คุณค่า”ตามที่สังคมกำหนด เท่ากับเป็นการยอมให้สังคมกระทำต่อสตรีเอง ทำให้สตรีกลายเป็น “คนไม่มีคุณค่า” เพราะการไม่สามารถอยู่ในกรอบคุณค่าที่สังคมกำหนดด้วยเหตุผลใดๆก็ตาม การนิยามความหมายใหม่ เท่ากับเป็นการต่อรองกับโครงสร้างความคิดของสังคมที่มีอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เพื่อให้ตนเองดำรงอยู่ในสังคมนี้ได้อย่างมีคุณค่า

### ข้อเสนอแนะ

ความรู้สึกรองในคุณค่าแห่งตนเป็นปัจจัยสำคัญของผู้หญิงทุกคน ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพตั้งแต่เกิดจนตายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอัตมโนทัศน์ (Self Concept) จากแผนผังการกำหนดคุณค่า สถานภาพเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ความเชื่อเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ร่วมกันกำหนดบทบาทและคุณค่าของสตรี ในวงจรชีวิตของสตรีหนึ่งคนมีสถานภาพเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยต่างๆด้วยเงื่อนไขของเวลา เงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่สตรีมีกับเพศชาย( Gender Relationship) ล้วนเป็นเหตุในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของสตรีทั้งสิ้น ผนวกเข้ากับ ความเชื่อที่แตกต่างหลากหลายเคลื่อนย้ายไปมาในยุคโลกาภิวัตน์ ที่สตรีเลือกรับจากประสบการณ์รวมทั้งความเชื่อที่ถูกกำหนดให้รับตามแรงบีบบังคับของวัฒนธรรมสังคมนั้นๆ โดยผ่านขบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยความเชื่อกระแสหลักที่แทรกซึมผ่านอำนาจของสถาบันต่างๆทางสังคม การประเมินตนเองด้านคุณค่าและความสามารถมีผลต่อบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม กระบวนการทางความคิด การให้คุณค่าตนเอง การตั้งเป้าหมาย รูปแบบความสัมพันธ์กับผู้อื่น( Kelellis 1982 อ้างใน นิภาวรรณ กิริยะ 2534)

เพื่อความเข้าใจในคุณค่าของตนเองในทุกๆรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็คุณค่าในบทบาทตามที่สังคมกำหนด คุณค่าในบทบาทที่ไม่ตามสังคมกำหนดหรือคุณค่าที่สตรีกำหนดเอง และรวมถึงสถานะเว้นว่างทางคุณค่า ว่าแท้ที่จริงแล้ว คุณค่านั้นเป็นเพียงสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานภาพ ความเชื่อและบทบาทที่รับผิดชอบอยู่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างความเข้าใจในตัวแปรที่ร่วมกันประกอบสร้างเป็นคุณค่าสตรี รวมทั้งเงื่อนไขที่เป็นตัวแปรเปลี่ยนสถานภาพสตรีตามช่วงชีวิต ให้สตรีเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสตรีเอง เข้าใจว่าคุณค่าสตรีมิใช่มีเพียงคุณค่าที่สังคมกำหนดเท่านั้น ยังมีคุณค่าในบทบาทอื่นที่สตรีสามารถเลือกและกำหนดเองได้ เช่น บทบาทการเป็นอาสาสมัคร การเป็นผู้หญิงทำงานหรือการเป็นคนดีของสังคม นอกจากสตรีที่จะต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัยของชีวิตที่มีผลต่อการกำหนดสถานภาพ กำหนดบทบาท และกำหนดคุณค่าแล้วสังคมก็พึงเรียนรู้และยอมรับด้วยว่าคุณค่าของสตรีมีมากกว่าที่สังคมกำหนด ตามเป้าหมายที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- ระดับบุคคลเน้นที่ตัวสตรีเองที่จะต้องมีความรู้และเข้าใจในตนเอง ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อมีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์ แยกแยะได้ว่าความเชื่อใดที่เป็นมายาคติ ความเชื่อใดสอดคล้องและเป็นไปได้ในชีวิตจริง เชื่อในคุณค่าของตนเอง สตรีต้องมีความกล้า ที่จะเปลี่ยนแปลงและพึ่งพาตนเอง จากประสบการณ์ชีวิตของสตรีแต่ละคนคือบทเรียนและความรู้ สตรีควรเปิดโอกาสให้กับตนเองและผู้อื่นที่จะแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันไม่แบ่งแยกความรู้และผู้รู้ ไม่แบ่งแยกผู้หญิงออกเป็นพวกเป็นชนชั้น สตรีต้องกล้าที่จะปฏิเสธกฎเกณฑ์ที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค กล้าที่จะกำหนดคุณค่าตนเอง ตามความหมายที่เลือกเองเพราะนั่นคือการสร้างพลังอำนาจภายในตัวตนของสตรีเอง และสตรีต้องพัฒนาพลังอำนาจภายนอกคน อีก 4 ด้านคือพัฒนาสุขภาพทั้งกายและจิตใจ บทบาททางสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง เพื่อเป็นพลังสนับสนุนให้สตรีมีความกล้าและพร้อมที่จะแสดงพลังที่แท้จริง
- ระดับครอบครัว ควรมีความเข้าใจและเชื่อมั่นในคุณค่าของความเสมอภาคโดยพ่อแม่ ผู้ปกครองควรเลี้ยงดูบุตรหลานด้วยความรักและความเข้าใจ ไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติต่อบุตรหลานด้วยความเป็นเพศหญิงเพศชาย ให้อิสระในการตัดสินใจตามวัยและพัฒนาการของบุตรหลาน ไม่คาดหวังให้บุตรหลานต้องเป็นต้องทำและต้องคิดให้เหมือนความต้องการของตน ให้โอกาสเมื่อเกิดความผิดพลาด

ในการตัดสินใจพร้อมให้ความช่วยเหลือ เพื่อเป็นพื้นฐานความคิดความเชื่อให้เด็กผู้หญิงว่าความเสมอภาค มีอยู่จริง มิใช่สร้างภาพความด้อยกว่าของผู้หญิงตั้งแต่ในครอบครัว ความเสมอภาคที่แท้จริง ต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ ต้องไม่มีใครเป็นฝ่ายที่ต้องเสียเปรียบ หรือได้เปรียบหรือถูกกีดกันมิให้เข้าถึงโอกาส ทรัพยากร และอิสรภาพ เช่นการกีดกันด้านการประกอบอาชีพ การศึกษา หรือการกำหนดภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรให้เป็นความรับผิดชอบของสตรี การกล่าวอ้างว่าสตรีทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรได้ดีกว่าบุรุษเป็นการสร้างความเข้าใจผิดให้สังคม และผลึกความรับผิดชอบในหน้าที่เลี้ยงดูบุตรให้สตรีรับผิดชอบอย่างปฏิเสธไม่ได้ ทั้งที่ความจริงคือสตรีบางคน บุรุษบางคนทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรได้ดีพอกัน ทั้งหญิงชายสามารถเติมความหมายให้กับตนเองเปลี่ยนแปลงความหมายคุณค่าตนเองเพื่อเติมเต็มคุณค่าให้กับตนเองได้ ตามความสัมพันธ์ที่เป็นจริง

- **ระดับองค์กร** ในฐานะที่หน่วยงานและองค์กรในสังคมมีพลังและอำนาจในการจัดทำ และจัดตั้ง มีศักยภาพที่จะเสริมสร้างความสามารถของครอบครัว และบุคคลให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยสร้างความเข้าใจ เช่น องค์กรด้านสื่อจำเป็นต้องมีความอ่อนไหวต่อประเด็นเพศ (Gender sensitive ) ควรยุติการขัดเกลาทางสังคมที่ทำซ้ำ ตอกย้ำความเชื่อที่เป็นภาพลักษณ์ตายตัวให้ผู้หญิงต้องอ่อนแอและยอมตาม สถาบันการศึกษาควรมีเป้าหมายที่จะขัดเกลาทั้งหญิงชายให้เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม เช่นการเป็นคนมีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ เน้นการสร้างพฤติกรรมเชิงบวก ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายเช่น ความละเอียด รอบคอบ ความมั่นคงทางอารมณ์ ความเสียสละ ความเข้าใจในผู้อื่น การรักษาความสัมพันธ์ ซึ่งยืนยันได้จากการศึกษาของ Bem (1981) พบว่าบุคคลประเภท Androgyny เป็นคนที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงเพราะมีลักษณะความเป็นหญิง และความเป็นชายสูงและด้วยคุณสมบัตินี้ทำให้เป็นคนที่มีความสุขในชีวิต เพราะสามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้ดี องค์กรสตรีที่มีอยู่ เปิดโอกาสให้มีการร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาแนวคิด สร้างความเชื่อมั่นให้กับสตรีได้กล้าหาญที่จะไม่พึ่งพาหรือแม้แต่การเปิดโอกาสให้มีการรวมกลุ่มเพื่อการช่วยยากันเอง (Self help group) ยามที่สตรีพบกับความทุกข์ยากเช่น กลุ่ม Single parents ของเครือข่ายครอบครัวได้ทำอยู่

- สร้างความเข้าใจโดยทั่วไปทั้ง 3 ระดับ ว่า “คุณค่าสตรี” เป็นสภาวะของความรู้สึกรักของสตรีที่รับรู้ในช่วงขณะหนึ่งๆ ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ถาวร สามารถเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และสูญหายไปได้ตามปัจจัยตัวแปรที่เข้ามากระทบในขณะนั้น ไม่ควรที่สตรีและสังคมจะยึดติดกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงได้จนเกิดภาพลักษณ์ตายตัว (Stereotype) มาตรฐานที่แข็งตัวขาดความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงเป็นมาตรฐานวัดที่ล้าสมัย ขาดการพัฒนาไม่ทันเหตุการณ์ และส่งผลเสียต่อความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีต่อกัน โดยเฉพาะในการดูแลรักษาสตรีที่เครียด หรืออยู่ในภาวะซึมเศร้าจากสาเหตุความขัดแย้งในคุณค่าของตนเองไม่สอดคล้องกับที่สังคมกำหนด หรืออยู่ในสภาวะเว้นว่างทางคุณค่า

### ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิจัย ถึงการยอมรับความหมายใหม่ของ “คุณค่าสตรี” ที่ไม่ได้กำหนดขอบเขตแค่เพียงความเป็นเมียที่ดี และแม่ที่ดีเท่านั้น แต่ขยายความหมายกว้างออกไปให้มีความหลากหลายตามความหมายที่สตรีกำหนดเอง หากมีการยอมรับ เท่ากับว่าสังคมยอมรับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ และอาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงใน โครงสร้างของสังคมได้
2. ศึกษาถึงบทบาท พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของประชากรที่ควรให้มีการอบรมบ่มเพาะตั้งแต่เยาว์วัย เช่นความเชื่อมั่นในตนเอง ความมั่นคงทางอารมณ์ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ แทนการขัดเกลารบทางชายหญิงที่สังคมกำหนดความด้อยไว้ที่บทบาทและพฤติกรรมหญิงเช่น ความละเอียดอ่อน ความเอื้ออาทร กำหนดความเด่นไว้ที่บทบาทและพฤติกรรมชาย เช่น ความเข้มแข็ง ความมุ่งมั่นในความสำเร็จ เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีมีพฤติกรรมเด่นได้โดยไม่ถูกสังคมประเมินว่าแสดงผิดบทบาท
3. ศึกษาว่า “เพศสภาพ” ยังคงเป็นระบบแบ่งแยกมนุษย์ที่จำเป็นอยู่หรือไม่ ในบริบทของความเสมอภาคที่สังคมโลกกำลังส่งเสริมสนับสนุนให้สังคมเป็นสังคมแห่งความเท่าเทียม

## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

- กฤตยา อาชวนิจกุล, ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา, วาสนา อิ่มเอม และอุษา เลิศศรีสันทัต. (2546). ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ,และ พริศรา แซ่ก๊วย. (2547). เพศวิถี วันวาน วันนี้และวันพรุ่งนี้ที่จะไม่เหมือนเดิม. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กาญจนา แก้วเทพ,และ วิลาสินี พิพิชกุล.(2539). การสำรวจสถานภาพแห่งองค์ความรู้ เรื่อง “สตรีกับสื่อมวลชนไทยในประเทศไทย” พ.ศ.2520-2535. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กาญจนา แก้วเทพ. (2532). แนวทางการศึกษาประเด็นเรื่องผู้หญิงกับสื่อมวลชน.เอกสารประกอบการสนทนาเชิงวิชาการ โครงการอาศรมความคิดเรื่อง “ผู้หญิงกับสื่อสารมวลชน”. 28 มีนาคม 2532 : 31
- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). สื่อส่องวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิภูมิปัญญา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2544). สตรีศึกษา 2. กรุงเทพมหานคร : เจนเดอร์เพรส.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). ลายแทงนักคิด. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย
- ชัชฎา กรรณสูตร, ทองศรี คำภู ณ อรุชยา และ สินี กมลนาวิน. (2518). สะท้อนภาพสตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสตรีนักธุรกิจแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์.
- จรรยา เศรษฐบุตร และ อุมารณ์ ภัทรวานิชย์. (2541). ความรับผิดชอบด้านครอบครัวและการทำงานมีผลต่อสุขภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรสของผู้บริหารหญิง. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตติมา ภาณุเดชะ, ณัฐยา บุญภักดี, สุมาลี โตกทอง และ ดุสิตา พึ่งสำราญ. (2548). การฉายภาพความรุนแรงต่อผู้หญิง วิเคราะห์มุมมองสื่อไทย. กรุงเทพมหานคร : พิเอนท์กรุ๊ป.
- จิราลักษณ์ จงสถิตย์มั่น. (2535). วิกฤติทางวัฒนธรรมกรณีปรับเปลี่ยนค่านิยมของชุมชน. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉันทจิต จริยจรูญโรจน์. (2541). การเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสที่มีการจับคู่ของบทบาททางเพศต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยาพัฒนาการ. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชลดา มนตรีวัตร. (2544). ชีวิตความเจ็บปวดของลูกสาวชาวเขาผู้ถูกขาย. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชลติภากรณ ส่องสัมพันธ์. (2539). ข่มขืน รัฐศาสตร์สาร. 19:3.
- ชลติภากรณ ส่องสัมพันธ์. (2542). ความรู้ในจักรวาลของผู้ชาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ชเนศ วงศ์ยานนาวา. (2540). ประวัติศาสตร์ครอบครัวตะวันตก : ประวัติศาสตร์ “คนใช้” และการ “ใช้คน”. รัฐศาสตร์สาร. 23 :3.
- ชเนศ วงศ์ยานนาวา. (2542). สตรีศึกษา “ผู้หญิงกับประเด็นต่างๆ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจนเดอร์แพรส.
- ธีรนาถ กาญจนอักษร. (2542). หญิง-ชายกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- นภากรณ หวานนท์. (2547). คุณภาพการด้านสตรีศึกษาต่อสังคมไทย. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.
- นัชร ศิริรังษี. (2546). “พรุ่งนี้ของผู้หญิง”. หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ 17 กันยายน 2546.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2545). ว่าด้วยเพศ ความคิด ตัวตน และอคติทางเพศ ผู้หญิง เกย์ เพศศึกษาและกามารมณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- นิภาวรรณ กิริยะ. (2534). เปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของสตรีโสดและสตรีที่สมรสแล้วที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2539). รายงานการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทหญิงชายในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา. ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรเจิด สังคะเนติ. (2543). ความเสมอภาคหญิงชายมีสาระอย่างไร. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของครูสภา.
- บุญคอง ภาณุรัตน์. (2531). ปัจจัยที่มีผลต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้ว ภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). สถานภาพสตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ปฐมาภรณ์ บุญปัทมรงค์. (2542). ก้าวใหม่ของผู้หญิง: สตรีกับนโยบายสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2541). สตรีในคัมภีร์ตะวันออก. กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. (ม.ป.ป.). ทฤษฎีการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิจิ ขวูชาติ. (2544). สตรีสีผิวสภาวะแวดล้อม: มุมมองกวีอเมริกันร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์วัลย์ บุญมงคล. (2541). ความสัมพันธ์หญิงชายและระบบความเชื่อและพฤติกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศในระบบครอบครัว. นครปฐม : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- พิมพ์วัลย์ บุญมงคล, นิภรณ์ สันหจรียา และ ศันสนีย์ เรืองสอน. (2542). สุขภาพจิตสตรี รื้อสร้างองค์ความคิดผู้หญิงกับสุขภาพ. สตรีศึกษา 1 “ผู้หญิงกับประเด็นต่างๆ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจนเดอร์เพรส.
- ภัสสร ลิมานนท์. (2529). การศึกษาทัศนคติและค่านิยมของสตรีไทยเกี่ยวกับการสมรส. กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัสสร ลิมานนท์. (2544). บทบาทเพศ สถานภาพสตรีกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัสสร ลิมานนท์. (2548). ฤา...ชีวิตแต่งงานกำลังหมดความหมาย? สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงภาวะสมรสในเอเชีย. วารสารประชากรศาสตร์. 21, 2 (กันยายน 2548) : 1-16.
- มยุรี ดำรงเชื้อ. (2537). บนทางแยก. กรุงเทพมหานคร : เจนเดอร์เพรส.
- มัทนา พนาพิรามย์. (2541). สถานภาพของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงประชากรและเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์.
- มารยาท อินทรทัศน. (2538). แนวคิดการพัฒนาสตรีมุมมองการวิเคราะห์เชิงชายหญิง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). พรอยค์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2544). มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. กันยายน 2546. “มีลูกสาวหรือลูกชายนั่นสำคัญไฉน”. หนังสือพิมพ์มติชน.
- วลีพร หวังกุลเชื้อ. (2542). กำลังใจแห่งชีวิต. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์.
- วันทนี วาสิกะสิน และ สุณีเย์ เหมาะประสิทธิ์. (2539). ค่านิยมและทัศนคติของสังคมไทยต่อสตรีมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวและสังคม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา



- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันทนี วาสิกะสิน. (2542). สังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์  
ธรรมศาสตร์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ. (2545). สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20.  
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คบไฟ.
- วิภาพันธ์ ก่อเกียรติจร และ บุธิตา สังข์แก้ว. (2541). สรุปสถานการณ์สังคมไทย 2540  
จากมุมมองขององค์กรพัฒนาเอกชน. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการเผยแพร่  
และส่งเสริมงานพัฒนาสตรี.
- วิรดา สมสวัสดิ์. (2545). พลวัตสังคมผ่านสายตานักวิชาการไทย: ทศวรรษที่ 1990-2000  
รมิตานนท์. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กันภัย. (2546). รายงานการวิจัยโครงการเพศและการ  
สื่อสารในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : ?
- วิลาสินี พิพิธกุล. (2544). การต่อรองทางอัตลักษณ์ของผู้หญิงผ่านสื่อกระแสหลักใน  
เรื่องชนชั้น เชื้อชาติและเพศสภาพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลาสินี พิพิธกุล. 11 ธันวาคม 2547. คอลัมน์เสียงสตรี. หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์.
- ศิริพร จิรวัดน์กุล. (2546). ภาวะซึมเศร้าในผู้หญิงวัยกลางคน. กรุงเทพมหานคร :  
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไสลทิพย์ จารุภูมิ และ อนอนงค์ สวัสดิ์บุรี. (2532). การศึกษาคอลัมน์ปัญหาของสตรี  
ในสื่อสิ่งพิมพ์. เอกสารประกอบการสนทนาเชิงวิชาการเรื่อง “ผู้หญิงกับสื่อมวลชน”.  
6 มิถุนายน 2532.
- สถิตย์ นิยมญาติ. (2541). ความเชื่อแบบตายตัวเกี่ยวกับคุณลักษณะของสตรีไทย.  
กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนิท สมัครการ. (2541). วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย.  
พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. (2535).  
เรื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุชาดา รัชชกุล. (2541). การตั้งครรภ์ไม่พึงปรารถนาและการตัดสินใจทำแท้ง.  
ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2547). เพศภาวะ : การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน. กรุงเทพมหานคร :  
อัมรินทร์พรินตึงเอนด์พับลิชชิง.

สุธีรา ทอมสัน วิจิตรานนท์ และ เมทินี พงษ์เวช. (2545). มิติชายหญิงด้านการเมืองและการบริหาร.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุพัฒนา เดชาดิวงส์ ณ อยุธยา. (2530). จิตวิทยาของสตรี. พิมพ์ครั้งที่2 กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

สุวรรณา สถาอนันท์. (2545). ความแตกต่างระหว่างหญิงชาย. เอกสารแปลประกอบการสอน.

สุวรรณา สถาอนันท์. (2546). จริยศาสตร์แห่งความอาทร. วารสารอักษรศาสตร์. 32:1.

อมรสิริ กนิษฐ. (2534). ซีโมน เดอ โบวัว ผู้หญิงที่ขบถ. กรุงเทพมหานคร : เจนเดอร์เพรส.

อมรา พงศาพิชญ์. (2542). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา พงศาพิชญ์. (2548). เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :

แอกทีฟพริ้นท์ จำกัด.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม การทะเล

ครอบ และกับคักของความคิดแบบคู่ตรงข้าม. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้ง

แอนด์พับลิชชิ่ง.

### ภาษาอังกฤษ

Baron, A. R. and Byrne, D. (1997). Social psychology. 8<sup>th</sup> ed. London : Allyn and Bacon.

Butler, J. (1990). Gender trouble : Feminism and the subversion of identity. London :

Routledge.

Chira, S. (1998). A mother Place. New York : Harper Collins Publishers.,Inc.,

Chodorow, N. (1978). The reproduction of mothering : Her changing social, economic and

political roles 1920-1970. New York : Oxford Univeersity Press.

Coltrane, S. and Collins, R. (2001). Sociology of marriage & family : gender,love and property

Toronto : Wadsworth.

Franzoi, S. L. (1999). Social psychology. London : Brown Benchmark.

Freedman, J. (2001). Sexuality and power.Philadelphia :

Galliano, G. (2003). Gender crossing boundaries. Belmont : Wadsworth.

Gayle, L. (1994). Mother or not, mother or what? Problems of definition and identity.

Women's studies International Forum. 17 :525-32.

- Gilligan, C. (1996). In a different voice : Psychological theory and women's development. Cambridge : Harvard University Press.
- Greene, S. (2003). The psychological development of girls and women : rethinking change in time. London : Routledge.
- Hewitt, P. J. (2001). Self and society. 8<sup>th</sup> ed. London : Allyn and Bacon.
- Hoffman, R. M. (2001). The measurement of masculinity and femininity : Historical perspective and implication for counseling. Journal of counseling and development. 79, 4 (Falls 2001): 472-85.
- Hughes, C. (2002). Key concepts in feminist theory and research. London : Sage Publications.
- Iris, K. (1998). Discovery motherhood. The American Enterpriset .9, 3 : 45-49.
- Jarvilaoma, H., Moisaala, p. and Vilkkko, A.(2003). Gender and qualitative methods. London : Sage Publications Ltd.
- Karen, S. and Masako, I. (1994). Gender and social relationships among the never Married. Sex Roles. 30 : 585-603.
- Lindsey, H. (2002). Who wants to be a mother?. New Stateman London;England:1996. 131, :19.
- Lips, H. M. (2002). A new psychology of women:gender,culture and ethnicity. Website <http://www.radford.edu/~gstudies/director/books/pwg2/pw2overview.htm> (28/5/2004)
- Longmore, M.A. (1998). Symbolic interactionism and the study of sexuality- the use of Theory in research and scholarship on sexuality. Journal of sex research. Feb,1998.
- Lorraine, E. (1990). Gender,identity,and the production of meaning. Colorado : Westview Press, Inc.
- Miller, J. B. (1986). Toward a new psychology of women. 2<sup>nd</sup> ed. Boston : Beacon Press.
- Patricia, S.E. and Michele, M.B. (2002). Gender, rhetoric,and power : toward a model of reciprocal empowerment. Women's studies in communication. 25, 2 :139-72.
- Pearsell, M. (1999). Women and values. 3<sup>rd</sup> ed. CA.: Wadsworth Publishing Company.
- Ribbens, J. and Edwards, R. (1998). Feminist dilemmas in qualitative research : Public knowledge and private lives. London : Sage Publications.
- Ridgeway, C. L. and Lovin, L. S. (1999). The gender system and interaction. Annual

- Review of Sociology. 25, : 191-216.
- Ridgeway, C. L. and Correll, S. J. (2004). Unpacking the gender system : A theoretical perspective on gender beliefs and social relations. Gender & Society. 18, 4 : 510-531.
- Schnarch, D. (1998). Passionate : Marriage. New York : Henry Holt Company.
- Sen, K. and Stivens, M. (1998). Gender and power in affluent Asia. New York : Routledge.
- Skoe, E. A. (2002). The influences of sex and gender-role identity on moral cognition and Prosocial personality traits. Sex Roles : A journal of research. May 2002.
- Skolnick, A. S. (2001). Family in transition. London : Allyn and Bacon
- Staggenborg, S. (1998). Gender, family, and social movement. California : Sage Publications.
- Therborn, G. (2004). Between sex and power : Family in the world, 1990-2000. London : Routledge.



ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบแสดงความยินยอมให้สัมภาษณ์และเข้าร่วมกลุ่มสนทนา

ดิฉัน กนิษฐา จันทรงาม นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาเพศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการสำรวจเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพต่อการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีในกรุงเทพมหานคร” เป็นการสำรวจความคิดเห็นของสตรีที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดเพศสภาพ (การกำหนดความเป็นหญิงความเป็นชายในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของหญิงและชาย) ในสังคมไทย โดย เน้นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของสตรีที่มีต่อการให้คุณค่าตนเองว่าได้กำหนดคุณค่าไว้ที่บทบาทหน้าที่ใดบ้าง

การสัมภาษณ์ครั้งแรกเพื่อทำความรู้จักในเบื้องต้นและทำความเข้าใจในงานสำรวจนี้ พร้อมให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ซักถามในประเด็นที่สงสัย การสัมภาษณ์ครั้งนี้จะใช้เวลาประมาณ 1 ชม. และมีความจำเป็นจะต้องขอให้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาอีกครั้ง (จะนัดหมายภายหลัง) ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชม.

จากการเข้าร่วมกลุ่มสนทนาผู้ร่วมกลุ่มจะได้รับฟังแนวความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ของเพื่อนร่วมกลุ่มที่หลากหลาย รับฟังปัญหา การแก้ปัญหาซึ่งอาจเป็นประโยชน์ และอย่างน้อยที่สุด ประสบการณ์ ความคิดเห็นของท่านก็จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาสตรีต่อไป

เมื่อท่านได้อ่านแบบแสดงความยินยอมฉบับนี้ และเข้าใจในเจตนาและขั้นตอนของงานวิจัยครั้งนี้อย่างละเอียดแล้ว ท่านยินดีที่จะเข้าร่วมการสำรวจเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพต่อการกำหนดคุณค่าตนเองของสตรีในกรุงเทพมหานคร” ยินดีลงนามในใบยินยอมด้วยความสมัครใจ

ลงนาม ..... ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงนาม ..... พยาน

ลงนาม ..... ผู้วิจัย

วันที่ .....

หากท่านมีข้อสงสัยประการใดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้

กรุณาติดต่อ กนิษฐา จันทรงาม โทร. 09-8921672

### แนวคำถาม

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อคัดเลือกเข้ากลุ่มตัวอย่าง

- คุณคิดว่า ผู้หญิงผู้ชาย เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
- ผู้หญิงผู้ชายมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันหรือไม่ อย่างไร
- คุณเข้าใจคำว่า “ผู้ชายเป็นใหญ่”อย่างไร

คำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มสตรีโสด

- เห็นด้วยหรือไม่ว่า เป้าหมายชีวิตของสตรี คือการแต่งงานมีครอบครัวมีลูก
- คุณคิดว่าผู้หญิงสามารถอยู่ได้โดยลำพัง ไม่ต้องพึ่งพาใคร
- ในฐานะสตรีโสด คุณค่าสตรีคืออะไรถ้ามีได้เป็นภรรยาและแม่

คำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มสตรีสมรสที่ทำงานนอกบ้าน

- ภรรยาที่ดีมีลักษณะอย่างไร ในความคิดคุณ
- หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรควรเป็นหน้าที่ใคร
- คุณคิดอย่างไรกับการทำงานนอกบ้าน

คำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มสตรีสมรสที่เป็นแม่บ้าน

- คุณคิดว่าคุณเป็นภรรยาที่ดีหรือไม่เพราะเหตุใด
- งานบ้านควรเป็นหน้าที่ของใคร
- คุณค่าของแม่บ้านอยู่ที่ไหน

คำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มสตรีที่เลี้ยงดูบุตร โดยลำพัง

- คุณคิดและรู้สึกอย่างไรต่อบทบาทแม่ในสังคมไทย
- คุณคิดและรู้สึกอย่างไรต่อการหย่าร้าง
- สำหรับคุณ บทบาทที่มีความสำคัญคือบทบาทใดบ้าง

คำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มสตรีที่ถูกกระทำ

- คุณคิดอย่างไรกับข้อความที่ว่า “ผู้หญิงอ่อนแอแต่ผู้ชายแข็งแรง “
- ในฐานะที่เป็นอยู่คุณให้คุณค่าตนเองอย่างไร
- เมื่อออกจากที่นี่ไปคุณจะเริ่มต้นอย่างไรกับตัวเองและครอบครัว

## ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

กนิษฐา จันทร์งาม เกิด 27 พฤษภาคม 2503 ที่จังหวัดเชียงใหม่ ปริญญาตรี ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2526 รับทุนนักศึกษาดำเนินงานโฆษณาจากบริษัท TED BATES พ.ศ.2527 อยู่ในอาชีพนักโฆษณากว่า10ปี ปัจจุบัน ร่วมก่อตั้งเครือข่ายพ่อแม่และเยาวชน เพื่อปฏิรูปการศึกษา เป็นสมาชิกเครือข่ายสตรี และเครือข่ายครอบครัว



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย